శ్రీ

ఆంధ్ర రఘువంశము.

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

కాకినాడ:

స్కృప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

కాంశ] కాపీరైటు రిజిష్టర్డు. [దీనివెల రు ౧-౦-

894.8131
SOM-A

26675
30.7.75

పీఠిక

నిర్గతాసు న వా కస్య కాళిదాసస్య సూక్తిషు
ప్రీతిర్మధురసార్ద్రాసు మంజరీష్వివ జాయతే। † (బాణకవి.)

మహోన్నతదశ ననుభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుఁడైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులను గుఱించి దేశస్థు లెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరుని యెడమాత్ర మనన్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుందురు. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాఙ్మయవృక్షమునకు నాలవాలంబు. జనుల యౌన్నత్యభావాభివృద్ధికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల? ఆదేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యములందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్స్పియర్, మన కాళిదాసుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులై యున్నవారు. హోమర్ కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రేరితులై ఏడు పట్టణములవారు 'అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటి కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్స్పియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్స్పియరును వదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది! మన దేశమగు భరతఖండంబునందంతటను వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియుఁ 'గవి కులగురుం' డనియుఁ, 'గవితాదేవికి విలాసం' బనియు * నసమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదాసుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁగాక ఖండాంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదాసుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముఁడైన కాళిదాసునికీర్తిదుందుభి యీదేశమునందు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల చరిత్రవిషయకమైన యౌదాసీన్యమువలన, మనకు నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దెలియదు. అతఁ

---

† తేనెతోమాగి యార్ద్రతఁజెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందము కలుగునో, కాళిదాసుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁగలుగకుండును?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసోవిలాసః' అను జయదేవునివాక్యము సుప్రసిద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁజూచి యానందముఁ బట్టలేక శార్మణ్యపండితుండగు గటె నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

డేజాతివాఁడు? ఎచ్చటివాఁడు? ఏకాలపువాఁడు? అతని తలిదండ్రులెవ్వారు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్త్యపాశ్చాత్యపండితులుకొందఱిందునుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయముగఁ దెల్పఁజాలరైరి. కాళిదాసుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱియొక్కఁడును; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడని మఱియొక్కఁడును; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱియొక్కఁడును, చెప్పుచుఁ బండితులు పలుపోకలఁ బోవుచున్నవారు!

వేర్వేఱు వాదములన్నియుఁజూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళిదాసుఁడు గౌడబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుండినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాలిదాసునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము; నాటకములు మూఁడు: శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముత్యములే. కాని యిందును భేదముచేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయకావ్యసృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని యాంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రౌఢప్రబంధములకు శిరోభూషణము. ‘తేనేసోఁక నోరు తియ్యనయగునీతి’ సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞానముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు సూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదునేడుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు, కుశుఁడు, అతిథి యను రాజులవర్ణనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులవర్ణనంబును, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నివర్ణుని శృంగారచేష్టావర్ణనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుఁగుచేసిన పూర్వకవి అవుసూరి కిచ్చయ్యకాని యీతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావుగారి యాంధ్రీకరణమునకును భేదముకలదు. కిచ్చయ మూలమును శబ్దశః తెనిఁగింపలేదు. మూలమందలి భావమును మనస్సునందిడుకొని దానిని దన యిష్టము వచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథరావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూగినట్లుండవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెలింగించియున్నవారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదముగాని, భావముగాని వీరిభాషాంతరమునందు నుండదు. ఇట్లు భాషాంతరముచేయు

టంగా ఈ యుభయకవులును వేఱుత్రోవలంబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిఁగిం చిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులందఱును కిచ్చయ మార్గమునె యవలంబించియు న్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. వారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావు గారు త్రొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యము నందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట సులభము గాని భావయుక్తమైన యర్థమునన్నట్లు పద్యము నందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గలభేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందః కవియశః ప్రార్థీ గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్బాహురివ వామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద ♦ మొందెడవన్నతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యున్న సగర్వఖర్వమను ♦ జోత్తముకైవడి మందబుద్ధినై
కొన్ననరుండు సాధుకవి ♦ కుంజరకీర్తి గ్రహింపనెంచినన్
సన్నుతి చేయఁబోవుదురొ ♦ సత్కవులైన సమస్తభూజనుల్॥

సోమనాథరావుగారు

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికినందంగఁ ♦ బోలుఫలముఁ । బడయఁగోరెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౮.

అనేనపర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలతమాన్ స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణ వినైవ హారాః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పొలఁతిరో! విన్ముముత్తియపుఁ ♦ బూసలఁబోలెడు బాష్పవారిబిం
దులఁ బరిపంథి ధాత్రిపవ ♦ ధూస్తనపాళిని బ్రస్తరించు నీ
కవితమహౌజుఁడైన మహి ♦ కాంతుని చేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీఽసూత్రకము ♦ లై తనుమౌక్తికతారహారముల్॥

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము♦లంత వేసి । వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్నసరులకుఁ ♦ బ్రతిగ నిడిన । దారములులేనిదండల ♦ తీరుగొలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁ జూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గమును, ప్రతిశ్లోకమును కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడి చేయుచుఁ, జదువరులచిత్తవృత్తిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. ౩ వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయంవరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతర్తువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుఁడైన రామునిచేఁజేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన అయోధ్యాపురికిని కుశునకును జరగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యమను రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులు చదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమును ఆంధ్రీకరించినకవి యీఘట్టముల నెట్లు తెనిఁగించెనో చూచినఁజాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియే యర్థము.

పైనివర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునందు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయే గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభశైలిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయుతసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాష నెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుఁడనగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉపోద్ఘాతము.

26615
25-3-73

మత్పుత్రికారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే ౮ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుదయించెను. అంత విద్యావంతురాలు కాకపోయినను సుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీరత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకువ, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ సుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ యేట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృన్నామ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసరమున హైదరాబాదు బాకారములోని మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోఁటలోఁ జిత్రకళావిశారదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్పోషకులగు పిఠాపురము నగాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువుల యొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగావలసివచ్చినను సరకుగొనక కేవలము సుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసికొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యాభర్తలిరువురును పిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు బొంబాయికి వెళ్లి ౪౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫొటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుమని వ్రాసిరి. ౧౯౧౨ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని స్వయముగా నేనే మాయమ్మాయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామె భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ వ తేది సాయంకాలము గదిలోఁ గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువుచుండఁగాఁ బైవెలుఁగుచున్న దీపముయొక్క గాజుబుడ్డి పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి తటాలున నెగురఁగా దీపము తలకుఁదగిలి యొడలిమీఁద నూనెతోఁ గూడఁ బడి చీరయంతయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త పరువెత్తుకొనివచ్చి చేయిమూతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియోవిధముల నార్పఁ బ్రయత్నించినను కార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను గాల్చుకొనకుఁడని యెన్నియోవిధముల వేఁడికొనెనఁట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుదెచ్చి పోసిరి. దానితో శరీరమంతయుఁ నిముసములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపమందున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి ‘పరమాత్మా! నాకెవ్వరును లేరు. నీవె తల్లివి. నీవె తండ్రివి’ అని బిగ్గఱగా విలపించెనఁట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రిక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదీకి సరియగు విరోధికృన్నామసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమీ సోమవారము రాత్రి ౭ గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖసాగరములో మునిఁగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు నాయింటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహారముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీదేవియొక్క చరిత్రను దెలిపి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైనట్లు రఘువంశమును దెనిఁగించి మాయమ్మాయికి నంకితమొనర్పవలెననెడికోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్నిసందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ పేరి పేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోపికతో ౧౦ సర్గలను బరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పులనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండినను గూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెందఱో మిత్రులు పరామర్శించిరి. ఎందఱో స్నేహితులు నేను ‘దేహి’ యని చేయిచాపఁగానే ధనమునొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్కేప్ అండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను జక్కగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవింపఁజేయుటకుఁ బరమకరుణాళువగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు విన్నవించు
సజ్జనసేవకుఁడు,
ఆదిపూడి సోమనాథరావు.

పీఠాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧౩

శ్రీమతి మందువ శకుంతలాదేవి.

అంకితము.

గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహరుని లో ♦ కైకగురునిఁ
గవివరమనోంబుజాతభా ♦ స్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశ ♦ కావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నానేర్చు ♦ తీరునందు. ౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిఁగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నం ♦ కితముగాఁగ
దనరుగాకిది యాచంద్ర ♦ తారకముగ. ౨

శ్రీ

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

వాగర్థావివసంపృక్తౌ । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవందే । పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥ ౧

క్వసూర్యప్రభవోవంశః । క్వచాల్ప విషయామతిః
తితీర్షుర్దుస్తరంమోహా । దుడుపేనాస్మిసాగరం॥ ౨

మందఃకవియశఃప్రార్థీ । గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఫలేలోభా । దుద్బాహురివవామనః॥ ౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । వంశేస్మిన్పూర్వసూరిభిః
మణౌవజ్రసముత్కీర్ణే । సూత్రస్యేవాస్తిమేగతిః॥ ౪

సోహమాజన్మశుద్ధానా । మాఫలోదయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షితీశానా । మానాకరథవర్త్మనాం॥ ౫

యథావిధిహుతాగ్నీనాం । యథాకామార్చితార్థినాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥ ౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యాయమితభాషిణాం
యశసేవిజిగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥ ౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాంతేతనుత్యజాం॥ ౮

రఘూణామన్వయంవక్ష్యే । తనువాగ్విభవోపిసన్
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య । చాపలాయప్రచోదితః॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ప్రథమాశ్వాసము.

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన ♦ పగిదిఁ గలసి । యఖిలజగములతలిదండ్రు ♦ లయినయట్టి
పార్వతీపరమేశుల ♦ భక్తిఁ గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ♦ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమౌనాదుమతి యేడ ♦ యతులమైన । సూర్యవంశచరిత్రంపు ♦ సుద్ది యేడ
తెలివితక్కువచేఁ జిన్న ♦ తెప్పనెక్కి । దాఁటఁగోరితి నౌర దు ♦ స్తరపుజలధి॥ ౨

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందంగఁ ♦ బోలుఫలము । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥ ౩

కాని యీవంశమునఁ బూర్వ ♦ కవివిచిత్ర ♦ వాగ్రచితమైన ద్వారంబు ♦ వఱలుఁగాదె
వజ్రకృతరత్నరంధ్రంబుఁ ♦ బట్టిపోవు । దారమునుబోలెఁ బోయెద ♦ దానిఁబట్టి॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులై ♦ చనుచునుండ్రు । ఫలములగుదాఁకఁ గార్యముల్ ♦ సలుపుచుండ్రు
జలధివఱకున్న ధరనేలి ♦ చెలఁగుచుండ్రు । నాకపర్యంతరథమార్గ ♦ మమరియుండ్రు॥

విధివిహితమైనయట్టి స ♦ ద్విధిని వేల్చి । తగిన కామితములనర్థి ♦ తతులఁ దనిపి
తప్పులకునెల్ల సరియైన ♦ దండమొసఁగి । సమయవిస్ఫూర్తి సతతంబు ♦ సంచరింత్రు॥

కడుధనమ్ము గడింత్రు త్యా ♦ గమ్ముకొఱకు । నతిమితమ్ము వచింత్రు స ♦ త్యమ్ముకొఱకు
గెల్వఁగోరుచునుందురు ♦ కీర్తికొఱకుఁ । గాంతురు గృహస్థధర్మమ్ము ♦ సంతుకొఱకు॥ ౭

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ♦ నభ్యసించి । యౌవనంబున విషయసౌ ♦ ఖ్యములఁ గాంచి
ముదిమిగదిసిన మునివృత్తిఁ ♦ బొదలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దే ♦ హముత్యజింత్రు॥

ఇట్టి రఘువంశవీరుల ♦ యుద్ధచరిత । నుడివెదను వాక్చమత్కృతి ♦ న్యూనమైనఁ
గర్ణములఁజేరి తద్గుణ ♦ గణము నాకు । గొప్పచాపల్యమును బురి ♦ కొల్పెఁగాన॥ ౯

తంసంతః శ్రోతుమర్హంతి । సదసద్వ్యక్తిహేతవః
హేమ్నః సంలక్ష్యతేహ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥

వైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్ఛందసామివ॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావివ॥

వ్యూఢోరస్కోవృషస్కంధః । సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమం దేహం । క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాన్త్వామేరురివాత్మనా॥

ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । స్సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యాదోరత్నైరివార్ణవః
రేఖామాత్రమపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్మనః పరం
నవ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమి వృత్తయః॥

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు । మాదత్తే హిరసంరవిః॥

సేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంఠితాబుద్ధి । ర్మౌర్వీధనుషిచాతతా॥

తస్యసంవృతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥

జుగోపాత్మానమత్రస్తో । భేజేధర్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేసోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥

జ్ఞానేమౌనం క్షమాశక్తౌ । త్యాగేశ్లాఘావిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । త్తస్యసప్రసవాఇవ॥

వైఁడినిగ్గులమో కాదో ♦ వహ్నియందె। యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దప్పులొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు। గాన వారలె పరికింత్రు ♦ గాకదీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునొ। యట్లె ధరణీశులకునెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వైవస్వతుండను ♦ మనువుపుట్టి। బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుఁడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ నవతరించెఁ। బరమపావనుఁడగు దిలీ♦ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుండు ♦ తేజమొప్ప। క్షీరవార్ధిఁబుట్టిన ♦ చెన్నుగోఁప॥ ౧౨

ఆనృపస్కంధు నురమెన్న ♦ నతివిశాల। మమ్మహాభుజుదీర్ఘ దే♦హమ్ము చూడ
సాలనృశోభ మాతఁడో ♦ స్వకీయార్హ। తనువుఁదాలిచిపొల్చు క్షా♦త్రముదలంప॥ ౧౩

సర్వమునుమించి శక్తి తే♦జములచేత। విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనానృపు దేహంబు ♦ మేరువట్టు। లుర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పుచుండి॥ ౧౪

అతని మూర్తికిఁదగియుండు ♦ నతనిప్రజ్ఞ। యతని ప్రజ్ఞకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు। అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నట్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుఁడు నగమ్యుఁడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ। రాజగుణముల నాశ్రిత♦రాజి కతఁడు
రత్నములఁ గ్రూరజలచర ♦ వ్రాతములను। రాజిలుచునుండు నామహా♦ర్ణవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నలిగిన ♦ మార్గమందు। నొక్కగీఁతయు దాఁటక ♦ యుర్విపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత। నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునందు। నునిచి యారాజుపన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుఁగుల నియ్యఁగా ♦ వేఁడివెలుఁగు। కోరియేకాదె రసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె। యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి। యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన। హావభావముగల యట్టి ♦ యానృపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సం♦స్కారమట్లు। ఫలముచేతనె యూహింప ♦ నలవియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా♦పాడికొనియె। నాతురములేకయే ధర్మ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ నర్థములను। సక్తిలేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౨౧

జ్ఞానమం దొప్పెమౌనంబు ♦ శక్తియందు। క్షమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా♦ఘాపరక్తి
యతనిలోఁ బలనిట్లు గు♦ణాళి గలసి। తనరుచుండెను మిగుల సో♦దరులపగిది॥ ౨౨

అనాకృష్టస్యవిషయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్వనః
తస్యధర్మరతేరాసీ । ద్వృద్ధత్వంజరసావినా॥ ౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ద్రక్షణాద్భరణాదపి
సపితాపితరస్తాసాం । కేవలం జన్మహేతవః॥ ౨౪

స్థిత్యైదండయతోదండ్యా । న్పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామౌతస్యాస్తాం । ధర్మఏవమనీషిణః॥ ౨౫

దుదోహగాం సయజ్ఞాయ । సస్యాయమఘవాదివం
సంపద్వినిమయేనోభౌ । దధతుర్భువనద్వయం॥ ౨౬

నకిలానుయయుస్తస్య । రాజానోరక్షితుర్యశః
వ్యావృత్తాయత్పరస్వేభ్యః । శ్రుతౌతస్కరతాస్థితా॥ ౨౭

ద్వేష్యోపిసంమతఃశిష్ట । స్తస్యార్తస్యయథౌషధం
త్యాజ్యోదుష్టః ప్రియోప్యాసీ । దంగులీవోరగక్షతా॥ ౨౮

తంవేధావిదధేనూనం । మహాభూతసమాధినా
తథాహిసర్వేతస్యాస । న్పరార్థైకఫలాగుణాః॥ ౨౯

సవేలావప్రవలయాం । పరిఖీకృతసాగరాం
అనన్యశాసనాముర్వీం । శశాసైకపురీమివ॥ ౩౦

తస్యదాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నామగధవంశజా
పత్నీసుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేవదక్షిణా॥ ౩౧

కళత్రవంతమాత్మాన । మవరోధేమహత్యపి
తయామేనేమనస్విన్యా । లక్ష్మ్యాచవసుధాధిపః॥ ౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాత్మజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైఃకాలం । సనినాయమనోరథైః॥ ౩౩

సంతానార్థాయవిధయే । స్వభుజాదవతారితా
తేనధూర్జగతోగుర్వీ । సచివేషునిచిక్షిపే॥ ౩౪

అథాభ్యర్చ్యవిధాతారం । ప్రయతౌపుత్రకామ్యయా
తౌదంపతీవశిష్ఠస్య । గురోర్జగ్మతురాశ్రమం॥ ౩౫

ఇంద్రియమ్ముల నానృపుఁ ♦ డీడ్వఁబడక । యతుల విద్యావిశారదుఁ ♦ డగుచుఁ వెలిఁగి
ధర్మరతుఁడౌట నతని సమృ♦ద్ధ్వమొందె । జరనుగల్గెడు వికృతి లే♦శమ్ము లేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయ నాథరా ♦ కాంతుఁ డేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకునుమాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డఖిలభుండు । స్థితికి శిష్టార్హులౌవారి ♦ శిక్షసేయ
బిడ్డలను గాంచఁగాఁగోరి ♦ పెండ్లియాడ । నర్థకామమ్ములతని ధ♦ర్మాత్తృఁజేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణమొనర్చుచుండిరి భువిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునాతని ♦ భవ్యయశముఁ । బరధరాధిపు లనుకరిం♦పంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడివడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబుశ్రుతిలోనె ♦ తగులువడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌషధంబట్టు ♦ లతనికెప్పుడు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సమ్మతుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు ♦ పరమమిత్రుఁ । డైనఁద్యాజ్యుండుదుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమహాభూతములదేన ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరా♦ర్థైకఫలమె । యతని సర్వగుణమ్ముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రబలమహావార్ధి పరిఖయై ♦ పరిఢవిల్ల । వేలచుట్టును జలధియై ♦ వేడ్కనింప
నన్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁబోలె॥ ౩౦

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్ర♦సిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బుట్టిన ♦ మాన్యురాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి వి♦ఖ్యాతురాలు । పరసుదక్షిణ యాతని♦పత్నియయ్యె॥ ౩౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ గై♦కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రినంతుఁగఁ♦దలఁచెనతఁడు॥ ౩౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁగోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమౌ కాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిపుడొ । యపుడొ గర్భిణియగునను♦నాసతోడ॥ ౩౩

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపు కొఱకుఁ । దన భుజమ్ములనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన డించియూ ♦ నృపవరుండు । చక్కఁగానుంచె సారసి♦సచివులందు॥ ౩౪

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతభక్తి । బ్రహ్మనర్చించి పుత్త్రునిఁ ♦ బడయనెంచి
గురుఁడగువసిష్ఠుఁజూచెడు ♦ కోర్కెమీఱ । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరపుడు॥

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రావృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥ ౩౬
మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరౌ
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరివృతావివ॥ ౩౭
సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥ ౩౮
మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
షడ్జసంవాదినీఃకేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥ ౩౯
పరస్పరాక్షిసాదృశ్య । మదూరోజ్ఝితవర్త్మసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధదృష్టిషు॥ ౪౦
శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భి । రస్తంభాంతోరణస్రజం
సారసైఃకలనిర్హ్రాదైః । క్వచిదున్నమితాననౌ॥ ౪౧
పవనస్యానుకూలత్వాత్ । ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణై । రస్పృష్టాలకవేష్టనౌ॥ ౪౨
సరసీష్వరవిందానాం । వీచివిక్షోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ । స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం॥ ౪౩
గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నేషుయజ్వనాం
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతౌ । వర్ఘ్యానుపదమాశిషః॥ ౪౪
హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్॥
నామధేయానిపృచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥ ౪౫
కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్వ్రజతోఃశుద్ధవేషయోః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥ ౪౬
తత్తద్భూమిపతిఃపత్న్యై । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥ ౪౭
సదుష్ప్రాపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశ్రాంతవాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసఖః॥ ౪౮

మధురగంభీరనినదస♦మ్మానితంబు । స్యందనం బెక్కి వారున్న ♦ యపుడు చూడ
వర్షమేఘము మీఁదను ♦ వఱలుచుండు । విద్యుదైరావతమ్ముల ♦ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీడ యాశ్రమములకిడఁ ♦ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట ♦ నునిచికొనిన
వారి మహనీయతరనుప్ర♦భావగరిమ । నెంతయో సేన యున్నటు ♦ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలవృక్షాళిలోపలి ♦ సౌరభమును । దాల్చివనరాజి నిటునటు ♦ వాల్చివాల్చి
పుష్పాడినిగూడి చల్లఁగాఁ♦బొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య ♦ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై ♦ నెమ్మలంత । స్వాంతముప్పొంగు షడ్జను ♦ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా ♦ నిండువేడ్క । వినిరి వారలు వీనుల ♦ విందుగాఁగ॥ ౩౯

దృష్టి సారించి సారించి ♦ తేజివంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి ♦ వింతవింత
చూచు మృగమిథునమ్ముల ♦ చూడ్కులందు । నంచితానోన్యదృష్టి సా♦మ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములు లేని తోరణ ♦ సృజము వోలెఁ । జాలుగాఁదీటి మధుర ని♦స్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల ♦ పోల్కివారు । మోము లెత్తి చూచి సమ్మ♦దముఁగనిరి॥

కోర్కి సిద్ధించుననియెడు ♦ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి ♦ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముద్భూత ♦ మైనరజము । ముంగురుల వేష్టనమ్మను ♦ ముట్టదయ్యె॥ ౪౨

అలలచేఁ గల్గు శైత్యమ్ము ♦ నలవరించి । హారియౌ తమనిశ్శ్వాస ♦ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద ♦ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గ్రోలి ♦ రాసతీణి॥ ౪౩

అమలమా యాపచిహ్నాళి ♦ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి ♦ చెన్నుమీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి ♦ ప్రేమనిచ్చు । నర్ఘ్యములతోడి దీవెన ♦ లందికొనిరి॥

అపుడు కాచిన కమ్మని ♦ యావునెయ్యి । గోపవృద్ధులు గొనిరాఁగఁ ♦ గూర్మినెఱపి
మార్గముననున్న తరుల నా♦మముల నెల్ల । నడిగి తెలియుచు నరిగె నా ♦ యవనివిభుఁడు॥ ౪౫

శిరమునుదాఁటి చంద్రుండు ♦ చిత్తతోడ । వెలుఁగుతీవిని వెలిఁగిరి ♦ విమలధౌత
వస్త్రములఁదాల్చి వారని♦ర్వాచ్యమైన ♦ దివ్యసౌందర్య విభవసం♦దీప్తులగుచు॥ ౪౬

ధరణిపతియగు నాప్రియ♦దర్శనుండు । బాధసముఁడు ధర్మపత్నికిఁ ♦ బ్రాజ్యగతికి
నదియు నిదియును జూపుచు ♦ నరుగుకతన । నెంతమార్గముగడచెనో ♦ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయొడ మెడుసరికి దు♦ష్ప్రాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు ♦ ప్రభువరుండు
సంయమి ఋషీంద్రునాశ్రమ♦స్థలముసేరె । హయములెంతయుఁ బరుగిడి ♦ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశఫలాహరైః
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్ని । ప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః॥ ౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥ ౫౦

సేకాంతేమునికన్యాభి । స్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥ ౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మృగైర్వర్తితరోమంథ । ముటజాంగణభూమిషు॥ ౫౨

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః॥ ౫౩

అథయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రామయేతిసః
తామవారోపయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥ ౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోప్త్రేగుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచక్రు । ర్మునయోనయచక్షుషే॥ ౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదర్శతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహయేవహవిర్భుజం॥ ౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదా । న్రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రీత్యాప్రతిననందతుః॥ ౫౭

తమాతిథ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింమునిః॥ ౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురఃపురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవదతాంవరః॥ ౫౯

ఉపపన్నంననుశివం । సప్తస్వంగేషుయస్యమే
దైవీనాంమానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥ ౬౦

తవమంత్రకృతోమంత్రై । ర్దూరాత్ప్రశమితారిభిః
ప్రత్యాదిశ్యంతఇవమే । దృష్టలక్ష్యభిదఃశరాః॥ ౬౧

అంతఁ బరిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలను దాల్చి ♦ ప్రాణులందుఁ
దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలితమ్ము సదృశ్యాగ్ని ♦ యెదురుకొనఁగ॥

ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁగాఁగఁ । బెట్టునివ్వరిధాన్యంబుఁ ♦ బ్రీతిఁదినుచు
మిగులమచ్చికఁ జెలిగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతులబిడ్డలట్టివి ♦ మూఁగియుండె॥ ౫౦

తరులకు జలంబువోసిన ♦ తత్క్షణంబ । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
బాదులను నీరములు ద్రాగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెదలోనఁ ♦ బుట్టుకొఱకు॥

ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పర్ణశా ♦ లాంగణమునఁ
గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మిమీఱ॥ ౫౨

ప్రజ్వలితమైనవహ్నిని ♦ బ్రకటపఱచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలధూత
మైనధూమమ్ముచేత నా ♦ యతిథివరులు । పూతులై పొల్చిరాశ్రమో ♦ న్ముఖులు సుఖులు॥

అంత సారథిఁజూచి య ♦ య్యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁదెల్పి ♦ తానురథము
డిగ్గి మెల్లఁగఁదనపత్ని ♦ డించుకొనియె । నా దిలీపనృపాలుఁ డా ♦ హ్లాదకరుఁడు॥ ౫౪

అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయచక్షుఁ । డైన యారక్షకుని సభ్యు ♦ లైనమునులు
మించి యింద్రియచయము ని ♦ ర్జించినట్టి । వారు పూజించి రఖిలోప ♦ చారములను॥ ౫౫

'స్వాహ'తోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధతి తోఁబొల్చు ♦ నావసిష్ఠ
మునితపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితవిధుల । నాచరించినవిూఁద సం ♦ ధ్యాంతమందు॥ ౫౬

మగధవంశజయగు పట్ట ♦ మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ నానుమతీశుఁ
డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీవించిచేసిరి ♦ గారవమును॥ ౫౭

రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమము నెల్ల । నతిథిసత్కారములఁబాసి ♦ యలరుచుండు
రాజ్యమను నాశ్రమము నేలు ♦ రాజఋషిని । ఋషియడిగె రాజ్యకుశలాది ♦ విషయములను॥

అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధవపతి దిలీపనృపతి య ♦ థర్వనిధిని
నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స ♦ మంచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు॥ ౫౯

నాకుఁగల్గెడు దైవమా ♦ నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నర్హులగుచు
మీరలుండఁగ మానింద్రి ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్గు నాదు స ♦ ప్తాంగమందు. ౬౦

దూరమందుండి వైరులఁ ♦ ద్రుంచునట్టి । తావకసుమంత్రగచితమం ♦ త్రములచేత
దృష్టిపథలక్ష్యములనె ఛే ♦ దించునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మఱికనట్లు॥ ౬౧

హవిరావర్జితంహోత । స్త్వయావిధివదగ్నిషు
వృష్టిర్భవతిసస్యానా । మవగ్రహవిశోషిణాం॥ ౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకానిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం॥ ౬౩

త్వయైవంచింత్యమానస్య । గురుణాబ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాఃకథంనస్యుః । సంపదోమేనిరాపదః॥ ౬౪

కింతువధ్వాంతవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
నమామవతిసద్వీపా । రత్నసూరపిమేదినీ॥ ౬౫

నూనంమత్తః పరంవంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
నప్రకామభుజఃశ్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥ ౬౬

మత్పరందుర్లభంమత్వా । నూనమావర్జితంమయా
పయఃపూర్వైఃస్వనిఃశ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥ ౬౭

సోహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ । లోకాలోకఇవాచలః॥ ౬౮

లోకాంతరసుఖంపుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిఃశుద్ధవంశ్యాతు । పరత్రేహచశర్మణే॥ ౬౯

తయాహీనంవిధాతర్మాం । కథంపశ్యన్నదూయసే
సిక్తంస్వయమివస్నేహా । ద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం॥ ౭౦

అసహ్యపీడంభగవన్ । ఋణమంత్యమవేహిమే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్యదంతినః॥ ౭౧

తస్మాన్ముచ్యేయథాతాత । సంవిధాతుంత్వమర్హసి
ఇక్ష్వాకూణాందురాపేఽర్థే । త్వదధీనాహిసిద్ధయః॥ ౭౨

ఇతివిజ్ఞాపితోరాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ । సుప్తమీనఇవహ్రదః॥ ౭౩

సోపశ్యత్ప్రణిధానేన । సంతతేఃస్తంభకారణం
భావితాత్మాభువోభర్తు । రథైనంప్రత్యబోధయత్॥ ౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోత్రు । నందునీవిడునట్టి హ♦వ్యమ్మువోయి
యయ్యుపగ్రహాశుష్కస ♦ స్యములఁ బ్రోచు । వర్షముగ మాఱివచ్చు బ్ర♦హ్మర్షివర్య॥ ౧౨

ఈతిబాధలు లేక ని♦ర్భీతులగుచుఁ । బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినారు
ప్రజలు వర్థిల్లుచెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన । బ్రహ్మవర్చసమునఁగాదె ♦ భవ్యమూర్తి॥ ౧౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్త్రులై ♦ పరఁగుమీరు । నాకు మేలొడఁగూర్ప ను♦న్నారుగాన
నాపదకునన్నుఁజేరఁగా ♦ నలవియగునె । సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగకున్నె॥ ౧౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు । నట్టి మీకోడలిని గాంచు ♦ నట్టినాకు
ద్వీపములతోడిమణులీను ♦ పృథ్వియిడదు । హర్షమింతయుమినుము మ♦హర్షితిలక॥ ౧౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండవి♦చ్ఛేదమగుటఁ । గాంచిముందుగ స్వధ సంగ్ర♦హించుతమిని
దినుచుగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తిగాను । శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధవర్య॥ ౧౬

నాయనంతర మివిలభ్య♦మా యటంచు । వేఁడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణ♦నీరములను । ద్రాగుచుండుదురని తోఁచుఁ ♦ దాపసేంద్ర॥ ౧౭

యజ్ఞములఁజేసినే విశు♦ద్ధాత్ముఁడయ్యు । సంతులేనికొఱంతఁ దే♦జమ్ముమాసి
చీఁకటియువెల్గుననుగూడఁ ♦ జెందియున్న । చక్రవాళంబుఁబోలితి ♦ సంయమీంద్ర॥ ౧౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి । వరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధన్యసద్వంశజన్యసం♦తాన మెన్నఁ । బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహ♦పరములందు॥ ౧౯

స్వయముగానీరువోసి యా♦శ్రమమునందుఁ । బ్రేమతోఁ బెంపవంధ్యవృ♦క్షమునకు
వగచువిధమున నాత్మసం♦భవవిహీనుఁ । డైననాకేలవగవవు ♦ హావిధాత॥ ౨౦

అంతిమఋణమ్ముదీర్పని ♦ యట్టిచింత । నోర్వఁగాఁజాలకున్నాఁడ ♦ నోమహాత్మ
జలకమొదవక గొలుసుచేఁ ♦ గలుగుమర్మ । భేదమగు బాధకోర్వని ♦ ద్విపమువోలె॥ ౨౧

తండ్రి! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె । యెందునిష్ఫలకములను ♦ నంపరాని।
యర్థములయందుఁ దచ్ఛిద్ధి ♦ యార్యవినుత । నీయధీనంబెయగునుగా ♦ నిర్మలాత్మ॥ ౨౨

పృథ్విపతి యివ్విధంబున ♦ విన్నవింప । మౌనిచంద్రుఁడు నేత్రప♦ద్మములుమోడ్చి।
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె । మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగుమాడ్కి॥ ౨౩

అట్లుప్రణిధానమునఁజూచి ♦ యమ్మహర్షి । సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁ గాంచి।
భవ్యమహిమ విభూతిసం♦భరితుఁడతఁడు । భూపతికి నివ్విధంబున ♦ బోధపఱచె॥ ౨౪

పురాశక్రముపస్థాయ । తవోర్వీంప్రతియాస్యతః
ఆసీత్కల్పతరుచ్ఛాయా । మాశ్రితాసురభిఃపథి॥ ౭౫

ధర్మలోపభయాద్రాజ్ఞీ । మృతుస్నాతామిమాం స్మరన్
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం । తస్యాంత్వంసాధునాచరః॥ ౭౬

అవజానాసిమాంయస్మా । దతస్తేనభవిష్యతి
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య । ప్రజేతిత్వాంశశాపసా॥ ౭౭

సశాపోనత్వయారాజన్ । నచసారథినాశ్రుతః
నదత్యాకాశగంగాయాః । స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే॥ ౭౮

ఈప్సితంతదవజ్ఞానా । ద్విద్ధిసార్గళమాత్మనః
ప్రతిబధ్నాతిహిశ్రేయః । పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః॥ ౭౯

హవిషేదీర్ఘసత్రస్య । సాచేదానీంప్రచేతసః
భుజంగపిహితద్వారం । పాతాళమధితిష్ఠతి॥ ౮౦

సుతాంతదీయాంసురభేః । కృత్వాప్రతినిధింశుచిః
ఆరాధయసపత్నీకః । ప్రీతాకామదుఘాహిసా॥ ౮౧

ఇతివాదినఏవాస్య । హోతురాహుతిసాధనం
అనింద్యానందినీనామ । ధేనురావవృతేవనాత్॥ ౮౨

లలాటోదయమాభుగ్నం । పల్లవస్నిగ్ధపాటలా
బిభ్రతీశ్వేతరోమాంకం । సంధ్యేవశశినంనవం॥ ౮౩

భువంకోష్ణేనకుండోధ్నీ । మేధ్యేనావభృథాదపి
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ । వత్సాలోకప్రవర్తినా॥ ౮౪

రజఃకణైఃఖురోద్ధూతైః । స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్
తీర్థాభిషేకజాంశుద్ధి । మాదధానామహీక్షితః॥ ౮౫

తాంపుణ్యదర్శనాందృష్ట్వా । నిమిత్తజ్ఞస్తపోనిధిః
యాజ్యమాశంసితావంధ్య । ప్రార్థనంపునరబ్రవీత్॥ ౮౬

అదూరవర్తినీంసిద్ధిం । రాజన్విగణయాత్మనః
ఉపస్థితేయంకల్యాణీ । నామ్నికీర్తితఏవయత్॥ ౮౭

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్ర♦మోదమతిని । సురపతినిఁగొల్చియుర్వికి ♦ మరలుతఱిని।
గల్పకమునీడ దారిలోఁ ♦ గామధేను । వెంతయును శాంతితోడ వి♦శ్రాంతినుండె॥ ౨౫

నీఋతుస్నాతయగు రాణి ♦ నీవుదలఁచి । ధర్మలోపభయంబునఁ ♦ దరలిచన్న।
నప్పుడు ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్హమైన । యాసురభిలెక్కఁగొనవైతి ♦ వవనిపాల॥ ౨౬

నన్ను నవమానమొనరించి♦నావు గాన । నోరి ! నాబిడ్డనర్చింప ♦ కుండనీకు।
సంతుగల్గదుపొమ్మంచు ♦ శాపమిచ్చెఁ । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౨౭

తనప్రవాహములోన ను♦ద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు క్రీడింప ♦ దివిజగంగ।
మ్రోయుచుండెనుగాన నా ♦ మ్రోఁతలోన । నీకు సారథికడి చెవి♦ సోఁకదయ్యె॥ ౨౮

ఆయవజ్ఞయె నీవాంఛి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెనఁ దెలియుమో ♦ యార్యనర్య।
పూజ్యపూజావ్యతిక్రమఁ♦బులునలంపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు శు♦భంబులనను॥ ౨౯

ప్రీతిఁబాతాళమందుఁ బ్ర♦చేతసుండు । దీర్ఘసత్రముసల్పుచు ♦ దివ్యసురభి।
హవికిఁగొంపోయెనదియుప్పు♦డచటనుండు ।భుజగములుద్వారములుమూసి♦పొడలుచుండు॥

దానిబిడ్డను బ్రతినిధి♦గాను జేసి । బద్ధకముమాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
బూజసల్పుము పత్నితో ♦ భూమిపాల। మెచ్చెనే న్గామితమ్ముల ♦ నిచ్చునదియు॥ ౩౦

ఇట్లుపలుకుచునుండ ము♦నీంద్రుమౌళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ నతిప్రశస్త
యశనియాహుతిసాధన ♦ మైనయాప్త । నందినీధేను వంద ఱా♦నంపమొండ॥ ౩౧

కెంజిగురుచాయ నునుమేను ♦ కొమరుమిగుల । నుదుటనఱవంకరగనుండి♦పొడలుచుండు
శ్వేతరోమాంకమెంతయుఁ ♦ జెన్నుమీఱ।రంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోలె॥ ౩౩

అంతఁగుండంత పొదుగుతో ♦ నలరుధేను।నవభృథ జలమ్ములనుమించి ♦ యమలమగుచుఁ
గ్రేపుఁజూచినయంతనె ♦ చేఁపిపాలు । వెచ్చనౌక్షీరధారలఁ ♦ బృథివిఁదడిపె॥ ౩౪

గోరిసెలను బుట్టుదుమ్ముతోఁ ♦ దటిసిన్నృపతి । నంగమును దాఁకి సకలతీ♦ర్థాభిషేక
ముల జనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁజేసె । నవ్వసిష్ఠునిపూజార్హ ♦ మైనగోవు॥ ౩౫

కొంచువారికిఁబుణ్యమ్ము ♦ నించునట్టి । ధేనువునుజూచి శకునజ్ఞుఁ♦డైనమౌని
యత్తపోనిధిప్రార్థనల్ ♦ రిత్తవోని।యాజ్యునకు రాజునకు మఱి ♦ యనియెనిట్లు॥ ౩౬

దివ్యమంగళమూర్తి యీ ♦ ధేనుపిటకుఁ । దడవినంతనె యరుదెంచెఁ ♦ దడవులేదు
వినుము నీవాంఛితము నెఱ♦వేఱఁగలదు । సంశయములేదు సకలరా♦జన్యవినుత॥ ౩౭

వన్యవృత్తిరిమాంశశ్వ । దాత్మానుగమనేనగాం
విద్యామభ్యసనేనేవ । ప్రసాదయితుమర్హసి॥ ౮౮

ప్రస్థితాయాంప్రతిష్ఠేథాః । స్థితాయాంస్థితిమాచరేః
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం । పీతాంభసిపిబేరపః॥ ౮౯

వధూర్భక్తిమతీచైనా । మర్చితామాతపోవనాత్
ప్రయాతాప్రాతరన్వేతు । సాయంప్రత్యుద్వ్రజేదపి॥ ౯౦

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం । పరిచర్యాపరోభవ
అవిఘ్నమస్తుతేస్థేయాః । పితేవధురిపుత్రిణాం॥ ౯౧

తథేతిప్రతిజగ్రాహ । ప్రీతిమాన్సపరిగ్రహః
ఆదేశందేశకాలజ్ఞః । శిష్యఃశాసితురానతః॥ ౯౨

అథప్రదోషేదోషజ్ఞః । సంవేశాయవిశాంపతిం
సూనుఃసూనృతవాక్స్రష్టు । ర్విససర్జోర్జితశ్రియం॥ ౯౩

సత్యామపితపఃసిద్ధౌ । నియమాపేక్షయామునిః
కల్పవిత్కల్పయామాస । వన్యామేవాస్యసంవిధాం॥ ౯౪

నిర్దిష్టాంకులపతినాసపర్ణశాలా । మధ్యాస్యప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః
తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితావసానాం । సంవిష్టఃకుశశయనేనిశాంనినాయ॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ వసిష్ఠాశ్రమాభిగమనోనామ ప్రథమఃసర్గః॥

కందమూలఫలాళి నీ ◆ కడుపునించి । యనుదినముదీరి విడువక ◆ యనుసరించి
కడఁగియభ్యాసమున విద్యఁ ◆ గాంచునట్లు । గనుముదీనియనుగ్రహం ◆ బనఘ నీవు॥ ౭౭

వెడలినప్పుడుదీనితో ◆ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడుదీనితో ◆ నిలువవలయుఁ
గూరుచుండిననీవును ◆ గూరుచుండి । త్రాగజలమును నీవును ◆ ద్రాగవలయు॥ ౭౮

భక్తి నీదేవి దీని ప్ర◆భాతవేళఁ । బూజనేసితపోవన ◆ భూమిదాఁటి
యంతకును వెంబడించి సా◆యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృ◆థ్వీశచంద్ర॥ ౮౦

ఇప్పగిదినీవు నందిని ◆ మెప్పునడయు । వఱకుఁ బరిచర్యలందుఁ ద◆త్పరుఁడవగుము
జయమగును గాక నీకు నీ ◆ జనకునట్లు । పుత్రవంతుల కగ్రణిఁ ◆ బొల్తుగాక॥ ౮౧

అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ◆ డైననృపుఁడు । చిత్తమలరి భార్యతోఁగూడ ◆ శిరమువంచి
గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ◆ గూర్మితోడ । స్వీకరించెను లోకసం ◆ ప్రీతికరుఁడు॥ ౮౨

రాత్రిదరిసిననంత నా◆బ్రహ్మసుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మఱిసత్య ◆ భాషణుండు
సెలవొసంగెను నిద్రింప ◆ లలితమతికి । వెన్నరానన్ని సిరులను ◆ గన్నపతికి॥ ౮౩

తాఁదపస్సిద్ధుఁడైయుంట ◆ తథ్యమయ్యె । నవ్వసిష్ఠుఁడు రాజేంద్రు ◆ నంతనుండి
ప్రీతిరిగాఁజేయుకోర్కెలో ◆ నన్యమైన । తల్పసామగ్రియొగిగించెఁ ◆ గల్పమొఱిఁగి॥ ౮౪

చంపకము.

కులపతియావసిష్ఠముని ◆ కూర్మినిజూపిన పర్ణశాలలో
పలఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ◆ పత్నియుతోడుగ రాత్రిఁబుచ్చి తాఁ
దెలిసె నిశాంతమందు ముని◆క్షేమణిశిష్యులు సేయుచుండు నా
సలలితవేదపాఠములు ◆ శ్రావ్యముగాఁ జెవిసోఁకుచుండుటన్॥ ౮౫

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబాబుద్ధి
వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనా
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్రరఘువంశమ్మునందు వసి
ష్ఠాశ్రమాభిగమనమ్మను ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వితీయః సర్గః

—:o:—

అథప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయపీతప్రతిబద్ధవత్సాం । యశోధనోధేనుమృషేర్ముమోచ॥ ౧

తస్యాఃఖురన్యాస పవిత్రపాంసు । మపాంసులానాంధురికీర్తనీయా
మార్గంమనుష్యేశ్వర ధర్మపత్నీ । శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్॥ ౨

నివర్త్యరాజాదయితాందయాళు । స్తాంసౌరభేయీంసురభిర్యశోభిః
పయోధరీభూతచతుస్సముద్రాం । జుగోపగోరూపధరామివోర్వీం॥ ౩

వ్రతాయ తేనాను చరేణధేనో । ర్న్యషేధి శేషో ప్యనుయాయివర్గః
నచాన్యతస్తస్యశరీరరక్షా । స్వవీర్యగుప్తాహిమనోఃప్రసూతిః॥ ౪

ఆస్వాదవద్భిఃకబళైస్తృణానాం । కండూయనైర్దంశనివారణైశ్చ
అవ్యాహతైస్స్వైరగతైఃసతస్యాః । సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరోభూత్॥ ౫

స్థితఃస్థితాముచ్చలితఃప్రయాతాం । నిషేదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీజలమాదదానాం । ఛాయేవతాంభూపతి రన్వగచ్ఛత్॥ ౬

సన్యస్తచిహ్నామపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాందధానః
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవద్విపేంద్రః॥ ౭

లతాప్రతానోద్గ్రథితైఃసకేశై । రధిజ్యధన్వావిచచారదావం
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనో । ర్వన్యాన్వినేష్యన్నివదుష్టసత్త్వాన్॥ ౮

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్యతస్య । పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతాసమస్య
ఉదీరయామాసు రివోన్మదానా । మాలోకశబ్దంవయసాంవిరావైః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

అంతఁ దనపత్ని గంధమా♦ల్యాదికములఁ । బూజసేసిన మునిధేను♦వును విభుండు
వనమునకుఁ బదలెఁ బ్ర♦భాతవేళఁ । బాలుద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతిననుసరించు స్మృతివోలె ♦ సురభిపుత్రి । యడుగుఁదమ్ములఁ బావన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యయై ♦ చన్నయట్టి । యాయశోధను సుకళత్రి ♦ మనుగనించె॥ ౨

సంభ్రమములు నాలుగును దన♦చనులు గాఁగ । నవనిగోరూపము ధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా♦గ్యనుమరల్చి । పరమకరుణాళుఁడైన యా♦భవ్యయశుఁడు॥ 3

అంత వ్రతమతి గోవుతో ♦ నరుగు నృపతి । యనుచరుల డించి చనెఁ దపో♦వనమునం ద
యాత్మతేజంబె ప్రాపుగా ♦ నలరుచుండు । మనుకులజుఁ డంగరక్షకై ♦ కొను నెపముల॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించు ప్రేమ । వాలు దోమలనీఁగలఁ ♦ దోలి దువ్వ
యిచ్చవచ్చిన గతి నేగ ♦ నిచ్చి దాని । సేవఁజేయుచునుండెఁ బృ♦థ్వీశ్వరుండు॥ ౫

ఏగ నేగును నిల్చిన ♦ నెలమి నిల్చుఁ । గూరుచుండినఁ గుదివడి ♦ కూరుచుండు
జలములనుగ్రోలుచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు । ఛాయవలె దాని వెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపలఁ ♦ దాల్పకుండ । లోనమదమునఁ బొదలెడు ♦ నేనుఁగట్లు
చిహ్నవర్జిత రాజ్యల♦క్ష్మిని ధరించి । మించు తేజాన నృపుఁ డను♦మేయుఁడయ్యె॥ ౭

తీఁగెపోఁగులఁ గేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి । యెక్కిడిన చాపమును ధరి♦యించి చేతఁ
గానఁదిరిగెను మునిగోవుఁ♦గాచు మిషను । గ్రూరమృగములకును శిక్షఁ ♦ గూర్చనెంచి॥ ౮

అనుచరుల వీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని । వరుణసన్నిభుని నిరుగడ ♦ [illegible]లు
ఖగకులము లేచి చేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములు సల్ప ♦ [illegible]॥ ౯

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చ మరుత్సఖాభం । తమర్చ్యమారాదభివర్తమానం
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనై । రాచారలాజైరివ పౌరకన్యాః॥ ౧౦

ధనుర్భృతోఽప్యస్య దయార్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయన్త్యో వపురాపురక్ష్ణాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥ ౧౧

స కీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం
శుశ్రావ కుంజేషు యశః స్వముచ్చై । రుద్గీయమానం వనదేవతాభిః॥ ౧౨

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణా । మనోకహాకంపితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్ర । మాచారపూతం పవనః సిషేవే॥ ౧౩

శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్ని । రాసీద్విశేషా ఫలపుష్పవృద్ధిః
ఊనం న సత్త్వేష్వధికో బబాధే । తస్మిన్వనం గోప్తరి గాహమానే॥ ౧౪

సంచారపూతాని దిగంతరాణి । కృత్వా దినాంతే నిలయాయ గంతుం
ప్రచక్రమే పల్లవరాగతామ్రా । ప్రభా పతంగస్య మునేశ్చ ధేనుః॥ ౧౫

తాం దేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయౌ మధ్యమలోకపాలః
బభౌ చ సా తేన సతాం మతేన । శ్రద్ధేవ సాక్షాద్విధినోపపన్నా॥ ౧౬

స పల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథా । న్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని
యయౌ మృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనాని పశ్యన్॥ ౧౭

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నా । ద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషో నరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనావృత్తిపథం గతాభ్యాం॥ ౧౮

వసిష్ఠధేనోరనుయాయినం త । మావర్తమానం వనితా వనాంతాత్
పపౌ నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామివ లోచనాభ్యాం॥ ౧౯

పురస్కృతా వర్త్మని పార్థివేన । ప్రత్యుద్గతా పార్థివధర్మపత్న్యా
తదంతరే సా విరరాజ ధేను । ర్దినక్షపామధ్యగతేవ సంధ్యా॥ ౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్య పయస్వినీం తాం । సుదక్షిణా సాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రణమ్య చానర్చ విశాలమస్యాః । శృంగాంతరం ద్వారమివార్థసిద్ధేః॥ ౨౧

వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం । ప్రత్యగ్రహీత్సేతి ననందతుస్తౌ
భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని॥ ౨౨

అగ్నితేజంబుతోఁ బోల్చు ♦ నాన్నృపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁ ♦ గెలనువీడి
రాలుపూలెన్న నిజ్జన ♦ పాలుమీఁద । బాలికలుపురిఁజల్లు పే ♦ లాలఁబోలె॥ ౧౧

చేతధనువున్నఁ గరుణార్ద్ర ♦ చిత్తుఁడంచు । నంతరాత్మ నెఱింగింప ♦ నాన్నృపేంద్రుఁ
జూచె నిశ్శంకతో హరి ♦ ణీచయంబు । వెడఁదకన్నులుసఫలతఁ ♦ బడయునట్లు॥ ౧౧

వెదురులంగలరంధ్రాళి ♦ వీచుగాలి । వేణుమధురనినాదమై ♦ వేడ్కఁగొలుప
దానికనువుగ వనదేవ ♦ తాచయంబు । తనయశముఁగుంజములఁబాడ ♦ వినెనతండు॥ ౧౨

ఆతఁడాచారపూతుఁడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమినెండచేఁ ♦ దనువువాడ
గిరిఝరతుషారచయముతోఁ ♦ దరులఁగల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపెసేవ॥ ౧౩

పాలకుఁడతండు వనములోఁ ♦ గాలువెట్ట । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
వృక్షములఁబుష్పఫలములు ♦ వృద్ధియయ్యె । నధికసత్త్వాళిబాధ దీ ♦ నాళికుడిగె॥ ౧౪

అమలసంచారములను ది ♦ గంతములను । నెంతయునుశుద్ధిపఱిచి ది ♦ నాంతమందుఁ
దలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువులలర । నినుఁడు గోవును మఱియిరి ♦ యింటిపంక్తి॥ ౧౫

పితృతిథిదేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిఖిగనుండెడునందిని ♦ నృపవరేణ్యుఁ
డనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరుగోవు । ధర్మవిధితోడి శ్రద్ధనాఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౧౬

అడుసునెల్వడు వనవరా ♦ హములదానిఁ । దమతరులఁజేరఁ జను మయూ ♦ రములదాని
లేళ్ళుఁ బచ్చికయొప్పుబ ♦ యళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁజూచుచుఁ ♦ జనియెఁ తాఁడు॥ ౧౭

లేఁతప్రాయమునొక్కచే ♦ యీఁతగల్గి । పొదుగుభారము నోర్వక ♦ పొదలునావు
బలిసినశరీరమొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలిసుగతి॥ ౧౮

మునివసిష్ఠుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండిమరలిన ♦ భర్తనపుడు
ఱెప్పవేయకపతిభక్తి ♦ నొప్పుమీఱఁ । గాంచెఁ దత్పత్ని కన్నుల ♦ కఱవుదీఱ॥ ౧౯

వెనుకనారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందునెదుర్కొని ♦ రాఁగనడుమఁ
బగటికినిరాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్యకైవడిఁ జెలువొందె ♦ సౌరభేయి॥ ౨౦

గోవుచుట్టు సుదక్షిణఁ ♦ గూర్మిఁదిరిగి । పాణితలమున నక్షత ♦ పాత్రిఁ దాల్చి
యర్థసిద్ధిమహాద్వార ♦ మనఁగనొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁబూజించెఁ ♦ జేరిమ్రొక్కి॥ ౨౧

వత్సమునుజూచుకుతుకమ్ము ♦ ప్రబలమైన । శాంతితోఁబూజఁగొనెనని ♦ సంతసిల్లి
భక్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱుచు । నెమ్మిసూచించు ఫలము స ♦ న్నిహితమంచు॥ ౨౨

గురోః సదారస్య నిపీడ్య పాదౌ । సమాప్య సాంధ్యం చ విధిం దిలీపః
దోహావసానే పునరేవ దోగ్ధ్రీం । భేజే భుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణాం॥ ౨౩

తామంతికన్యస్తబలిప్రదీపా । మన్వాస్య గోప్తా గృహిణీసహాయః
క్రమేణ సుప్తామను సంవివేశ । సుప్తోత్థితాం ప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥ ౨౪

ఇత్థం వ్రతం ధారయతః ప్రజార్థం । సమం మహిష్యా మహనీయకీర్తేః
సప్త వ్యతీయుస్త్రిగుణాని తస్య । దినాని దీనోద్ధరణోచితస్య॥ ౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్య భావం । జిజ్ఞాసమానా మునిహోమధేనుః
గంగాప్రపాతాంతనిరూఢశష్పం । గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ॥ ౨౬

సా దుష్ప్రధర్షా మనసాపి హింస్రై । రిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనో నృపేణ । ప్రసహ్య సింహః కిల తాం చకర్ష॥ ౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధో । ర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం
రశ్మిష్వివాదాయ నగేంద్రసక్తాం । నివర్తయామాస నృపస్య దృష్టిం॥ ౨౮

స పాటలాయాం గవి తస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణం దదర్శ
అధిత్యకాయామివ ధాతుమయ్యాం । లోధ్రద్రుమం సానుమతః ప్రఫుల్లం॥ ౨౯

తతో మృగేంద్రస్య మృగేంద్రగామీ । వధాయ వధ్యస్య శరం శరణ్యః
జాతాభిషంగో నృపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥ ౩౦

వామేతరస్తస్య కరః ప్రహర్తు । ర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే
సక్తాంగులిః సాయకపుంఖ ఏవ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥ ౩౧

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యు । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజా స్వతేజోభిరదహ్యతాంత । ర్భోగీవ మంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః॥ ౩౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేను । ర్మనుష్యవాచా మనువంశకేతుం
విస్మాయయన్విస్మితమాత్మవృత్తౌ । సింహోరుసత్త్వం నిజగాద సింహః॥ ౩౩

అలం మహీపాల తవ శ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితో వృథా స్యాత్
న పాదపోన్మూలనశక్తి రంహః । శిలోచ్చయే మూర్ఛతి మారుతస్య॥ ౩౪

కైలాసగౌరం వృషమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం
అవేహి మాం కింకరమష్టమూర్తేః । కుంభోదరం నామ నికుంభతుల్యం॥ ౩౫

గురువునకు గురుపత్నికిఁ ◆ గూర్మి మ్రొక్కి । సాంధ్యవిధిఁ దీర్చి భుజజిత◆శాత్రవుండంత
క్షీరములనిచ్చి తిన్నఁగాఁ ◆ గూరుచున్న । ధేనువును గొల్వవచ్చెఁ బ్ర◆శ్రయధనుండు॥ ౨౩

దీపమును మేఁతవెట్టి నం◆దినికి ముందు । రాణితోఁ గూడఁ గూర్చుండి ◆ రక్షకుండు
క్రమముగా నది నిద్రింపఁ ◆ గనులు మూసి । లేపకడ నది లేచిన ◆ నృపుఁడు లేచె. ౨౪

ధన్యతరకీర్తి దీనసం◆త్రాణమూర్తి । పార్థివేంద్రుండు సంతతిఁ ◆ బడయ నెంచి
రాణితో నివ్విధంబున ◆ వ్రతమొనర్ప । దినములిరువదియొక్కటి ◆ చనియె నంత॥ ౨౫

మఱుదినమ్మున నృపచంద్రు◆మనము నరయ । కాంక్షఁ జేరెను గోవు గం◆గా ప్రపాత
పరిసరప్రాంతజనితశా◆ద్వలము చేత । సుందరంబగు హిమగిరి ◆ కందరంబు॥ ౨౬

ఘోరమృగతతు లీగోవుఁ ◆ జేరఁ దలఁచి । బ్రిగుకు సేయని శైలప్ర◆భావములను
దృష్టిపఱపిన నరపతి ◆ యెఱుఁగకుండ । నొక్కసింహంబు దానిపై ◆ నుఱికి పట్టె॥ ౨౭

గుహలు మార్మ్రోయునట్లుగా ◆ గోవు సేయు । దీర్ఘమాక్రందనధ్వని ◆ దీనబంధుఁ
డైన యాతని గిరిసక్త ◆ మైనదృష్టి । లాగినై చెను త్రాటిచే ◆ లాగినట్లు॥ ౨౮

ధాతుమయమయి యొప్పు నె◆త్తమ్ము మీఁదఁ । బూచి పోలుపోఁగులోధ్రంపు◆భూజమట్లు
క్రొంజిగురుచాయగల్గిన ◆ గోవుమీఁద । నున్నమృగనాథుఁ గనియె నా◆యోధుఁ డపుడు॥

సింహగమనుండు నరపాల◆సింహుఁ డార్త । రక్షణాచణుండు శౌర్యని◆సద్గుణుండు
పరిభవము డింప వధ్యమౌ ◆ హరిని ద్రుంపఁ । దీప్రశరమును బొదినుండి ◆ తీయఁ దొడఁగ॥

గోళ్ళుగరులకుఁ గ్రొంజిగిఁ ◆ గొల్పుచుండ । వ్రేళ్ళు శర పుంఖమునఁ జిక్కి ◆ వెతలనందఁ
జిత్తరువునందువలె నిల్చెఁ ◆ జిత్రఘటితి । క్షణములోఁ గొట్టనున్న ద◆క్షిణకరంబు॥ ౩౧

బద్ధభుజుఁ డౌట నారాజు ◆ క్రుద్ధుఁ డగుచు । సిద్ధమంత్రౌషధంబుల ◆ రుద్ధవీర్య
మైన యహివలె మండె లో◆లోన నప్పు । డట్లు డాసిన యపరాధ ◆ నంటఁ గాఁడు॥ ౩౨

కేసరిబలుండు మనువంశ◆కేతు విట్టు । లాత్మచరితకు వెఱగంది ◆ నతని గూర్చి
యావుఁ బట్టినహర్యక్షు ◆ మంతకంటె । నచ్చెరువు గూర్చ మనుజవా◆క్యముల నిట్లు॥

చాలుఁ జాలును భూపాల ◆ శ్రమము వేల । బాణమేసిన నదియును ◆ భగ్నమగును
దరులఁ బెకలించు నేకాని ◆ గిరులఁ గూల్పఁ । జాలునే గాలి యెంతటి ◆ దైన నున్న॥ ౩౪

వెండిమలవలె వెల్లనౌ ◆ వృషభమెక్కు । నపుడు నాపృష్ఠమందు నా◆యష్టమూర్తి
పాదములమెట్టి నన్నుఁ బా◆వనము సేయుఁ । గూర్మిఁ గుంభోదరుం డని ◆ సంస్తుతింప॥

అముం పురః పశ్యసి దేవదారుం । పుత్రీకృతోఽసౌ వృషభధ్వజేన
యో హేమకుంభస్తననిఃసృతానాం । స్కందస్య మాతుః పయసాం రసజ్ఞః॥ ౩౬

కండూయమానేన కటం కదాచి । ద్వన్యద్విపేనోన్మథితా త్వగస్య
అథైనమద్రేస్తనయా శుశోచ । సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః॥ ౩౭

తదాప్రభృత్యేవ వనద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతా విధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ ౩౮

తస్యాలమేషా క్షుధితస్య తృప్త్యై । ప్రదిష్టకాలా పరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితా శోణితపారణా మే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీ సుధేవ॥ ౩౯

స త్వం నివర్తస్వ విహాయ లజ్జాం । గురోర్భవాన్ దర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణ రక్ష్యం యదశక్యరక్షం । న తద్యశః శస్త్రభృతాం క్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతి ప్రగల్భం పురుషాధిరాజో । మృగాధిరాజస్య వచో నిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రో గిరిశప్రభావా । దాత్మన్యవజ్ఞాం శిథిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్చైన మిషుప్రయోగే । తత్పూర్వసంగే వితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్ర్యంబక వీక్షితేన । వజ్రం ముముక్షన్నివ వజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంరుద్ధచేష్టస్య మృగేంద్ర కామం । హాస్యం వచస్తద్యదహం వివక్షుః
అంతర్గతం ప్రాణభృతాం హి వేద । సర్వం భవాన్ భావమతోఽభిధాస్యే॥ ౪౩

మాన్యః స మే స్థావరజంగమానాం । సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః
గురోరపీదం ధనమాహితాగ్నే । ర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ ౪౪

స త్వం మదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేన నిర్వర్తయితుం ప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాం ధేనురియం మహర్షేః॥ ౪౫

అథాంధకారం గిరిగహ్వరాణాం । దంష్ట్రామయూఖైః శకలాని కుర్వన్
భూయః స భూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ । కించిద్విహస్యార్థపతిం బభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రం జగతః ప్రభుత్వం । నవం వయః కాంతమిదం వపుశ్చ
అల్పస్య హేతోర్బహు హాతుమిచ్ఛన్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసి మే త్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపా తవ చేదియం గౌ । రేకా భవేత్స్వస్తిమతీ త్వదంతే
జీవన్పునః శశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాః ప్రజానాథ పితేవ పాసి॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ♦ నావృషాంకుఁ । డాత్మపుత్త్రునిలీలఁ దా ♦ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదో ♦ కనకకుంభ । కుచపయోధారరుచిఁ గాంచి ♦ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీఁటవో ♦ వఁగను దీనిఁ । జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ♦ జెక్కులెత్తె
ననురశరముల సేనాని ♦ కయిన గాయ । ములకుఁ బొక్కినయట్టులు ♦ పొక్కగారి॥ ౩౭

అదిమొదలు నాకు శూలి సిం ♦ హత్వమిచ్చి । యంకగతసత్వములఁదిన ♦ నాజ్ఞయొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ♦ కరులకెల్లఁ । దొ్రసమిడనుంచె నీ గుహాం ♦ తరమునందు॥ ౩౮

ఈశ్వరునిచేత నిర్వధి ♦ నిప్పుడొదవె ! క్షుధితుఁడైనట్టి నాతృప్తి ♦ కొఱకుఁగాను
రక్తమయభోజనం బిది ♦ రాహువునకుఁ । జంద్రసుధవోలె నిదిచాలు ♦ సార్వభౌమ॥

వీడిలజ్జను దీనిని ♦ విడిచినీవు । శిష్యభక్తిని గురుని ద ♦ర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రక్ష్యరక్ష య ♦ శక్యమేని । కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా ♦ రులకు జగతి॥ ౪౦

ప్రౌఢమునగనిట్లు మృగరాజు ♦ పల్కుటయును । రాజువినఁగానె తనయస్త్ర ♦ రాజమునకు
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ♦ భంగపాటు । వలనఁబొడమిన యాచింత ♦ తొలఁగెఁగొంత॥ ౪౧

వజ్రమునవైవనుండఁగా ♦ ఫాలనేత్రు । వాడిచూపుల జడుఁడైన ♦ వజ్రివోలె
నెన్నఁడు శరప్రయోగమం ♦ దింతముఁదు । భంగమెఱుఁగని యాఱేఁడు ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టువడినట్టి నాదువా ♦ క్యమ్ము నీకు । నోమృగేంద్రమ పరిహాస ♦ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ♦ భావములను । దెలియువాఁడవుగావునఁ ♦ బలుకువాఁడ॥ ౪౩

జంగమస్థావరమ్ముల ♦ జననభరణ । నాశకారణునకు వంద ♦ నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియు గురువగు ♦ నతనిధనము । నాశమగుటోర్వ నీలీల ♦ నాదుమ్రోల॥ ౪౪

ఆఁకలినిదీర్చుకొనుము నా ♦ యంగమునను । సంజఁదల్లిని జూచెడు ♦ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ♦ మొదవునట్లు । విడువుము ఋషీంద్రు ధేనువు ♦ వేఁడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ♦ యంధకార । మంతయును గోరపన్నుల ♦ కాంతిఁదొలఁగఁ
జిన్నినగవునునవ్వి వీ ♦ క్షించినృపునిఁ । బలికెఁ దానిట్టు లీశ్వర ♦ పార్శ్వవర్తి॥ ౪౬

అవ[illegible]కిని నీప్రభుత్వ మే ♦ కాతపత్ర । మంగమోకాంతిమంతము ♦ యౌవనంబు
నందునున్నాఁడ విదియెల్ల ♦ నల్పమునకు । వీడు నీవెన్న మఱచేసి ♦ వాఁడ[illegible] [illegible]డ॥ ౪౭

దయదలఁచితేని నీకు నఁ ♦ తంబుగలిగి । ధేనువో [illegible] సేమంబుఁ ♦ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ♦ నిఖిలజనుల । యాపదలువాపి తండ్రిగా ♦ నరయఁగలవు। ౪౮

అథైకధేనోరపరాధచండా । ద్గురోః కృశానుప్రతిమాద్బిభేషి
శక్యోఽస్య మన్యుర్భవతా వినేతుం । గాః కోటిశః స్పర్శయతా ఘటోధ్నీః॥ ౪౯

తద్రక్ష కల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధం హి రాజ్యం పదమైంద్రమాహుః॥ ౫౦

ఏతావదుక్త్వా విరతే మృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్య గుహాగతేన
శిలోచ్చయోఽపి క్షితిపాలముచ్చైః । ప్రీత్యా తమేవార్థమభాషతేవ॥ ౫౧

నిశమ్య దేవానుచరస్య వాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ
ధేన్వా తదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా । నిరీక్ష్యమాణః సుతరాం దయాలుః॥ ౫౨

క్షతాత్కిల త్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రస్య శబ్దో భువనేషు రూఢః
రాజ్యేన కిం తద్విపరీతవృత్తేః । ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ ౫౩

కథం ను శక్యోఽనునయో మహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్చాన్యపయస్వినీనాం
ఇమామనూనాం సురభేరవేహి । రుద్రౌజసా తు ప్రహృతం త్వయాస్యాం॥ ౫౪

సేయం స్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ । న్యాయ్యా మయా మోచయితుం భవత్తః
న పారణా స్యాద్విహతా తవైవం । భవేదలుప్తశ్చ మునేః క్రియార్థః॥ ౫౫

భవానపీదం పరవానవైతి । మహాన్హి యత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుం నియోక్తుర్న హి శక్యమగ్రే । వినాశ్య రక్ష్యం స్వయమక్షతేన॥ ౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోఽహం । యశఃశరీరే భవ మే దయాలుః
ఏకాంతవిధ్వంసిషు మద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థా ఖలు భౌతికేషు॥ ౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహు । ర్వృత్తః స నౌ సంగతయోర్వనాంతే
తద్భూతనాథానుగ నార్హసి త్వం । సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుం॥ ౫౮

తథేతి గాముక్తవతే దిలీపః । సద్యః ప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః
సన్యస్తశస్త్రో హరయే స్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥ ౫౯

తస్మిన్క్షణే పాలయితుః ప్రజానా । ముత్పశ్యతః సింహనిపాతముగ్రం
అవాఙ్ముఖస్యోపరి పుష్పవృష్టిః । పపాత విద్యాధరహస్తముక్తా॥ ౬౦

ఉత్తిష్ఠ వత్సేత్యమృతాయమానం । వచో నిశమ్యోత్థితముత్థితః సన్
దదర్శ రాజా జననీమివ స్వాం । గామగ్రతః ప్రస్రవిణీం న సింహం॥ ౬౧

ధేనువొక్కటి; గురువొ కృ ♦ శానుమూర్తి । దండియపరాధమునినీవు ♦ తలఁకఁబోకు
కోపమును బాప నీవిటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత ♦ పాదుగుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా ♦ పాడికొనుము
ప్రబలు రాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవిగాదె । యొక్కభూస్పర్శమున భేద ♦ ముండుఁగాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నానగేంద్రుఁ । డెంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్విపతికిఁ
దనగుహలఁగల్గు నాప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంతమెత్తివచించిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా ♦ కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవుభీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపోయి । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాఱువలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునన్ ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మాక్షత్రపథమున ♦ నమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తిచే ♦ నైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమౌ ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మౌనీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వగు సురభితోడఁ దులఁదూఁగు ♦ హవనిమహిమఁ । గొట్టితివిగాని పురులకు ♦ ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమునియెడు ♦ క్రయమొసంగి । దీని నీయుండికొనుట న్యా ♦ య్యానుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మౌనికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౫

భూరియత్నమ్ముచే దేవ ♦ దారువరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న ♦ న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామియుండట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । గక్ష్యము నశింపఁజూడు ని ♦ గక్షుఁడుండు॥ ౫౬

నన్ను హింసింపరాదని ♦ యెన్నదేని । కరుణచూపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం ♦ జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోటి ♦ వారికెందు॥ ౫౭

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నంద్రు మనకది గల్గె వ ♦ నాంతరమున
దివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కి ♦ దీర్పకుంట । యర్హమే స్వామి భూతనా ♦ థానుగామి॥ ౫౮

అనినఁగాకయని సింహ ♦ మావచదలెఁ । నద్దిలీపుని బాహుబం ♦ ధమ్ముసీడె
నతఁడు శస్త్రంబుపడవైచి ♦ హరికిముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ ♦ బిండమట్లు॥ ౫౯

ధరణిఁజూచుచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది ♦ కుఱుకునంచు
నప్పు డవనతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కుసుమవృష్టి॥ ౬౦

వత్సలెమ్మను నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జననివోలె । ధేనువుండెను సింహం బ ♦ దృశ్యమయ్యె॥ ౬౧

తంవిస్మితంధేనురువాచసాధో । మాయాంమయోద్భావ్యపరీక్షితోఽసి
ఋషిప్రభావాన్మయినాంతకోఽపి । ప్రభుఃప్రహర్తుంకిముతాన్యహింస్రాః॥ ౬౨

భక్త్యాగురౌమయ్యనుకంపయాచ । ప్రీతాస్మితేపుత్రవరంవృణీష్వ
నకేవలానాంపయసాంప్రసూతి । మవేహిమాంకామదుఘాంప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతఃసమానీయసమానితార్థీ । హస్తౌస్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్యకర్తారమనంతకీర్తిం । సుదక్షిణాయాంతనయంయయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయతథేతికామం । రాజ్ఞేప్రతిశ్రుత్యపయస్వినీసా
దుగ్ధ్వాపయఃపత్రపుటేమదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్వేతితమాదిదేశ॥ ౬౫

వత్సస్యహోమార్థవిధేశ్చశేష । మృషేరనుజ్ఞామధిగమ్యమాతః
ఊధస్యమిచ్ఛామితవోపభోక్తుం । షష్ఠాంశముర్వ్యాఇవరక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థంక్షితీశేనవసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితాప్రీతతరాబభూవ
తదన్వితాహైమవతాచ్చకుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ॥ ౬౭

తస్యాఃప్రసన్నేందుముఖఃప్రసాదం । గురుర్నృపాణాంగురవేనివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితంప్రియాయై । శశంసవాచాపునరుక్తయేవ॥ ౬౮

సనందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలోవత్సహుతావశేషం
పపౌవసిష్ఠేనకృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రంయశోమూర్తమివాతితృష్ణః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రస్థానికంస్వస్త్యయనంప్రయుజ్య
తౌదంపతీస్వాంప్రతిరాజధానీం । ప్రస్థాపయామాసవశీవసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్యహుతంహుతాశ । మనంతరంభర్తురరుంధతీంచ
ధేనుంసవత్సాంచనృపఃప్రతస్థే । సన్మంగళోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినారథేన । సధర్మపత్నీసహితః సహిష్ణుః
యయావనుద్ఘాతసుఖేనమార్గం । స్వేనేవపూర్ణేనమనోరథేన॥ ౭౨

సమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాఃప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం
నేత్రైఃపపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భి । ర్నవోదయంనాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

పురందరశ్రీః పురముత్పతాకం । ప్రవిశ్యపౌరైరభినంద్యమానః
భుజేభుజంగేంద్రసమానసారే । భూయఃసభూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెరువుగన్న యతనితో ♦ ననియె నాఁవు। పన్నితినిమాయ యోవత్స ♦ నిన్నునరయ
మునిమహిమ నన్నుయనుఁడైనఁ ♦ జెనక లేఁడు। తన్ను గ్రూరమృగమ్ములఁ ♦ దవవనేల॥

పరమదయచేత నన్నుస ♦ ద్భక్తి చేత। గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలెగాక యే ♦ యిచ్చనైనఁ। దీర్పఁగల వేఁడుమనియె నా ♦ ధేనువంత॥ ౬౩

స్వబలమునఁగన్న వీరశ ♦ బ్దంబువాఁడు। పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయు సత్కీర్తి ♦ వంతుఁడగుదు। నలరు సుతు నానుదక్షిణ ♦ యందుఁగోరె॥ ౬౪

సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు। నట్లెయగుఁగాక యనిపల్కి ♦ యతనిఁగూర్చి
పత్రపాత్రంబులోఁ దన ♦ పాలునిచ్చి। గ్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౬౫

హోమవత్సంబులకుఁబోగ ♦ నుండునీదు। పాలుత్రాగెద ఋషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలింపనుర్వర ♦ లోనయుండి। యెలమి షష్ఠాంశము నె గ్రహి ♦ యింతుమనట్లు॥ ౬౬

ఋషివసిష్ఠునిధేను వా ♦ నృపతివాక్య। ములకుఁ దానుమతింత స ♦ మ్మోదమంది
వీడి యగ్గుహనాతని ♦ తోడఁగూడి। యాశ్రమంబుగఁ జేరె నా ♦ యాశ్రమంబు॥ ౬౭

అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరునృపతి। నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్షమే తెల్పఁ బునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి। విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥ ౬౮

క్రోలె నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ। వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తి భవించిన ♦ క్రియను గ్రాలు। నందినీస్తన్య మానర ♦ నాథమౌళి॥ ౬౯

అంత నుదయాన వ్రతపార ♦ ణాంతమందు। సముచితశుభకార్య ♦ చయము దీర్చి
రాజదంపతులను దమ ♦ రాజధానిఁ। జేర నియమించె జ్ఞాని వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౭౦

హోమవహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి। సతికరుంధతికిని మాతృ ♦ సరణినొప్పు
సురభినుతకును దూడకుఁ ♦ జుట్టుఁదిరిగి। తరలెజనపతి మంగళో ♦ దగ్రమూర్తి॥ ౭౧

శ్రావ్యనినదాభిరామమౌ ♦ రథమునందు। నాత్మపూర్ణమనోరథ ♦ మందుఁబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు ♦ సహనశీలుఁ। డైన నృపతికిఁ బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౭౨

కనఁబడక దీర్ఘకాల ము ♦ త్కంఠఁగొలిపె। శిశువుఁగాంక్షించివ్రతముఁ ♦ జిక్కియున్న
విభునిఁబ్రజతృప్తిదీఱని ♦ వేడ్కఁగాంచె। బాలుఁడైవట్టియోషధీ ♦ పతినిబోలె॥ ౭౩

పౌరులలరఁ బురందర ♦ వైభవుండు। భూమిభుజగేంద్రబలుఁడు తా ♦ భూభుజుండు
వరపతాకాభిశోభిత ♦ పురముఁజొచ్చి। బాహువునఁదాల్చె మరలభూ ♦ భారమెల్ల॥ ౭౪

ద్వితీయః సర్గః.

అథనయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివద్యౌః । సురసరిదివ తేజోవహ్నినిష్ఠ్యూతమైశం
నరపతికులభూత్యైగర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ నందినీవర
ప్రదానోనామ ద్వితీయఃసర్గః

చంపకము.

దివి తనయందు నత్రిముని ♦ దృక్కులఁ గల్గినచంద్రుఁబోలె జా
హ్నవి తనయందు వహ్నియిడి ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలె రాణియుఁ
బ్రవిమలగర్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
దివిభువి మెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నెంతయున్॥ ౭౫

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరావులక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయః సర్గః

అథేప్సితం భర్తురుపస్థితోదయం । సఖీజనోద్వీక్షణకౌముదీముఖం
నిదాన మిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ॥ ౧

శరీరసాదా దసమగ్రభూషణా । ముఖేన సాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేవ శర్వరీ॥ ౨

తదాననం మృత్సురభి క్షితీశ్వరో । రహస్యుపాఘ్రాయ న తృప్తిమాయయౌ
కరీవ సిక్తం పృషతైః పయోముచాం । శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం॥ ౩

దివం మరుత్వానివ భోక్ష్యతే భువం । దిగంతవిశ్రాంతరథో హి తత్సుతః
అతోఽభిలాషే ప్రథమం తథావిధే । మనో బబంధాన్యరసాన్విలంఘ్య సా॥ ౪

న మే హ్రియా శంసతి కించిదీప్సితం । స్పృహావతీ వస్తుషు కేషు మాగధీ
ఇతి స్మ పృచ్ఛత్యనువేలమాదృతః । ప్రియాసఖీరుత్తరకోసలేశ్వరః॥ ౫

ఉపేత్య సా దోహదదుఃఖశీలతాం । యదేవ వవ్రే తదపశ్యదాహృతం
న హీష్ట మస్య త్రిదివేఽపి భూపతే । రభూదనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥ ౬

క్రమేణ నిస్తీర్య చ దోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజ సా
పురాణపత్రాపగమా దనంతరం । లతేవ సన్నద్ధ మనోజ్ఞపల్లవా॥

దినేషు గచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖం స్తనద్వయం
తిరశ్చకార భ్రమ రాభిలీనయోః । సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥ ౮

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యం తరలీనపావకాం
నదీమివాంతస్సలిలాం సరస్వతీం । నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

తృతీయాశ్వాసము.

గీతములు.

పతిమనోరథమునకుఁ బ్ర♦భాత మగుచు । వరసఖీదృష్టికౌముదీ♦పర్వ మగుచు
మానితేక్ష్వాకువంశని♦దాన మగుచు । సతిసుదక్షిణగర్భల♦క్షణము దనరె॥ ౧

తనువుకృశమాట మితభూష♦లనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనౌ ♦ ముద్దుమోము
గలుగునక్కాంత చంద్రుని♦కాంతి దఱుగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత ♦ తమిని బోలె॥ ౨

మృత్సురభి నొప్పుసతిమోము ♦ నృపతితిలక । మెంతలోలోనమూర్కొన్నఁ ♦ దృప్తిగనఁడు
వేసవికిఁ దుదఁజినుకుల ♦ విపినరాజిఁ । దడియుపడియలఘ్రాణించు ♦ దంతిమాడ్కి॥ ౩

స్వప్రసూతిదిగంత వి♦శ్రాంతరథుఁడు । దివినినింద్రుండువోలెఁ దా♦ భువిభుజించు
నంచు మదినెంచికాఁబోలు ♦ నప్పుడామె । యన్నిరుచులనుమాని తా ♦ మన్నుదినుట॥ ౪

సిగ్గుచేనాకుఁదెల్ప దీ♦ప్సితమొకింత । మాగధికిఁ గోర్కె దేనిలో ♦ మగువలార
యనుచు నుత్తరకోసలా♦వనిపుఁ డడుగుఁ । బల్మఱును సాదరమునఁ ద♦త్ప్రాణసఖుల॥ ౫

ఆమె వేవిళ్ళఁబడుచు నే♦ మేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణంబున ♦ నచటఁజూచు
నృపశిరోమణి యతఁడు వి♦ల్లెక్కవెట్ట । నందరానిది త్రిదివము ♦ నందునన్నె॥ ౬

వేవిళులఁబాసి క్రమముగా ♦ వెలఁదిదేహ । మంతకంతకుఁ బొదలంగ ♦ నపుడు కాంత
పండుటాకులురాలిపోఁ ♦ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీఁగెనాఁ ♦ దోఁచిమెఱసె॥ ౭

ఇట్లు దినములుగడవంగ ♦ వృద్ధినొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా ♦ లిండ్లురెండు
నింపుగాభృంగతతి నావ♦రింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల న♦దల్చుచుండె॥ ౮

వరనిధులుదాల్చు సాంగరాం♦బరవిధాన । దహనుధరియించు నాశమీ ♦ తరువుమాడ్కి
ంతరువకసరస్వతి ♦ యట్టు లామె । గర్భవతియని యద్ధరా ♦ కాంతుఁ డెఱిఁగె॥ ౯

ప్రియానురాగస్య మనస్సమున్నతే । ర్భుజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః॥ ౧౦

సురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః
తయోపచారాంజలి ఖిన్నహస్తయా । ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః॥ ౧౧

కుమారభృత్యాకుశలై రనుష్ఠితే । భిషగ్భిరాప్తై రథగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం । దదర్శకాలే దివమభ్రితామివ॥ ౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చ సంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అసూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥ ౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతోవవుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చి ర్హవిరగ్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవోహి లోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం॥ ౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితోవిసారిణా । సుజన్మన స్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీథదీపాః సహసాహతత్విషో । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥ ౧౫

జనాయశుద్ధాంత చరాయశంసతే । కుమార జన్మామృత సంమితాక్షరం
అదేయమాసీత్త్రియమేవ భూపతేః । శశిప్రభంఛత్రముభేచచామరే॥ ౧౬

నివాతపద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూరఇవేందుదర్శనా । ద్గురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥ ౧౭

సజాతకర్మణ్యఖిలేతపస్వినా । తపోవనాదేత్యపురోధసాకృతే
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్తసంస్కారఇవాధికంబభౌ॥ ౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదనృత్త్యైఃసహవారయోషితాం
నకేవలంసద్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామపి॥ ౧౯

నసంయతస్తస్యబభూవరక్షితు । ర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితౄణాం ముముచేసబంధనాత్॥ ౨౦

శ్రుతస్యయాయాదయమంతమర్భక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
అవేక్ష్యధాతోర్గమనార్థమర్థవి । చ్చకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥ ౨౧

పితుఃప్రయత్నాత్ససమగ్రసంపదః । శుభైఃశరీరావయవైర్దినేదినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్వదీధితే । రనుప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥ ౨౨

రాణియందలి తన యను♦రాగమునకు । నాత్మయందలి యాచార్య ♦ హర్షమునకు
నిజభుజార్జిత సంపదా♦నీకమునకు । నర్హవిధిసల్పెఁ బుంసవ ♦ నాదిక్రియలు॥ ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ♦ రాణి యపుడు । దివ్యగర్భభరమ్మునఁ ♦ దివిరిలేచి
యోర్పుతో నంజలులఁగూర్చి ♦ యుపచరించి । తరలవీక్షణములఁజూచి ♦ తనివిభుని॥ ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ ♦ గుశలులైన । బుధులచే గర్భరక్షణ ♦ విధి నొనర్చి
క్షితిప్రియనుబ్రసవోన్ముఖినిజూచెఁ♦బ్రీతినృపతి । కాలమునమబ్బగోనుదివిం♦గాంచునట్లు॥ ౧౨

భాగ్యసూచకమై గ్రహ♦పంచకంబు । రవినిగూడక యుచ్చమై ♦ కాలఁ దటిని
నక్షయధనంబు మ్రుగ్విత ♦ మైనశక్తి । పడయుగతిఁ బుత్రుఁగనె శచి♦వంటిగరిత॥ ౧౩

వీచెగాలిసుఖమ్ముగ ♦ వెలిఁగెదిశలు । అగ్నికుడివైపుదిరుగుచు ♦ హవినిగొనియె
నన్నిశుభముసూచించె ♦ నాక్షణమున । నభ్యుదయకారిగాదె మ♦హాత్మభవము॥ ౧౪

పురిటిపరుపునఁబన్నుండి ♦ పూతజాతుఁ । డాశిశువుచుట్టుఁ బఱపిన ♦ యమలతేజ
మునను నడుకెయి దీపముల్ ♦ మినుకులెడలి । చిత్తరువ్రలోనిదీపాల ♦ చెన్నుఁగనియె॥

పుత్రజన్మసుధాక్షర ♦ ములనుదెచ్చి । చెవినిజేర్చునశుద్ధాంత ♦ సేవకులకు
నియ్యనివిమూఁడెభూపతి ♦ యిందుఁబోలు । ఛత్రమొక్కటిమఱిరెండు♦చామరములు॥ ౧౬

గాలిలేమిని గదలని ♦ కమలములను । బోలుకన్నులఁబుత్రుని ♦ ముద్దుమోము
లీలఁగని హర్షమునుబట్టఁ ♦ జాలకుండెఁ । జంద్రుఁగనివార్ధి పొంగాపఁ♦జాలనట్లు॥ ౧౭

తపసియగువసిష్ఠుఁడు ♦ దరలివచ్చి । జాతకర్మాదులొనరింప ♦ జనపసుతుఁడు
గనినిబుట్టినమణికి సం♦స్కారమిడిన । వెలుఁగనట్లులు మిక్కిలి ♦ వెలుఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సం♦రావములును । హృద్యతరవారకామినీ ♦ నృత్యములును
జెలఁగె నామాగధీశుని ♦ నిలయమందె । గాక దివిజులుచనెడుమా♦ర్గమునఁగూడ॥ ౧౯

కొడుకుపుట్టినహర్షాన ♦ విడిచిపుచ్చ । ఒద్దుఁడెవ్వఁడులేమి నృ♦పాలకుండు
దాను బితరులఋణమను ♦ తథ్యమైన । బంధనమునుండి తనుఁదానె ♦ పాపికొనియె॥ ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి ♦ శత్రుతతుల । నాలమునమించివోవు నే♦యర్భకుండు
తథ్యముగనంచు గమనార్థ ♦ ధాతువరసి । యర్థవిదుడిడె రఘునామ ♦ మాత్మజునకు॥ ౨౧

భానుకిరణాళితనలోనఁ ♦ బ్రతిఫలింప । బాలచంద్రుండు నానాటఁ ♦ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుఁడౌ తండ్రి ♦ భవ్యయత్న । ములను బాలుఁడువర్ధిల్లెఁ ♦ బుష్టిహృష్టి॥ ౨౨

ఉమావృషాంకౌశరజన్మనాయథా । యథాజయంతేన శచీపురందరౌ
తథానృపఃసాచసుతేనమాగధీ । ననందతుస్తత్సదృశేనతత్సమౌ॥ ౨౩

రథాంగనామ్నోరివభావబంధనం । బభూవయత్ప్రేమపరస్పరాశ్రయం
విభక్తమప్యేకసుతేనతత్తయోః । పరస్పరస్యోపరిపర్యచీయత॥ ౨౪

ఉవాచధాత్ర్యాప్రథమోదితంవచో । యయౌతదీయామవలంబ్యచాంగులిం
అభూచ్చనమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదంతేనతతానసోఽర్భకః॥ ౨౫

తమంకమారోప్యశరీరయోగజైః । సుఖైర్నిషించంతమివామృతంత్వచి
ఉపాంతసంమీలితలోచనోనృప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాంయయౌ॥ ౨౬

అమంస్తచానేనపరార్ధ్యజన్మనా । స్థితేరభేత్తాస్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేనగుణాగ్ర్యవర్తినా । పతిఃప్రజానామివసర్గమాత్మనః॥ ౨౭

సవృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేనవాఙ్మయం । నదీముఖేనేవసముద్రమావిశత్॥ ౨౮

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో । వినిన్యురేనం గురవోగురుప్రియం
అవంధ్యయత్నాశ్చబభూవురత్రతే । క్రియాహివస్తూపహితాప్రసీదతి॥ ౨౯

ధియఃసమగ్రైఃసగుణైరుదారధీః । క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః
తతారవిద్యాఃపవనాతిపాతిభి । ర్దిశోహరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః॥ ౩౦

త్వచంసమేధ్యాం పరిధాయరౌరవీ । మశిక్షతాస్త్రంపితురేవమంత్రవత్
నకేవలంతద్గురురేకపార్థివః । క్షితావభూదేకధనుర్ధరోఽపిసః॥ ౩౧

మహోక్షతాంవత్సతరఃస్పృశన్నివ । ద్విపేంద్రభావంకలభఃశ్రయన్నివ
రఘుఃక్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుపోషగాంభీర్యమనోహరంవపుః॥ ౩౨

అథాస్యగోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాంనిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్యసత్పతిం । తమోనుదందక్షసుతాఇవాబభుః॥ ౩౩

యువాయుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుంరఘు । స్తథాపినీచైర్వినయాదదృశ్యత॥ ౩౪

తతఃప్రజానాం చిరమాత్మనాధృతాం । నితాంతగుర్వీంలఘయిష్యతాధురం
నిసర్గసంస్కారవినీతఇత్యసౌ । నృపేణచక్రేయువరాజశబ్దభాక్॥ ౩౫

శైలజాశివులెట్టులా ♦ స్కందుతోడ । నాశచీశకులెట్లు జ♦యంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ♦ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ♦ యలరిరట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వైర బంధించి ♦ వఱలు పేర్మి । యాత్మజునిచేత విభజిత ♦ మయ్యెఁ గూడ
నంతకంతకు వర్ధిల్లె ♦ నద్భుతముగఁ । జక్రవాకంబులందలి ♦ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ♦ తానునుడివి । దానివేళ్ళనుగొని ముందుఁ ♦ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికిఁ ♦ దలనువంచి । తండ్రి కానందమును బెంచెఁ ♦ దనయుఁడపుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్న ♦ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు సుధాసేక ♦ మగుడుసుతుని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి క♦న్గొనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ♦ మనుభవించె॥ ౨౬

స్రష్టతనసృష్టితనదగు ♦ సత్త్వగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ♦ మంచునెంచె
స్థితిపతిప్రశస్తుఁడౌ యాత్మ ♦ సుతునివలన । నన్వయంబు సురక్షిత ♦ మంచునెంచె॥ ౨౭

చౌలమునుగాంచి తనయుడు ♦ సచివసుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ♦ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాళియను నదీ♦ముఖమువలన । వాఙ్మయంబను వార్ధిలో♦పలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ♦ యధిపసుతుఁడు । గురులకుఁబ్రియుండుఁబుధులచేఁ♦గఱచెశిక్ష
గొడ్డువోలేదుయత్నమ్ము ♦ గురులకచటఁ । గ్రియఫలింపదెపాత్రమౌ ♦ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగ్రుఁడు దారుఁడా♦దివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ♦ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ♦ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాళిదిశల లం♦ఘించునట్లు॥ ౩౦

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ♦ మతఁడుదాల్చి । యేకపార్థివుఁడుసమటి ♦ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ♦ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రయుతముగఁబడసె నా♦మాన్యువలన॥

వత్సము మహార్షభత్వంబుఁ ♦ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ♦ గాంచినట్లు
శైశవముమీఱియౌవనా ♦ శ్రయము జెంది । యతఁడుగంభీరచారుదే♦హముఁభరించె॥ ౩౨

అంత గోదానవిధిఁజేసి ♦ యలరుచుండు । తనయునకుఁబెండ్లిగావించె ♦ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ♦ రఘునిగూడి । యబ్జుతోనున్నదక్షసు ♦ తాళిఁబోలె॥ ౩౩

పొడువుగాఁగాడివలెనుండు ♦ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవమురము క♦వాటసమము
గలిగితనువునఁదండ్రిని ♦ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁజాలఁ ♦ దగ్గియుండె॥ ౩౪

తండ్రిచిరకాలముగను దాఁ♦దాల్చియున్న । పాలనాభారమునుగొంత ♦ వఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ వి♦స్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౫

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం । తదాస్పదం శ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం
అగచ్ఛదంశేనగుణాభిలాషిణీ । నవావతారంకమలాదివోత్పలం॥ ౩౬

విభావసుఃసారథినేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేనగభస్తిమానివ
బభూవతేనాతితరాంసుదుఃసహః । కటప్రభేదేనకరీవపార్థివః॥ ౩౭

నియుజ్యతంహోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరంరాజసుతైరనుద్రుతం
అపూర్ణమేకేనశతక్రతూపమః । శతంక్రతూనామపవిఘ్నమాపసః॥ ౩౮

తతఃపరంతేనమఖాయయజ్వనా । తురంగముత్సృష్టమనర్గళంపునః
ధనుర్భృతామగ్రతఏవరక్షిణాం । జహారశక్రఃకిలగూఢవిగ్రహః॥ ౩౯

విషాదలుప్తప్రతిపత్తివిస్మితం । కుమారసైన్యంసపదిస్థితంచతత్
వసిష్ఠధేనుశ్చయదృచ్ఛయాగతా । శ్రుతప్రభావాదదృశేథనందినీ॥ ౪౦

తదంగనిస్యందజలేనలోచనే । ప్రమృజ్యపుణ్యేనపురస్కృతఃసతాం
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో । బభూవభావేషు దిలీపనందనః॥ ౪౧

సపూర్వతః పర్వతపక్షశాసనం । దదర్శదేవం నరదేవసంభవః
పునఃపునః సూతనిషిద్ధచాపలం । హరంతమశ్వంరథరశ్మిసంయతం॥ ౪౨

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభి । ర్హరింవిదిత్వాహరిభిశ్చవాజిభిః
అవోచదేనంగగనస్పృశారఘుః । స్వరేణధీరేణనివర్తయన్నివ॥ ౪౩

మఖాంశభాజాంప్రథమోమనీషిభి । స్త్వమేవదేవేంద్రసదానిగద్యతే
అజస్రదీక్షాప్రయతస్యమద్గురోః । క్రియావిఘాతాయకథంప్రవర్తసే॥ ౪౪

త్రిలోకనాథేనసదామఖద్విష । స్త్వయానియమ్యాననుదివ్యచక్షుషా
సచేత్స్వయంకర్మసుధర్మచారిణాం । త్వమంతరాయోభవసిచ్యుతోవిధిః॥ ౪౫

తదంగమగ్ర్యంమఘవన్మహాక్రతో । రముంతురంగంప్రతిమోక్తుమర్హసి
పథఃశ్రుతేర్దర్శయితారఈశ్వరా । మలీమసామాదదతేనపద్ధతిం॥ ౪౬

ఇతిప్రగల్భంరఘుణాసమీరితం । వచోనిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాసరథంసవిస్మయః । ప్రచక్రమేచప్రతివక్తుముత్తరం॥ ౪౭

యదాత్థరాజన్యకుమారతత్తథా । యశస్తురక్ష్యం పరతోయశోధనైః
జగత్ప్రకాశంతదశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥ ౪౮

అపుడు నృపుఁడనుమాలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచేఁ ♦ బిక్కనొప్పు
రఘువులోనంశమునఁగోరి ♦ రమపసించె । వీడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేరునట్లు॥ ౩౬

వాయుసారథ్యమున విభా ♦ వసుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగన ♦ ద్ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా♦రఘువుచేత॥ ౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ యోధవరుని । రఘుని నియమించి వెనువెంట ♦ రాజసుతుల
నుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొకటిదక్క । క్రతువులొకనూఱంతచ్ఛత ♦ క్రతుసముండు॥

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖముకొఱకు । విమలగుణరాజియాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
యానిచాపమ్మురక్షకు ♦ లుండఁగాని । గూఢముగశక్రుఁడశ్వంబుఁ ♦ గొంచునరిగె॥ ౩౯

అక్కుమారునిసైన్య మ♦త్యంతమైన । విస్మయ విచారములచేత ♦ వెరవుదక్కి ౪౦
యుండ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైననందిని మహిమాఢ్య ♦ యాటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగంబులందుండి ♦ తరలుపుణ్య
తోయములచేత నేత్రముల్ ♦ దుడిచికొనుడు । నింద్రియాతీతములఁజూచు♦దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కంటఁగట్టి । దానియుద్ధతిసారథి ♦ తఱచునణఁప
నేగుగిరిపక్షవిచ్ఛేది ♦ నిందుఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్నరేం ♦ ద్రాత్మజుండు॥ ౪౨

చెప్పవేయనికనులు వే♦యొప్పచుంట । హరులు హరివర్ణమునునుంట ♦ హరిఁగఁ దెలిసి
యతనిపథమునకవరోధ ♦ మనఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥ ౪౩

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడునునిన్ను నాద్యుగా ♦ నెంత్రుబుధులు
అనవరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలఘునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥ ౪౪

యజ్ఞవైరుల నొత్రిగా ♦ కాధినాథ । దివ్యచక్షుండవౌటను ♦ దెలిసినొంపఁ
దగిననీవే స్వయమ్ముగా ♦ ధర్మచరుల । కడ్డమైతేని విఘ్నలెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥ ౪౫

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యీ♦హయమునిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శ్రుతిపథముఁజూపునట్టి వీ♦శుద్ధమూర్తు । లెందు మలినంపుపద్ధతి ♦ నందఁగలరె॥ ౪౬

ప్రౌఢముగనిట్లు రఘువు దా♦బల్కుటయును । విని సురేంద్రుఁడు విస్మయ♦వివశుఁడగుచు
రథమునుమరల్చి కాంచి త♦ద్రాజసుతుని । మాఱువల్కెను విశ్రుతో♦ దారుఁడపుడు॥ ౪౭

నృపతిసుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరక్షాపరులుగారె ♦ కీర్తిధనులు
కంటెనీతండ్రిలోకవి ♦ ఖ్యాతమైన । మద్యశంబెల్లమఖముచే ♦ మాపనెంచె॥ ౪౮

హరిర్యథైకఃపురుషోత్తమస్స్మృతో । మహేశ్వరస్త్ర్యంబకఏవనాపరః
తథావిదుర్మాంమునయఃశతక్రతుం । ద్వితీయగామీనహిశబ్దఏషనః॥ ౪౯

అతోఽయమశ్వఃకపిలానుసారిణా । పితుస్త్వదీయస్యమయాపహారితః
అలంప్రయత్నేనతవాత్రమానిధాః । పదంపదవ్యాంసగరస్యసంతతేః॥ ౫౦

తతఃప్రహస్యాపభయఃపురందరం । పునర్బభాషేతురగస్యరక్షితా
గృహాణశస్త్రంయదిసర్గఏషతే । నఖల్వనిర్జిత్యరఘుంకృతీభవాన్॥ ౫౧

సఏవముక్త్వామఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణః సశరంశరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుఃప్రకర్షేణవిడంబితేశ్వరః॥ ౫౨

రఘోరవష్టంభమయేనపత్త్రిణా । హృదిక్షతోగోత్రభిదప్యమర్షణః
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘంసమధత్తసాయకం॥ ౫౩

దిలీపసూనోఃసబృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్యభీమాసురశోణితోచితః
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవమనుష్యశోణితం॥ ౫౪

హరేఃకుమారోఽపికుమారవిక్రమః । సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగులౌ
భుజేశచీపత్త్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నంనిచఖానసాయకం॥ ౫౫

జహారచాన్యేనమయూరపత్త్రిణా । శరేణశక్రస్యమహాశనిధ్వజం
చుకోపతస్మైసభృశంసురశ్రియః । ప్రసహ్యకేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః
బభూవయుద్ధంతుములంజయైషిణో । రధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చపత్త్రిభిః॥ ౫౭

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభి । స్తమాశ్రయందుష్ప్రసహస్యతేజసః
శశాకనిర్వాపయితుంనవాసవః । స్వతశ్చ్యుతంవహ్నిమివాద్భిరంబుదః॥ ౫౮

తతఃప్రకోష్ఠేహరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుఃశశాంకార్ధముఖేనపత్త్రిణా । శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః॥ ౫౯

సచాపముత్సృజ్యవివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనాయప్రబలస్యవిద్విషః
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦

రఘుర్భృశంవక్షసితేనతాడితః । పపాతభూమౌసహసైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయతద్వ్యథాం । సహోత్థితఃసైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికిఁ బురుషోత్తమపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె । యమ్మహేశ్వరపద మొప్పు ♦ ఁ డన్యు లెందు
మును లనన్నూఱు క్రతువుల ♦ ననుమఁబఱుతు । రెందు నివి మాకె చెల్లును ♦ గెంద వోరి॥ ౪౯

కాన నీ తండ్రి దగు తుర ♦ గంబు దీని । నపహరించితి నేఁ గపి ♦ లానుసరణి
వినువు ముప్రియత్న మిఁకఁ జాలు ♦ వెడలి పొమ్ము । సగరసుతులపథంబునఁ ♦ జనకు మునిన॥

వాజిరక్షాపరుండు ని ♦ ర్భయుఁడు రఘుఁడు । మరల నిట్లనె నాపురం ♦ దరుని కప్పుడు
ఇదియె నిజమేని శస్త్రంబు ♦ నింద్ర గొనుము । కృతి వెనీవెన్న రఘుని ని ♦ ర్జింపకున్న॥ ౫౧

ఇట్లు పల్కుచు శక్రున ♦ కెదురు దిరిగి । వింట బాణంబు సంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణి నాలీఢగతి నిల్చి ♦ తనువుఁ బెంప । నొప్పె రెండవ యుపేంద్రుఁ ♦ డో యనంగ॥ ౫౨

సంభ్రమోద్దామ రఘుని ని ♦ శాతశరము । పక్షమును గాయపఱచిన ♦ వజ్రి కెరలి
క్షణము నవమేఘచయపతా ♦ కముగ మెఱయఁ । జాపమున గూర్చె మిడివోని ♦ సాయకంబు॥

దనుజరక్తమ్ము నేకాని ♦ మనుజశోణి । తమ్ముఁ జవిగాంచి యెఱుఁగని ♦ తమకమునను
ద్రావెనో యనఁ గ్రోలె నా ♦ రాజసుతుని । యురమున నుజ్జొచ్చి నెత్తు ర ♦ త్యుగ్రశరము॥

అమరకరిఁ దట్టికఱుల లో ♦ నంగుళులును । శచియు జివపత్రచిహ్నముల్ ♦ రుచిరముగఁగ
నమరు దేవేంద్రు భుజమున ♦ నక్కుమార । వికృముఁడు నాటెఁ దన పేర ♦ వెలయు నలుఁగు॥

మఱి మయూరపుగఱులొప్పు ♦ శరము చేత । నింద్రుని మహోన్నతధ్వజ ♦ మిలకుఁ ద్రోసె
నమరలక్ష్మి శిరోజము ♦ లట్టె యూడ్చి । నట్లు కోఁ చినరఘునిపై ♦ నలిగె వజ్రి॥ ౫౬

అప్పుడిరువురదరినున్న ♦ యమరమనుజ । సైనికులు పక్షసంయుక్త ♦ సర్పములను
బోలి భయపెట్టెడునధోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల । సంకులంబుగఁ బోరిరి ♦ జయముగోరి॥ ౫౭

ఎడ తెగక యెంత గురిసిన ♦ నిషుచయంబుఁ । బ్రబలతేజోనివాసమౌ ♦ రఘుని సార్వ
జాలకుండెను శకుండు ♦ జలదమాత్మ । జనితమౌ నగ్నిఁ జల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౫౮

చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁ గ్రాలి । నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినద మొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమును రఘు ♦ నడరఁ జేసి । యాపురందరు శింజిని ♦ నట్టె త్రుంచె॥ ౫౯

చాపమటనుంచి శక్రుండు ♦ కోపగించి । ప్రబలుఁడౌరిపుఁ ద్రుంపఁ భా ♦ వమున నెంచి
గిరుల రెక్కలఖండించు ♦ క్రీడమించు । చిత్రికళ నిందుకై దువఁ ♦ జేతఁబట్టె॥ ౬౦

వక్షమది దాఁకి రఘువంత ♦ వసుధమీఁద । సైనికాశ్రులతోఁ బాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానదానిని ♦ లెక్కగొనక । సైనికులహర్షశబ్దంబు ♦ తోనెలేచె॥ ౬౧

తృతీయః సర్గః

తథాపిశస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే । విపక్షభావేచిరమస్యతస్థుషః
తుతోషవీర్యాతిశయేనవృత్రహా । పదంహిసర్వత్రగుణైర్నిధీయతే॥ ౬౨

అసంగమద్రిష్వపిసారవత్తయా । నమేత్వదన్యేనవిసోఢమాయుధం
అవేహిమాంప్రీతమృతేతురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతిస్ఫుటమాహవాసవః॥ ౬౩

తతోనిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగుళిం
నరేంద్రసూనుఃప్రతిసంహరన్నిషుం । ప్రియంవదఃప్రత్యవదత్సురేశ్వరం॥ ౬౪

అమోచ్యమశ్వంయదిమన్యసేప్రభో । తతఃసమాప్తేవిధినైవకర్మణి
అజస్రదీక్షాప్రయతఃసమద్గురుః । క్రతోరశేషేణఫలేనయుజ్యతాం॥ ౬౫

యథాచవృత్తాంతమిమంసదోగతః । త్రిలోచనైకాంశతయాదురాసదః
తవైవసందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతిలోకేశతథావిధీయతాం॥ ౬౬

తథేతికామంప్రతిశుశ్రువాన్రఘోః । ర్యథాగతంమాతలిసారథిర్యయౌ
నృపస్యనాతిప్రమనాఃసదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపిన్యవర్తత॥ ౬౭

తమభ్యనందత్ప్రథమంప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరః శాసనహారిణాహరేః
పరామృశన్హర్షజడేనపాణినా । తదీయమంగంకులిశవ్రణాంకితం॥ ౬౮

ఇతిక్షితీశోనవతింనవాధికం । మహాక్రతూనాం మహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషఃక్షయే । తతానసోపానపరంపరామివ॥ ౬౯

అథసవిషయవ్యావృత్తాత్మాయథావిధిసూనవే
నృపతికకుదందత్త్వాయూనేసితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాందేవ్యాతయాసహశిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదంహికులవ్రతం॥ ౭౦

ఇతిశ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకో
నామ తృతీయఃసర్గః.

క్రూరశస్త్రాస్త్రములు మీఁదఁ ♦ గురిసికురిసి । పరుపతనుజూపి వైరియై ♦ పరఁగుచున్న
నారఘుని తేజమునకు సు♦త్రామిమెచ్చె । భవ్యగుణమండలికిఁబూజ్య ♦ పదముగాదె॥ ౬౨
నిల్వలేదెవ్వరును దీన ♦ నీవుదక్క । నద్రిలందును జెడదు నా♦యాయుధంబు
తురగమును గాకకోరు వే♦పరము నైన । నంచు స్పష్టము గాఁబల్కె ♦ నమరవిభుఁడు॥ ౬౩
హేమపుంఖద్యుతులు వెల్గ ♦ కింపు నింపఁ । దనదవాదినుఁడితీయు చుఁ♦డినశరంబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్త్రుఁడు ♦ మహితయశుఁడు । ప్రియము పల్కుడుపజ్రికి ♦ వినిచెనిట్లు॥
హయముపదలంగఁగాదేని ♦ యమరవర్య । నిత్యదీక్షా పరుఁడను ♦ నిర్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకు నిమ్ము ♦ యాగమెల్లఁ । బూర్ణసిద్ధిఁజేసినట్టియా ♦ పుణ్యఫలము॥ ౬౫
సహస్రగృహవర్తినృపతి యా♦శాసమూర్తి । యతనిఁజేరంగ నోరుల శ♦క్యంబుగాదు
ఈసువార్తనుబంపు లో♦కేశ నీవె । దూతచే నాతఁడాలించు ♦ రీతిననిన॥ ౬౬
దానికొని వచ్చిన ♦ దారిఁబట్టి । మాతలిని సారథిగఁగొన్న ♦ మాన్యుఁడరిగె
మరలెను సుదక్షిణాసుతుఁ♦డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలనుగూర్చి ప్రి♦హర్ష విరతి॥ ౬౭
ముందె యిందు్రనిదూతచేఁ ♦ జందమెల్ల । నెఱిఁగియుంటను నందను ♦ నెలమిఁజూచి
జడిమ హర్షానఁగొన్న హ♦స్తంబుచేత । తనయుకులిశవ్రణాంకిత ♦ తనువునిమిరె॥ ౬౮
ఆయువంతంబు నొందిన ♦ యపుడుతనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన ♦ పంక్తిగాఁగఁ
దొంబదికిమీఁదఁ దొమ్మిది ♦ తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ♦డిలనొనర్చె॥ ౬౯

శార్దూలము.

ఆతండంత జితాత్ముఁడై తనయు న♦త్యానందసంవర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్త్రముతోడ రాజ్యరమకున్ ♦ జెల్వొందఁగాఁగూర్చి సు
ప్రీతిన్ బత్నిసుదక్షిణం గలసి సే♦వించెన్ వనిన్ వృద్ధుఁడై
యీతీరెగద రాజులెల్లరకు నీ♦యిక్ష్వాకువంశంబునన్॥ ౭౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

సరాజ్యం గురుణాదత్తం । ప్రతిపద్యాధికం బభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవిత్రేవ హుతాశనః॥ ౧

దిలీపానంతరంరాజ్యే । తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రధూమితో రాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః॥ ౨

పురుహూత ధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః॥ ౩

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పిత్ర్య । మఖిలం చారిమండలం॥ ౪

ఛాయామండల లక్ష్యేణ । తమదృశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీక్షితం॥ ౫

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచవందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ॥ ౬

మనుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భుక్తా యద్యపిరాజభిః
తథాప్యనన్యపూర్వేవ । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా॥ ౭

సహిసర్వస్య లోకస్య । యుక్తదండతయా మనః
ఆదదేనాతి శీతోష్ణో । నభస్వానివ దక్షిణః॥ ౮

మందోత్కంఠాఃకృతాస్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
ఫలేన సహకారస్య । పుష్పోద్గమ ఇవప్రజాః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

చతుర్థాశ్వాసము.

—:o:—

అగ్ని రఃదీప్తిఁ బడసి ది♦నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై ♦ యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరా♦జ్యంబుఁ దాల్చి । యంతకంతకుఁ బ్రబలుఁడై ♦ యలరె రఘువు॥

ఆదిలీపు ననంతర ♦ మాప్రభుత్వ । మందు రఘువు ప్రతిష్ఠితుఁ ♦ డగుటఁ దెలిసి
రాజులమనంబులను మున్నె ♦ రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహోద్ధతి ♦ మండఁ జొచ్చె॥ ౨

ఇంద్రకేతూదయంబున ♦ కెట్లు ప్రజలు । దృష్టిపఱతురో యట్టులే ♦ యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనా♦భ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి ♦ హృష్టమతిని॥ 3

ఏకసమయాన నాతఁ డి♦భేంద్రగామి । యాక్రమించెను రెండు మ♦హాద్భుతముఁగ
నందొకటి పైతృకంబు సిం ♦ హాసనంబు । మఱియొకటి చూడ నిఖిలారి ♦ మండలంబు॥ ౪

అమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ ♦ డైన రఘుని ♦ నెవరుగానని తెఱఁగున ♦ నెలమిఁ దానె
పద్మపద్మాతపత్రంబుఁ ♦ బట్టి కొలిచె ♦ నతనిఛాయయె సాక్షి యీ♦యంశమునకు॥ ౫

ఆసర్వతివందుల ♦ యందు నిలిచి । సార్థకములైనసుతులను ♦ సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్హుఁడైన యా ♦ సుగుణనిధిని । మించుభక్తిని నెప్పుడు సే♦వించుచుండె॥ ౬

మనువు మొదలుగ నెందఱో ♦ మానధనులు । మనుజనాథులు మున్ను ద♦న్ననుభవించి
చనినవసుమతి రఘుని రా♦జ్యంబునందుఁ । బరులు దన్నంటి యెఱుఁగని ♦ పగిది మెఱసె॥ ౭

ఉచితదండన మొసఁగు నా♦యుర్విధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణములచేత ♦ నొప్పుమీఱి
దక్షిణమునుండి వీచు వా♦తమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు ♦ హృద్యుఁడయ్యె॥ ౮

తనయుఁడు రఘుండు గుణములఁ ♦ దండ్రి మీఱఁ । దగ్గెఁ గుతుకంబు ప్రజలకుఁ ♦ దండ్రియందు
మావిపండును గాంచిన ♦ మావిపూఁత । లోని యుత్కంఠ తఱుగదే ♦ లోకులకును॥ ౯

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి । సదసచ్చోపదర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవ దుత్తరః॥ ౧౦

పంచానామపి భూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నవే తస్మిన్ మహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్॥ ౧౧

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః । ప్రతాపా త్తపనో యథా
తథైవ సోభూదన్వర్థో । రాజా ప్రకృతి రంజనాత్॥ ౧౨

కామం కర్ణాంత విశ్రాంతే । విశాలే తస్యలోచనే
చక్షుష్మత్తాతు శాస్త్రేణ । సూక్ష్మకార్యార్థ దర్శినా॥ ౧౩

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మథైవం సముపస్థితా
పార్థివ శ్రీర్ద్వితీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥ ౧౪

నిర్వృష్ట లఘుభిర్మేఘై । ర్ముక్త వర్త్మా సుదుస్సహః
ప్రతాపస్తస్యభానోశ్చ । యుగపద్వ్యానశే దిశః॥ ౧౫

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థ సాధనే తౌహి । పర్యాయోద్యత కార్ముకౌ॥ ౧౬

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశ చామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । నపునః ప్రాపతచ్ఛ్రియం॥ ౧౭

ప్రసాదసుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రేచ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాంప్రీతి । రాసీత్సమరసాద్వయోః॥ ౧౮

హంసశ్రేణిషు తారాసు । కుముద్వత్సుచవారిషు
విభూతయ స్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥ ౧౯

ఇక్షుచ్ఛాయ నిషాదిన్య । స్తస్యగోప్తు ర్గుణోదయం
ఆకుమారకథోద్ఘాతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥ ౨౦

ప్రససాదో దయాదంభః । కుంభయోనే ర్మహౌజసః
రఘో రభిభవాశంకి । చక్షుభే ద్విషతాంమనః॥ ౨౧

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః । సరితాంకూలముద్రుజాః
లీలాఖేల మనుప్రాపు । ర్మహోక్షాస్తస్య విక్రమం॥ ౨౨

నీతికోవిదు లానూత్న ♦ నృపునియెదుట । సదసదాత్మక యుద్ధప్ర♦శంస సేయఁ
బ్రథమముగ్రహించె సత్పథ ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు ని♦కృష్టమంచు॥ ౧౦

భూవిభుఁడుక్రొత్త వాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియునుగ్రొత్తభావంబె♦యావహించె
భూమిమొదలగు నాపంచ♦భూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁజొచ్చె॥

చంద్రుఁడాహ్లాదకరుఁడౌటఁ ♦ జంద్రపదము । తపనుఁడుప్రతాపియౌటను ♦ దపనపదము
సార్థమౌగతిఁ బ్రకృతిరం♦జనమువలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౨

అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మై చెలంగు । వెడఁదకన్నులుగలభూమి♦విభుఁడెయయ్యు
సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్లఁ ♦ జూపునట్టి । శాస్త్ర మనుకన్నుచేత నే ♦ సతముఁజూచు॥

సర్వము నురక్షితముసేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపునిరాజ్య
రమకుఁ దోడుగవచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సరసిజానందమగు శర♦త్సమయ మపుడు॥ ౧౪

నీరములువోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తొలఁగఁగా దుస్సహుండయి ♦ తోఁచునినుని
ధారుణీంద్రుని రఘుని ప్ర♦తాపమప్పు । డొక్కమాఱుగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౫

వానకైకొన్నధనువును ♦ వజ్రివీడ । గెలుపుకై చాపమునుబట్టెఁ ♦ గేల నృపతి
ప్రజల కర్థంబు గూర్చెడు ♦ పనులకొఱకె । క్రమముగా వారుదాల్చిరి ♦ కార్ముకముల॥

పుండరీకాతపత్రింపుఁ ♦ బోలుపుఁగన్నఁ । గాశచామరముల నువి♦కాస మున్న
నానృపునిబోల నెంత యా♦యత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాఋతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౭

అపుడు కనులున్నవారల ♦ కందఱకును । సమముగా హర్ష మిడినవి ♦ జగతి రెండె
యతిప్రసన్నతనొప్పెడు ♦ నతనిమోము । చారుచంద్రికలనుజల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౮

వరమరాళమనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీ♦వారియందుఁ
బ్రభువతంసుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౧౯

శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులుగూడి । చెఱకుఁదోఁటల నీడల ♦ దరినినిలిచి
బాల్యముననుండిపరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమును బాడి ♦ కొనిరిచెలఁగి॥ ౨౦

అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్నికడల । సలిలములు శుభ్రతరములై ♦ చెలఁగఁజొచ్చె
నురుపరాక్రముఁడౌ రఘు ♦ వుదయమంద । ఖలరిపులచిత్తములుభీతిఁ♦గలఁగఁజొచ్చె॥ ౨౧

గొప్పమూపురములతోడ ♦ నొప్పుమీఱి । మదముచేమించు వృషభముల్ ♦ నదులదరుల
సలుపుతమకేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౨౨

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మదగంధిభిరాహతాః
అసూయయేవ తన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః॥ ౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చాశ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తంశక్తేః ప్రథమం శరత్॥ ౨౪

తస్మై సమ్యగ్ఘుతో వహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
ప్రదక్షిణార్చి ర్వ్యాజేన । హస్తేనేవ జయం దదౌ॥ ౨౫

సగుప్త మూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్ష్ణి రయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా॥ ౨౬

అవాకిర న్వయోవృద్ధా । స్తం లాజైః పౌరయోషితః
పృషతైర్మందరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం॥ ౨౭

సయయౌ ప్రథమం ప్రాచీం । తుల్యః ప్రాచీన బర్హిషా
అహితాననిలోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥ ౨౮

రజోభిః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నిభైః
భువస్తల మివవ్యోమ । కుర్వన్వ్యోమేవ భూతలం॥ ౨౯

ప్రతాపో౽గ్రే తతః శబ్దః । పరాగ స్తదనంతరం
యయౌ పశ్చా ద్రథాదీతి । చతుఃస్కంధేవ సా చమూః॥ ౩౦

మరుపృష్ఠా న్యుదంభాంసి । నావ్యాః సుప్రతరా నదీః
విపినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్త్వాచ్చకార సః॥ ౩౧

ససేనాం మహతీం కర్షన్ । పూర్వసాగర గామినీం
బభౌ హరజటా భ్రష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥ ౩౨

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధా నృపైః
తస్యాసీ దుల్బణో మార్గః । పాదపైరివ దంతినః॥ ౩౩

పౌరస్త్యా నేవమాక్రామం । స్తాం స్తాన్జనపదాన్ జయీ
ప్రాప తాలీవనశ్యామ । ముపకంఠం మహోదధేః॥ ౩౪

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మాత్సింధురయాదివ
ఆత్మా సంరక్షితః సుహ్మై । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥ ౩౫

చారుమదగంధమిూనెడు ♦ సప్తపర్ణ । పాదపసుమాళి కోర్వని ♦ పగిదిఁదోఁప
నాముహీధవు సమదగ♦జాళి గార్చె । దానధారలు సప్త రం♦ధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాఁటుటకునర్హముగ నదుల్ ♦ దనరఁజేసి । యాడుసులేనట్లు పథముల ♦ నలరఁజేసి
తచ్ఛరత్కాలమాతని ♦ దండయాత్ర । కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డను♦కొనకమున్నె॥

వాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని । వహ్ని వేల్పంగఁబడి కుడి♦వైపు దిరిగి
హస్తమననొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి । సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయమొసంగె॥ ౨౫

ప్రాంతదుర్గమ్ములను బురి ♦ భద్రిపఱచి । వెన్ను గాపొనర్చించి ష♦డ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్ముకెడలె । మంగళోదగ్రుఁ డానృప ♦ పుంగవుండు॥

కర్పూరం గొండచేతఁ బా♦ల్కొడలిఁ జిలుకఁ । బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడినయట్లు
పౌరవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ । తతులచేఁ గప్పఁబడియె నా♦క్షితిపమౌళి॥ ౨౭

ఇంద్రసముఁడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు । దరలెఁ ధోలుదోల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలరిపుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్టు । లనిలనిర్ధూతమై యల్ల ♦ లాడుచుండ॥ ౨౮

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత । వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గాఢు మేఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత । భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోముముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ వెంటనరిగె । శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరాగ
మంత్రఁ జతురంగబలము వె♦న్నంటి వెడలె । నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచెనిట్లు॥ ౩౦

నీరపూరముఁ గొల్చె నె♦డారులందు । వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నావలనుదాఁట యోగ్యమా♦నదులయందు । సులభసాధనములఁ గూర్చె ♦ సుబలుఁడందు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు । నమ్మహాసేన నడిపెడు ♦ నారఘుండు
హరజటాజూటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు । గంగనడుపు భగీరథు♦కరణి నుండె॥ ౩౨

భగ్ననిర్మూలగతఫల ♦ బహునృపాల । వితతియుతమైన యాతని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఫల ♦ పాదపముల । గములు గలిగిన దంతిమా♦ర్గమునుబోలె॥ ౩౩

విజయశీలుఁడు పూర్వ ది♦గ్విజయయాత్ర । వెడలియయ్యాయిదేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చారుతాళీవనాళిచే ♦ శ్యామలమయి । క్రాలెడు మహార్ణవంబు తీ♦రమునుజేరె॥ ౩౪

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను । జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునకు
సింధుర్వయమునఁ బ్రిబ్బలి ♦ శిరమువాల్చు । పగిది నతులయి సుంహులు ♦ బ్రదుకుఁగనిరి॥

వంగానుత్ఖాయ తరసా । నేతా నౌసాధనోద్యతాన్
నిచఖాన జయస్తంభాన్ । గంగాస్రోతోంతరేషు సః॥ ౩౬

ఆపాదపద్మప్రణతాః । కలమా ఇవ తే రఘుం
ఫలైః సంవర్ధయామాసు । రుత్ఖాత ప్రతిరోపితాః॥ ౩౭

స తీర్త్వా కపిశాం సైన్యై । ర్బద్ధ ద్విరదసేతుభిః
ఉత్కలాదర్శిత పథః । కలింగాభిముఖో యయౌ॥ ౩౮

స ప్రతాపం మహేంద్రస్య । మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదస్యేవ । యంతా గంభీర వేదినః॥ ౩౯

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ । స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం । శిలావర్షీవ పర్వతః॥ ౪౦

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ । స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ । ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥ ౪౧

తాంబూలీనాం దళై స్తత్ర । రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః । శాత్రవం చ పపుర్యశః॥ ౪౨

గృహీత ప్రతిముక్తస్య । స ధర్మ విజయీ నృపః
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య । జహార న తు మేదినీం॥ ౪౩

తతో వేలా తటేనైవ । ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్య చరితామాశా । మనాశా స్యజయో యయౌ॥ ౪౪

స సైన్య పరిభోగేన । గజదాన సుగంధినా
కావేరీం సరితాంపత్యుః । శంకనీయామి వాకరోత్॥ ౪౫

బలైరధ్యుషితా స్తస్య । విజిగీషో ర్గతాధ్వనః
మారీచో ద్భ్రాంతహారీతా । మలయాద్రే రుపత్యకాః॥ ౪౬

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానా । మేలానా ముత్పతిష్ణవః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ । కటేషు ఫలరేణవః॥ ౪౭

భోగివేష్టన మార్గేషు । చందనానాం సమర్పితం
నాస్రస త్కరిణాం గ్రైవం । త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥ ౪౮

సావలనుగూర్చి తాఁకి స♦న్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
నతఁడు గంగామహాప్రవా♦హాంతరమున । నొప్పభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటినాటె॥ ౩౬

పాతులగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమగలఁ
దమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభునికాళ్ళకుమ్రొక్కి క♦ప్పములనిడిరి॥

ద్విరదతతిసైన వింతవం♦తెనల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాఁటి యు♦త్కళులు చూపు
మార్గమున నాకళింగ భూ♦మండలమును । గూర్చి సేనలతోఁజనెఁ ♦జేర్చి రఘువు॥ ౩౮

అమ్మహేంద్రుని యుత్తమాం♦గమ్మునందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్ర♦తాపముంచె
వరవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియనెడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెడుమాడ్కి॥

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు క♦ళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె న♦స్త్రములచేత
బక్షములఁ గొట్టవచ్చిన ♦ వజ్రిమీఁద । శిలలఁగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కకుస్థకులుండు మ♦హాద్రిధీరుఁ
డంతఁ జయలక్ష్మిఁ జేకొనె ♦ నంతమందు । మంగళస్నాతవలె నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులసైన పా♦త్రములయందు
నారికేళాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోఁబాటు ♦ ద్రావిరప్పుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమును ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్రి
నాథునండి కరమ్ము ధ♦నమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగస్ప్ర♦శాళితోడఁ । గ్రాలు వేలాతటంబున ♦ నిమ్మసరుండు
దరలె నాకుంభజన్ముని ♦ దారిపట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రాలునట్టి । వారిధికిఁ గొల్వెశంక కా♦వేరియందు
మించిసేనలు దానిభో♦గించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతులసేన । గొని చనుచునిట్లు మిరియంపు ♦ సనుల నెగయు
పసుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరిచెంత విడిసె సు♦క్కలికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింఖాసముద్ధూత ♦ మగుమతేచి । యలరుచుండెడు నేలాఫ♦లాళిరజము
తననుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగండ భా♦గములనంటె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్లసంకెళ్లఁ♦ద్రెంచుకొనియు । సర్పములు చుట్టుకొనుటచేఁ♦జందనంపుఁ
జెట్టులను గల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కంఠబంధమ్ము దగురీతిఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశిమందాయతే తేజో । దక్షిణస్యాం రవేరపి
తస్యామేవరఘోః పాండ్యాః । ప్రతాపం నవిషేహిరే। ౪౯

తామ్రపర్ణీ సమేతస్య । । ముక్తాసారం మహోదధేః
తేనిపత్య దదుస్తస్మై । యశః స్వమివ సంచితం॥ ౫౦

సనిర్విశ్య యథాకామం । తటేష్వాలీనచందనౌ
స్తనావివదిశ స్తస్యాః । శైలౌ మలయదర్దురౌ॥ ౫౧

అసహ్య విక్రమః సహ్యం । దూరాన్ముక్త ముదన్వతా
నితంబమివ మేదిన్యాః । స్రస్తాంశుకమలంఘయత్॥ ౫౨

తస్యా నీకైర్విసర్పద్భి । రపరాంత జయోద్యతైః
రామాస్త్రోత్సారి తోప్యాసీత్ । సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః॥ ౫౩

భయోత్సృష్ట విభూషాణాం । తేనకేరళ యోషితాం
అలకేషు చమూరేణు । శ్చూర్ణ ప్రతినిధీ కృతః॥ ౫౪

మురలామారు తోద్ధూత । మగమత్కైతకం రజః
తద్యోధవార బాణానా । మయత్న పటవాసతాం॥ ౫౫

అభ్యభూయత వాహానాం । చరతాంగాత్ర శింజితైః
వర్మభిః పవనోద్ధూత । రాజతాళీ వనధ్వనిః॥ ౫౬

ఖర్జూరీ స్కంధనద్ధానాం । మదోద్గార సుగంధిషు
కటేషు కరిణాంపేతుః । పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః॥ ౫౭

అవకాశం కిలోదన్వాన్ । రామాయాభ్యర్థి తోదదౌ
అపరాంత మహీపాల । వ్యాజేన రఘవేకరం॥ ౫౮

మత్తేభ రదనోత్కీర్ణ । వ్యక్త విక్రమ లక్షణం
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చై । ర్జయస్తంభం చకారసః॥ ౫౯

పారసీకాంస్త తోజేతుం । ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా
ఇంద్రియాఖ్యానివరిపూన్ । స్తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ॥ ౬౦

యవనీముఖ పద్మానాం । సేహే మధుమదం నసః
బాలాతపమివాబ్జానా । మకాల జలదోదయః॥ ౬౧

తెల్లమేగద దక్షిణ ♦ దిక్కునందుఁ । దరణికినిగూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుచుంట
కాని యచ్చటిపాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని । యుగ్రతేజంబు నోర్వఁగా ♦ నోపనైరి॥

వారలాతామ్రపర్ణితో ♦ వఱలుచుండు । సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సారచారు
మౌక్తికావళి రఘునృప ♦ మౌళికిడిరి । సంచితంబైన కీర్తి నొ♦సంగినట్లు॥ ౫౦

ఆతఁ డాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ । దటులఁ జందనమునుగూడి ♦ స్తనములట్లు
వఱలుచుండెడు మలయదు♦ర్దరము లనెడు । గిరులఁదగు సౌఖ్యములఁ దేలి ♦ తగలి తరలి॥

సాగరమునుండి దూరమై ♦ క్ష్మారమణికిఁ । జీరతొలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
గ్రాలుచుండెడు సహ్యప♦ర్వతముదాఁటి । వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౨

అపర దిగ్జయమునుగోరి ♦ యరుగునతని । వెంటఁజనుసేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాటికూడ । నగ్గిరిని నబ్ధియంటి యు♦న్నట్లుతోఁచె॥ ౫౩

భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాఱవైచి । నట్టి కేరళయువతుల ♦ యలకలందుఁ
జారు కుంకుమచూర్ణ ప్ర♦చారమునకు । మాఱుసైనిక రేణుసం♦హార మొదవె॥ ౫౪

అతనిభటకంచుకాళి క♦యత్నముగను । బరిమళముగొల్పుభటుఁడెయ్యె ♦ మురళయనెడు
నదినిబుట్టెడుగాలిచేఁ ♦ బొదలుచుండి । మోదమిడునట్టి కేతకీ ♦ పుష్పరజము॥ ౫౫

వర్మములుదాల్చియుఱలెడు ♦ వారువముల । గాత్రములనుండి వెడలు వి♦చిత్రరవము
గాలిచేరాజతాళీ వ♦నాళినుండి । వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల♦వంపుఁగొలిపె॥ ౫౬

కరులుఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ । మానిపున్నాగసుమముల ♦ మధుపచయము
కరముమదసౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు । వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెఁదమిని॥ ౫౭

తన్ను యాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి । జామదగ్న్యికి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
బడమటినృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ । గప్పమొసఁగను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮

మదగజేంద్రాళికొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి । విక్రమక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయుకతనఁ
దత్త్రికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను । వఱలఁజేసెను రఘుధరా♦వల్లభుండు॥ ౫౯

పారసీకులనోర్వంగఁ ♦ బార్థివుండు । వెడలెభూమార్గముననంత ♦ విక్రమించి
సంయమీంద్రుఁడు తత్త్వవి♦జ్ఞానమునను । విషయరిపులను నిర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦

యవనకాంతాముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు । మధుమదముఁజూడనోర్వఁడా♦మనుజవిభుఁడు
అత్యకాలపునీరద ♦ మంబుజాత । ముదయసూర్యాతపముఁగాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుముల స్తస్య । పాశ్చాత్త్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకూజిత విజ్ఞేయ । ప్రతియోథే రజస్యభూత్॥ ౬౨

భల్లాప వర్జితై స్తేషాం । శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః । సక్షౌద్ర పటలైరివ॥ ౬౩

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయుః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభోహి మహాత్మనాం॥ ౬౪

వినయంతే స్మతద్యోధా । మధుభిర్విజయ శ్రమం
ఆస్తీర్ణజిన రత్నాసు । ద్రాక్షావలయ భూమిషు॥ ౬౫

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శరైరు స్రైరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్య న్రసానివ॥ ౬౬

వినీతాధ్వశ్రమా స్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధా । ల్లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥ ౬౭

తత్రహూణా వరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్త విక్రమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥ ౬౮

కాంభోజాః సమరేసోఢుం । తస్యవీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరిక్లిష్టై । రక్షోటైః సార్ధమానతాః॥ ౬౯

తేషాంసదశ్వ భూయిష్ఠా । స్తుంగద్రవిణ రాశయః
ఉపదావివిశుః శశ్వ । న్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం॥ ౭౦

తతో గౌరీగురుం శైల । మారురోహాశ్వసాధనః
వర్ధయ న్నివతత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥ ౭౧

శశంస తుల్య సత్త్వానాం । సైన్యఘోషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయానాం సింహానాం । పరివృత్త్యావ లోకితం॥ ౭౨

భూర్జేషుమర్మరీ భూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగా శీకరిణోమార్గే । మరుతస్తం నిషేవిరే॥ ౭౩

విశశ్రముర్న మేరూణాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
దృషదోవాసి తోత్సంగా । నిషణ్ణ మృగనాభిభిః॥ ౭౪

వాజియుతమైనపాశ్చాత్య ♦ బలముతోడ । రఘునకొదవెను ఘోర సం♦గ్రామమపుడు
భటులుటంకారములఁ బర♦స్వరముఁ దెలిసి । పోరిరి రజమ్ముదట్టమై ♦ పొలుచుకతన॥ ౬౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । దునిసి భువిఁబడ్డగడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేనెటీఁగెలుమూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగరాం ♦ గణమునందు॥ ౬౩

అంతఁ దలపాగలనువీడి ♦ యవనివిభుని । యంఘ్రిద్వాలిరి హతశేషు ♦ లైనవారు
ఘనులకోపమ్మునకుఁ బ్రతీ♦కారమరయ । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చుటొకటె॥ ౬౪

విపులద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరులెల్లఁ । జేరిమృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూరుచుండ
జయముగాంచుటలోఁబడ్డ ♦ శ్రమముదీఱ । మధువునానుచు సంతోష ♦ మగ్నులైరి॥ ౬౫

కిరణములరసముంబీల్చి ♦ తరణి కరణిఁ । గఱకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
బీల్చుచుం జనె నంతఁ బ్రా♦క్ప్రవరుండు । రఘుఁడు కాఁజేగదిశకు సం♦భ్రమముమీఱ॥ ౬౬

దారినడచిన బడలిక ♦ దీఱునట్లు । హయలు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
జూలు నంటినకుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తఱచుఁ దమయంగములను గ♦ దల్చుచుండె॥ ౬౭

అచటి హూణాంగనాశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱుపుచెక్కిళ్ళమీఁదను ♦ నెఱపసేర్చె
వారిభర్తలయందు సు♦వ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చే♦ష్టాక్రమంబు॥ ౬౮

అతని తేజంబునకుముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులువచ్చి
కరులకట్టులచేతను ♦ గరమువంగు । నచటియంకోలతరులతో ♦ నట్టెవ్రాలి॥ ౬౯

పయిఁబయిని గాన్కలొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరాసులు వాజిరా♦జములగములు
పొందెనేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁగూడ నా ♦ కోసలేంద్రు॥ ౭౦

అశ్వసేనాళితోఁగూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
హిమశిఖరినెక్కె శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁబెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౭౧

సమబలముఁగాంచి గుహల వి♦శ్రాంతిమించి । యఱుతలనుద్రిప్పి పఱపు హ♦ర్యక్షతతుల
వీక్షణమ్ములు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు వెఱవనిభావంబుఁ ♦ దెలియఁబఱిచె॥ ౭౨

భూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితధ్వని వెదురుల♦యందు నించి
గాంగశీకరములఁదాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతనిసేవించె మార్గ మ♦ధ్యమ్మునందు॥ ౩౭

ఆరఘుని యోధవరులు ని♦మేరుతరుల । నీడఁ గస్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
బరిమళమ్ముగన్నయుఱుశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా ♦ యాసమెడల॥

సరళాసక్త మాతంగ । గ్రైవేయ స్ఫురితత్విషః
ఆసన్నోషధయో నేతు । ర్నక్తమస్నేహ దీపికాః॥ ౭౫

తస్యోత్సృష్ట నివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః । శశంసు ర్దేవదారవః॥ ౭౬

తత్రజన్యం రఘోర్ఘోరం । పర్వతీయై ర్గణై రభూత్
నారాచ క్షేపణీయాశ్మ । నిష్పేషోత్పతితానలం॥ ౭౭

శరైరుత్సవ సంకేతాన్ । సకృత్వా విరతోత్సవాన్
జయోదాహరణం బాహ్వో । ర్గాపయామాస కిన్నరాన్॥ ౭౮

పరస్పరేణ విజ్ఞాత। స్తేషూపాయన పాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥ ౭౯

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం । నివేశ్యావరురోహ సః
పౌలస్త్య తులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇవహ్రియం॥ ౮౦

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే । తస్మిన్ ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహకాలాగురుద్రుమైః॥ ౮౧

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారావర్ష దుర్దినం
రథవర్త్మ రజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥ ౮౨

తమీశః కామరూపాణా । మత్యాఖండల విక్రమం
భేజే భిన్న కటైర్నాగై । రన్యా నుపరురోధయైః॥ ౮౩

కామరూపే శ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధి దేవతాం
రత్న పుష్పోపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాదయోః॥ ౮౪

ఇతిజిత్వా దిశోజిష్ణుః । న్యవర్తతరథోద్ధతం
రజో విశ్రామయన్ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మౌళిషు॥ ౮౫

సవిశ్వజితమాజహ్రే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
ఆదానం హివిసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥ ౮౬

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి
ర్గుర్వీభిః శమిత పరాజయ వ్యలీకాన్

సరళతరువులఁగట్టిన ♦ కరులమెడలఁ । గ్రాలుగ్రైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
నోషధులకాంతులయ్యె నా ♦ యుర్విపతికిఁ । జమురులేకయె వెల్గు దీ ♦ పములురాత్రి॥ ౭౫

కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులే చెప్పు ♦ దేవసముని
రఘుని కరులప్రమాణ మ్మ ♦ రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిన నెలవుల ♦ యందునచట॥ ౭౬

ఉర్విపతికిని బర్వతీ ♦ యులకు నంతఁ । బ్రాప్తమయ్యెను ఘోరసం ♦ గ్రామమచట
భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం ♦ ఘట్టనమున॥ ౭౭

అంతనుత్సవసంకేతు ♦ లనెడిరిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సవ ♦ మార్చిరఘువు
నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచయములను । గిన్నరులచేతఁబాడించెఁ ♦ గీర్తిఁబెంచె॥ ౭౮

పర్వతీయులు తమతమ ♦ పాణులందుఁ । గానుకలనుబట్టి భూవరు ♦ కడకురాఁగ
నృపుఁడెటింగెనుహిమవంతుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ । యెఱిఁగెహిమవంతుఁడునునృపుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ

ఆఘనగిరీంద్రుమీఁద న ♦ మోఘమైన । కీర్తిరాశినిగూర్చి స ♦ త్కీర్తిరఘువు
తత్పులస్త్య సుతుండు క ♦ దల్చినట్టి । యద్రికిని లజ్జఁగొల్పనో ♦ యనఁగ దిగిరె॥ ౮౦

అంత లౌహిత్యనదిదాఁటి ♦ యచటనృపతి । హస్తితతిఁ గట్టివైచిన ♦ నగురుతరులం
నాప్రదేశపుఁబ్రాగ్జ్యోతి ♦ షాధిపతియు । నొక్కమాఱుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥ ౮౧

ఆకసమునందు నయ్యని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టిలేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
రఘువు రథరాజిలేచిన ♦ రజమెయోర్వ । లేనియావైరి నిలుచునే ♦ సేనయెదుట॥ ౮౨

అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమదము । చేతఁ గటములు పగిలిన ♦ సింధురముల
నింద్రవిక్రముఁడైన న ♦ రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతియిచ్చెఁ ♦ గానుకగాఁగ॥ ౮౩

హేమపీఠాధిదేవత ♦ నామహీంద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంతుతోడ
నతని పాదాబ్జములఛాయ ♦ కర్చసల్పె । రత్నపుష్పోపహార మ ♦ ర్పణముసేసి॥ ౮౪

దిగ్విజయమిట్లు లొనరించి ♦ దీప్తిమించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీ ♦ ర్షములమీఁద
రథరయోద్ధూతమైనట్టి ♦ రజముఁగొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమౌళి॥ ౮౫

సర్వమును దక్షిణగఁబెట్టి ♦ సల్పునట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
జలదములకెట్టులో సజ్జ ♦ నులకు నట్లె । యార్జనంబెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మౌనుగాదె॥ ౮౬

చ॥ నృపతి కకుస్థవంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ దా
స్థపతులఁబాసి గాసిలెడు ♦ సాధ్వులకెంతయు సంతసంబుగా

చతుర్థః సర్గః

కాకుత్థ్స శ్చిరవిరహో త్సుకావరోధా
రాజన్యా స్స్వపుర నివృత్తయేను మేనే॥ ౮౭

తే రేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు
ర్మౌలి ప్రస్చ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥ ౮౮

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజ
యోనామ చతుర్థఃసర్గః

నపజయచింతఁ బోఁదోలఁచి ♦ యంచిత సత్కృతులన్ గృపామతిన్
స్వపురములేగ నాజ్ఞయిడె ♦ సర్వమహీధనపాళి కంతటన్॥ ౭౬

చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర♦ణీపతులెల్లఁ బ్రసాదలభ్యమా
ధ్వజకులిశాదిరేఖలను ♦ భాసిలుచుండు నరేంద్రు నంఘ్రులన్
బుజుమతి వ్రాలి రంగుళుల ♦ కెఱ్ఱనికాంతులు మాళిబద్ధమా
సరిజములనుండి జారెడు మ♦రందరజమ్ములచేత నించుచున్॥ ౭౭

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు
దిగ్విజయంబను చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

—:o:—

తమధ్వరే విశ్వజితి క్షితీశం । నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం
ఉపాత్తవిద్యో గురుదక్షిణార్థీ । కౌత్సః ప్రపేదే వరతంతుశిష్యః॥ ౧

స మృణ్మయే వీతహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రే నిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః
శ్రుతప్రకాశం యశసా ప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥ ౨

తమర్చయిత్వా విధివద్విధిజ్ఞః । స్తపోధనం మానధనాగ్రయాయీ
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్ । కృతాంజలిః కృత్యవిదిత్యువాచ॥ ౩

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీ గురుస్తే
యతస్త్వయా జ్ఞానమశేషమాప్తం । లోకేన చైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥ ౪

కాయేన వాచా మనసాపి శశ్వ । ద్యత్సంభృతం వాసవధైర్యలోపి
ఆపాద్యతే న వ్యయమంతరాయైః । కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధం తపస్తత్॥ ౫

ఆధారబంధప్రముఖైః ప్రయత్నైః । సంవర్ధితానాం సుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్న వాయ్వాదిరుపప్లవో వః । శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం॥ ౬

క్రియానిమిత్తేష్వపి వత్సలత్వా । దభగ్నకామా మునిభిః కుశేషు
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాలా । కచ్చిన్మృగీణామనఘా ప్రసూతిః॥ ౭

నిర్వర్త్యతే యైర్నియమాభిషేకో । యేభ్యో నివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని । శివాని వస్తీర్థజలాని కచ్చిత్॥ ౮

నీవారపాకాది కడంగరీయై । రామృశ్యతే జానపదైర్న కచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం । వన్యం శరీరస్థితిసాధనం వః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచమాశ్వాసము.

గీతములు.

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ విత్తమెల్ల । వెచ్చపెట్టిన రఘుఁజేర ♦ వచ్చెఁ గౌత్సుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁ డా ♦ గమములెల్ల । నేర్చి గురుదక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొఱకు॥

స్వర్ణపాత్రము లేమి మృ♦త్పాత్రయందు । నఖిల పూజార్ఘసామగ్రి ♦ ననువుపఱచి
బ్రహ్మతేజున కతిథికి ♦ భవ్యకీర్తి । యెదురుగాఁజనె నతిథుల ♦ నేలునృపతి॥ ౨

అత్తపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చఁజేసి । ధర్మకార్యజ్ఞుఁడును మాన♦ధనుఁడు రఘువు
దత్సమీపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి । యంజలియొనర్చి యతనితో ♦ ననియె నిట్లు॥ 3

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్లు । లఖిల విద్యలమీకిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రకర్తయౌ ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు । నైనగురుఁడు సుఖుండె కు♦శాగ్రబుద్ధి॥

శక్రు మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి । వాఙ్మనః కాయకర్మముల్ ♦ వదలకుండి
వర్ధిలు ఋషీంద్రు త్రివిధ త♦పమ్మునందుఁ । గొఱఁత వడలేదుగా విఘ్న♦కోటివలన॥

ప్రోదిబెట్టుట నీరిడు ♦ టాదిక్రియల । సుతుని బ్రోచుటకంటెను ♦ నతిశయముగఁ
బెంపశ్రమఁదీర్చునాశ్రమ ♦ వృక్షములకుఁ । గీడుమూడదుగా గాలిఁ ♦ గీలివలన॥ ౬

తపయనుష్ఠానములకు సా♦ధనములైన । కుశలుదినినను నోర్తురు ♦ కూర్మిమునులు
విడకతోడనుండ్రు బొడ్డులు ♦ పీడుదాఁక । యట్టిలేజింకలకు నిర్భ♦యంబెయచట॥ ౭

నిత్యవిధులగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు । దోయిటనొసఁగు పితరుల ♦ తోయములకు
మునివిరచితోంఛషష్ఠాంక ♦ పులినములకు । నెలవులౌ పుణ్యతీర్థమ్ము ♦ లలరుచున్నె॥ ౮

తనువులను బెంచుకొనుటకుఁ ♦ దఱినివచ్చు । నతిథులను బ్రోచుకొఱకు మీ♦రనువుపఱచు
వన్యఫలముల నీవార ♦ ధాన్యములను । బొట్టుదిన గ్రామపశువులు ♦ బొక్కవుగద॥ ౯

అపిప్రసన్నేనమహర్షిణాత్వం । సమ్యగ్వినీయానుమతోగృహాయ
కాలోహ్యయంసంక్రమితుంద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమంతే॥ ౧౦

తవార్హతోనాభిగమేనతృప్తం । మనోనియోగక్రియయోత్సుకంమే
అప్యాజ్ఞయాశాసితురాత్మనావా । ప్రాప్తోసిసంభావయితుంవనాన్మామ్॥ ౧౧

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపిగాంనిశమ్య
స్వార్థోపపత్తింప్రతిదుర్బలాశ । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥ ౧౨

సర్వత్రనోవార్తమవేహిరాజన్ । నాథేకుతస్త్వయ్యశుభంప్రజానాం
సూర్యేతపత్యావరణాయదృష్టేః । కల్పేతలోకస్యకథంతమిస్రా॥ ౧౩

భక్తిఃప్రతీక్ష్యేషుకులోచితాతే । పూర్వాన్మహాభాగతయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేత । స్త్వామర్థిభావాదితిమేవిషాదః॥ ౧౪

శరీరమాత్రేణనరేంద్రతిష్ఠ । న్నాభాసితీర్థప్రతిపాదితర్ద్ధిః
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః । స్తంబేననీవారఇవావశిష్టః॥ ౧౫

స్థానేభవానేకనరాధిపఃసన్ । నకించనత్వంమఖజంవ్యనక్తి
పర్యాయపీతస్యసురైర్హిమాంశోః । కలాక్షయఃశ్లాఘ్యతరోహివృద్ధేః॥ ౧౬

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహంయతిష్యే
స్వస్త్యస్తుతేనిర్గళితాంబుగర్భం । శరద్ఘనంనార్దతిచాతకోపి॥ ౧౭

ఏతావదుక్త్వాప్రతియాతుకామం । శిష్యంమహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కింవస్తువిద్వన్గురవేప్రదేయం । త్వయాకియద్వేతితమన్వయుంక్త॥ ౧౮

తతోయథావద్విహితాధ్వరాయ । తస్మైస్మయావేశవివర్జితాయ
వర్ణాశ్రమాణాంగురవేసవర్ణీ । విచక్షణఃప్రస్తుతమాచచక్షే॥ ౧౯

సమాప్తవిద్యేనమయామహర్షి । ర్విజ్ఞాపితోభూద్గురుదక్షిణాయై
సమేచిరాయాస్ఖలితోపచారాం । తాంభక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥ ౨౦

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్య । మచింతయిత్వాగురుణాహముక్తః
విత్తస్యవిద్యాపరిసంఖ్యయామే । కోటీశ్చతస్రోదశచాహరేతి॥ ౨౧

సోహంసపర్యావిధిభాజనేన । మత్వాభవంతంప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహేసంప్రతినోపరోద్ధు । మల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య॥ ౨౨

విద్దెలను నేర్చి గార్హస్థ్య ♦ విధికి మీకు । నాజ్ఞ యిడినాఁడె ప్రీతితో ♦ నమ్మహర్షి
యఖిలలోకోపకారక ♦ మనఁగనొప్పు । తద్ద్వితీయాశ్రమమునకుఁ ♦ దగుగురిపుడు॥ ౧౦

అర్ఘ్యతా మీరు రాఁగానె ♦ యరుగునెత్తృప్తి । మీనియుక్తంబు నెఱవేర్చి ♦ మించిగాక
నన్నుమాన్యునిజేయ వ♦నమ్మునుండి । స్వయముగనో లేక గురునాజ్ఞ ♦ వచ్చినారొ॥ ౧౧

అనఘు నుదారవాక్యమ్ము ♦ లాలకించి । యర్ఘ్యపాత్రింబెయుకని వ్య♦యమ్ము దెల్ప
స్వార్థలాభంబు వందు ని♦రాశఁ జెంది । పలికె వరతంతు శిష్యుండు ♦ ప్రభున కిట్లు॥ ౧౨

అన్నిటను మాను సేమంబె ♦ యవనిపాల । పతివి నీవుండఁ బ్రజ కసు♦ఖంబు గలదె
చిత్రభానుఁడు వెలుఁగఁగాఁ ♦ జీఁకటి యెటు । జనుల మాపులఁ గ్రమ్మంగఁ ♦ జాలుఁ జెపుమ॥

యోగ్యసత్కృతి నీకుఁ గు♦లోచితంబు । మించు మహిమను బూర్వుల ♦ మించినావు
కాలము నతిక్రమించి నీ♦కడ మనిట్టు । లర్థిగా వచ్చినందుల ♦ కాత్మ నగతు॥ ౧౪

పాత్రులకు నున్న దంతయుఁ ♦ బంచిపెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టుఁడౌ ♦ దేవ నీవు
ఫలమునంతయు వనజన ♦ పాళికొసఁగి । కాలు నీవారకాండంబుఁ ♦ బోలినావు॥ ౧౫

సార్వభౌముఁడ వయ్యును ♦ సవనమునను । ధనవిహీనుఁడ వౌట యెం♦తయును దగును
గ్రమముగా దేవతల చేతఁ ♦ ద్రాగఁబడెడు । క్షీణచంద్రుండె శ్లాఘ్యుఁడై ♦ చెలఁగుఁగాదె॥

గురువు గోరిన దక్షిణ ♦ గూర్చవలయు । వేఱు పని సేయ ధనమన్య ♦ వేడఁబోదు
నీకుఁ గల్గుత శుభములు ♦ నీరు లేని । శారదఘనంబుఁ గోరునే ♦ చాతకంబు॥ ౧౭

అనుమఁ బోవఁగనున్న మ♦హర్షిశిష్యు । నాపి నగపతి యిట్లనె ♦ నతనితోడ
నెద్ది మతియెంత గురునకు ♦ నీయవలెనో । తెల్పవేడెద సచ్ఛీల ♦ ధీవిశాల॥ ౧౮

అనిన విధివిహితంబుగా ♦ నధ్వరంబు । సలిపి గర్వంబు నొందక ♦ శాంతమతిని
సర్వవర్ణాశ్రమంబుల ♦ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ♦ బ్రహ్మచారి॥ ౧౯

విద్య ముగించి గురునకు ♦ వినతి సల్పి । దక్షిణను గోరుమని వేడఁ ♦ దనకు భక్తి
సేవొనర్చిన సేవల ♦ నెల్ల నప్పు । డెన్న మొదలిడె మాని ప్ర♦సన్నమతిని॥ ౨౦

ఒత్తివేడిన నాగ్రహ ♦ యుక్తుఁడగుచు । ధనవిహీనుఁడ నేనౌటఁ ♦ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయౌ ♦ విత్తమిమ్ము । పదియు నాలుగుకోట్లనెఁ ♦ బార్థివేంద్ర॥ ౨౧

అర్ఘ్యపాత్రంబుఁ జూచిన ♦ యంతలోనె । యీవు పరిభువదశేషుఁడం ♦ చెఱిఁగి నేను
బిన్నతకుమిచ్చు నిర్బంధ ♦ పఱుపనైతి । విద్య వెలకొద్ది గావలె ♦ వేద్యముగుట॥ ౨౨

ఇత్థం ద్విజేన ద్విజరాజకాంతి । రావేదితో వేదవిదాం వరేణ
ఏనోనివృత్తేంద్రియవృత్తిరేనం । జగాద భూయో జగదేకనాథః॥ ౨3

గుర్వర్థమర్థీ శ్రుతపారదృశ్వా । రఘోః సకాశాదనవాప్య కామం
గతో వదాన్యాంతరమిత్యయం మే । మాభూత్పరీవాదనవావతారః॥ ౨౪

స త్వం ప్రశస్తే మహితే మదీయే । వసంశ్చతుర్థోఽగ్నిరివాగ్న్యగారే
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసి సోఢుమర్హ । న్యావద్యతే సాధయితుం త్వదర్థం॥ ౨౫

తథేతి తస్యావితథం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా
గామాత్తసారాం రఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రష్టుమర్థం చకమే కుబేరాత్॥ ౨౬

వసిష్ఠమంత్రోక్షణజాత్ప్రభావా । దుదన్వదాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేవ బలాహకస్య । గతిర్విజఘ్నే నహి తద్రథస్య॥ ౨౭

అథాధిశిశ్యే ప్రయతః ప్రదోషే । రథం రఘుః కల్పితశస్త్రగర్భం
సామంతసంభావనయైవ ధీరః । కైలాసనాథం తరసా జిగీషుః॥ ౨౮

ప్రాతః ప్రయాణాభిముఖాయ తస్మై । సవిస్మయాః కోశగృహే నియుక్తాః
హిరణ్మయీం కోశగృహస్య మధ్యే । వృష్టిం శశంసుః పతితాం నభస్తః॥ ౨౯

తం భూపతిర్భాసురహేమరాశిం । లబ్ధం కుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశ కౌత్సాయ సమస్తమేవ । పాదం సుమేరోరివ వజ్రభిన్నం॥ 30

జనస్య సాకేతనివాసినస్తౌ । ద్వావప్యభూతామభినంద్యసత్త్వౌ
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోఽర్థీ । నృపోఽర్థికామాదధికప్రదశ్చ॥ 3౧

అథోష్ట్రివామీశతవాహితార్థం । ప్రజేశ్వరం ప్రీతమనా మహర్షిః
స్పృశన్కరేణానతపూర్వకాయం । సంప్రస్థితో వాచమువాచ కౌత్సః॥ 3౨

కిమత్ర చిత్రం యది కామసూర్భూ । ర్వృత్తే స్థితస్యాధిపతేః ప్రజానాం
అచింతనీయస్తు తవ ప్రభావో । మనీషితం ద్యౌరపి యేన దుగ్ధా॥ 33

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం । శ్రేయాంసి సర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే
పుత్రం లభస్వాత్మగుణానురూపం । భవంతమీడ్యం భవతః పితేవ॥ 3౪

ఇత్థం ప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞే ప్రతీయాయ గురోః సకాశం
రాజాపి లేభే సుతమాశు తస్మా । దాలోకమర్కాదివ జీవలోకః॥ 3౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁదెలుపఁ । బాపములువాయ నింద్రియ ♦ పాలినోర్చి
యిందుకాంతినివెల్గు లో♦కైకవిభుఁడు । మాఱుపల్కెను దద్విప్ర♦మణికి నిట్లు॥ ౨3

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడురఘుని । గురునిదక్షిణకైడాసి ♦ కోర్కెగనమిఁ
గోరఁజనెనన్యునియొడి ♦ క్రొత్తనింద । యుర్విలోనన్ను నంటక ♦ యుండుఁగాక॥ ౨౪

ప్రాజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు । నధివసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నిపోలె
రెండుమూఁడుదినంబులు ♦ నిండుమదిని । జతన మొనరింతు మీయభీ♦ప్సితముదీర్ప॥ ౨౫

అనినసొఁగాకయనియుండె ♦ నచటమౌని । యతనిప్రీతిన యమోఘమఁ♦చని యెఱింగి
భూమినిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు । గోరెధనమునులాగఁ గు♦బేరునుండి॥ ౨౬

అతనిరథమువసిష్ఠుని ♦ యమలమంత్రి । మలనుబ్రోక్షింపఁబడియుంట ♦ జలధిశైల
గగనములదానికడ్డంబు ♦ గలుగదెపుడు । గాలిఁగూడిన మేఘంబు ♦ గతికిఁబోలె॥ ౨

మహితుఁగైలాసనాథుసా ♦ మంతుగాఁగ । నెంచిబలమున నతని జ♦యింపఁగోరి
రఘుఁడుధీరుఁడు శస్త్రముల్ ♦ రథమునందుఁ । బెట్టి శయనించెనుబ్రదోష♦వేళయందు॥

తెల్లవాఱినరఘుఁడంత ♦ నుల్లసిల్లి । వెడలనుండెడు సమయాన ♦ విస్మయంబు
మీఱ రక్షకులరుదెంచి ♦ మింటనుండి । కోశమునస్వర్ణవర్షంబు ♦ గురిసెననిరి॥ ౨౯

అంతఁదానెత్తిపోనున్న ♦ యాకుబేరు । వలనలభియించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడిన మేరువుపాదంబు ♦ పగిదినొప్పు । స్వర్ణరాశినిమునికిచ్చెఁ ♦ బూర్ణముగను॥ 30

గురునికోర్కెకినెక్కువ ♦ గొనఁడుద్విజుఁడు । కోర్కెకెక్కు వయర్థికిఁ ♦ గుఱ్చనృపుఁడు
వీరియిర్వురనిస్పృహా ♦ వృత్తి కలరి । పొగిడిరెంతయు సాకేత ♦ పురముప్రజలు॥ 3౧

వందలకొలంది నొంటెల ♦ వారువముల । ధనముఁగొనిపోవనిచ్చి య♦త్యంతభక్తి
వాల్చితనపూర్వకాయమ్ము ♦ నిల్చినట్టి । యారఘుని మౌని కరముల ♦ నంటిపలికె॥ 3౨

రాజన్యత్తస్థిరుండయి ♦ ప్రజలనేలు । స్వామికోర్కెలభూరి యిచ్చు ♦ శేవధింత?
కామితమ్ములదివిపితు ♦ కంగఁజేయు । నీమహిమ నెన్నశక్యమే ♦ నృపవరేణ్య॥ 33

అన్నిశుభములఁబడసిన ♦ యధిపనీకు । వేఱుదీవెన పునరుక్తి ♦ విధముగానఁ
బూజ్యుఁడౌనీవుతండ్రికిఁ ♦ బొడమినట్లు । పొడముఁగావుతనీకు నీ♦బోటిసుతుఁడు॥ 3౪

అనుచురాజునుదీవించి ♦ యగ్రజన్ముఁ । డాత్మగురువునుజేరఁగా ♦ నరిగెనంతఁ
దద్వరంబుననతుఁగాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంతిరవినుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ 3౫

బ్రాహ్మే ముహూర్తే కిల తస్య దేవీ । కుమారకల్పం సుషువే కుమారం
అతః పితా బ్రహ్మణ ఏవ నామ్నా । తమాత్మజన్మానమజం చకార॥ ౩౬

రూపం తదోజస్వి తదేవ వీర్యం । తదేవ నైసర్గికమున్నతత్వం
న కారణాత్స్వాద్బిభిదే కుమారః । ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్॥ ౩౭

ఉపాత్తవిద్యం విధివద్గురుభ్య । స్తం యౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీః సాభిలాషాపి గురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవ కన్యా పితురాచకాంక్షే॥ ౩౮

అథేశ్వరేణ క్రథకైశికానాం । స్వయంవరార్థం స్వసురిందుమత్యాః
ఆప్తః కుమారానయనోత్సుకేన । భోజేన దూతో రఘవే విసృష్టః॥ ౩౯

తం శ్లాఘ్యసంబంధమసౌ విచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశం చ పుత్రం
ప్రస్థాపయామాస ససైన్యమేనం । మృద్ధాం విదర్భాధిపరాజధానీం॥ ౪౦

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వన్యేతరా జానపదోపదాభిః
మార్గే నివాసా మనుజేంద్రసూనో । ర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥ ౪౧

స నర్మదారోధసి సీకరార్ద్రై । ర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే
నివేశయామాస విలంఘితాధ్వా । క్లాంతం రజోధూసరకేతు సైన్యం॥ ౪౨

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యస్సరిత్తో గజ ఉన్మమజ్జ॥ ౪౩

నిఃశేషవిక్షాళితధాతునాపి । వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేన శంసన్ । దంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన॥ ౪౪

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ । హస్తేన తీరాభిముఖః సశబ్దం
బభౌ స భిందన్బృహతస్తరంగా । న్వార్యర్గళాభంగ ఇవ ప్రవృత్తః॥ ౪౫

శైలోపమః శైవలమంజరీణాం । జాలాని కర్షన్నురసా స పశ్చాత్
పూర్వం తదుత్పీడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప॥ ౪౬

తస్యైకనాగస్య కపోలభిత్త్యో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వన్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపే మదదుర్దినశ్రీః॥ ౪౭

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహ । మసహ్యమాఘ్రాయ మదం తదీయం
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రా విముఖా బభూవుః॥ ౪౮

అక్కుమారునిబోలిన ♦ యక్కుమారు । నమలబ్రాహ్మముహూర్తాన ♦ నతనిదేవి
గనెనుగావున బ్రహ్మకుఁ ♦ గాలునట్టి । యజుఁడనెడిపేరు రఘువిడె ♦ నాత్మజునకు॥ ౩౬

అదియెరూపంబు బలమును ♦ నదియె తేజ । మదియెస్వాభావికౌన్నత్య ♦ మదియెగుణము
కారణమునుండియింతయు ♦ మాఱఁడతఁడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ♦పంబు పగిది॥ ౩౭

విధివిహితరీతిగురులచే ♦ విద్యగాంచి । పూర్ణయౌవనకాంతిచేఁ ♦ బొలుచునజుని
జేరఁగోరియుదా లచ్చి ♦ ధీరయైన । కన్యవలెఁదండ్రియాజ్ఞకై ♦ కాచియుండె॥ ౩౮

భోజుఁడనుకథకైశిక ♦ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువౌ యిందు ♦ మతికిజగగు
సుస్వయంవరమునరఘు ♦ సూనుదేఁగ । నంపె నొకదూతనాప్తుఁడై ♦ యలరువాని॥ ౩౯

అతనిసంబంధమెంతయు ♦ నర్హమంచుఁ । గొమరుఁ డుద్వాహమున కను♦కూలుఁడంచు
నమితసైన్యంబుతోరఘు ♦ వంపెనజునిఁ । దక్షిణదర్భాధిపతిరాజ♦ధాని కపుడు॥ ౪౦

అతఁడుపెగుచోట్ల నిర్మిత ♦ మైనయట్టి । పటకుటీరాదికమ్ములు ♦ పరికరములు
పల్లెజలకాన్కల వన్యభా♦వమును వీడ । నజునికారామకేళిగా ♦ నలరెఁబథము॥ ౪౧

దుమ్ముగవిసిన ధ్వజముల ♦ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి సేనల ♦ విడియఁజేసె
నతఁడుచల్లనిగాలికి ♦ నల్లలాడు । కానుకగనొప్పునర్మదా ♦ క్రాంతతటిని॥ ౪౨

ఏఁచినదినుండిలేచె వ♦న్యేభమొకటి । మున్నటనుమీఁది తుమ్మెదల్ ♦ ముందతెలుప
మదజలముపోయిశుభ్రమై ♦ పొదలు గండ । యుగము మజ్జనమొనరించి ♦ యుంటఁజూపు॥

ధాతువులుపోయి శుభ్రమై ♦ దంతయుగము । చిత్రనీలోర్ధ్వరేఖలఁ ♦ జెలఁగుచుంట
ఋక్షవంతముతటుల ను♦త్క్రీడసల్ప । శిలలచే మొక్కవోయిన ♦ చెలువుఁదలిపె॥ ౪౪

తుంగరవమునఁబొంగు త♦రంగములను । సారెసారెకుముడుచుచుఁ ♦ జాచుచుందు
తొండమునవచ్చితటిఁజేరు ♦ చుండుదంతి । బంధములుద్రెంచుకొనివచ్చు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ♦ పాచునాచు । నురముచేనూడ్చికొనివచ్చి ♦ యొడ్డుఁజేర
నందుచేతనుగల్గిన ♦ యట్టివరద । ముందుగావచ్చితీరము ♦ నందుఁజేర॥ ౪౬

అప్పటికినీటఁదోఁగుట ♦ సాగియున్న । గండమదధార లావన♦గంధకరికిఁ
దత్పరగజాళిఁజూచిన ♦ తత్క్షణంబ । వర్షలక్ష్మిగ వృద్ధియై ♦ పాఱఁజొచ్చె॥ ౪౭

సప్తపర్ణపుఁబాల ట్ల♦సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ♦ సేనలోని
కరులుమూర్కొని మాఱుమొ♦గమ్ము వెట్టె । పరువులిడె మావటీలకు ♦ వశముగాక॥ ౪౮

సచ్ఛిన్నబంధద్రుతయుగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథంక్షణేన
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశంతుములంచకార॥ ౪౯

తమాపతంతంనృపతేరవధ్యో । వన్యఃకరీతిశ్రుతవాన్కుమారః
నివర్తయిష్యన్విశిఖేనకుంభే । జఘాననాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః॥ ౫౦

సవిద్ధమాత్రఃకిలనాగరూప । ముత్సృజ్యతద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభామండలమధ్యవర్తి । కాంతంవపుర్వ్యోమచరంప్రపేదే॥ ౫౧

అథప్రభావోపనతైఃకుమారం । కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్యపుష్పైః
ఉవాచవాగ్మీదశనప్రభాభిః । సంవర్ధితోరస్థలతారహారః॥ ౫౨

మతంగశాపాదవలేపమూలా । దవాప్తవానస్మిమతంగజత్వం
అవేహిగంధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంవదంమాంప్రియదర్శనస్య॥ ౫౩

సచానునీతఃప్రణతేనపశ్చా । న్మయామహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగా । చ్ఛైత్యంహియత్సాప్రకృతిర్జలస్య॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవోయదాతే । భేత్స్యత్యజఃకుంభమయోముఖేన
సంయోక్ష్యసేస్వేనవపుర్మహిమ్నా । తదేత్యవోచత్సతపోనిధిర్మాం॥ ౫౫

సంమోచితఃసత్త్వవతాత్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియంచేద్భవతోనకుర్యాం । వృథాహిమేస్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః॥ ౫౬

సంమోహనంనామసఖేమమాస్త్రం । ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం
గాంధర్వమాదత్స్వయతఃప్రయోక్తు । ర్నచారిహింసావిజయశ్చహస్తే॥ ౫౭

అలంహ్రియామాంప్రతియన్ముహూర్తం । దయాపరోభూఃప్రహరన్నపిత్వం
తస్మాదుపచ్ఛందయతిప్రయోజ్యం । మయిత్వయానప్రతిషేధరౌక్ష్యం॥ ౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్యపయఃపవిత్రం । సోమోద్భవాయాఃసరితోనృసోమః
ఉదఙ్ముఖఃసోస్త్రవిదస్త్రమంత్రం । జగ్రాహతస్మాన్నిగృహీతశాపాత్॥ ౫౯

ఏవంతయోరధ్వనిదైవయోగా । దాసేదుషోఃసఖ్యమచింత్యహేతు
ఏకోయయౌచైత్రరథప్రదేశా । న్సౌరాజ్యరమ్యానపరోవిదర్భాన్॥ ౬౦

తంతస్థివాంసంనగరోపకంఠే । తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామక్రథకైశికేంద్ర । శ్చంద్రంప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ॥ ౬౧

బంధములుఁద్రెంచుకొని హరుల్ ♦ పరువులెత్తె । నిరుసులెడలి రథమ్ములు ♦ ధరణిఁగూలె
సైనికులుదత్తరిల్లిరి ♦ సతులఁగావ । క్షణములో శిబిరంబెల్ల ♦ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్ము నృపావధ్య ♦ మనుచు నెఱుఁగు । రాఘవుం డేచు కరిని మ♦రల్చుటకును
గుణముకొంచెమ్ముగా లాగి ♦ గురినిజూచి । బాణమునఁగొట్టె దానికుం♦భమ్ముదాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతనవన్య దం♦తావళంబు । రూపమును బాసి ఖేచర ♦ రూపమొందెఁ
జుట్టుధగధగదీప్తులు ♦ ముట్టి వెలుఁగ । శిబిరమునఁజూచువారి క♦చ్చెరువుగాఁగ॥ ౫౧
స్వప్రభావంబుచేత సం♦ప్రాప్తమైన । సురతరుసుమాళిఁజల్లి రా♦ట్సుతునిమీఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థ♦తారహార । దీప్తివర్ధిల్లఁజేయుచుఁ ♦ దెలిపెనిట్లు॥ ౫౨

ఈమతంగజమైతి నే ♦ నామతంగు । శాపమున గర్వకారణ♦పాపమునను
దనరుప్రియదర్శనాఖ్య గం♦ధర్వనాథుఁ । డతనిసుతుఁడఁ బ్రియంవదుఁ ♦ డనెడువాఁడ॥

అంతఁబతిమాలి నే మ్రొక్క ♦ నమ్మహర్షి । చిత్తమెంతయు దయచేత ♦ మెత్తనయ్యె
నుష్ణమంతయు నగ్నిసం♦యోగమున నె । జలమునకుఁజల్లఁదనము గా ♦ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁడిక్ష్వాకుకులసము♦త్పన్నుఁ డజుఁడు । చీరునీకుంభమును వాఁడి♦నారసమున
నాఁడు నీదివ్యతనువుతోఁ ♦ గూడఁగలవు । పొమ్మనియె నత్తపోనిధి ♦ పుణ్యాజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁగోరితిని నీదు ♦ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివి నీచేత ♦ శాపమెడలె
నీకుఁబ్రతికృతి చేయంగ ♦ నేరనేని । వ్యర్థముగుఁగాదె యీపద ♦ ప్రాప్తినాకు॥ ౫౬

స్నేహితుఁడ! చూడు నాదుసం♦మోహనాస్త్ర। మిది ప్రయోగింపనరినొవ్వఁ♦డొదవు జయము
విడువ మరలింప మంత్రముల్ ♦ వేఱువేఱు । దనరు గాంధర్వమిది గయి ♦ కొనుము దయను॥

చాలు ననుగూర్చి లజ్జింప ♦ నేల నీకుఁ । గొట్టినప్పుడె దయను జూ♦పెట్టితీవు
గాననాకోరికెనుద్రోసి ♦ కఠినవృత్తిఁ । జూపఁబోకుము నాయందు ♦ శుద్ధచరిత॥ ౫౮

అనిననాఁగాక యని రాజ♦తనయుఁ డంత । నిర్మలంబగు నర్మదా ♦ నీరమునను
వారిచి యుదఙ్ముఖుండయి ♦ భక్తిఁగొనియె । నస్త్రవిదుఁడస్త్రమంత్రమ్ము ♦ లతనినుండి॥

ఇట్టులిర్వురుదారి ని♦ర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ముచే మైత్రిఁ ♦ దనరి యంత
నొకరుచైత్రరథంబున ♦ కొకరు మంచి । రాజుచేరమ్యమగు విద♦ర్భకును జనిరి॥ ౬౦

అంత నగరోపకంఠమ్ము ♦ నజుఁడుసేరె । నని తెలిసి హర్షభరమున ♦ నవ్విదర్భ
నేతక్రథకైశికేశ్వరుఁ ♦ డెదురుకొనియె । సంప్రముప్పొంగునలలచేఁ ♦ జంద్రునట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్యచైనంపురమగ్రయాయీ । నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః
మేనేయథాతత్రజనఃసమేతో । వైదర్భమాగంతుమజంగృహేశం॥ ౬౨

తస్యాధికారపురుషైఃప్రణతైఃప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాంరఘుప్రతినిధిఃసనవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివదశాంమదనోఽధ్యువాస॥ ౬౩

తత్రస్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామకమనీయమజస్యలిప్సోః
భావావబోధకలుషాదయితేవరాత్రౌ
నిద్రాచిరేణనయనాభిముఖీబభూవ॥ ౬౪

తంకర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం
సూతాత్మజాఃసవయసఃప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసివాగ్భిరుదారవాచః॥ ౬౫

రాత్రిర్గతామతిమతాంవరముంచశయ్యాం
ధాత్రాద్విధైవననుధూర్జగతోవిభక్తా
తామేకతస్తవబిభర్తిగురుర్వినిద్ర
స్తస్యాభవానపరధుర్యపదావలంబీ॥ ౬౬

నిద్రావశేనభవతాప్యనవేక్ష్యమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలానిశిఖండితేవ
లక్ష్మీర్వినోదయతియేనదిగంతలంబీ
సోఽపిత్వదాననరుచింవిజహాతిచంద్రః॥ ౬౭

తద్వల్గునాయుగపదున్మిషితేనతావత్
సద్యఃపరస్పరతులామధిరోహతాంద్వే
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవప్రచలితభ్రమరంచపద్మం॥ ౬౮

వృంతాచ్ఛ్లథంహరతిపుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతేసరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః

నమ్రుఁడైముందునరుగుచు ♦ నగరమందుఁ । బ్రీతిరఘుపుత్రునజునిఁ బ్ర♦వేశపెట్టి
సిరులనర్చించుభోజునిఁ ♦ బురమువార । లెంచి రతిథిగ నజుని గృ♦హేశుఁగాఁగ॥ ౬౨

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ♦ మండితవేదిని నొప్పుమోసలన్
రంగుదలిర్చునూత్నభవ♦నంబును రాజనియుక్తపూరుషుల్
వంగినమస్కరించి తెలు♦పన్ రఘుకల్పుఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుప్రాయమునఁ ♦ గంతుఁడువోలె వసించెవేడుకన్॥ ౬౩

చ॥ ధరణిపులన్ స్వయంవర వి♦ధానముచేసటు చేర్చినట్టి యా
సురుచిరకన్యకామణిని ♦ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కినున్న యా
నరవరుకన్నులన్ నిదుర ♦ నాటి నిశన్ గడుఁబొద్దువోవఁగాఁ
దటిసెనుభావమున్ గనక ♦ తాఁగలుషించిన కాంతకైవడిన్॥ ౬౪

ధృవకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ♦ యంగరాగమువానిఁ జే
రెగుభుజంబులు పొగులంటు నృ♦పేంద్రసూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు సూతపుత్త్రు లు♦దారవాఙ్నిచయంబులన్
నుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ♦ శుభ్రమైనయుషస్సునన్॥ ౬౫

మత్తకోకిల. రాత్రివోయెను శయ్యవీడుము ♦ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాత్రిభారము రెండుసేసెను ♦ ధాత వింటె శ్రియఃపతీ
చిత్రమందుభరించెనిద్రఁ ద్య♦జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్రుఁ డీవు మఱొండుదాల్పఁగ ♦ భవ్యరూపరఘూపమా॥ ౬౬

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీపయిని ♦ బద్మకునెంతటి మోహముండినన్
నిద్రకువశ్యుఁడై నిశిని ♦ నీవటులున్న నుపేక్షచేసి తా
రాద్రిముఁదాల్చి ఖండిత తె♦ఱంగుననెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రిమసల్పె నాశశియుఁ ♦ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥ ౬౭

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారె రమ్య ♦ రీతి విచ్చి యిప్డదే
నిండుగాసమానమాచు ♦ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోనమెదలుపాప ♦ యుండునీదుకన్ను వే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ♦ ముండునట్టిపద్మమున్॥ ౬౮

మ॥ భవదీయాననవాయువందలి స్వభా♦వంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగుణంబులంగలిపి గ♦ల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికంపరగుణేనవిభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివతేముఖమారుతస్య॥ ౬౯
తామ్రోదరేషుపతితంతరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగులికావిశదంహిమాంభః
ఆభాతిలబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితంసదశనార్చిరివత్వదీయం॥ ౭౦
యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతేనభాను
రహ్నాయతావదరుణేనతమోనిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాంత్వయివీరయాతే
కింవారిపూంస్తవగురుఃస్వయముచ్ఛినత్తి॥ ౭౧
శయ్యాంజహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంబేరమాముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాంవిభాంతితరుణారుణరాగయోగా
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటాఇవదంతకోశాః॥ ౭౨
దీర్ఘేష్వమీనియమితాఃపటమండలేషు
నిద్రాంవిహాయవనజాక్షవనాయుదేశ్యాః
వక్త్రోష్మణామలినయంతిపురోగతాని
లేహ్యానిసైంధవశిలాశకలానివాహాః॥ ౭౩
భవతివిరళభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాఃప్రదీపాః
అయమపిచగిరంనస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతిశుకస్తేమంజువాక్పంజరస్థః॥ ౭౪
ఇతివిరచితవాగ్భిర్వందిపుత్రైఃకుమారః
సపదివిగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార
మదపటునినదద్భిర్బోధితోరాజహంసైః
సురగజఇవగాంగంసైకతంసుప్రతీకః॥ ౭౫

అథవిధిమవసాయ్యశాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా

బ్భువి వృక్షంబులనుండి జారిపడునా ♦ పూలం బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలసూర్యకరభి♦న్నాబ్జాళితోఁ గూర్చెడిన్॥ ౧౯

ఉ॥ క్రొంజిగిరాయణిముత్తెముల♦కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బొలుచు ♦ లీలలు చూడఁగఁ గ్రిందివాతెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులప♦రంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ♦ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా॥ ౨౦

ఉ॥ ఆకసమున్ బ్రతాపనిధి ♦ యర్కుఁడు చేరకమున్నె చీఁకటిన్
వీఁక నసూయఁ డెంతయును ♦ వే యొగజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ♦ భాసిలుచుండఁగ నీవు వైరులన్
దాఁకి వధించు నేలొకొ ర♦ణస్థలి నీజనకుండు రాఘవా॥ ౨౧

చ॥ ఇరుగడనిద్రదీరికరు ♦ లెంతయు మ్రోగుచునుండ సంకిలుల్
తొలఁగెను సెజ్జ నంత నటఁ ♦ దోఁచినసూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుణతరప్రభాతతుల ♦ నందిన యగ్గజదంతకోశముల్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ♦ వ్రచ్చినకైవడి నింపునించుచున్॥ ౨౨

చ॥ నిడుపుగఁగట్టినట్టి పట♦నిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పారసీకతుర♦గావళి నిద్రనుబాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ♦ బల్కులనెల్లను నోటియావిరిన్
గడుమలినంబు సేసెడిని ♦ గన్గొను మో యరవిందలోచనా॥ ౨౩

ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిల♦భావముఁ గాంచె సుమోపహారముల్
వీడెను దీప్తిమండలము ♦ వెగ్గెడు దివ్వెల నీవు మేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ♦ కందము గాఁ బ్రతిఁ బల్కు ముద్దునా
ట్లాడుచుఁ బంజరమ్మున వి♦హారము సల్పెడు నీదుకీరమున్॥ ౨౪

ఉ॥ వందికుమారు లిప్పుగిది ♦ వాగ్విభవంబులు చూపి లేపఁగాఁ
జెందినవేడ్కనంచలు ర♦చించెడు శబ్దము చేత లేచి యా
నందముతోడ గాంగపులి♦నంబుల వీడెడు నుప్రతీక మ
ట్లొందిన ప్రీతి మేల్కని న♦రోత్తమ సూతితో లంగెఁ దల్పమున్॥ ౨౫

ఉ॥ అంతఁ బ్రభాతకృత్యముల ♦ నన్నియుఁ దీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతములైన రెప్పలను ♦ గ్రాలుకనుంగవ యొప్పనయ్యెడుం

కుశలవిరచితానుకూలవేషః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥ ౭౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ వజస్వయంవరాభి
గమనో నామ పంచమఃసర్గః.

డెంతయు దక్షు లర్థిరచి♦యించిన వేషముఁబూనిచేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపుఁ ♦ గాంక్షనుగూడిన యాసభాస్థలిన్॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

సతత్ర మంచేషు మనోజ్ఞ వేషా । న్సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్॥ ౧
రతే ర్గృహీతానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం॥ ౨
వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః క్లృప్తేనసోపాన పథేన మంచం
శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శావ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ॥ ౩
పరార్ధ్యవర్ణా స్తరణోపపన్న । మాసేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్ఠాశ్రయిణాగుహేన॥ ౪
తాసుశ్రియా రాజపరంపరాసు । ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ॥ ౫
తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదార నేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘుసూనురేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః॥ ౬
నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నిపేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యఇవ ద్విరేఫాః॥ ౭
అథస్తుతే వందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే
సంచారితే చాగరుసారయోనౌ । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః॥ ౮
పురోపకంఠోపవనా శ్రియాణాం । కలాపినా ముద్ధతనృత్యహేతౌ
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షష్ఠాశ్వాసము.

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ♦ దివిజవరుల । లీలలనుగ్రాలి పర్యంక ♦ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ♦ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁగాంచె ♦ రఘుని సుతుఁడు॥ ౧

హరుని రతికాంత వేఁడఁగా ♦ నతనికరుణ । మరల దేహంబుదాల్చిన ♦ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్స్థమణిఁ గాంచి ♦ యుర్విపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁ ♦ జెందిరంత॥

ఱాళ్ళపై ఱాళ్లమీఁదుగా ♦ రమ్యశిఖరి । శిఖరమెక్కెడు సింహంపు ♦ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతి చూప ♦ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ♦ బీఠమెక్కె॥ ౩

రత్నకంబళరాజిచేఁ ♦ బ్రభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ♦ యయ్యజుండు
చిత్రకాంతుల నెమ్మిపైఁ ♦ జెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్ప నెంతయుఁ ♦ జాలియుండె॥

అంబుదాళిని వేరూపు ♦ లంది మెఱపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ♦ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ♦ రాజ్యలక్ష్మి । యధికకాంతిని దుస్సహ ♦ మయ్యెఁజూడ॥ ౫

శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ♦ జెన్నుమీఱి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ♦ నొప్పియున్న
రాజులందఱిలో రఘు ♦ రాజసుతుఁడె । సురతరులఁ బారిజాతంబు ♦ కరణి మెఱసె॥ ౬

భృంగముల్ పుష్పవృక్షమ్ము ♦ లెల్లఁబాసి । వచ్చి మదగంధ గజముపై ♦ వ్రాలినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ♦ వ్రాతములును । బాసి రాజుల నజునిపై ♦ వచ్చివ్రాలె॥ ౭

సోమసూర్యకులంబుల ♦ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ♦ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ♦ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ♦ పయికి నెగసె॥ ౮

శంఖమంగళతూర్య ని ♦ స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ♦ గలసి నెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ♦ నెగడుచుండు । నెమళులకు నృత్యహేతువై ♦ యమరెనపుడు॥ ౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రయాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింవరా క్లృప్త వివాహవేషా॥ ౧౦

తస్మి న్విధానాతిశయే విధాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్యే
నిపేతు రంతఃకరణై ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు॥ ౧౧

తాంప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః
ప్రవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥ ౧౨

కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్రాభి హతద్విరేఫం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥ ౧౩

విస్రస్త మంసా దపరో విలాసీ । రత్నానువిద్ధాంగదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృష్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత చారువక్త్రః॥ ౧౪

ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతో౽న్యః । కించిత్స మావర్జిత నేత్ర శోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేన హైమం విలిలేఖ పీఠం॥ ౧౫

నివేశ్యవామం భుజమాసనార్ధే । తస్మి న్నివేశాదధికోన్నతాంసః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । సుహృత్సమాభాషణతత్పరో౽భూత్॥ ౧౬

విలాసినీ విభ్రమదంతపత్ర । మాపాండురం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేశై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥ ౧౭

కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణ రేఖా ధ్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానువిద్ధా । నుదీరయామాస సలీలమక్షాన్॥ ౧౮

కశ్చిద్యథాభాగ మవస్థితే౽పి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగుళి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥ ౧౯

తతో నృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహార రక్షీ
ప్రాక్సన్నికర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥ ౨౦

అసౌశరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనలబ్ధవర్ణః । పరంతపో నామ యథార్థనామా॥ ౨౧

కామం నృపాః సంతు సహస్రశో౽న్యే । రాజన్వతీ మాహు రనేన భూమిం
నక్షత్రతారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః॥ ౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వి♦వాహవేష । కలితయైన పతింవర ♦ కన్య నరులు
మోయుపల్లకి నెక్కి ప్ర ♦ మోదమతిని । రాజపర్యంకమధ్యమా ♦ ర్గమునుజొచ్చె॥ ౧౦

పందలకొలంది వీక్షణ ♦ వ్రాతములకు । గుఱియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న ♦ బ్బురమునగుచు
నెసఁగునాకన్నె పైవ్రాలె ♦ నృపులమనము । లంగములుమాత్రముండె సిం♦హాసనముల॥ ౧౧

ఆమెయందలి తమప్రేమ ♦ వ్యక్తపఱుచు । భూతలేంద్రుల ప్రణయాగ్ర ♦ దూతలనఁగ
వివిధ శృంగార చేష్టలు ♦ వెలసెనపుడు । వృక్షములయందుఁ బల్లవ ♦ శ్రీలువోలె॥ ౧౨

కదలిరేకులు తేంట్లను ♦ గడకునెట్ట । వరపరాగంబు లోపలఁ ♦ బరిధిగట్ట
నాళమును జేతఁబట్టి భూ ♦ నాథుఁడొక్కఁ । డందముగఁ ద్రిప్పె లీలార♦విందమపుడు॥

వేత్రొకవిలాసి పూదండ ♦ జారిభుజము । రత్నఖచితవరాంగదా ♦ గ్రమునఁ దగులు
కొనిన సుందరముఖమును ♦ గొంతత్రిప్పి । దానిసవరించి యిడె యథా ♦ స్థానమంచు॥

మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ ♦ బఱపిదృష్టి । కాళ్లమునివ్రేళ్ళువంచి బం ♦ గారుపాద
పీఠమును వ్రాయుచుండెను ♦ విమలనఖర । వక్రకాంతులు దానిపైఁ ♦ బర్వుచుండ॥ ౧౫

మించియెత్తుగ మూపు గా ♦ న్పించురీతి । వామభుజముంచి పీఠార్ధ ♦ భాగమందు
విరిసరముజారనొకయుంత ♦ వెన్నుద్రిప్పి । యొకఁడుమాట్లాడఁగడఁగెను ♦ సకునితోడ॥

మఱియొకఁడు స్వప్రియాంగన ♦ పిఱుఁదుమీఁద । నునుచుకొనగోటఁ గామినీ♦జనవిలాస
మునకునౌ దంతపత్రాళి ♦ కనువుగాఁగఁ । బచ్చగేదంగి రేకును ♦ బట్టిచీల్చె॥ ౧౭

ధ్వజముమొదలగు రేఖలఁ ♦ దనరుచుండి । పద్మమల్లెఱ్ఱగానుండు ♦ పాణితోడ
రత్నముల యుంగరమ్ముల ♦ ప్రభలుగ్రమ్మ । పాచికలు వైచె నొక్కండు♦పార్శ్వమందు॥

తలనుయుక్తస్థలంబునఁ ♦ దనరుచున్న । మకుట మొక్కఁడు దలఁగిన ♦ మాడ్కిఁ దాని
నంటఁజొచ్చెను గరమున ♦ నక్కిరీట । వజ్రరుచి వ్రేళ్ళసందులఁ ♦ బడివెలుంగ॥ ౧౯

అంత రాడ్వంశచరితంబు ♦ లన్నివెలసి ♦ పురుషులంతటిపొత్తిరిధ్యయి ♦ వఱలుచుండు
ద్వారపాలసునంద త♦త్కన్యనపుడు । తొలుతమగధేశుకడనిల్పి ♦ పలికెనిట్లు॥ ౨౦

అమితసత్త్వుఁడు మగధర♦త్నాస్పదుండు । శరణుజొచ్చినవారికి ♦ శరణమగుచుఁ
బ్రజలరంజింపఁజేసెడు ♦ భవ్యయశుఁడు । సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీ♦తన్మిపరుండు॥ ౨౧

పృథ్వివరులన్యులున్నను ♦ వేలకొలఁది । నితఁడురాజన్వతినిజేసె ♦ క్షితితలమును
లెక్కలేనన్నిగ్రహములు ♦ చుక్కలున్న । నిశనిజ్యోతిష్మతినిజేయు ♦ శశివిధమున॥ ౨౨

క్రియాప్రబంధా దయమధ్వరాణా । మజస్రమాహూత సహస్రనేత్రః
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబాన్ । మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥ ౨౩

అనేనచేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥ ౨౪

ఏవంతయోక్తే తమవేక్ష్యకించిత్ । విస్రంసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవతన్వీ । ప్రత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥ ౨౫

తాం సైవవేత్ర గ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥ ౨౬

జగాదచైనా మయమంగనాథః । సురాంగనా ప్రార్థిత యౌవనశ్రీః
వినీతనాగః కిలసూత్రకారై । రైంద్రం పదం భూమిగతోఽపి భుంక్తే॥ ౨౭

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూల తమాన్ స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణ వినైవహారాః॥ ౨౮

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిన్ద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీచ
కాంత్యాగిరా సూనృతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥ ౨౯

అథాంగరాజా దవతార్యచక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మవదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యో నచవేదసమ్య । గ్ద్రష్టుంనసా భిన్నరుచిర్హిలోకః॥ ౩౦

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహారభూమౌ
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥ ౩౧

అవంతినాథోఽయ ముదగ్రబాహు । ర్విశాలవక్షా స్తనువృత్తమధ్యః
ఆరోప్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితో విభాతి॥ ౩౨

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతిసామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహా స్తమయం రజాంసి॥ ౩౩

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌళేః
తమిస్రపక్షేఽపి సహప్రియాభి । ర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతిప్రదోషాన్॥ ౩౪

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చిన్మనసోరుచిస్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాసు । విహర్తుముద్యాన పరంపరాసు॥ ౩౫

ఎడతెగక జన్నములు సేసి ♦ యెప్పుడు నిందుఁ । బిల్చి శచివెల్లచెక్కిళ్ల ♦ వెలుఁగునట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము । చేరఁజండఁగఁ జేసెను ♦ జిరమితండు॥

ఈవరేణ్యునిచేపట్టు ♦ దేని నీవు । బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యమలపాసాదవాతాయ ♦ నములఁ జూచు । చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు॥

అనుచుఁ జెప్పినఁ నాలించి ♦ యతనిఁ గాంచి । కరికెతోనొప్పు నిప్పుపూ ♦ సరముగదల
బుజుగతిని గ్రాలుమతి నమ ♦ స్కృతినొనర్చి । తన్వి మానముతోడ నా ♦ తనిఁ దొఱంగె॥

మానసమరాళినొండు ప ♦ ద్మమును జేర్చు । గాలిచేఁ గల్గుతరఁగల ♦ పాళిపగిది
రాజపుత్రిని మఱియొక ♦ రాజుఁ జేర్చి । యనియె వేత్రిమ్ము దాల్చిన ♦ యానునంద॥ ౨౭

అంగనాథుఁడితండు సు ♦ రాంగనాళి । కోరుయౌవనకాంతిఁ జె ♦ న్నారువాఁడు
గజములకు శిక్ష ఋషులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు । ధరణిపైనింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు॥

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతలేసి । వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్న సరులకుఁ ♦ బ్రతిగనిడిన । దారములులేని వండల ♦ తీరుగొలిపె॥ ౨౮

భిన్నవాసస్వభావలై ♦ యున్న నిటను । శ్రీసరస్వతులిర్వురుఁ ♦ జేరిరొకట
సత్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలివీవు । గూడియుంటకు యోగ్యవు ♦ మూఁడవదిగ॥ ౨౯

అనుడునాతనిపై దృష్టి ♦ నల్పెదింపి । పదయనుచుఁ జెప్పెఁ జెలికి న ♦ ప్రభుకుమారి
తానెఱుంగఁగఁ జాలదా? ♦ తగఁడయతఁడు । అవనినభిరుచి భిన్నమా ♦ నంతెగాక॥ 3౦

అంత దౌవారికసునంద ♦ యరితతులకు । దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం ♦ ద్రుండు వోలెఁ
జూడనెంతయు యోగ్యుని ♦ సుభగునృపుని । నింకొకనిఁ జూపి యిట్లనె ♦ నిందుమతికి॥ 3౧

నిడుదలైనట్టి బాహువుల్ ♦ వెడఁదరొమ్ము । గుండ్రమౌ సన్ననడుమును ♦ గొమరుమిగులఁ
దృష్టిచక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలిరాయ । వఱలురవిఁబోలు నీతఁ డ ♦ వంతివిభుఁడు॥ 3౨

శక్తిసంపూర్ణునీతని ♦ జైత్రయాత్ర । ముందునడిచెడు హారితతిఁ ♦ బొడముర జము
లఖిలసామంతరాజ తే ♦ జాంకురముల । కస్తమానంబు గల్పించు ♦ నద్భుతముగ॥ 33

అమ్మహాకాలనిలయు శ ♦ శాంకమౌళి । కెలనవసియించుఁ గావునఁ ♦ గృష్ణపక్ష
మందుఁ గూడను దనప్రియ ♦ రాండ్రతోడ । ననుభవించును జంద్రికా ♦ యామినులను॥

ఈపడుచు తేనితోఁ గూడి ♦ యింపుమీఱ । విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ వెడలుగాలి
వలనఁ గంపించు నుద్యాన ♦ పాళియందుఁ । జెలఁగఁ గోరదె రంభోరు ♦ తెలుపుమనిన॥ 3౪

తస్మిన్నభిద్యోతిత బంధుపద్మే । ప్రతాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధసానోత్తమ సౌకుమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీవ భావమ్॥ ౩౬

తామగ్రతస్తామర సాంతరాభా । మనూపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయసృష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా॥ ౩౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్టాదశద్వీప నిఖాత యూపః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవయోగీ కిల కార్తవీర్యః॥ ౩౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాదుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపియః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥ ౩౯

జ్యాబంధ నిష్పంద భుజేనయస్య । వినిఃశ్వసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన । లంకేశ్వరే ణోషిత మాప్రసాదాత్॥ ౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధసేవీ
యేనశ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం । స్వాభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥ ౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్యయః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాంశితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥ ౪౨

అస్యాంకలక్ష్మీ ర్భవ దీర్ఘబాహో । ర్మాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేణిరమ్యాం । రేవాంయది ప్రేక్షితు మస్తికామః॥ ౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోపి । నసక్షితీశో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవపర్యాప్త కలోనలిన్యాః॥ ౪౪

సాశూరసేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్యలోకాంతరగీతకీర్తిం
ఆచారశుద్ధో భయవంశదీపం । శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదేకుమారీ॥ ౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏషయజ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్యసత్త్వై । ర్నైసర్గికో ప్యుత్ససృజే విరోధః॥ ౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతి ర్హిమాంశో రివసన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్ర సంరూఢ తృణాంకురేషు । తేజోవిషహ్యం రిపుమందిరేషు॥ ౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రక్షాళనా ద్వారివిహారకాలే
కళిందకన్యా మథురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥ ౪౮

బంధుపద్మమ్ములలరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిప్రతాపాన ♦ నెసఁగునతని
యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభానుమతివలెఁ ♦ బఱుపదయ్యె॥ ౩౬

అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భునిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
రూపనుగుణాఢ్యసుదతి న ♦ నూపనృపతి । యెదుటఁజేర్చిసునంద దా ♦ నిట్టుపలికె॥ ౩౭

యూపములఁబదునెన్మిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజిఁ
బరులుగనఁగాని రాజశ ♦ బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగాకార్తవీర్యుఁడ ♦ యోగియొకఁడు॥

సలుపఁదగనివి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపముఁబూల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౯

అల్లెత్రాటనుభుజము ల ♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టూర్పువెట్టి వ ♦ క్త్రములయందు
నతనిచెఱనుండెఁగరుణించి ♦ యనుపుదాఁక । నిందుఁగెల్చినయట్టి లం ♦ కేశ్వరుండు॥ ౪౦

అతనికులమున నీప్రతీ ♦ పాఖ్యనృపతి । జ్ఞానవృద్ధులఁగొల్చు న ♦ జ్ఞానిగలిగి
సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబోడము । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧

వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
పరశురామునివాఁడియౌ ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨

మించిమాహిష్మతీపురి ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
హర్మ్యములనుండిచూడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజు ♦ నంకలక్ష్మి॥ ౪౩

ఎంతప్రియదర్శనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నృపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
మొగిలువీడి శరత్కాల ♦ పూర్ణుఁడయ్యు । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪

అంత నకన్యకిట్లనె ♦ నాసునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరసేను న ♦ షేణుఁజూపి॥

ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనక పొదలు
శాంతసిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్వచయము । ప్రకృతివైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥

కనులకభిరామమౌచంద్ర ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
భూరిహర్మ్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యమొంచె॥

ఇతఁడు జలకేళిశుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
యమునమధురాపురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణినొప్పు॥ ౪౮

త్రస్తేన తార్క్ష్యాత్కిల కాలియేన । మణింవిసృష్టం యమునౌకసాయః
వక్షఃస్థల వ్యాపి రుచందధానః । సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవకృష్ణం॥ ౪౯

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం । మృదుప్రవాలోత్తర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః॥ ౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాంప్రావృషి పశ్యనృత్యం । కాంతాసు గోవర్ధన కందరాసు॥ ౫౧

నృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యవధూ ర్భవిత్రీ
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం । స్రోతోవహా సాగరగామినీవ॥ ౫౨

అథాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగదం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే॥ ౫౩

అసౌమహేంద్రాద్రి సమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ
యస్యక్షర త్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రాసుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥ ౫౪

జ్యాఘాతరేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం । బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్రియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ పద్ధతీ ద్వే॥ ౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టో । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యవీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవసుప్తం॥ ౫౬

అనేనసార్ధం విహరాంబురాశే । స్తీరేషు తాళీవనమర్మరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥ ౫౭

ప్రలోభితా ప్యాకృతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా । నిత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥ ౫౮

అథోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥ ౫౯

పాండ్యోయమంసార్పిత లంబహారః । క్లృప్తాంగరాగో హరిచందనేన
ఆభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥ ౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రే । ర్నిశ్శేషపీతోజ్ఝిత సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వమేధావభృథార్ద్రమూర్తేః । సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః॥ ౬౧

గరుడునకునోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు। సలుపు కాళీయుఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
వక్షమునఁదాల్చుఁగౌస్తుభ ♦ పక్షమూను । కృష్ణునకులజ్జగొల్పెడు ♦ క్రియనితండు॥ ౪౯

ఈపడుచు జేని భర్తగా ♦ నెంచినీవు । చిగురు లునిచిన మెత్తపూ ♦ సెజ్జమీఁద
యౌవనశ్రీలసుందరీ ♦ యనుభవింపు । చైత్రరథతుల్యబృందావ ♦ చిత్రవనిని॥ ౫౦

రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ । జినుకులనుగాంచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
కనుము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ । గలుగుశిఖినృత్యముల వాన ♦ కాలమునందు॥ ౫౧

అన్య పత్నిగఁదెలిసి త♦న్నక్కుమారి । నుడిపగిదినాభిచెన్నారు ♦ సుందరాంగి
యబ్ధిఁజనుచున్నదడ్డమై ♦ యదిరాఁగఁ । దప్పునదివలెఁ దన్నృపుఁ ♦ దప్పిచనియె॥ ౫౨

అంత రిపుపక్షభంగు హే♦మాంగదాఖ్యు । నంగదాంచితబాహు క♦ళింగనాథు
నెదుటిబాలకుఁబూర్ణేందు ♦ వదనకనియె । నమలదౌవారికామణి ♦ యా సునంద॥ ౫౩

ఇతఁడు బలమునఁబోలు మ♦హేంద్రగిరిని । నేలుచుండుమహాబ్ధి మ♦హేంద్రములను
ఇతనియాత్రలముందు మ♦హేంద్రశైల । మరుగుమదగజతతిమిష ♦ ననఁగఁదోఁచు॥ ౫౪

కార్ముకధరాగ్రగణ్యుఁడై ♦ కాలునితఁడు । గలనఁగొనిచనురిపులక్ష్మి ♦ కజ్జలాశ్రు
ధారఁదడిసినరెండు ప♦థమ్ములనఁగ । భుజములఁగిణాంక రేఖలు ♦ పూనినాఁడు॥ ౫౫

అబ్ధియీతనినిలయంబు ♦ నంటియుంట । నతులరవముల యామతూ♦ర్యములమించి
సౌధజాలాళివీచి ద♦ర్శనమొసంగి । మేలుకొలుపును సుప్త నృ♦పాలునితని॥ ౫౬

పడసిద్వీపాంతరలవంగ ♦ పరిమళమును । జెమటలార్చెడువాతపో ♦ తములఁజెలఁగి
తాళవనములమర్మర ♦ ధ్వనులమించు । జలధితటములనితనితో ♦ సలుపుకేళి॥ ౫౭

అనుచు లోభమ్మునెంతఁ గొ♦ల్పిననువినక । రూపవతిభోజుచెల్లెలా ♦ భూపుఁదొలఁగఁ
దన్నుదూరాననుండి య♦త్నమునదేఁగ । సిరితలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొలఁగుకరణి॥ ౫౮

అంతభోజాన్వయనుగూడి ♦ యమరరూపు । నాగపురనృపుఁజేరి సు♦నందపలికె
నిందుమతితోడ నెప్పటి ♦ చందమునను । గాంచుమిటను జకోరాక్షి ♦ యంచుఁజూపి॥

పాండ్యుఁడీతఁడుచందన ♦ పంకమలఁది । మూఁపుననుహారములువ్రేలఁ ♦ బొదలుచుండు
నెఱ్ఱనైసానువొప్ప లే ♦ యెండచేత । నేళ్లుదిగఁబాఱఁగ్రాలు న♦గేంద్రుపగిది॥ ౬౦

అశ్వమేధావభృథముచే ♦ నంగమెల్ల । దడియునితనికి సౌస్నాత♦కుఁడును బ్రియుఁడు
వింధ్యము నణంచి సంద్రమ్ము♦ పీల్చిదానిఁ । గ్రమ్మఱఁద్యజించినట్టి యా♦గస్త్యమౌని॥ ౬౧

అస్త్రంహరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేంద్రలోకావజయాయ దృప్తః
పురాజనస్థానవిమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥ ౬౨

అనేనపాణౌ విధివద్గృహీతే । మహాకులీనేన మహీవగుర్వీ
రత్నానువిద్ధార్ణవమేఖలాయా । దిశః సపత్నీ భవదక్షిణస్యాః॥ ౬౩

తాంబూలవల్లీ పరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగిత చందనాసు
తమాలపత్రాస్తరణాసురంతుం । ప్రసీదశశ్వన్మలయస్థలీషు॥ ౬౪

ఇందీవరశ్యామ తనుర్నృపోఽసౌ । త్వంరోచనాగౌర శరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభా పరివృద్ధయేవాం । యోగస్తటిత్తోయదయోరివాస్తు॥ ౬౫

స్వసుర్విదర్భాధిపతే స్తదీయో । లేభేఽంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శన బద్ధకోశే । నక్షత్రనాథాంశు రివారవిందే॥ ౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యంయంవ్యతీయాయ పతింవరాసా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవప్రపేదే । వివర్ణభావం సస భూమిపాలః॥ ౬౭

తస్యాంరఘోః సూనురుపస్థితాయాం । వృణీతమాంనేతి సమాకులోఽభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధోచ్ఛ్వసితైర్నునోద॥ ౬౮

తంప్రాప్య సర్వావయవానవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోపగమాత్కుమారీ
నహిప్రఫుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాలిః॥ ౬౯

తస్మిన్సమావేశిత చిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీ మవేక్ష్య
ప్రచక్రమేవక్తు మనుక్రమజ్ఞా । సవిస్తరంవాక్య మిదం సునందా॥ ౭౦

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదంనృపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోఽభూత్
కాకుత్స్థ శబ్దంయతఉన్నతేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తర కోసలేంద్రాః॥ ౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యఃసంయతి ప్రాప్త పినాకిలీలః
చకారబాణై రసురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రోషితపత్రలేఖాః॥ ౭౨

ఐరావతాస్ఫాలన విశ్లథంయః । సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన
ఉపేయుషః స్వామపిమూర్తిమగ్ర్యా । మర్ధాసనం గోత్రభిదోఽధితస్థౌ॥ ౭౩

జాతఃకులేతస్య కిలోరుకీర్తిః । కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః
అతిష్ఠదేకోన శతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యసూయా వినివృత్తయేయః॥ ౭౪

హరుని చేనస్త్రమందిన దు♦రాపుఁడైన । యాతఁడోర్చు జనస్థాన♦మేచియుంచుఁ
దొలుత సంధినినీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపై నేగెఁ బేర్చి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౧౨

విధివిహితమైనయట్టి సం♦ద్విధులతోడ । నిమ్మహాకులుకరము గ్ర♦హించి నీవు
మణిమయుతార్ణవమేఖలా ♦ మండితయగు । వసుధవలె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౧౩

ఏలకులు బాగ్రికుచందన ♦ వృక్షములను । నాగవల్లులు పెనగొన్న ♦ పూగములను
బైఁబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థలుల కేళి ♦ సలుపుమీవు॥ ౧౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితని మేను । నెగడుగోగోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ న్మేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౧౫

అనెడు చెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశు చెలియలి ♦ యాత్మయందు
నర్కుఁగానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౧౬

ఆపతింవరయొక్కొక్క ♦ భూపుదాఁటి । పోనవైవర్ణ్యమాతేని ♦ బొందుచుండె
రాత్రిదివ్వటిఁగొనిచన ♦ రాజవీధిఁ । గడచినగృహంబుచీఁకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౧౭

అంతరఘుసూతితెనుడాయు ♦ నామెఁజూచి । వలచునో లేదొయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౧౮

అతనిసర్వాంగసుందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యులడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౧౯

మానసప్రవృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతిని జెన్నారు ♦ నిందుమతిని
గాంచి పల్కులకగ్రిమముఁ జ♦క్కఁగనెఱుంగు । నానునంద సవిస్తృతి♦ననియెనిట్లు॥ ౨౦

తిలకమై యొండ్లకిక్ష్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగెఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ లున్నతేచ్ఛ । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుందు॥ ౨౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాలమున నాపినాకిని ♦ లీలఁబోలిచి
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వాగ్రిసియున్న । చిత్రములబాణములచేతఁ♦జెటిపెనతఁడు॥ ౨౨

అగ్గిరివిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీ♦ఠార్ధమందు
నమరకరిఁదట్టసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదము రాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౨౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డౌదలీప । నృపతియురుకీర్తి జన్మించి ♦ యొలమినించి
శతక్రియసూయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొకటి । దక్కవగ నూఱుజన్నముల్ ♦ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతి వాణినీనాం । నిద్రాం విహారార్ధపథే గతానాం
వాతోఽపి నాస్రంసయదంశుకాని । కో లంబయేదాహరణాయ హస్తం॥ ౭౫

పుత్రో రఘుస్తస్య పదం ప్రశాస్తి । మహాక్రతోర్విశ్వజితః ప్రయోక్తా
చతుర్దిగావర్జితసంభృతాం యో । మృత్పాత్రశేషామకరోద్విభూతిం॥ ౭౬

ఆరూఢమద్రీనుదధీన్వితీర్ణం । భుజంగమానాం వసతిం ప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వంగతం యస్య న చానుబంధి । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం॥ ౭౭

అసౌ కుమారస్తమజోఽనుజాతః । త్రివిష్టపస్యేవ పతిం జయంతః
గుర్వీం ధురం యో భువనస్య పిత్రా । ధుర్యేణ దమ్యః సదృశం బిభర్తి॥ ౭౮

కులేన కాంత్యా వయసా నవేన । గుణైశ్చ తైస్తైర్వినయప్రధానైః
త్వమాత్మనస్తుల్యమముం వృణీష్వ । రత్నం సమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥ ౭౯

తతః సునందావచనావసానే । లజ్జాం తనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యా ప్రసాదామలయా కుమారం । ప్రత్యగ్రహీత్సంవరణస్రజేవ॥ ౮౦

సా యూని తస్మిన్నభిలాషబంధం । శశాక శాలీనతయా న వక్తుం
రోమాంచలక్ష్యేణ చ గాత్రయష్టిః । భిత్త్వా నిరాక్రామదరాలకేశ్యాః॥ ౮౧

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం । సఖ్యాం సఖీ వేత్రభృదా బభాషే
ఆర్యే వ్రజామోఽన్యత ఇత్యథైనాం । వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ॥ ౮౨

సా చూర్ణగౌరం రఘునందనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః
ఆసంజయామాస యథాప్రవేశం । కంఠే గుణం మూర్తమివానురాగం॥ ౮౩

తయా స్రజా మంగళపుష్పమయ్యా । విశాలవక్షఃస్థలలంబయా సః
అమంస్త కంఠార్పితబాహుపాశాం । విదర్భరాజావరజాం వరేణ్యః॥ ౮౪

శశినముపగతేయం కౌముదీ మేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా
ఇతి సమగుణయోగప్రీతయస్తత్ర పౌరాః
శ్రవణకటు నృపాణామేకవాక్యం వివవ్రుః॥ ౮౫

ప్రముదితవరపక్షమేకతస్తత్
క్షితిపతిమండలమన్యతో వితానం

అతఁడుధర నేలచుండ వి♦హారభూమి । కరుగుదారిని నిద్రించు ♦ నట్టిమస్తు
రాలివల్వలుముట్టఁడు ♦ గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూమహాస్తంబు ♦ వానిగొనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగమొనరించి ♦ వెలయుచుండు । నతనిపుత్రుండు రఘువేలు ♦ నతనిపసము
నలుదెసలనోర్చికొన్నట్టి ♦ కలిమినెల్ల । నొక్కఁడమృత్పాత్రగామార్చి ♦ యొప్పునాఁడు॥

అచలములనెక్కుడాఁటె మ♦హార్ణవముల । సురగులనివాసమునుజొచ్చె ♦ నూర్ధ్వమురగ
నడ్డులేకయె విహరించె ♦ నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే ♦ దేనికైన॥ ౭౭

స్వర్గపతికిజయంతుని ♦ చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁ డితఁ డజుఁ ♦ డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాల్చె ♦ ధరణిభరము । మత్తవృషభముసరిమోచు ♦ గిత్తవోలె॥

వినయముప్రధానమైయొప్పు ♦ విమలకాంతి । కులగుణప్రియములనీకుఁ ♦ గులయుతండు
గోరిపరియింపుమీతనిఁ ♦ గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నమ్ము ♦ కాంతిఁ గాంచు॥ ౭౮

అనుమసఖిపల్కఁగావిని ♦ యంతమందు । నించుకతొలంగిలజ్జ న♦తించుకన్య
ప్రవిమలామోదదృష్టితో ♦ రాకొమారు । స్రజముతోవలె నరయుచు♦ సంతసించె॥ ౭౯

రఘుసుతునిమీఁదితన యను ♦ రాగమపుడు । బాలసిగ్గునఁ బ్రకటింపఁ ♦ జాలనయ్యెఁ
గానవావక్రకుంతల ♦ గాత్రయష్టి । పెరిమ్మకొనినవచ్చెఁబులకలబ్బి ♦ వాక్కుముననుగాఁ

ఇప్పుగిదినుండు నెచ్చెలి ♦ కిందుమతికిఁ । బలికె నవ్వులకై వేత్ర ♦ పాణియట్లు
పోదమాయన్యుఁగూరిచి ♦ పూజ్యురాల । యనిననోర్వక యబ్బాల♦ యసూయనాని॥ ౮౦

అంతఁ గరభోరువక్కన్య ♦ యానరేంద్ర । నందనునికంఠమందు సు♦నందచేత
స్వస్థదేశానఁ బెట్టించె♦ నమలమాల్య । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ♦ గ్రాల నిజము॥ ౮౧

మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా♦మ మ్మజుండు । విపులవత్షస్థలంబున ♦ వ్రేలఁగాంచి
యవ్విదర్భేశునను జాత ♦ యాత్మకంఠ । మందిడినబాహు పాశమ్మ♦టంచుఁదలఁచె॥ ౮౨

మత్తకోకిల. సుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ ♦ జూచి పౌరులు ప్రీతులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన ♦ పూర్ణచంద్రిక యొంతయుం
దగినవార్నిధిఁజొచ్చిపొల్చెడు ♦ ధన్యజాహ్నవి యీమెగా
జగతిలోననిపల్కిరొక్కట ♦ తమ్మెవరుల్ వినఁజేదుగాఁ॥ ౮౩

మత్తకోకిల. వరునిపక్షమువారు దామొక ♦ వంక సంతసమందఁగాఁ
బరనృపాలగణంబు వేఱొక ♦ వంక దైన్యముఁ జెందఁగాఁ

ఉషసి సర ఇవ ప్రఫుల్ల పద్మం
కుముదవనప్రతిపన్ననిద్రమాసీత్॥ ౮౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
స్వయంవరవర్ణనో నామ షష్ఠః సర్గః.

సరసిజంబులువిచ్చఁ గల్వలు ♦ సర్వమున్ ముకుళింపఁగా
సర ముషస్సమయానఁగాంచెడు ♦ చందమామసభరయుందఁగా॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు స్వ
యంవరవర్ణనమనెడు షష్ఠాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

—:o:—

అథోపయంత్రా సదృశేనయుక్తాం । స్కందేనసాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహ మందభాసః
భోజ్యాంప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యసూయాః॥ ౨

సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్రశచ్యాః । స్వయంవరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోపి । శశామ తేనక్షితిపాల లోకః॥ ౩

తావత్ప్రకీర్ణాభి నవోపచార । మింద్రాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
వరఃసవధ్వా సహరాజమార్గం । ప్రాపధ్వజచ్ఛాయ నివారితోష్ణం॥ ౪

తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సౌధేషుచామీకర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం । త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫

ఆలోకమార్గంసహసా వ్రజంత్యా । కయాచి దుద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుంనసంభావిత ఏవతావత్ । కరేణరుద్ధోపిచ కేశపాశః॥ ౬

ప్రసాధికాలంబిత మగ్రపాద । మాక్షిప్యకాచిద్ద్రవరాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాక్షా । దలక్తకాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭

విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభావ్య తద్వంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయౌశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮

జాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
నాభిప్రవిష్టా భరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

స ప్త మా శ్వా స ము.

:o:

గీతములు.

దేవసేనానితో నున్న ◆ దేవసేన । పగిదిఁనిస్వతుల్యుఁడైనట్టి ◆ పతినిగూడి
పొలుచుచెల్లెలిఁదోడ్కొని ◆ పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు ◆ వేడ్కమీఱ॥ ౧

భోజకులజాతయాశలఁ ◆ బోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి ◆ గోతపడుచు
వేఁకువను జుక్కలట్టులు ◆ వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁజేరెనప్పుడా ◆ క్షితిపచయము॥ ౨

అప్పుడట శచిసన్నిధి ◆ యమరియుంట । నా స్వయంవరమును విఘ్న ◆ మంటనియ్య
నక్కకుత్స్థకులోత్తము ◆ నందునృపుల । కెంతపగయున్న నామెచే ◆ శాంతమయ్యె॥ 3

క్రొన్ననలచేతనేలకట్టు ◆ కొమరునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము ◆ సొరుఁజెంపఁ
డెక్కములనీడవేఁడిమి ◆ యుక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ ◆ దరలిరపుడు॥ ౪

అంతసౌధాళిఁబైడి గ◆వాక్షములను । వారిఁగాంచెడువేడ్కతోఁ ◆ బౌరనారు
లిట్లు తమతమ పనిపాటు ◆ లెల్లవీడి । మూఁకలుగవచ్చిమూఁగిరి ◆ మోదమిడుచు॥ ౫

వీడిముడి దారిపొడుగున ◆ విరులురాల । వడిగనొక్కతె జాలమ్ము ◆ వంకఁబోకెఁ
జేతఁగురులున్నచోట్టుఁ ◆ జేరదాఁక । వేయఁదలఁపదుముడిని న◆వ్వెలఁదిమిన్న॥ ౬

ఓర్తు లత్తుకకైచాచి ◆ యున్నకాలు । దీసి వడిగను జాలమ్ము ◆ కేసిపఱచె
లలితగతిమాని యారని ◆ లక్కరసపు । టడుగుజాడలనించుచు ◆ నంతనఱిగె॥ ౭

కాటుకను బెట్టితనకుడి ◆ కంటికంత । నెడమకంటికినిడకయే ◆ యింతియొకతె
పుడకచేతనుబట్టి తాఁ ◆ బోయిచేరెఁ । దద్దయును వేడ్కతోడ వా◆తాయనమ్ము॥ ౮

జాలమునదృష్టిపఱచుచుఁ ◆ జానయోర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన ◆ పోకముడిని
గట్టకయె జారుచీరెను ◆ బట్టిచేత । భూషణప్రభనాభిపైఁ ◆ బొడలనిలిచె॥ ౯

అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః । పదేపదే దుర్నిమితే గలంతీ
కస్యాశ్చిదాసీద్రశనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥ ౧౦

తాసాంముఖై రాసవగంధగర్భై । ర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలనేత్రభ్రమరై ర్గవాక్షాః । సహస్రపత్త్రాభరణా ఇవాసన్॥ ౧౧

తా రాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యో నజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తిరాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురివ ప్రవిష్టా॥ ౧౨

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః । స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేవనారాయణ మన్యథాసౌ । లభేతకాంతం కథమాత్మతుల్యం॥ ౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
అస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం వితథోభవిష్యత్॥ ౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గతేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥ ౧౫

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్భాసితం మంగళసంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥ ౧౬

తతోవతీర్యాశుకరేణుకాయాః । సకామరూపేశ్వర దత్తహస్తః
వైదర్భనిర్దిష్ట మథోవివేశ । నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః॥ ౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోసౌ । సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ దుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్ధం వనితాకటాక్షైః॥ ౧౮

దుకూలవాసాః సవధూసమీపం । నిన్యేవినీతై రవరోధరక్షైః
వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నవైరుదన్వా నివచంద్రపాదైః॥ ౧౯

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేవచాధాయ వివాహసాక్ష్యే । వధూవరౌ సంగమయాం చకార॥ ౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః । సరాజసూనుః సుతరాం చకాసే
అనంతరాశోకలతా ప్రవాళం । ప్రాప్యేవచూతః ప్రతిపల్లవేన॥ ౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః । స్విన్నాంగుళిః సంవవృతే కుమారీ
వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన । సమంవిభక్తేవ మనోభవస్య॥ ౨౨

సతియొకర్తుక మొలనూలు ♦ పగమ్ము ద్రుంచి । సత్వరమ్ముగ లేచి స♦సంభ్రమమునఁ
బోవనడుగడ్డునకుజారి ♦ పోయి మణులు । కాలిబొటవ్రేలిదారంబె ♦ [illegible]
మధునుగంధము చేనొప్పి ♦ మంజులగతిని । దమినిజలియించుకన్నులఁ ♦ క్రమ [illegible]
నలరుమండెడు నుదతుల ♦ యాభవముల । పద్మభూప వైదోఁచె గ♦వాక్షములను ౧౧

చూపులను రాఘవునిదాఁకు ♦ సుందరులకు । నవ్యకిసలయంబులకు మునం♦బరుగ [illegible]
దక్కట్టిండ్రియవృత్తులు ♦ దనరుచుండెఁ । గంటిలోపల సే స్థితిఁ ♦ గాంచినట్టు ౧౨

ఎందఱో మరోక్షముగఁ దన్ను ♦ నెన్ను నృపతు । లున్న సంగవణంబు యా♦[illegible] దితిముగ
నెఱి పెఁగాకున్న శ్రీదేవి ♦ హరినిబోలె । ననుగుణుని గాంచియున్న భో♦జానుజాత ౧౩

ఇట్టు లన్యోన్యమును మించు ♦ నట్టిశోభ । గాంచుని మిథునంబును ♦ గలుపకున్న
వీరిలో నట్టిరూపంబు ♦ లిట్టులకును । విధియొనర్చినయత్నంబు ♦ [illegible] ౧౪

వీరు రతిమన్మథులె యిట్లు ♦ వెలసివారు । భూపకోటిని దన ప్రతి ♦ [illegible]
నిమ్మహాత్మునివరియించె ♦ నిక్కమారి । మనమనుజన్మాంతరపుగతిఁ ♦ [illegible] ౧౫

అనుచుఁ జెవికింపుగాఁగఁ బౌ♦రాంగనాళి । యాడుమాటలనాలించు ♦ [illegible]
రమ్యమంగళశోభా వి♦రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాప్ర♦దాతృ[illegible] ౧౬

కరిణి పైనుండి యటదిగ్గి ♦ సరభసమునఁ । గామమూపాధవాఘుని ♦ [illegible]
చొచ్చె లోపలిచవికె భో♦జుండు సూప । సుందరుల మానసంబును ♦ [illegible] ౧౭

అట్ట్రసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టుపుట్టముజత మను♦[illegible]
మణితతుల తార్ఘ్యంబుగొని భోజ♦మహిపుఁ డిడఁగ । నంగనారత్నములు [illegible]

శ్వేతవస్త్రిని రఘుసుతుఁ ♦ జేర్చిరపుడు । పడఁతు లంతఃపురమువారు ♦ [illegible]
నూత్నచంద్రునికిరణాళి ♦ మరుగుతోడి । సింధువును దీరమునకును ♦ [illegible] ౧౮

భోజుగృహమునఁ బూజ్యుఁడై♦పొల్చుచున్న । యగ్నిసముఁడు పురోహితుఁ♦[illegible]
వేల్చి యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ వీతిహోత్రు । సాక్షిగవధూవరులఁగూర్చి ♦ [illegible]

అంత నారాజసుతుఁడు మ♦హితంతపాల్చెఁ । జెలఁగుసతిహస్తమును దన ♦ చేతఁబట్టి
ప్రబ్బినయశోకలతలోని ♦ పల్లవముఁ । బల్లవముఁ జేర్చె [illegible] ♦ [illegible] ౨౦

చెలఁగెఁ బులకలు వరుని ముం♦జేతికడను । వెలసెఁ జెమటలు కన్నియ ♦ [illegible]
బాహుశాఖల్లు పాణి సం♦యోగమునను । నిర్వ్వాకుఁ ప్రేమ సమము ♦ [illegible] ౨౧

తయోరపాంగప్రతిసారితాని । క్రియాసమాపత్తినివర్తితాని
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞా । మన్యోన్యలోలాని విలోచనాని॥ ౨౩

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానో । రుదర్చిషస్తన్మిథునం చకాసే
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మన్యోన్యసంసక్తమహస్త్రియామం॥ ౨౪

నితంబగుర్వీ గురుణా ప్రయుక్తా । వధూర్విధాతృప్రతిమేన తేన
చకార సా మత్తచకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ॥ ౨౫

హవిఃశమీపల్లవలాజగంధీ । పుణ్యః కృశానోరుదియాయ ధూమః
కపోలసంసర్పిశిఖః స తస్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పలతాం ప్రపేదే॥ ౨౬

తదంజనక్లేదసమాకులాక్షం । ప్రమ్లానబీజాంకురకర్ణపూరం
వధూముఖం పాటలగండలేఖ । మాచారధూమగ్రహణాద్బభూవ॥ ౨౭

తౌ స్నాతకైర్బంధుమతా చ రాజ్ఞా । పురంధ్రిభిశ్చ క్రమశః ప్రయుక్తం
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థా । వార్ద్రాక్షతారోపణమన్వభూతాం॥ ౨౮

ఇతి స్వసుర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్య పాణిగ్రహణం స రాజా
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతానధిశ్రీః॥ ౨౯

లింగైర్ముదః సంవృతవిక్రియాస్తే । హ్రదాః ప్రసన్నా ఇవ గూఢనక్రాః
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్య పూజాముపదాచ్ఛలేన॥ ౩౦

స రాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషం త । దావృత్య పంథానమజస్య తస్థౌ॥ ౩౧

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానా । మనుష్ఠితానంతరజావివాహః
సత్త్వానురూపాహరణీకృతశ్రీః । ప్రాస్థాపయద్రాఘవమన్వగాచ్చ॥ ౩౨

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధ । మజేన మార్గే వసతీరుషిత్వా
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః । పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥ ౩౩

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః
అతో నృపాశ్చక్షమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభం న తదాత్మజస్య॥ ౩౪

తముద్వహంతం పథి భోజకన్యాం । రురోధ రాజన్యగణః స దృప్తః
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం । త్రైవిక్రమం పాదమివేంద్రశత్రుః॥ ౩౫

ఒండొరులఁజూచు వేడ్కచే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁబ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలివఱలె॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తివంతిమై ♦ తనరుచుండు । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరీంద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలురేయి తెఱంగున ♦ నఱలిరపుడు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ♦కోరనేత్ర । లజ్జచేఁగాళ్లువణఁకు పే♦లాలవ్రేల్చె
వహ్నిలోపలబ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రీతిముఁడనఁగ । నొప్పగురువర్యుచేత ని♦యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి ♦ పూతమగుచు
నగ్నిఁబొడమి కపోలమ్ము♦ నంటుధూమ । కళికతత్కర్ణభూషగాఁ♦ జెలఁగెనపుడు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్మఁ । గజ్జలజలంబుచేఁగనుల్ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెఱ్ఱనయ్యె॥ ౨౭

పైఁడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు♦రాజితోడి
రాజు ముత్తైదువులు నను♦రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలుఁదాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౮

భోజకులదీపమండగు ♦ భూపతిలకుఁ । డధికసంపన్నుఁడివ్విధి ♦ ననుజపెండ్లి
సాంతముగఁజేసి తక్కుభూ♦కాంతులకును । బూజలొనరింప నధికార♦రాజిఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేఁటలా ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి క్రోధంబు వెలికి మో♦దమునుజూపి
మాఱుసత్కృతికట్నాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భననుమతి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూపవితతి । యేర్పఱచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁజేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ యడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలిపెండిలి ♦ యాచరించి । యున్నక్రథకైశికేశ్వరుం ♦ డుచితరీతి
నరణముగశ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలసెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనిరి॥ ౩౨

ముజ్జగంబులవిఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోఁగుండినేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులువసియించి ♦ వీడిమరలె । విధుఁడుపర్వాంతమునసూర్యు ♦ వీడునట్లు॥

కోసలేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియుంటచే మున్నె ♦ క్రోధముంట
ధరణిపతులోర్చియుందురే ♦ తత్సుతుండు । గాంచస్త్రీరత్నలాభంబు♦గాంచికాంచి॥

భోజకన్యనుగొని చను ♦ భూపసుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరి ♦ ధరణిపతులు
బలి సిరింగొనువామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడ్డగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తస్యాః స రక్షార్థ మనల్పయోధ । మాదిశ్య పిత్ర్యం సచివం కుమారః
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివ వాహినీం తాం । భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరంగః॥ ౩౬

పత్తిః పదాతిం రథినం రథేశ । స్తురంగసాదీ తురగాధిరూఢం
యంతా గజస్యా భ్యపతద్గజస్థం । తుల్యప్రతిద్వంద్వి బభూవ యుద్ధం॥ ౩౭

నదత్సు తూర్యేష్వ విభావ్యవాచో । నోదీరయంతి స్మ కులోపదేశాన్
బాణాక్షరై రేవ పరస్పరస్య । నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః॥ ౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః । సాంద్రీకృతః స్యందనవంశచక్రైః
విస్తారితః కుంజర కర్ణతాలై । ర్నేత్రక్రమేణోప రురోధ సూర్యం॥ ౩౯

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణై । ర్ముఖైః ప్రవృద్ధ ధ్వజినీరజాంసి
బభుః పిబంతః పరమార్థమత్స్యాః । పర్యావిలానీవ నవోదకాని॥ ౪౦

రథో రథాంగధ్వనినా విజజ్ఞే । విలోలఘంటాక్వణితేన నాగః
స్వభర్తృనామగ్రహణాద్బభూవ । సాంద్రే రజస్యాత్మపరావబోధః॥ ౪౧

ఆవృణ్వతో లోచనమార్గమాజౌ । రజోంధకారస్య విజృంభితస్య
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా । బాలారుణోఽభూద్రుధిరప్రవాహః॥ ౪౨

సచ్ఛిన్నమూలః క్షతజేన రేణు । స్తస్యోపరిష్టా త్పవనావధూతః
అంగారశేషస్య హుతాశనస్య । పూర్వోత్థితో ధూమ ఇవాబభాసే॥ ౪౩

ప్రహారమూర్ఛాపగమే రథస్థా । యంతౄనుపాలభ్య నివర్తితాశ్వాః
ర్యైః సాదితా లక్షితపూర్వకేతూం । స్తానేవ సామర్షతయా నిజఘ్నుః॥ ౪౪

అప్యర్ధమార్గే పరబాణలూనా । ధనుర్భృతాం హస్తవతాం పృషత్కాః॥
సంప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా । పూర్వార్ధభాగైః ఫలిభిః శరవ్యం॥ ౪౫

ఆధోరణానాం గజసన్నిపాతే । శిరాంసి చక్రైర్నిశితైః క్షురాగ్రైః
హృతాన్యపి శ్యేననఖాగ్రకోటి । వ్యాసక్తకేశాని చిరేణ పేతుః॥ ౪౬

పూర్వం ప్రహర్తా న జఘాన భూయః । ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ
తురంగమస్కంధనిషణ్ణదేహం । ప్రత్యాశ్వసంతం రిపుమాచకాంక్ష॥ ౪౭

తనుత్యజాం వర్మభృతాం వికోశై । ర్బృహత్సు దంతేష్వసిభిః పతద్భిః
ఉద్యంతమగ్నిం శమయాంబభూవు । ర్గజా వివిగ్నాః కరశీకరేణ॥ ౪౮

తనకుఁ దండ్రికి నాప్తుఁడై ♦ తనరుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిచి
రాకొమారుఁడెదిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । బేర్చి గంగను శోణ యె♦మర్చునట్లు॥ ౩౬

రాతురాతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరిగుఱ్ఱఁగాలరియు మఱి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును♦బ్రతిగనిలిచి । సమముగాద్వంద్వయుద్ధంబు ♦ సలిపిరపుడు॥

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధమువీడి
తమపరువుఁజాటుచుండిరి ♦ తామువలుచు । శరములనునక్షురంబులఁ ♦ జాపధరులు॥ ౩౮

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యరదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనిహతిచేఁ ♦ గరముఁబెరిగి । భానునకునడ్డుతెఱయయ్యె ♦ బహరమందు॥ ౩౯

అనిలవశమున ముఖముల ♦ నట్టెతెఱచి । సైన్యఘట్టనలేచు ర♦జమ్ముఁగొనెడు
మత్స్యకేతనములుచూడ ♦ మలిననూత్న । జలముఁగొనుచేఁపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥

రథములను జక్రములుసేయు ♦ రవముచేతఁ । గరులఁగదలెడుగంటల ♦ క్వణముచేతఁ
దమ్ముఁ బరులను బతులనా♦మమ్ముచేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమై ♦ యొగయధూళి॥ ౪౧

ఆజిలో దృష్టిమార్గంబు ♦ నావరించి । రజముగొల్పిన యంధకా♦రమ్మునకును
బాలరవియయ్యె భటగజా♦శ్వములగముల । క్షతములందుండిపాఱు ర♦క్తంపుటేఱు॥ ౪౨

రేణుమూలము రుధిరమ్ముఁ ♦ దెగించివైవఁ । బవనహతిదానిమీఁదనే ♦ పడినరజము
మండిమిగిలిననిప్పుపై ♦ నుండునట్టి । తొలుతలేచినపొగయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బదాఁకినమూర్ఛిల్లి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికమణిసారథినిదూఱి ♦ రథ్యములను
మరలఁగొల్పించి ధ్వజముల ♦ గురుతుపట్టి । తన్నుఁగొట్టినమార్తురఁ ♦ దరిగెఁగెరలి॥ ౪౪

చాపధరముక్తశరములు ♦ శత్రువరుల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోహంపు♦మొనలతోడఁ । దమజవంబున లక్ష్యముల్ ♦ దాఁకుచుండె॥

కరులపోరున క్షురధార ♦ కలిగిమెఱయు । చక్రములమావటులశీర్ష ♦ చయముఁద్రుంపఁ
గురులు డేగలగోళ్ళఁ జి♦క్కుకొనియుంటఁ । దడవునకుఁగానికూలదు♦ ధరణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతిదెబ్బచేఁ ♦ దూలితురగ । కంధరమ్మునఁబడి తన్నుఁ ♦ గరముమెత్తి
కొట్టఁజాలనిరిపువఁటి ♦ కొట్టకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౭

కత్తులనుదూసి తెంపరుల్ ♦ కవచధరులఁ । దమబృహద్దంతములవైనఁ ♦ దగలునట్టి
వహ్నిఁజల్లార్చుచుండెను ♦ భయముగొన్న । సింధురమ్ములు దమ కర ♦ శీకరముల॥ ౪౮

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా । చ్యుతైశ్శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిశ్శోణితమద్యకుల్యా । రరాజమృత్యోరివపానభూమిః॥ ౪౯

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితంవిహంగై । రాక్షిప్యతేభ్యః పిశితప్రియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివాభుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః । సద్యోవిమానప్రభుతాముపేత్య
వామాంగసంసక్తసురాంగనస్స్వం । నృత్యత్కబంధంసమరేదదర్శ॥ ౫౧

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం । తావేవసూతౌరథినౌచకౌచిత్
వ్యశ్వౌగదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయుధౌబాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨

పరస్పరేణక్షతయోఃప్రహర్త్రో । రుత్క్రాంతవాయ్వోస్సమకాలమేవ
అమర్త్యభావేపికయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩

వ్యూహావుభౌతావితరేతరస్మా । ద్భంగంజయంచాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోఃప్రవృద్ధౌ । పర్యాయవృత్త్యేవమహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪

పరేణభగ్నేపిబలేమహౌజా । యయావజఃప్రత్యరిసైన్యమేవ
ధూమోనివర్త్యేతసమీరణేన । యతోహికక్షస్తతఏవవహ్నిః॥ ౫౫

రథీనిషంగీకవచీధనుష్మా । న్దృప్తస్సరాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాసమహావరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬

సదక్షిణంతూణముఖేనవామం । వ్యాపారయన్హస్తమలక్ష్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టాసకృదస్యయోద్ధు । ర్మౌర్వీవబాణాన్సుషువేరిపుఘ్నాన్॥ ౫౭

సరోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై । ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖాభృకుటీర్వహద్భిః
తస్తారగాంభల్లనికృత్తకంఠై । ర్హుంకారగర్భైర్ద్విషతాంశిరోభిః॥ ౫౮

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైఃకంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేనచభూమిపాలా । స్తస్మిన్ప్రజహ్రుర్యుధిసర్వఏవ॥ ౫౯

సోస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథఃపరేషాం । ధ్వజాగ్రమాత్రేణబభూవలక్ష్యః
నీహారమగ్నోదినపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేనవివస్వతేవ॥ ౬౦

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌకుమారః । ప్రాయుంక్తరాజస్వధిరాజసూనుః
గాంధర్వమస్త్రంకుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనంస్వప్ననివృత్తలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్ఛిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినవాగ లానుపా ♦ త్రములుగాఁగ
రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯
చేరి యొకనక్క పక్షులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ము గొనిపోయెను ♦ బాహుపురిని
గలుగు మొనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమందెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాఱవైచె॥
వీరుఁడొక్కఁడు దనతల ♦ నైగినఱక । వ్యోమయాన ప్రభుత్వంబు ♦ నొందియపుడె
యొడమపైపు సురాంగన ♦ యొసఁగనుండి । యాజిఁజూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥
తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథికులిర్వురు సారథి ♦ రథికులైరి
పాలయగుట్టాలు పోరిరి ♦ పూనిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥
ఒండొరుల వ్రేట్లనిర్వురు ♦ నొక్కమాఱె । యసువులను వీడి యమరత్వ ♦ మందికూడ
నపుడు వారిద్దఱొక్కతే ♦ యప్సరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీఱదయ్యె॥ ౫౩
వ్యూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరులఁ గలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
వెనుకముందులగాడ్పుల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రమముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪
పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నజుఁడెత్తాఁకెను రిపుల ను ♦ దగ్రమూర్తి
ధూమమును గాలితఱిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపై ♦ వఱలుఁగాదె॥ ౫౫
ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడు । రథియుఁ గవచియుఁ దూణీరియై ♦ రాజతతుల
వర్ణపజలంపుఁబొంగుఁ గ ♦ ల్పాంతమందు । నాపెడుమహావరాహమ ♦ ట్లాపెనజుఁడు॥
పాదిముఖంబునఁగుడిచెయ్యి ♦ పాదలుచుండ । నజుఁడుదుస్సహతేజుఁడై ♦ యలరుచుండె
నతని చెవిదాఁకు శింజిని ♦ యరులఁజంపు । నస్త్రములనీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోఁచె॥
అలుకఁగొటికిన నెట్టనా ♦ నధరములును । బొల్చినిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నుత్తరింపఁ । బడిన రిపుశీర్షముల నేలఁ ♦ బఱచెనజుఁడు॥
సమదగజముఖ్య సర్వసై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదినిమొదలు కై ♦ దువులతోడఁ
దమకునను వైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నజునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥
రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నజునిదేఱియంగ నయ్యె ధ్వ ♦ జాగ్రమున నె
మంచుతన్నావరించిన ♦ నించుకంత । కాంతి బాలార్కు నెఱుఁగనా ♦ కరణినందు॥
హెచ్చరిల్లి ప్రియంవదుఁ ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
మా నృపాలురపైఁబుచ్చె ♦ నయ్యజుండు । ప్రసవశరసుందరుఁడు మహా ♦ రాజసుతుఁడు॥
నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములును
మూఁపులకునొక్కడనువాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగెను డెక్కెంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతో౽ధనుష్కర్షణమూఢహస్త । మేకాంసపర్యస్త శిరస్త్రజాలం
తస్థౌధ్వజస్తంభనిషణ్ణదేహం । నిద్రావిధేయంనరదేవసైన్యం॥ ౬౨
తతఃప్రియోపాత్తరసేధరోష్ఠే । నివేశ్యదధ్మౌజలజంకుమారః
యేనస్వహస్తార్జితమేకవీరః । పిబన్యశోమూర్తమివాబభాసే॥ ౬౩
శంఖస్వనాభిజ్ఞతయానివృత్తా । స్తంసన్నశత్రుందదృశుఃస్వయోధాః
నిమీలితానామివపంకజానాం । మధ్యేస్ఫురంతంప్రతిమాశశాంకం॥ ౬౪
సశోణితైస్తేనశిలీముఖాగ్రై । ర్నిక్షేపితాఃకేతుషుపార్థివానాం
యశోహృతంసంప్రతిరాఘవేణ । నజీవితంవఃకృపయేతివర్ణాః॥ ౬౫
సచాపకోటీనిహితైకబాహుః । శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌళిః
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిందు । ర్భీతాంప్రియామేత్యవచోబభాషే॥ ౬౬
ఇతఃపరానర్భకహార్యశస్త్రా । న్వైదర్భిపశ్యానుమతామయాసి
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన । త్వంప్రార్థ్యసేహస్తగతామమైభిః॥ ౬౭
తస్యాఃప్రతిద్వంద్విభవాద్విషాదాత్ । సద్యోవిముక్తంముఖమాబభాసే
నిఃశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః । ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః॥ ౬౮
హృష్టాపిసాహ్రీవిజితానసాక్షా । ద్వాగ్భిఃసఖీనాంప్రియమభ్యనందత్
స్థలీనవాంభఃపృషతాభిసృష్టా । మయూరకేకాభిరివాభ్రబృందం॥ ౬౯
ఇతిశిరసిసవామంపాదమాదాయరాజ్ఞా
ముదవహదనవద్యాంతామవద్యాదపేతః
రథతురగరజోభిస్తస్యరూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీఃసైవమూర్తాబభూవ॥ ౭౦
ప్రథమపరిగతార్థస్తంరఘుః సన్నివృత్తం
విజయినమభినంద్యశ్లాఘ్యజాయాసమేతం
తదుపహితకుటుంబః శాంతిమార్గోత్సుకోభూ
న్నహిసతికులధుర్యే సూర్యవంశ్యాగృహాయ॥ ౭౧

గద్యం.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతా అజపాణి
గ్రహణోనామ సప్తమఃసర్గః

అంతఁ బ్రియురాలి చూచిన ♦ యధరమందు । మించుశంఖంబుఁ బెట్టిపూ♦రించువజ్రుఁడు
స్వార్జితయశంబుఁ గ్రోలు లో ♦ కైకవీర । మూర్తియో యన నెంతయుఁ♦ బొల్చుచుండె॥
శంఖశబ్దమ్మున నెఱింగి ♦ సరగమరలి । యతనియోధులు గాంచిరి ♦ యరులనెల్ల
నిద్రపుచ్చి మొగిడ్చిన ♦ నీరజములు । నడిమిచంద్రుని ప్రతిమనా ♦ న్గ్రాలునజుని॥ ౬౭
ఇపుడు మీకీర్తి రాఘవుం ♦ డపహరించెఁ । బ్రాణముల నంటలేదు కృ ♦ పాళుఁ గుట
ననెడు వర్ణమ్ములనుగూర్చె ♦ నజుఁడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర♦క్తమ్ము చేత॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ మోపినట్టి । బొమిడికము దీయ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుదుటను ♦ జెందినట్టి । యజుఁడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి♦యనియె నిట్లు।
నెలవొసంగితిఁ జూడుము ♦ శిశువులేని । దమశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగినరిపుల
నన్నుఁ బొందిన వైదర్భి ♦ నిన్ను నిట్టి । యుద్ధచేష్టలఁ గోరంగ ♦ నూను నృపుల॥ ౬౮
అనిన శత్రులవలని భ ♦ యమ్ము వాసి ♦ యామె ముఖమండలం బొప్పె ♦ నమలమగుచు
నాత్మనిశ్శ్వాసబాష్పమ్ము ♦ లారిపోవఁ । దద్దయును దేటఁబొల్చు న♦ద్దమ్ము పగిది॥ ౬౯
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే♦ మెలఁతతనదు । పలుకులను గాక సఖులప♦ల్కులను బొగడె
మెట్ట క్రౌంజిన్కులను వాని ♦ మేఘతతిని । నెమ్మికేకలఁ బొగడు వి ♦ ధమ్ము గాఁగ॥

ఉ॥ ఈవిధి వామపాదము న ♦ రేశశిరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం
డానముఖేంద్రపుత్రుఁ డజుఁ ♦ డాత్మసతిన్ గొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావళిలేచుధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరుషంబుఁ గూర్పఁ ద
త్పావనశీల తేజరిలె ♦ భవ్యసమిజ్జయలక్ష్మిరూపమై॥ ౭౦

మానిని. అన్నియు మున్నె యెఱింగిన యారఘు ♦ పట్టము దెంచిన యాయజునిన్
సన్నుతధర్మసతీజయశోభితు ♦ సారెకు మెచ్చి తదాత్మజుపైఁ
దిన్నగ నుంచి కుటుంబము శాంతిగ♦తిన్ గనుతున్నకుఁ డయ్యెఁ గడున్
గన్నను తున్ గులధుర్యుని నిల్వరు♦గా గృహమం దినవంశభవుల్॥ ౭౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆకెపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజపాణిగ్రహణంబను
సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

—:o:—

అథతస్య వివాహకౌతుకే । లలితం బిభ్రత ఏవ పార్థివః
వసుధామపిహస్తగామినీ । మకరోదిందుమతీమివాపరాం॥ ౧
దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపసూనవోహియత్
తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥ ౨
అనుభూయవసిష్ఠసంభృతైః । సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥ ౩
సబభూవ దురాసదః పరైః । గురుణాథర్వవిదా కృతక్రియః
పవనాగ్నిసమాగమోహ్యయం । సహితంబ్రహ్మయదస్త్రతేజసా॥ ౪
రఘుమేవనివృత్తయౌవనం । తమమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
సహితస్యన కేవలాంశ్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి॥ ౫
అధికం శుశుభే శుభంయునా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
పదమృద్ధమజేన పైతృకం । వినయేనాస్య నవంచయౌవనం॥ ౬
సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥ ౭
అహమేవమతో మహీపతేః । ఇతిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
ఉదధేరివనిమ్నగాశతే । ష్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥ ౮
నఖరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥ ౯

రఘువంశము.

అష్టమాశ్వాసము.

గీతములు.

అంత నుద్వాహసూచక ♦ మై తనర్చు । లలితకంకణకలితుఁడై ♦ చెలఁగుచుండు
నజుని కపరేందుమతియన ♦ నలరునట్టి । పృథివిఁ గరగతమొనరించె ♦ నృపతిరఘువు॥ ౧

చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన । దేనిఁబడయంగనృపసుతుల్ ♦ పూనుచుందు
రట్టిరాజ్యంబుదానయి ♦ యతనిఁజేర । నాశచేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజుఁడుగొనియె॥ ౨

అజునితోడ వసిష్ఠమ♦హర్షిచేతి । యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
తేఁటలౌ యూపిరులచేతఁ ♦ దేఁటపఱచుఁ । దనకృతార్థతయున ధర ♦ దనరుచుండె॥ ౩

అజుఁ డధర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్వసిష్ఠు । చేత నభిషిక్తుఁడై రిపు♦వారితములకు
దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ము♦తోడివహ్ని । వంటిదౌక్షాత్రమునఁగూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ॥

మరలయౌవనమునుగాంచి ♦ వఱలురఘువె । యీయజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
రాజ్యలక్ష్మినెగాక యా♦రఘునృపాలు । నఖిలలక్షణములఁగాంచి ♦ యలరుకతన॥ ౫

అమలగతి రెండు రెంటినిఁ♦ గ్రమముగాఁగఁ । గూడి యొండొంటికినిశోభ♦గూర్చుచుండె
నలరుపైతృకపద మజు ♦ నందుటొకటి । పడచుఁదనమునవినయంబు ♦ పరఁగుటొకటి॥ ౬

భూమి తన్నప్పుడప్పుడే ♦ పొందియుంట । సాహసముఁజూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
గ్రొత్తగాఁగొన్న పెండిలి ♦ కూఁతునట్లు । భూరిదయనేలె నమ్మహా♦భుజుఁ డజుండు॥ ౭

ప్రభునకేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడునెంచు । నుదధిచేవండలకొలంది ♦ నదులయందు
నొక్కటేనియు నవమాన ♦ మొందనట్లు । లజునిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డందకుండు॥ ౮

అతిమృదులతీక్ష్ణమార్గమ్ము ♦ లందుఁజనక । యనిలముర్వీరుహంబుల ♦ యందుఁజూపు
నడిమిపథమును గైకొని ♦ నరపతులను । వంచెనేకాని పెకలింప ♦ నెంచఁడయ్యె॥ ౯

అథవీక్ష్యరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవత్తయా
విషయేషు వినాశధర్మసు । త్రిదివస్థేష్వపినిఃస్పృహోఽభవత్॥ ౧౦

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామే హి దిలీపవంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాంప్రపేదిరే॥ ౧౧

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసావేష్టన శోభినాసుతః
పితరంప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః॥ ౧౨

రఘురశ్రుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేవ్యపవర్జితాం శ్రియం॥ ౧౩

సకిలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసథే పురాద్బహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయేవావికృతేంద్రియః శ్రియా॥ ౧౪

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులా । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్॥ ౧౫

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశా వివ ధర్మయోర్గతౌ॥ ౧౬

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యుయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోపలబ్ధయే । రఘురాప్తైః సమియాయయోగిభిః॥ ౧౭

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం । వ్యవహారాసనమాదదేయువా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాస్తువిష్టరం॥ ౧౮

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకోనృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్॥ ౧౯

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకర్మణాం । వవృతేజ్ఞానమయేన వహ్నినా॥ ౨౦

పణబంధముఖాన్గుణానజః । షడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః॥ ౨౧

ననవః ప్రభు రాఫలోదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్నవేతరః । స్థిరధీరాపరమాత్మదర్శనాత్॥ ౨౨

ప్రజలలోపలఁ బుత్రుండు ♦ పదిలముగను । నెలకొనుటఁ గాంచి రఘువు దా ♦ విలయమొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ♦ లందుఁ గూడ । స్వాంతమిడఁడయ్యె నాత్మని♦జ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అద్దిలీపకులోత్పన్ను ♦ లైనవారు । వరగుణములొప్పు సూనునకు ♦ సిరులొసంగి
గెలిచి విషయాళి నారచీ♦రలను దాల్చి । మునిపదవి నొందుదురు గద ♦ ముదిమియందు॥ ౧౧

కానఁ గానకు రఘువు పోఁ ♦ గడఁగుచుండ । వందమాపాగతలనొప్పు ♦ నట్టి సుతుఁడు
పాదములవ్రాలి తను నెడఁ♦ బాయవలవ । దంచు నెంతయు భక్తిఁ బ్రా♦ర్థించె వతని॥ ౧౨

సుతుని దద్దయుఁ బ్రీతితోఁ ♦ జూచి రఘువు । కంటఁ దడిపెట్టు రాయజు ♦ కాంక్షనొసఁగెఁ
గాని వీడిన సిరి మఱఁ ♦ బూనలేదు । తాను వీడిన పొరఁబాము ♦ తాల్పనట్లు। ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విష♦యాళి గెల్చి । యూరివెలుపలనొక్కచో ♦ నొప్పుచుండు
రఘునకుపచారమొనరించె ♦ రాజ్యలక్ష్మి । కొడుకనుభవింపయోగ్యమౌ ♦ కోడలట్లు॥

శాంతిదశయందుఁ బూర్వభూ♦కాంతుఁడుండి । యభ్యుదయమందు నవనృపుఁ♦ డలరుచుండఁ
గ్రుంకు చంద్రుని బాలార్కుఁ♦ గూడియుండు । నాకసముతోడఁ దులఁదూఁగె♦ నక్కులంబు॥

యతినృపతిలక్షణంబుల ♦ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులను జూచి ♦ ప్రజలకెల్ల
నమలమోక్షోదయార్థ ధ♦ర్మములు రెండు । వంశములభువిఁ బుట్టెనో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥

మించి యజితులఁ జేరి ని♦ర్జించుకొఱకు । నజుఁడు నీతిజ్ఞులగు సచి♦వాళిఁ గూర్చె
స్థిరతరంబైన ముక్తి నా♦ర్జించుకొఱకు । రఘువు పరమాప్తయోగీంద్ర ♦ రాజిఁ గూర్చె॥ ౧౪

యౌవనంబున నలరారు ♦ నట్టి రాజు । న్యాయమును దీర్ప ధర్మాస♦నమున నుండె
విమలదర్భాసనముఁ జేరి ♦ వృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున నేక♦తముగ నుండె॥ ౧౫

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ♦ నున్న నృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ♦పఱుచుకొనియె
మఱియొకఁడు మేనఁ బొల్చెడు ♦ మారుతములఁ । బరఁగు ప్రణిధానమున వశ♦పఱుచుకొనియె॥

ఒకఁడు నూత్న నరేశ్వరుం ♦ డుర్విలోన । భస్మమొనరించె రిపుకార్య ♦ ఫలములెల్ల
మఱియొకఁడు వృద్ధు జ్ఞానాగ్ని ♦ మహిమచేతఁ । దద్దయును గాల్చెఁ దనకర్మ♦తతులనెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ♦ షడ్గుణముల । నరసి యాయాఫలంబుల ♦ నజుఁడు గూర్చెఁ
గాంచనము మన్ను సమముగాఁ♦ గాంచు రఘువు । ప్రకృతినుండెడు తద్గుణ♦త్రయము నోర్చె॥

పనులఁ దిరముగఁ బొల్చు మనూ♦తనుఁడు నృపుఁడు । విడఁడు కార్యాళి ఫలములు ♦ పడయుదాఁక
దృఢమనస్కుఁత నొప్పెడు ♦ వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్ముఁ♦ బడయుదాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషు చ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రతౌ
ప్రసితా వుదయాపవర్గయో । రుభయీం సిద్ధి ముభావవాపతుః॥ ౨౩

అథకాంశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః పరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినారఘుః॥ ౨౪

శ్రుతదేహవిసర్జనః పితు । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్య రాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్ధమనగ్ని మగ్నిచిత్॥ ౨౫

అకరోచ్చత దౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పవిత్
నహి తేనపథాతనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షిణః॥ ౨౬

సపరార్ధ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్థవేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్॥ ౨౭

క్షితిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్ర్యపౌరుషం
ప్రథమా బహురత్నసూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥ ౨౮

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం । యశసాదిక్షుదశస్వపి శ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంఠారిగురుంవిదుర్బుధాః॥ ౨౯

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం । శ్రుతయాగప్రసవైఃసపార్థివః
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్తఇవోష్ణదీధితిః॥ 30

బలమార్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసన్నతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్నకేవలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥ 3౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారసుప్రజాః
నగరోపవనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయితేవనందనే॥ 3౨

అథరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం
ఉపవీణయితుంయయౌరవే । రుదగావృత్తిపథేననారదః॥ 33

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః । స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగవా । నధివాసస్పృహయేవమారుతః॥ 3౪

భ్రమరైః కుసుమానుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః
దదృశేపవనావలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥ 3౫

ఇట్టులు దయాపవర్గమ్ము ♦ లిచ్చయించి । యఘుయులకు లాగు వైరింద్రి♦యములయందు
నపరిమిత్త మెలఁగెను ♦ నట్టివీర । లిర్వురును బూర్తిఁబడసిర ♦ భీష్టములను॥ ౨౩

అంత సమదర్శుఁడయి ♦ యలరురఘువు । తనయు కోరికఁ గొన్నియ ♦ బ్దములుగడపి
మహితమైనట్టి యోగస ♦ మాధిచేతఁ । జేరెఁ బరమాత్మమాయావి ♦ దూరునజరు॥ ౨౪

వదలె దేహము జనకుఁడ ♦ వార్త వినిన । నకురివుల నెంతయును రాల్చి ♦ యాహితాగ్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాంతవిధుల । నగ్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వ దై♦హిక మొనర్చెఁ
దనువు నిట్టులు యోగప♦థానఁ దొరఁగు । వారు సుతులిడు పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నధర్వవేదియౌ ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కచింత నజుండును వి ♦ డ్లెక్కపెట్టి । యొందుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ యేలెజగతి॥

క్షితియు స్త్రీరత్న మగు నిందు♦మతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతునిఁ♦బతిగఁబడసి
ప్రథమ బహురత్నముల నీని ♦ వఱలుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండతేజు॥

దశశతాంశుని తేజంబుఁ ♦ దాల్చి యితఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్పఁ♦దనరుపేర
దశముఖారి గురుండయి ♦ దశదిశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యార్యులెల్ల॥ ౨౯

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషుల యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుఁడయ్యెను బార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁ డౌచిత్రి ♦ భానుపగిది॥ ౩౦

ఆర్తభయశాంతికయ్యె న ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యె న ♦ ప్పృభునివిద్య
యవ్విభుని విత్తమేగాక ♦ యతని సుగుణ । వృత్తముఁబరప్రయోజనా♦యత్తమయ్యె॥ ౩౧

ప్రజలకుఁబ్రియుండునుప్రజుఁ♦డజుఁడురాణి। తోడవిహరించెనొకనాఁడు♦తోఁటయందు
శచికి సఖుఁడగు దేవతా ♦ స్వామిపగ్ది । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౩౨

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమందు । నలరు గోకర్ణమునునుండు ♦ నభవుచెంత
నారదుఁడువీణవాయింపఁ ♦ గోరివెడలెఁ । ధరణిచయుత్తరగమునుండి ♦ మరలుత్రోవ॥ ౩౩

అతని వీణాశిరంబున ♦ నపుడుగ్రాలు । దివ్యకుసుమాళిచేనైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వునఁగొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసనచూడంగఁ♦దలఁచెననఁగ॥

సుమములనుబట్టి మునివీణె ♦ మట్టుఁదిరుగు । భ్రమరములుచూడ వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్నవమతి కైకార్చు ♦ కజ్జలమ్ము । తోడి కన్నీటిబొట్లు నాఁ ♦ దోఁచుచుండె॥ ౩౫

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
నృపతేరమరస్రగాపసా । దయితోరుస్తనకోటిసుస్థితిం॥ ౩౬

క్షణమాత్రసఖీంసుజాతయోః । స్తనయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమీలనరోత్తమప్రియా । హృతచంద్రాతమసేవకౌముదీ॥ ౩౭

వపుషాకరణోజ్ఝితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
ననుతైలనిషేకబిందునా । సహదీపార్చిరుపైతిమేదినీం॥ ౩౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్తినాం । తుములేనార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమదుఃఖాఇవతత్రచుక్రుశుః॥ ౩౯

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । నునుదేసాతుతథైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతిశేషేహిఫలాయకల్పతే॥ ౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥ ౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతబిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥ ౪౨

విలలాపసబాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహాయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥ ౪౩

కుసుమాన్యపిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురపోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతోవిధేః॥ ౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥ ౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహా । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంవావిషమీశ్వరేచ్ఛయా॥ ౪౬

అథవామమభాగ్యవిప్లవా । దశనిఃకల్పితఏషవేధసా
యదనేననపాతితస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రితాలతా॥ ౪౭

కృతవత్యసినావధీరణా । మపరాద్ధేపియదాచిరంమయి
కథమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాష్యమిమంనమన్యసే॥ ౪౮

మధుసుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్తులతసొంపు ♦ నవ్వనేయు
దివ్యసుమదామ మానృప ♦ తిలకు నజుని । సతికుచాగ్రములందు ను♦ స్థితినిగాంచె॥ ౩౬

అన్నరేంద్రుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమస్తన మైత్రిని ♦ నొప్పసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులుమోడ్చె । శశినిరాహువుమ్రింగినఁ ♦ జంద్రికట్లు॥ ౩౭

అనువులఁదొఱంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁ♦బతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁదైలబిందువు ♦ ధాత్రిఁబడదె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ వళి యొనర్చు । నార్తసంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరసులందలిపక్షులు ♦ కరముబెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపెరొదలు॥ ౩౯

తేఱి విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగును గాదె । యౌషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమౌళి । శ్రుతితొలంగిన వీణియ♦గతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తిపట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్పయోగ్యమౌ♦ నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణమెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజుండు
వేఁకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్నచంద్రునివలెఁదోఁచు♦చుండెఁజూడ॥

అజుఁడు దనకున్నసహజధై♦ర్యమునుబాసి । మాటతడఁబడనేడ్చెఁ గ♦న్నీటమున్గి
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

సుమములునుగూడదేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । లసువులనుదీయఁజాలిన ♦ వక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్యమెయ్యదిగాకుండు ♦ సాయుధంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువును మృదు♦వైనదాని । వలనసేచంపఁగడఁగెఁ గా♦వలయుయముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతా♦ర్కాణమరయ । మంచుపడిపద్మములుమృతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముల్ ♦ దీయనేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమౌ ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునడంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గాకయుండిన శాఖలఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చిపీడునె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నవమతిని జూపి యెఱుఁగని ♦ యన్నుమిన్న!
నిరపరాధిని నన్ను మ ♦ న్నింపవేల । యొప్పగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్క మాఱు॥ ౪౮

ధ్రువమస్మిశఠఃశుచిస్మితే । విదితఃకైతవవత్సలస్తవ
పరలోకమసన్నివృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్యగతాసిమామితః॥ ౪౯

దయితాంయదితావదన్వగా । ద్వినివృత్తంకిమిదంతయావినా
సహతాంహతజీవితంమమ । ప్రబలామాత్మకృతేనవేదనాం॥ ౫౦

సురతశ్రమసంభృతోముఖే । ధ్రియతేస్వేదలవోద్గమోపితే
అథచాస్తమితాత్వమాత్మనా । ధిగిమాందేహభృతామసారతాం॥ ౫౧

మనసాపినవిప్రియంమయా । కృతపూర్వంతవకింజహాసిమాం
ననుశబ్దపతిఃక్షితేరహం । త్వయిమేభావనిబంధనారతిః॥ ౫౨

కుసుమోత్ఖచితాన్వలీమత । శ్చలయన్భృంగరుచస్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతిమారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకిమేమనః॥ ౫౩

తదపోహితుమర్హసిప్రియే । ప్రతిబోధేనవిషాదమాశుమే
జ్వలితేనగుహాగతంతమ । స్తుహినాద్రేరివనక్తమోషధిః॥ ౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకంముఖం । తవవిశ్రాంతకథందునోతిమాం
నిశిసుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥ ౫౫

శశినంపునరేతిశర్వరీ । దయితాద్వంద్వచరంపతత్రిణం
ఇతితౌవిరహాంతరక్షమా । కథమత్యంతగతానమాందహేః॥ ౫౬

నవపల్లవసంస్తరేపితే । మృదుదూయేతయదంగమర్పితం
తదిదంవిషహిష్యతేకథం । వదవామోరుచితాధిరోహణం॥ ౫౭

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం । రసనాత్వాంప్రథమారహఃసఖీ
గతివిభ్రమసాదనీరవా । నశుచానానుమృతేవలక్ష్యతే॥ ౫౮

కలమన్యభృతాసుభాషితం । కలహంసీషుమదాలసంగతం
పృషతీషువిలోలమీక్షితం । పవనాధూతలతాసువిభ్రమః॥ ౫౯

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్యమాం । నిహితాఃసత్యమమీగుణాస్త్వయా
విరహేతవమేగురువ్యథం । హృదయంనత్వవలంబితుంక్షమాః॥ ౬౦

మిథునంపరికల్పితంత్వయా । సహకారఃఫలినీచనన్విమౌ
అవిధాయవివాహసత్క్రియా । మనయోర్గమ్యతఇత్యసాంప్రతం॥ ౬౧

అడుగకయె నీవు నా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలి రాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగుకతన
నో శుచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పు ప్రేమ । నీయెడల లేని శఠుఁడ నే ♦ నిజము దెలిసె॥ ౪౯

పాడుజీవితమా! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । సరిగియును వీడియామెను ♦ మరలి తేల
యంతమొదవెడువఱకు కోర్చి ♦ యనుభవింపు । మధికదుస్సహ దుఃఖమ్ము ♦ నాత్మకృతము॥

కలిగి సురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వంబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । నహహ దేహులస్థితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥ ౫౧

అప్రియము నీకు మున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁ గూడ నన్నుఁ ద్య ♦ జింప నేల
పేరునకు భూమిపతిఁ గాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుఁడను నేను నీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౨

సుమచయముతోడ భృంగవ ♦ ర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ.
జూడఁ నూపిరిమరల ని ♦ న్గాడు నేమొ । యనెడు శంక జనించు నా ♦ మనమునందు॥ ౫౩

కాన నో ప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచి మగల । హిమగిరిగుహాంతరమ్ములఁ ♦ దమము నిశిని
భవ్యకాంతుల నోషధుల్ ♦ పాపుపగిది । నాపఁగా నట్టి నావగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోనిభృంగాళిరొదలను ♦ మానియుండ । రేయినిదురించు నేకనీ ♦ రేజమట్లు
లలకలిటునటుఁ జెదరి మా ♦ టలను వీడి । యున్ననీమోము నస్నేఁచు ♦ చున్నదకట॥ ౫౫

జంటఁ దిరుగుఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్ముతో రాత్రి ♦ చంద్రుతోడ
మరలఁ గూడును గావున ♦ విరహమోర్చుఁ । గ్రమ్మరక చన్న నీవు న ♦ న్గాల్చువెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పుసోఁకినఁ ♦ గూడ నీదు । మృదుతనువు నొచ్చుచుండెడు ♦ మెలఁత మిన్న
యీచితిని బెట్టఁబడుటకు ♦ నెవ్విధమున । నోర్చియుండఁగఁగలవో కో ♦ యువిద చెపుమ॥

నీకు మొదటి విరహస్యంపు ♦ నెయ్యురాలిఁ । బోలు మొలనూలు నీకూర్చు ♦ లీల లేమి
తనరవము మానితోఁచె మే ♦ ల్కొనని నిద్ర । గాంచు నీతోడ ననుగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౭

లలితభాషలఁ గోకిల ♦ కులమునందు । నంచమా మందగతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతరవీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలను గాలిఁ గదలులు ల ♦ తాళియందు॥ ౫౯

కూర్చితివి నాకునయి నీదు ♦ గుణములిట్టు । లమరపురికేగు కౌతూహ ♦ లమున నున్నఁ
గాని నీవిరహంబునఁ ♦ గన్నశోక । కీలి నోర్వంగ మది కివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడిగున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడను గూర్చి దం ♦ పతులఁ జేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱ ♦ వేర్పకుండ । వీడి యిట్లేఁగఁ బోవుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమంకృతదోహద స్త్వయా । యదశోకోయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవనేష్యామినివాపమాల్యతాం॥ ౬౨

స్మరతేవసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకుసుమాశ్రువర్షిణా । త్వమశోకేనసుగాత్రిశోచ్యసే॥ ౬౩

తవనిశ్వసితానుకారిభి । ర్బకులైరర్ధచితాంసమంమయా
అసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంఠిసుప్యతే॥ ౬౪

సమదుఃఖసుఖఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రనిభోయమాత్మజః
అహమేకరసస్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్ఠురః॥ ౬౫

ధృతిరస్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రయోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥ ౬౬

గృహిణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధౌ
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంవదకింనమేహృతం॥ ౬౭

మదిరాక్షిమదాననార్పితం । మధుపీత్వారసవత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥ ౬౮

విభవేపిసతిత్వయావినా । సుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్త్వదాశ్రయాః॥ ౬౯

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్పృథివీరుహానపి । స్రుతశాఖారసబాష్పదుర్దినాన్॥ ౭౦

అథతస్యకథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయసుందరీం
విససర్జకృతాంత్యమండనా । మనలాయాగరుచందనైధసే॥ ౭౧

ప్రమదామనుసంస్థితఃశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుజీవితాశయా॥ ౭౨

అథతేనదశాహతఃపరే । గుణశేషాముపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్ధయః । పురఏవోపవనేసమాపితాః॥ ౭౩

సవివేశపురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాహమివావలోకయన్ । స్వశుచఃపౌరవధూముఖాశ్రుషు॥ ౭౪

నీవు దోహదమొనరింప ♦ నెగడుమందు । నయ్యశోకము నీవును ♦ లందునిడెడు
భూషలుగనిచ్చుపువ్వులఁ ♦ బువ్వుబోణి । యెట్టులర్పింతు దాహక ♦ కృత్యమందు॥ ౧౨

అవ్వులకు దుర్లభంబయి ♦ యందె మ్రోయు । చరణమువనీవుచూపిన ♦ కరుణఁదలఁచి
కనుమబాష్పంబుల నశోక ♦ కుజముగురిసి । కరముశోకించెనీకయి ♦ గదె సుగాత్రి॥ ౧౩

ఆటలకునిట్లు నీయూర్పు ♦ నమకరించు । పొగడపువ్వులమొలనూలు ♦ సగమునావ
సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గనులమోడ్చుట కిన్నర ♦ కంఠి తగునె॥ ౧౪

సఖులుసుఖదుఃఖములయందు ♦ సములు వీరు । పుత్త్రిఁడిదె బాలచంద్రునిఁ ♦ బోలువాఁడు
నేనొ చెదరనిప్రేమతో ♦ నిన్నుఁజూతు । నీదు కార్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు। ౧౫

దైన్యమెడలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । నీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కముగిసె
భూషణాళిప్రయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట పానుపుపరిశూన్య ♦ మయ్యెనేఁడు॥ ౧౬

ఏకపత్నివి మంత్రిసం ♦ వేకతంపుఁ । జెలివి సుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యవుగద
నిష్కరుణమృత్యుదేవత ♦ నిన్ను హరింప । నేనె నాయదిహరియింప ♦ లేనుచెపుము॥ ౧౭

నేను జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నానుమనిరాత్మ పరలోక ♦ మందునీవు
బాష్పదూషితమైన త ♦ ర్పణజలంబు । లెట్లుసేవింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౧౮

అన్యశోభాళికొగ్గని ♦ యట్టినాదు । విషయములకీవె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నిర్ధనుని సౌఖ్యమంతయు ♦ నింతనఱకె॥ ౧౯

కోసలాధిపుఁడివ్విధిఁ ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చివిలపించి జాలిని ♦ గొల్పురీతి
వృక్షములుగూడరసబాష్ప ♦ బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౨౦

అంత బంధువులజనంక ♦ మందునుండి । యెంతయుఁగష్టమునఁదీసి ♦ యిందుమతిని
నంత్యసుమదామశోభిత ♦ నగ్నినిడిరి । యగరుచందనముల నింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౨౧

ఎంత తెలిసిననృపుఁడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకుఁ । జింతనుగతించెననునింద ♦ చెందవెఱచి
యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజుఁడు । గానిప్రాణంబుపైనుండు ♦ కాంక్షఁగాదు॥

అంతఁ బదిదినములమీఁద ♦ నధిపమాళి । యమలగుణశేషురాలగు ♦ నాత్మసతికి
నప్పురోద్యానమందె మ ♦ హావిభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౨౩

రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనుండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంపునఱదగాఁ ♦ గనుచుఁజొచ్చె॥ ౨౪

అథతంసవనాయదీక్షితః । ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా । నితిశిష్యేణకిలాన్వబోధయత్॥ ౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోముని । స్తవవిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితఃస్వయం । ప్రకృతౌస్థాపయితుంపథశ్చ్యుతం॥ ౭౬

మయితస్యసువృత్తవర్తతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శ్రుణువిశ్రుతసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి ౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్చభావిచ
సహినిప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥ ౭౮

చరతఃకిల దుశ్చరంతప । స్తృణబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిఘాయసమాధిభేదినీం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥ ౭౯

సతపఃప్రతిబంధమన్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశపద్భవమానుషీతితాం । శమవేలాప్రలయోర్మిణామునిః॥ ౮౦

భగవన్పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షమస్వమే
ఇతిచోపనతాంక్షితి స్పృశం । కృతవానాసురపుష్పదర్శనాత్॥ ౮౧

క్రథకైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదివశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥ ౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహినృపాఃకలత్రిణః॥ ౮౩

ఉదయేమదవాచ్యముజ్ఝతా । శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్త్వయా
మనసఃసముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లీబతయాప్రకాశ్యతాం॥ ౮౪

రుదతాకుతఏవసాపున । ర్భవతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుషాంస్వకర్మభిః । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥ ౮౫

అపశోకమనాఃకుటుంబినీ । మనుగృహ్ణీష్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥ ౮౬

మరణంప్రకృతిఃశరీరిణాం । వికృతిర్జీవితముచ్యతేబుధైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసన్ । యదిజంతుర్ననులాభవానసౌ॥ ౮౭

అంతగురుఁడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి యా♦య్యాజుఁడు దుఃఖ
మునమునుంగుట ప్రణిధాన♦మున నెఱిఁగి । చింతఁబాపఁగఁబనిచిన ♦ శిష్యుఁడనియె॥ ౨౫

కనుఁగొనియుమాని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వయముగావచ్చిశోకంబు ♦ శాంతిపఱచి
నిర్వ్యథాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁకయ్యెఁ । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౨౬

అతనివాక్కులనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెమ్సుసందేశ ♦ మో సుజాత
ఖ్యాతధైర్యగుణోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతముననిల్పనెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౨౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మూటినెఱుఁగునుగాదె యా♦మ్మునివరుండు । విష్ణుమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౨౮

తొల్లితృణబిందువను ఋషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీ♦తిల్లి వజ్రి
పంపెనతనిసమాధి భే♦దింపఁజాలు । హరిణియనుదేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౨౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమననొప్పి తనతపో♦భంగమునను
గనినయల్కను మునితిట్టె ♦ మనుజసతివి । గమ్మనుచుముందు నెమ్మెలఁ♦గాంగ్రిలుదాని॥ ౩౦

దానురాలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేఁడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నదిమ్రొక్క నుగకుసు♦మాళిఁగూడు♦దనుకధరనుండుమనియెనా♦మునివరుండు

అమలకైధకైశికాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీవుఁబట్టంపురాణివై ♦ నెగడుచుండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । జాగ దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౩౧

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చావమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారినెల్ల
నృపతులుగళత్రవంతులు ♦ పృథివిపలనఁ । గాననేలుముక్షితిని భూ♦కాంతమాళి॥ ౩౩

అభ్యుదయమందు మదినింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాటినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుఁగూడ । ధైర్యముననట్టితెల్వియె ♦ తగదెమాప॥

కడుఁగవనిట్టు లామెను ♦ బడయఁగలవె । వెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమునన్వేఱువేఱగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౩౫

బంధులుదొఱంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతిదెల్పుఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్మగ నీతర్ప ♦ ణోదకముల॥ ౩౬

ప్రకృతిమరణంబు ప్రాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుంద్రు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౩౭

అవగచ్ఛతిమూఢచేతనః । ప్రియనాశంహృదిశల్యమర్పితం
స్థిరధీస్తుతదేవమన్యతే । కుశలద్వారతయాసముద్ధృతం॥ ౮౮

స్వశరీరశరీరిణావపి । శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌయదా
విరహఃకిమివానుతాపయే । ద్వదబాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥ ౮౯

నపృథగ్జనవచ్ఛుచోవశం । వశినాముత్తమగంతుమర్హసి
ద్రుమసానుమతాంకిమంతరం । యదివాయౌద్వితయేపితేచలాః॥ ౯౦

సతథేతివినేతురుదారమతేః । ప్రతిగృహ్యవచోవిససర్జమునిం
తదలబ్ధపదంహృదిశోకఘనే । ప్రతియాతమివాంతికమస్యగురోః॥ ౯౧

తేనాష్టౌపరిగమితాఃసమాఃకథంచి । ద్బాలత్వాదవితథసూనృతేనసూనోః
సాదృశ్యప్రతికృతిదర్శనైఃప్రియాయాః । స్వప్నేషుక్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్యప్రసహ్యహృదయంకిలశోకశంకుః । ప్లక్షప్రరోహఇవసౌధతలంబిభేద
ప్రాణాంతహేతుమపితంభిషజామసాధ్యం । లాభంప్రియానుగమనేత్వరయాసమేనే॥

సమ్యగ్వినీతమథవర్మహరంకుమార । మాదిశ్యరక్షణవిధౌవిధివత్ప్రజానాం
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతింముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థేతోయవ్యతికరభవేజహ్నుకన్యాసరయ్వో
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్యసద్యః
పూర్వాకారాధికచతురయాసంగతఃకాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమతపునర్నందనాభ్యంతరేషు॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాస కృతౌ అజవిలాపో నామాష్టమఃసర్గః.

ప్రియవినాశనమునసమాధుఁ ♦ డయినవాఁడు । హృదయశల్యముగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమరయఁ । దెఱవఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు॥

ఆత్మసంబంధమైన దే ♦ హాత్మలందె । యోగముఁ యోగమునుజూచు ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసం ♦ బంధమైన । విరహమునఁజింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు॥౮౯

నిర్జితేంద్రియవర్యుఁడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులువగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులుగిరులునుగూడ వా ♦ తమునఁగదలఁ । బృథ్విలోనింకరెంటికి ♦ భేదమెద్ది॥ ౯౦

అనినగురుఁడు నుదారుఁడౌ ♦ నవ్వసిష్ఠు । వచనమాలించువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁగాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలువక । గురునిదరికినిమరలిన ♦ కరణినుండె॥ ౯౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట న ♦ ష్టాబ్దములను । దనప్రియాంగనప్రతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనామెతోఁగల్గు ♦ క్షణికమైన । యుత్సవమ్ములఁబుచ్చె నా ♦ యుచితభాషి॥

రావిచిఱుమొల్క సౌధముఁ ♦ బ్రిచ్చునట్లు । స్వాంతమునువచ్చుశోకశ ♦ ల్యంబునజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రాణ ♦ భంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుతమిలాభ ♦ మంచునెంచె॥

పూర్ణశిక్షితుఁగవచియై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁబ్రజనేల రా ♦ జ్యమునసునిచి
తెవులుచేనుండఁగూడని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁగడఁగె॥ ౯౪

చ॥ సరయువు జాహ్నవింగలయు ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహముఁ
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మురిపెముముచ్చటంగలిగి ♦ ముందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులోఁ॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవిలాపంబను నష్టమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

నవమః సర్గః

పితురనంతరముత్తరకోసలాన్ । సమధిగమ్యసమాధిజితేంద్రియః
దశరథఃప్రశశాసమహారథో । యమవతామవతాంచధురిస్థితః॥ ౧

అధిగతంవిధివద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్యతతోగుణవత్తరం । సనగరంనగరంధ్రకరౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవవదంతిమనీషిణః । సమయవర్షితయాకృతకర్మణాం
బలనిషూదనమర్థపతించతం । శ్రమనుదంమనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదేనగదఃపదమాదధా । వభిభవఃకుత ఏవసపత్నజః
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే । శమరతేమరతేజసిపార్థివే॥ ౪

దశదిగంతజితారఘుణాయథా । శ్రియమపుష్యదజేనతతఃపరం
తమధిగమ్యతథైవపునర్బభౌ । ననమహీనమహీనపరాక్రమం॥ ౫

సమతయావసువృష్టివిసర్జనై । ర్నియమనాదసతాంచనరాధిపః
అనుయయౌయమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణావరుణాగ్రసరంరుచా॥ ౬

నమృగయాభిరతిర్నదురోదరం । నచశశిప్రతిమాభరణంమధు
తముదయాయనవానవయౌవనా । ప్రియతమాయతమానమపాహరత్॥ ౭

నకృపణాప్రభవత్యపివాసవే । నవితథాపరిహాసకథాస్వపి
నచసపత్నజనేష్వపితేనవా । గపరుషాపరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయంచరఘూద్వహా । దుభయమానశిరేవసుధాధిపాః
సహినిదేశమలంఘయతామభూత్ । సుహృదయోహృదయఃప్రతిగర్జతాం॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వ ం శ ము.

న వ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ములరిపుల జ♦యించిమించి । యతుల కవనీపతుల కగ్రి ♦ మంగుఁబొల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండ్రిపిదపఁ । గూర్మితోనేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతోనొప్పు రాష్ట్రిముల్ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితమగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గాంచనగభేదితేజాన ♦ మించునతఁడు । పాలనముసేయ నవిగడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరులశ్రీమదీలి స♦కాలవృష్టి । గురియువారిర్వురంచుఁ బ♦ల్కుదురుబుధులు
బలినినిర్జించిమించిన ♦ వజ్రియొకఁడు । మనునృపతులందు దశరథ ♦ ధనపుఁడొకఁడు॥ ౩

అజునిసుతుఁడగుదశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । క్షమను బాలించుచుండఁగా♦క్షుపహించి
యుర్విఫలియించెఁ గా లిడ♦కుండెవ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కేడమగలదె॥ ౪

దశదిశలగెల్చి రఘువేల ♦ ధరణి మెఱసె ! నంత నజుపాలనంబున ♦ నల్లిచెలఁగె
నెంతయును వారిఁబోలు న♦హీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధ ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతధనవృష్టిఖలదండ♦నములయందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణుసారథిగానొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ వనిపమౌళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁగడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమును హరియింపఁగాఁ♦జాలవయ్యె
వేఁటజూదంబుచంద్రుని ♦ సాటినొప్పు । పానమును నూత్నయౌవన ♦ మైనప్రియయు॥ ౭

ఇందునికడనైనఁ జూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్లల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కులరిపునైనఁ ♦ బలుకఁడెపుడు । కోపమెఱుఁగనిదశరథ ♦ భూపమౌళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుద♦యాస్తమయము । లుభయములువొందుచుండిరి ♦ యుర్విపాలు
రతనిమ్నవము విక్షేయుల ♦ కతిప్రసన్న । మలుకనెదిరించువారి క♦యస్సమంబు॥ ౯

అజయదేకరథేనస మేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోషయదస్యతు కేవలం । గజవతీజవతీవ్రహయాచమూః॥ ౧౦

అవనిమేకరథేనవరూథినా । జితవతఃకిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాంయయురర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥ ౧౧

శమితపక్షబలఃశతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥ ౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్మకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయఃశతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥ ౧౩

నివవృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలసుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహా । ననలకానలకానవమాంపురీం॥ ౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్తినృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥ ౧౫

క్రతుషుతేనవిసర్జితమౌలినా । భుజసమాహృతదిగ్వసునాకృతాః
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥ ౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహాం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥ ౧౭

అవభృథప్రయతోనియతేంద్రియః । సురసమాజసమాక్రమణోచితః
నమయతిస్మసకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥ ౧౮

తమపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుషమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్థిషు॥ ౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘవతఃప్రతిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం । సురవధూరవధూతభయాఃశరైః॥ ౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్రసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణసురద్విషాం॥ ౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాసినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥ ౨౨

జలధినలయితమేదినీ ♦ తలము నెల్ల । నొక్కరథమునగెల్చి వి♦ల్లెక్కువెట్టి
కేవలంబుగ నాతని ♦ గెల్వఁ జాలు । మండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన॥ ౧౦

రక్షితంబగునొక్కటే ♦ రథము చేత । ధరణిగెల్చినయాధను ♦ ర్ధారిమణికి
సంపదఁ గుబేరుఁబోలెడు ♦ సారగుణికి । నయ్యె జయభేరి ఘనరవం ♦ బలరుజలధి॥ ౧౧

వాఁడిగలశతధారల ♦ వాలు చేత । గిరుల రెక్కలబలమును ♦ హరిహరించె
నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరి♦తతిహరించె । బహుళటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార॥

సురలు శతముఖునంఘ్రుల ♦ కెఱఁగుకరణి । వందలకొలందినృపతులీ ♦ పరమశూరు
కాళ్లకెఱఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ । దమకిరీటాళి మణిఘృణి ♦ తతులు నెఱయ॥ ౧౩

అలకలనలంకరింపని ♦ యరులసతులు । సచివులనుగొల్వి నుతులయం♦జలులఁగూర్పఁ
దెఱలెఁ గరుణించియలకకుఁ ♦ దీసిపోని । తనపురికి నేఁడు వారిధి ♦ తటమువీడి॥ ౧౪

మాఱులేనిసితచ్ఛత్రి ♦ మహిమతోడ । నఖిలమండలనాభిత్వ ♦ మందికూడ
నజితజయరాజధర్మంబు ♦ నతఁడుతలఁచి । యపరిమ త్రతవెల్గఁ జం♦ద్రాగ్నిదీప్తి॥ ౧౫

క్రతువులఁగిరీటమునువీడి ♦ క్రాలువాఁడు । కడలసిరులనుభుజశక్తిఁ ♦ గన్న వాఁడు
తమసయొద్దనసరయువు ♦ తటినిగూర్చెఁ । గనకయూపాళిమాసగంధ ♦ కారహేళి॥

జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము । దర్భమేఖలమౌనంబు ♦ దాల్చియుండు
యజ్ఞదీక్షితునృపుని దే♦హమ్మునందు । నసమరుచిఁగూర్చెనీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి॥ ౧౭

అవభృథామలుఁడయి యింద్రి♦యములగెల్చి । యమరసభయందుఁగాంచఁగా♦ నర్హుఁడైన
దశరథుఁడువంచెఁ దనయున్న ♦తంపుశిరము । నుదకములనిచ్చునిందుని ♦ కొక్కరునకె॥

ఆశ్రితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభవుని । నక్కకుత్స్థకులోద్భవు ♦ నసమువీడి
భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ నెఱలుగరితె । యన్యనరపాలు సేవింప ♦ నరుగఁగలదె॥ ౧౯

అమ్మహారథుఁ డాహవా♦గ్రమ్మునందు । శకునినకుఁదోడు గానిల్చి ♦ సలిపిరణము
బాణములసురసతులకుఁ ♦ బాపిభయముఁ । గొలిపెఁ గీర్తింపఁదనబాహు♦బలముకలిమి॥

చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్రశ♦స్తబలుఁడు । హరిహయునిముందుఁబోల్చెడు ♦ నరవరుండు
రవి కెదుటలేచు రణధూళి ♦ రాక్షసాళి । రక్తధారలచే నివా♦రణము చేసె॥ ౨౧

మగధకోసలకేకయ ♦ క్ష్మాపసుతలు । పతిని దేవునిగానెంచు ♦ భవ్యమతులు
పతిగఁబడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ । బతిగఁగడలిని సెలయేళ్ళు ♦ వడసినట్లు॥ ౨౨

ప్రియతమాభిరసౌ తిసృభిర్బభౌ । తిసృభిరేవ భువం సహ శక్తిభిః
ఉపగతో వినినీషురివ ప్రజా । హరిహయోఽరిహయోగవిచక్షణః ॥ ౨౩

అథ సమావవృతే కుసుమైర్నవై । స్తమివ సేవితుమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురం మధురంజితవిక్రమం ॥ ౨౪

హిమవివర్తితచందనపల్లవం । విరహయన్మలయాద్రిముదఙ్ముఖః
విహగయోః కృపయేవ శనైర్యయౌ । రవిరహర్విరహధ్రువభేదయోః ॥ ౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాం దిశం । రథయుజా పరివర్తితవాహనః
దినముఖాని రవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయం నగమత్యజత్ ॥ ౨౬

కుసుమజన్మ తతో నవపల్లవా । స్తదను షట్పదకోకిలకూజితం
ఇతి యథాక్రమమావిరభూన్మధు । ర్ద్రుమవతీమవతీర్య వనస్థలీం ॥ ౨౭

సురభిసంగమజం వనమాలయా । నవపలాశమధార్యత భంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా ॥ ౨౮

ఉపహితం శిశిరాపగమశ్రియా । ముకుళజాలమశోభత కింశుకే
ప్రణయినీవ నఖక్షతమండనం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా ॥ ౨౯

పరభృతా మదనక్షతచేతసాం । ప్రియసఖీ లఘు వాగివ యోషితాం
ప్రియతమానకరోత్కలహాంతరే । మృదురవా దురవాపసమాగమాన్ ॥ ౩౦

వ్రణగురుప్రమదాధరదుస్సహం । జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం
నఖలు తావదశేషమపోహితుం । రవిరలం విరలం కృతవాన్ హిమం ॥ ౩౧

విశదచంద్రకరం సుఖమారుతం । కుసుమితద్రుమమున్మదకోకిలం
తదుపభోగరసం హిమవర్షిణః । పరమృతోరమృతోపమతాం యయౌ ॥ ౩౨

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతా మనః । సకలికా కలికామజితామపి ॥ ౩౩

నయగుణోపచితామివ భూపతేః । సదుపకారఫలాం శ్రియమర్థినః
అభియయుః సరసో మధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్త్రిణః ॥ ౩౪

దశనచంద్రికయా వ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధిమధోరివ
వకుళపుష్పమసేవ్యత షట్పదైః । శుచిరసం చిరసంచితమీప్సుభిః ॥ ౩౫

అరులనోర్చునుపాయాన ♦ నాటితేటి । ప్రియలమున్వారతోఁబోల్చు ♦ నృపుఁడతండు
మూఁడుశక్తులతోఁగూడి ♦ భూమిప్రజల । నేలవచ్చినయింద్రునిఁ ♦ బోలుచుండె॥ ౨౩

అంత మధువేళనరపాలుఁ ♦ డైతనర్చు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ♦ సమతఁబోలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ♦ మించునతనిఁ । గొలుచుగతివచ్చెఁ గ్రొత్త పు♦వ్వులుధరించి॥

ఇనుముపడిచెడ్డగంధంపుఁ ♦ జివురులున్న । మలయగిరివీడి యుత్తర ♦ మార్గమినుఁడు
పగలు మెల్లఁగఁజనెఁ జక్ర♦వాకములకు । సంజఁగలుగువియోగంపు ♦ జాలినణఁగ॥ ౨౪

ధనదుదిశఁబట్టిపోవఁగాఁ ♦ దలఁచియంత । సారథినిఁగొల్పి వెన్క క♦శ్వములఁద్రిప్పి
భానుఁడిపముహరించి ప్ర♦భాతములను । విమలములు సేసి మలయాద్రి ♦ వీడివెడలె॥ ౨౫

పూలుపూచెను నవపల్ల ♦ వాళితోఁచెఁ । గోకిలలు షట్పదమ్ములు ♦ గూయఁజొచ్చె
వృక్షములనొప్పువనముల ♦ నీక్రమమున । వింతగాదిగి యావిర్భ♦వించె మధువు॥ ౨౬

మాధవునిసంగతిని వన♦మాలయపుడు । వక్రమైనపలాశపు ♦ ష్పంబుదాల్చె
సిగ్గువదలినమదవతి ♦ చెలువుఁడిడిన । యార్ద్రమైననఖక్షత ♦ మందినట్లు॥ ౨౭

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ♦ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపైఁ గోర♦కాళియొప్పెఁ
బ్రమదమదనునలజ్జను ♦ బాసి ప్రియుని । పయిని నిడినఖక్షతా ♦ భరణమనఁగ॥ ౨౮

ప్రణయకలహాంతమందు న ♦ బ్జాభజాత । విశిఖహతచిత్తులైనట్టి ♦ ప్రియులకపుడు
సుఖసమాగమకారియై ♦ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖిచలె మ్మను ♦ రవపికమ్ము॥ 30

వెలఁదులకుఁ గటిఁగాంచిని ♦ వీడఁజేసి । పంటినొక్కుల పెదవుల ♦ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ♦ దొలఁచెఁగొంత । యంశుకము మాపలేకున్న♦ నయ్యునుండు॥

తేఁటవెన్నెల హాయియా♦తెమ్మెరయును। గుసుమములనొప్పుభూజముల్ ♦క్రొవ్విరియుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ♦ గార్హమైన । హిమగతవసంత మొంశయు ♦ నమృతసమము॥

అభినయము నేర్చుగతి మల ♦ యానిలమునఁ । బల్లవములాడఁ గోరక ♦ పాళితోడఁ
బొదలు లేమావితీవియ ♦ యుదయుఁగొల్పె । రాగరోషము లార్చిన ♦ యోగులకును॥ 33

సదుపకారార్థమై నీతి ♦ శాస్త్రరీతిఁ । బొందున్నపుసిరి కర్థులు ♦ మూఁగునట్లు
సరసిలోపల మధువికా♦సముఁబొదలు । కమలముల మూఁగె జలవిహం♦గములునళులు॥

ఆసవసుగంధయుక్తమై ♦ యలరుచుండు । దంతకాంతివెలుంగు న ♦ సంతునవ్వుఁ
బోల్చుచుండెడు పొగడపు♦వ్వును జిరంబు । కోరిసేవించె భృంగాళి ♦ కూర్మిమీఱ॥ 34

కుసుమమేవనకేవలమార్తవం । నవమశోకతరోః స్మరదీపనం
కిసలయప్రసవోపివిలాసినాం మదయితాదయితాశ్రవణార్పితః॥ ౩౬

విరచితామధునోపవనశ్రియా । మభినవాఇవపత్త్రవిశేషకాః
మధులిహాంమధుదానవిశారదాః । కురవకారవకారణతాంయయుః॥ ౩౭

సువదనావదనాసవసంభృత । స్తదనువాదిగుణఃకుసుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపై । ర్బకుళమాకులమాయతపంక్తిభిః॥ ౩౮

గమయితుంప్రభురేషసుఖేనమాం । నమహతీంబతపాంథవధూజనః
ఇతిదయాత్మఇవాభవదాయతా । నరజనీరజనీశవతీమధౌ॥ ౩౯

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః । ప్రవిరళాఇవముగ్ధవధూకథాః
సురభిగంధిషుశుశ్రువిరేగిరః । కుసుమితాసుమితావనరాజిషు॥ ౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః । కుసుమకోమలదంతరుచోబభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః । కిసలయైఃసలయైరివపాణిభిః॥ ౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం । సురభిగంధపరాజితకేసరం
పతిషునిర్వివిశుర్మధుమంగనాః । స్మరసఖంరసఖండనవర్జితం॥ ౪౨

తిలకమస్తకహర్మ్యకృతాస్పదైః । కుసుమమధ్వనుషంగసుగంధిభిః
కలమగీయతభృంగవిలాసినాం । స్మరయుతైరయుతైరబలాసఖైః॥ ౪౩

శుశుభిరేస్మితచారుతరాననాః । స్త్రియఇవశ్లథశింజితమేఖలాః
వికచతామరసాగృహదీర్ఘికా । మదకలోదకలోలవిహంగమాః॥ ౪౪

లఘుయతిస్మనపత్యపరాధజం । నసహకారతరుస్తరుణీధృతం
కుసుమితోనమితోలిభిరున్మదైః । స్మరసమాధిసమాధికరోషితం॥ ౪౫

ఉపయయౌతనుతాంమధుఖండితా । హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం । వనితయానితయారజనీవధూః॥ ౪౬

అపతుషారతయావిశదప్రభైః । సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కుసుమచాపమతేజయదంశుభి । ర్హిమకరోమకరోర్జితకేతనం॥ ౪౭

హుతహుతాశనదీప్తివనశ్రియః । ప్రతినిధిఃకనకాభరణస్యయత్
యువతయఃకుసుమందధురాహితం । తదలకేదలకేసరపేశలం॥ ౪౮

ఆమని నశోకతరువుల ♦ నమరుసట్టి । భవ్యసుందరకుసుమవి ♦ భ్రమమెగాక
ప్రియులు మోహింపఁ బ్రియురాండ్రు ♦ వీనులందుఁ । గూర్చు పల్లవపాళియుఁ ♦ గొలిపె బాళి॥

అవ్వసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూరిచిన పత్త్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దక్షమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపర్కం ♦ కారమునకు॥

అమలవదనల వదనాస ♦ వమునఁబుట్టి । యట్టిగుణము నె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ వచ్చినిండెను ♦ వకుళమందు । మధువునానెడు కాంతుచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులుచాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుచున్న । హాయిగా దాఁటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ ♦ దనరురాత్రి । యెంతయును హ్రస్వమయ్యె వ ♦ సంతమందు॥

ననలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తొలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములనుబోలు । విరళమా కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౪౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమా ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచిమృదుదంత ♦ కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమిగాలిఁ గదలు ను ♦ ద్యానలతలు॥

తగ్గని విలాసమును గూర్పఁ ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించువాసన ♦ పొదలునట్టి
పతుల యనురాగమును భంగ ♦ పఱుపనట్టి । స్మరసఖము మధువానిరి ♦ మగువలప్పుడు॥

*తిలకవృక్షాగ్ర మనుహర్మ్య ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్మచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ ♦ బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు ♦ హర్షమునను॥

నవ్వుమోములు బ్రోసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాఱు మొలనూళ్ళు గలయట్టి ♦ సతులకరణి
నలరుదమ్ములు కలరవ ♦ జలఖగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి ♦ కలు చెలంగె॥ ౪౪

*పొలయలుకఁబుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చిరమనోవ్యథ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమునుజార్చె మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౪౫

ఆవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోము వెట్టె
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానపగిది॥ ౪౬

మంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతనురతశ్రమము దీర్పఁ ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే నుమ ♦ చాపధరుని । మీనకేతనుఁ జలిబెల్లు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౪౭

ప్రజ్వలితవహ్నిఁ బోలెడు ♦ ప్రభలదాని । వనరమకుఁ బైడి నగమూఱు ♦ వఱలుదాని
మృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్రియులిడఁదాల్చి ర ♦ శ్వారిని సతులు॥

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తిలకఃప్రమదామివ॥ ౪౯

అమదయన్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦

అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరుతేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతావిరుతైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాఃకృతాః॥ ౫౨

ఉపచితావయవాశుచిభిఃకణైః । రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశకాంతిరలక్ష్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః॥ ౫౩

ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్ఛవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః॥ ౫౪

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రియకంఠజిఘృక్షయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫

త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపునరేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬

అథయథాసుఖమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమన్మధుమన్మథసన్నిభః॥ ౫౭

పరిచయంచలలక్ష్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
శ్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోఽనుమతః సచివైర్యయౌ॥ ౫౮

మృగవనోపగమక్షమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯

ప్రథితమౌళిరసావనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్గనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషు॥ ౬౦

తనులతావినివేశితవిగ్రహాః । భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । సునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకణాళివలె హృద్య ♦ మైతనర్చి । యలరుబంతుల వ్రాలెడు ♦ నళులనొప్పు
తిలకవృక్షమ్ముతో వని ♦ తేజరిల్లెఁ । దిలకమునఁ దేజరిల్లు సతీ ♦ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజములకుఁ గ్రొత్తసొగసును ♦ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవమల్లికాలత ♦ పూలచేతఁ
జెలువగవు చెల్వఁ జూపుచుఁ ♦ జిగురు పెదవు । లందు మధుగంధమందియా ♦ నందమొసఁగె॥

తమ్మిపుష్పాడి దాల్చి వా ♦ తమునఁ గదలి । గండుఁగోయిల గుంపులఁ ♦ గ్రాలుచుండి
సుమభృతిని వంగినట్టియ ♦ శోకశాఖి । చిచ్చుగాఁ జేసె విరహిణీ ♦ చిత్తములను॥ ౫౧

అరుణకాంతిని మించిన ♦ యంబరములు । చెవులఁ జేర్చిన యాకులవొ ♦ చిలుకమొలకలు
వరశిరీషమ్ము లనియెడు ♦ మరుబలములు । చేడియల రాగమునముంచెఁ ♦ గోడెకాండ్ర॥

అమల సుమరేణువుల బలు ♦ పండినట్టి । యాదయానము లొప్పు మీఁద భృం ♦ గాళి గప్పఁ
దిలకవృక్షపుఁ బూగుత్తి ♦ చెలఁగెఁ గాంతిఁ । గురులఁ జేర్చిన మౌక్తికా ♦ భరణమట్లు॥

ధన్విరై యొప్పు దర్పక ♦ ధ్వజపటంబొ । శోభయుతలక్ష్మి కిడుమషి ♦ చూర్ణమొక్కొ
యనఁగ గాలికి నెగసిన ♦ మందులేచు । సుమరజము వెంటనంటెను ♦ భ్రమరకులము॥

యువతు లుయ్యాలలను వసం ♦ తోత్సవముల । బాగుగా నూఁగఁగల్గియు ♦ బాహులతలు
పతిని నాలింగనము సేయు ♦ కుతుకమునను । గనె జడిమ పీతరజ్జుల ♦ గ్రహణమందు॥ ౫౫

అలుకమానుఁడు వైరముల్ ♦ తొలఁగి మనుఁడు । యౌవనము వోవు మరలరా ♦ దనెడు మరుని
మతము పికతతిచే విన్న ♦ గతిని సతులు । లలిత కేళీ విలాసముల్ ♦ సలిపిరపుడు॥ ౫౬

మధుహరుని మన్మథుని మఱి ♦ మధుని బోలు । మనుజవిభుఁడు విలాసినీ ♦ మణులతోడ
నమ్మధూత్సవ మెలమితో ♦ ననుభవించి । కోరె మృగయా విహారంబుఁ ♦ గూర్మిగలుప॥

ఇటునటుఁ జలించు లక్ష్యమ్ము ♦ లేయఁగలుపు । నలుక వెఱపుల లక్షణ ♦ ములను దెలుపు
నోర్పు మొదలగు గుణముల ♦ నొడలఁ గొలుపు । వేఁటయని మంత్రులొప్పఁగా ♦ వెడలె విభుఁడు॥

వేఁటకనువయి పొల్చెడు ♦ వేషమూని । విపులకంఠస్థలమునంట ♦ విల్లు దాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ♦ ధూళిఁ గొలిపెఁ । గలవడమ్మట్లు నింగి భూ ♦ కాంతమౌళి॥ ౫౯

మహితవనమాలకలితమై ♦ మాళితనగ । మోదుగాకులఁ గంగును ♦ బోలమరున్న
కులుకు గుఱ్ఱంపుస్వారిపో ♦ కలుచలింప । రురువిహారపుభూమిపై ♦ నటులెఁ బ్రభువు॥ ౬౦

తనువులను గూర్చితనులతా ♦ తతులయందుఁ । గంటిచూపులఁ జొనిపి భృం ♦ గములయందుఁ
గనిరి వనదేవతాస్త్రీలు ♦ కమలనయనఁ । గోసలకుఁ దీర్చితీర్చెఁ ♦ గొలుపు ఘనస్య॥ ౬౧

శ్వగణివాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదస్యువివేశ సః
స్థిరతురంగమభూమినిపానవత్ । మృగవయోగవయోపచితం వనం॥ ౬౨

అథనభస్యఇవత్రిదశాయుధం । కనకపింగతటిద్గుణసంగతం
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరోవరోషితకేసరీ॥ ౬౩

తస్యస్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశావై । ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్
ఆవిర్బభూవకుశగర్భముఖంమృగాణాం । యూథంతదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౬౪

తత్ప్రార్థితంజవనవాజిగతేనరాజ్ఞా । తూణీముఖోద్ధృతశరేణవిశీర్ణపఙ్క్తిః
శ్యామీచకారవనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః॥ ౬౫

లక్ష్యీకృతస్యహరిణస్యహరిప్రభావః । ప్రేక్ష్యస్థితాంసహచరీంవ్యవధాయదేహం
ఆకర్ణకృష్టమపికామితయాసధన్వీ । బాణంకృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౬౬

తస్యాపరేష్వపిమృగేషుశరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్యబిభిదేనిబిడోపిముష్టిః
త్రాసాతిమాత్రచటులైఃస్మరయత్సునేత్రైః । ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥

ఉత్తస్థుషఃశిశిరపల్వలపంకమధ్యా । న్ముస్తాప్రరోహకబలావయవానుకీర్ణం
జగ్రాహసద్రుతవరాహకులస్యమార్గం । సువ్యక్తమార్ద్రపదపఙ్క్తిభిరాయతాభిః॥౬౮

తంవాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాఃప్రతిహంతుమీషుః
నాత్మానమస్యవివిదుః సహసావరాహా । వృక్షేషువిద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౬౯

తేనాభిఘాతరభసస్యవికృష్యపత్రీ । వన్యస్యనేత్రవివరేమహిషస్యముక్తః
నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తంపాతయాంప్రథమమాసపపాతపశ్చాత్॥ ౭౦

ప్రాయోవిషాణపరిమోక్షలఘూత్తమాంగా । న్ఖడ్గాంశ్చకారనృపతిర్నిశితైఃక్షురప్రైః
శృంగంసదృప్తవినయాధికృతఃపరేషా । మత్యుచ్ఛ్రితంనమమృషేనతుదీర్ఘమాయుః॥౭౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతితాన్గుహాభ్యః । ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివవాయురుగ్ణాన్
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయానిమేషా । త్తూణీచకారశరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్॥ ౭౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్
నూనం తేషా మభ్యసూయాపరోభూ । ద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దే మృగేషు॥ ౭౩

తాన్హత్వా గజకులబద్ధ తీవ్రవైరా । న్కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మానృణ్యం గతమివమార్గణై॥ రమంస్త౭౪

వలుపుక్కులుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుమ్రుచ్చుల నెడలి తే ♦ జీలునడుచు
దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీఱియున్న । మృగగనయపక్షిమయవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె||

మించుబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపునారి । తనరుసురచాపముసుభాద్రి ♦ దాల్చుకరణి
నెక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁడంకృతిఁగెరలింపు ♦ నట్టినృపతి|| ౬౩

క్రాలమునుముందునల్లని ♦ గండులేడి । తఱిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
మాటికినిపాఁపఁబిల్లలు ♦ నోటఁగుశల । నిడికొనిన లేళ్లమందగ ♦ న్పడియె నెదుట|| ౬౪

తీసిపొనియల్లువడిగల ♦ తేజి నెక్కి । క్షితిపుఁడెనుఱైనఁజెదరియు ♦ జింకపిండు
బెదరుపడిమూపులను నల్లఁ ♦ బఱచెవనిని । వాయు వృత్పలదళతతిఁ ♦ బఱమనట్లు|| ౬౫

హరిసముఁడు ఱేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణమునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వాయము
కాముకుండౌట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । దింపెశరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న|| ౬౬

అన్యమృగముల నేయ ను ♦ న్నపుడుగూడఁ । జకితతరళంబు లౌకనుల్ ♦ చతురలైన
దయితలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుగొలుప । నొడయఁడు చెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుచుండె||

వన్యసూకరములుపడి ♦ పడియుఁదొలఁగి । రాలిపడనోటిగడ్డి శీ ♦ ఘ్రముగఁబాఱ
నడుమునసుగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథమునుబట్టెను ♦ బార్థివుండు|| ౬౭

గుజ్జుమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుమన్నపుపయి సటవిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
నడవిపందులెఱుంగవుఁ ♦ నడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంటఁ ♦ దచ్ఛరముల|| ౬౮

కడుపడినిమీఁదఁ బడవచ్చు ♦ కారెనుముసు । బ్రిదగమునుదీసికంటెరం ♦ ధ్రిమున నేయ
గరులనొప్పెడు బాణమం ♦ గమ్మునన్రిచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చి|| ౭౦

కలుపటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్ము సేసి । ఖడ్గమృగశీర్షభారముల్ ♦ కడఁకడించె
దుష్టనిగ్రహుఁడోర్చునే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్చుఁగాక||

గాలికాసనపుల్ల శా ♦ ఖాళియట్టు । లెడలిగుహలను బులు లేచి ♦ యెదుటఁబడిన
వాడుకనుగన్నశరలాఘ ♦ వమునవపుడె । పొదివిశరములనొల్లను ♦ బొదులఁజేసె|| ౭౧

పొదలడాగినసింహాళిఁ ♦ జదియనెంచి । ఱేఁడుగర్జోగ్రటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
బ్రిబలతేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయును నాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను||

వక్రనఖములముత్యముల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులౌ ♦ సింహములను
జంపి శిరముల నాజిలో ♦ సాయపడిన । హస్తితతి యుప్పుదీఱిన ♦ దంచునెంచె|| ౭౪

చమరాన్ పరితః ప్రవర్తితాశ్వః । క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవర్షీ
నృపతీ నివతాన్వియోజ్య సద్యః । సితబాలవ్యజనైర్జగామశాంతిం॥ ౬౫

అపితురగ సమీపా దుత్పతంతం మయూరం । నసరుచిరకలాపం బాణలక్ష్యీచకార
సపదిగత మనస్కః చిత్రమాల్యానుకీర్ణే । రతివిగళిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయాః॥

తస్యకర్కశ విహారసంభవం । స్వేదమానన విలగ్నజాలకం
ఆచచామసతుషార శీకరో । భిన్నపల్లవపుటోవనానిలః॥ ౬౬

ఇతివిస్మృతాన్య కరణీయమాత్మనః । సచివావలంబితధురం నరాధిపం
పరివృద్ధరాగ మనుబంధ సేవయా । మృగయాజహార చతురేవకామినీ॥ ౬౭

సలలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం । జ్వలిత మహౌషధి దీపికాసనాథాం
నరపతి రతివాహయాం బభూవ । క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥ ౬౮

ఉషసి సగజయూథ కర్ణతాలైః । పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః
అరమత మధురాణి తత్రశృణ్వన్ । విహగవికూజిత వందిమంగళాని॥ ౭౦

అథ జాతురురోర్గృహీతవర్త్మా । విపినేపార్శ్వచరైరలక్ష్యమాణః
శ్రమఫేనముచాతపస్విగాఢాం । తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥ ౭౧

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చై । రుచ్చచారనినదోంభసితస్యాః
తత్ర సద్విరదబృంహిత శంకీ । శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ॥ ౭౨

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవతత్ । కృతవాన్పఙ్క్తిరథోవిలంఘ్యయత్
అపదేపదమర్పయంతిహి । శ్రుతవంతోపి రజోనిమీలితాః॥ ౭౩

హాతాతేతిక్రందితమాకర్ణ్యవిషణ్ణ । స్తస్యాన్విష్య న్వేతసగూఢప్రభవంసః
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం । తాపాదంతః శల్యఇవాసీత్క్షితిపోపి॥ ౭౪

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన । పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః
తస్మైద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి । రాత్మాన మక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౭౫

తచ్చోదితశ్చ తమనుద్ధృత శల్యమేవ । పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర । మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిశ్శశంస॥ ౭౬

తౌదంపతీ బహువిలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా । శల్యం నిఖాతముదహారయతా మురస్తః
సోభూత్పరాసురథభూమిపతింశశాప । హస్తార్పితైర్నయనవారిభిరేవవృద్ధః॥ ౭౭

తేజిపైఁజమరీమృగ ♦ రాజిమట్టుఁ । దిరిగిశరములఁ జెవిదాఁకఁ ♦ దీసిగురిసి
లీలనెడలించి చామర ♦ వాలములను । దృష్టిగనెఁ దతఁడు తక్కిన ♦ నృపతులట్లు॥ ౨౫

వీడిరతికేళివిరిసరుల్ ♦ గూడియుండు । తనసతీకేశపాశమున్ ♦ దలఁపుగొలుప
నెమ్మినేయఁడు నృపుఁడు పిం ♦ ఛమ్మువిప్పి । నశ్వసామీప్యమునఁజెర ♦ లాడుచున్న॥

కరముబడలిన నృపతిముం ♦ గురులనంటి । వదనమునఁగ్రాలుచెమటపై ♦ వ్రాలివ్రాలి
చల్లతుంపరతోఁగూడి ♦ పల్లవముల । విప్పుగహనానిలముముద్దు ♦ వెట్టుకొనియె॥ ౨౭

ఇట్లు కార్యాంతరమ్ముల ♦ నెల్లమఱచి । ధరణిభారమ్ము సచివుల ♦ తలనుబెట్టి
యెడతెగని సేవనురాగ ♦ మెచ్చనతఁడు । లోఁగె వేఁటకుఁజతురకు♦లోఁగుపగిది॥ ౨౮

ఒక్కపరిచరుఁడునులేని ♦ యొక్కచోటఁ । దేజరిల్లఁగ నోషధీ ♦ దీపవితతి
పల్లవమ్ములపువ్వుల ♦ పాన్పుమీఁదఁ । రాత్రిగడపెను దశరథ ♦ రాజమౌళి॥ ౨౯

వనకరులకర్ణతాళముల్ ♦ పటుహరవము । లీలఁజెలఁగినవేఁకువ ♦ మేలుకాంచి
వందిశుభగీతముల చంద ♦ మొందువిహగ । మధురరుతముల నాలించి ♦ మహిపుఁడలరె॥ ౩౦

లేడివిపినంబులోఁజన్న ♦ జాడఁబట్టి । పార్శ్వచరులకుఁదాఁ గనఁ ♦ బడకయుండఁ
జేరెవరపక్షమునిజన ♦ సేవ్యఁదమస । నురుగు జడలినగుజ్జము ♦ నోటఁగాఱ॥ ౩౧

కడవనాననదిముంచఁగాఁ ♦ బొడముదీర్ఘ । కలరవమ్మును ద్విరదఘీం ♦ కారమంచు
నెంచియాశబ్దపథము గు ♦ ర్తించివిడిచెఁ । దీవ్రశరమును నరపాల ♦ తిలకమపుడు॥ ౩౨

నృపులకునిషిద్ధమేయైన ♦ నిట్టిపథము । ధర్మమును దాఁటి మెట్టెను ♦ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞులేనిరజోగుణ ♦ బద్ధులైనఁ । బదమునిడుదురుగాదె దు ♦ ష్పథమునందు॥ ౩౩

అంత హాతండ్రి! యనియెడు ♦ నార్తరవము । వినఁబడినయంతఁ దీనుఁడై ♦ వెదకియచట
వేతసనికుంజమున మునిసుతు ♦ విశిఖవిద్ధు । ఘటయుతుఁ గాంచి చింతాగ్ర ♦ ఘటితుఁడయ్యె॥

పత్రిఖచితకులుఁడైనవిభుఁడు గు ♦ ర్జంబుడిగ్గి । కులముమునినడుగుపడిగినఁ ♦ గుంభయోని
మాటతడఁబడనాతఁడు ♦ మాఱుపలికెఁ । దాద్విజేతరతాపస ♦ తనయుఁడంచు॥ ౩౫

అతఁడు గోరఁగ శరముకో ♦ నతనినృపుఁడు । కనులులేనట్టిజనకుల ♦ కడకుఁదెచ్చి
యేకపుత్రునిముందిడి ♦ యొఱుకపఱిచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ♦ యట్టితప్పు॥ ౩౬

దంపతులువారలెంతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి । హస్తచేతను శరముదీ ♦ యంగఁజేయఁ
దనయుఁడుగతించె వృద్ధుఁడో ♦ జనకుఁడంతఁ । దిట్టఁదొడఁగెనుగన్నీరు ♦ పట్టిచేత॥ ౩౭

దిష్టాంతమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా । దంత్యే వయస్యహమివేతి త ముక్తవంతం
ఆక్రాంతపూర్వ మివముక్తవిషం భుజంగం । ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః॥
శాపోప్యదృష్టతనయానన పద్మశోభే । సానుగ్రహో భగవతా మయిపాతితోయం
కృష్యాం దహన్నపి ఖలుక్షితిమింధనేద్ధో । బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి॥
ఇత్థంగతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం । వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన
ఏధాన్హుతాశనవతః సమునిర్యయాచే । పుత్రం పరాసుమనుగంతుమనాః సదారః॥

ప్రాప్తానుగః సపదిశాసనమస్యరాజా
సంపాద్యపాతక విలుప్తధృతిర్నివృత్తః
అంతర్నివిష్టపదమాత్మ వినాశహేతుం
శాపం దధజ్జ్వలన మౌర్వమి వాంబురాశిః॥ ౮౨

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
మృగయావర్ణనో నామ నవమఃసర్గః.

నావలెనె వార్ధకంబున ♦ నీవుగూడఁ । బుత్రశోకంబుచే మృతిఁ ♦ బొందుమంచుఁ
గ్రొక్కనహితోల్లవిషమును ♦ గ్రక్కుకరణిఁ । బల్కెఁ బ్రథమాపరాధిన్వ ♦ పాలుఁడనియె॥

నుతునిముఖపద్మకాంతిని ♦ జూడనట్టి । నాకు మీతిట్టు దీవెన ♦ నాఁ దనర్చె
నగ్నికజ్జలతోమండి ♦ యవనితలముఁ । గాల్చినట్ల సస్యహేతువై ♦ క్రాలుఁగాదె॥ ౮౯

వధ్యుఁడనుమీకుఁ గరుణావి ♦ వర్జితుండ । నేమిసెలవనియడుగ భూ ♦ మీశునతఁడు
నుతునికడ కేగెదను నాదు ♦ సతినిగూడి । కూర్పు మా కగ్ని నీవని ♦ కోరెమౌని॥ ౯౦

చ॥ అనుచరరాజిఁబంచి ముని ♦ యానతిఁదీటిచి తత్క్షణంబ య
జ్జనపతిమళ్ళిఁ బాపమున ♦ స్వాంతముశాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
దననిరయంపుఁగారణము ♦ తాపనుశాపము వేరుపాఱఁగా
ఘనబడబానలంబుగల ♦ కంధినిబోలుచు రాజధానికిన్॥ ౯౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

దశమః సర్గః

పృథివీం శాసతస్తస్య । పాకశాసనతేజసః
కించిదూనమనూనర్ధేః । శరదామయుతం యయౌ॥ ౧

న చోపలేభే పూర్వేషా । మృణనిర్మోక్షసాధనం
సుతాభిధానం స జ్యోతిః । సద్యః శోకతమోపహం॥ ౨

*మనోర్వంశశ్చిరం తస్మి । న్ననభివ్యక్తసంతతిః
నిమజ్య పునరుత్థాస్య । న్నదః శోణ ఇవాభవత్॥ ౩

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిః స చిరం నృపః
ప్రాఙ్మంథాదనభివ్యక్త । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౪

ఋష్యశృంగాదయస్తస్య । సంతః సంతానకాంక్షిణః
ఆరేభిరే జితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౫

తస్మిన్నవసరే దేవాః । పౌలస్త్యోపప్లుతా హరిం
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తా । శ్ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౬

తే చ ప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధే చాదిపూరుషః
అవ్యాక్షేపో భవిష్యంత్యాః । కార్యసిద్ధేర్హి లక్షణం॥ ౭

భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తం దివౌకసః
తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౮

శ్రియః పద్మనిషణ్ణాయాః । క్షౌమాంతరితమేఖలే
అంకే నిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

దశమాశ్వాసము.

గీతములు.

పాకశాసనతేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధినిగాంచిన ♦ దశరథుండు
ధరణినేలఁగనించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రింపుఁగోలఁది య♦బ్దములుగడచె॥ ౧

కాని యానృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితౄణనిర్మోక్షు ♦ సాధనంబు
పరమశోకాంధకార ని♦వారణంబు । సుతుఁడనెడుశుభ్రతేజంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨

*అప్పటికిఁజూడనెంతయు ♦ నణఁగితఱిని । బాఱనుండెడుశోణకై ♦ పడినిదోఁచె
సంతుగాంచనిదశరథే ♦ శ్వరునియందు । నణఁగియుండెడుమనునృపు ♦ నన్వయంబు॥ ౩

తెలుచుటకుముందురత్నసం ♦ తతికిసైన । కారణమునకువేఁచిన ♦ కంధివోలెఁ
జాలకాలము వేఁచెను ♦ సంతతికిని । దగినకారణమునకయి ♦ ధరణిధవుఁడు॥ ౪

ఋష్యశృంగాదినిర్జితేం ♦ ద్రియులుబధులు । సంతతినిగోరుదశరథ ♦ జనపమణికిఁ
దగినపుత్రేష్టిలుగలుగఁగా ♦ ధర్మకధని । యాగమొనరింపఁదొడఁగిరి ♦ యాజ్ఞికులుగ॥ ౫

అపుడుపౌలస్త్యుబాధచే ♦ నమరులరిగి । హరికిశరణంబుసొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మండువేసవియందలి ♦ యెండవడికి । బడలిఛాయాతరువుఁజేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬

అర్ణవమువారుచేరిన ♦ యాక్షణంబ । పాలకుండాదిపురుషుఁడు ♦ మేలుకాంచె
భావికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణముకాదెచూడజా ♦ లమ్ములేమి॥ ౭

ఆదిశేషునితనువున ♦ నలరువానిఁ । బఱపుపడగలమణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగలసీను దేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచెనానందమున దివౌ ♦ కశ్చయంబు॥ ౮

శ్రీత్రమొలనూలు మేలుదు ♦ కూలమమరు । నబ్జపీఠస్థయౌ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
బరమక్షౌమలతత్కర ♦ పల్లవములఁ । జాచియున్నట్టిచరణ కం ♦ జములవాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసం శారదమివ । ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం
కౌస్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణంబృహతోరసా॥ ౧౧

బాహుభిర్విటపాకారై । ర్దివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాంమధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥ ౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలోపిభిః
హేతిభిశ్చేతనావద్భి । రుదీరితజయస్వనం॥ ౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కులిశవ్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేనగరుత్మనా॥ ౧౪

యోగనిద్రాంతవిశదైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం । సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౫

ప్రణిపత్యసురాస్తస్మై । శమయిత్రేసురద్విషాం
అథైనంతుష్టువుస్తుత్య । మవాఙ్మనసగోచరం॥ ౧౬

నమోవిశ్వసృజేపూర్వం । విశ్వంతదనుబిభ్రతే
అథవిశ్వస్యసంహర్త్రే । తుభ్యంత్రేధాస్థితాత్మనే॥ ౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథాదివ్యంపయోశ్నుతే
దేశేదేశేగుణేష్వేవ । మవస్థాస్త్వమవిక్రియః॥ ౧౮

*ఏకఃకారణతస్తాంతా । మవస్థాంప్రతిపద్యసే
నానాత్వంరాగసంయోగాత్ । స్ఫాటికస్యేవదృశ్యతే॥ ౧౯

అమేయోమితలోకస్త్వ । మనర్థీప్రార్థనావహః
అజితోజిష్ణురత్యంత । మవ్యక్తోవ్యక్తకారణం॥ ౨౦

హృదయస్థమనాసన్న । మకామంత్వాంతపస్వినం
దయాళుమనఘస్పృష్టం । పురాణమజరంవిదుః॥ ౨౧

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః
సర్వప్రభురనీశస్త్వ । మేకస్త్వంసర్వరూపభాక్॥ ౨౨

అలరువెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱలు లేయెండఁబోలెడు ♦ వలువ వాని
శారదడినాదివలెయోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁజూడంగనొప్పెడు ♦ సొబగు వాని॥ ౧౦

తళుకుశ్రీవత్సమునకుఁదాఁ ♦ గొలుపునట్టి । పద్మకానందముకురమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబునానొప్పి ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభముపక్షమునఁదాల్చి ♦ కాలువాని॥ ౧౧

దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁబోలు బాహువుల్ ♦ వెలయుకతనఁ
గడలినడుమనుమరలఁదాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబువలెఁగడు ♦ వఱలువాని॥ ౧౨

దానవస్త్రీలచెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదముచేఁగల్గురక్తిమ ♦ మాపునట్టి
జీవముంగలశస్త్రాళి ♦ చేతఁగలుగు । దశదిశలఁబొల్చుజయమునినా ♦ దములవాని॥ ౧౩

పగనహీంద్రునితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జెలఁగునట్టి
వినతుఁడైకేలుమోడ్చి సే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁడుండెడుకొల్వులోఁ ♦ గాలువాని॥

సుఖశయనపరిశ్నసలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువు మొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచిధన్యులఁజేయుచు ♦ మించువాని॥

వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱలువానిఁ । బొగడయోగ్యునిభగవంతుఁ ♦ బొగడిరపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ సూరగొనెడు । వల్లభునియంఘ్రులకుఁబ్రీఁ ♦ మిల్లిసురలు॥

మొదటవిశ్వముసృజియించి । పిదపదానిఁ । బోషణమొనర్చికడపట ♦ బ్రింగఁజేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవనీకు । భక్తిసల్పుచునున్నాము ♦ వందనములు॥ ౧౭

తొలుతదివినుండిజాఱెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటేరుచియున్నను ♦ బెక్కులైన
దేశములమాఱునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మారుదువుమార్పలేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౮

*పెక్కులైనయుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁగనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయిరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టి పలువితములఁగానఁ ♦ బడెడువట్లు॥ ౧౯

కొలఁతకందవులోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలులేవు తీర్తువు ♦ కోర్కెలెల్ల
నజితుఁడవునీకుజయముగు ♦ నన్నికడల । వ్యక్తకారణుఁడగుదువ ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౨౦

ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన మా ♦ రస్థుఁడంచు । వాంఛలేశమ్ములేనిత ♦ పస్వియంచు
వగకుఁజిక్కనిపరమకృ ♦ పాళువంచు । నిన్నుజరలేనివృద్ధంచు ♦ నెన్నుచుంద్రు॥ ౨౧

తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికినీకుఁగారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైనయాదటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడవన్నిరూపాల ♦ నొప్పుదీవు॥

సప్తసామోపగీతంత్వాం । సప్తార్ణవజలేశయం
సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యుః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥ ౨౩

చతుర్వర్గఫలంజ్ఞానం । కాలావస్థాచతుర్యుగా
చతుర్వర్ణమయోలోక । స్త్వత్తఃసర్వంచతుర్ముఖాత్॥ ౨౪

అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసాహృదయాశ్రయం
జ్యోతిర్మయంవిచిన్వంతి । యోగినస్త్వాంవిముక్తయే॥ ౨౫

అజస్యగృహ్ణతోజన్మ । నిరీహస్యహతద్విషః
స్వపతోజాగరూకస్య । యాథార్థ్యంవేదకస్తవ॥ ౨౬

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం । చరితుందుస్తరంతపః
పర్యాప్తోసిప్రజాఃపాతు । మౌదాసీన్యేనవర్తితుం॥ ౨౭

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానఃసిద్ధిహేతవః
త్వయ్యేవనిపతంత్యోఘా । జాహ్నవీయాఇవార్ణవే॥ ౨౮

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
గతిస్త్వంవీతరాగాణా । మభూయఃసన్నివృత్తయే॥ ౨౯

ప్రత్యక్షోప్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యాదిర్మహిమాతవ
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యంత్వాంప్రతికాకథా॥ ౩౦

కేవలంస్మరణేనైవ । పునాసిపురుషంయతః
అనేనవృత్తయఃశేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥ ౩౧

ఉదధేరివరత్నాని । తేజాంసీవవివస్వతః
స్తుతిభ్యోవ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణిచరితానితే॥ ౩౨

అనవాప్తమవాప్తవ్యం । నతేకించనవిద్యతే
లోకానుగ్రహఏవైకో । హేతుస్తేజన్మకర్మణోః॥ ౩౩

మహిమానంయదుత్కీర్త్య । తవసంహ్రియతేవచః
శ్రమేణతదశక్త్యావా । నగుణానామియత్తయా॥ ౩౪

ఇతిప్రసాదయామాసు । స్తేసురాస్తమధోక్షజం
భూతార్థవ్యాహృతిఃసాహి । నస్తుతిఃపరమేష్ఠినః॥ ౩౫

సప్తసామంబులునునిన్నె ♦ సంస్తుతించు । సప్తజలధులునీకగు ♦ శయనతలము
సప్తలోకంబులకునీవు ♦ సంశ్రయంబు । సప్తజిహ్వుఁడునీకునా ♦ స్యమనియందుౄ॥

నాల్గుపురుషార్థములఫల ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్లఁ । గలుగునీనుండిమేకద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యొసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకుము ♦ ముక్షులైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుందురుదేవ॥

జన్మమెత్తుచునుందువ ♦ జన్ముఁడవయ్యు । రిపులఁదెగటారిచెదవుని ♦ ష్క్రియుఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రజాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమౌ తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వమువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౭

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నమ్ములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందుననీలోన ♦ నబ్ధియందు । నఖిలగంగాప్రవాహమ్ము ♦ లౌ తెఱఁగున॥ ౨౮

స్వాంతమునుబెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౯

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామ♦గోచరమగు
నింక నూహ బశ్రుతుల నూ♦హింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగనెవ్వఁడి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రన ♦ నరునినీవు । పావనునొనర్చుచుందువు ♦ పరమపురుష
యిదియె తెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్శనాదులఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ ౩౧

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాజి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకందకదూరమై ♦ క్రాలుకరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ ౩౨

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియున్నె ♦ పూర్ణపురుష
జన్మకర్మమ్ములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్ల లోకమ్ములననుగ్ర ♦ హింపఁగాక॥ ౩౩

దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ బొగడివాక్కులుకొలఁపడి ♦ పొదలకుంట
బడలికనో శక్తిలేకయొ ♦ పొడముఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ ౩౪

అయ్యధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యందమందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరిసురలుం
కానిసురమేష్ఠికవినుతుల్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మైకుశలసంప్రశ్న । వ్యంజితప్రీతయేసురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యుర్నైరృతోదధేః॥ ౩౬

అథవేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచభగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౩౭

పురాణస్యకవేస్తస్య । వర్ణస్థానసమీరితా
బభూవకృతసంస్కారా । చరితార్థైవభారతీ॥ ౩౮

బభౌసదశనజ్యోత్స్నా । సావిభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషాచరణా । ద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౩౯

జానేవోరక్షసాక్రాంతా । వనుభావపరాక్రమౌ
అంగినాంతమసేవోభౌ । గుణౌప్రథమమధ్యమౌ॥ ౪౦

విదితంతప్యమానంచ । తేనమేభువనత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధోర్హృదయమేనసా॥ ౪౧

కార్యేషుచైకకార్యత్వా । దభ్యర్థ్యోస్మినవజ్రిణా
స్వయమేవహివాతోగ్నేః । సారథ్యంప్రతిపద్యతే ౪౨

స్వాసిధారాపరిహృతః । కామంచక్రస్యతేనమే
స్థాపితోదశమోమూర్ధా । లభ్యాంశఇవరక్షసా॥ ౪౩

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాత్తు । మయాతస్యదురాత్మనః
అత్యారూఢంరిపోఃసోఢం । చందనేనేవభోగినః॥ ౪౪

ధాతారంతపసాప్రీతం । యయాచేసహిరాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౪౫

సోహందాశరథిర్భూత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామిశరైస్తీక్ష్ణై । స్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం । కల్పితంవిధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వేనిశాచరైః॥ ౪౭

వైమానికాః పుణ్యకృత । స్త్యజంతుమరుతాంపథి
పుష్పకాలోకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్పరాః॥ ౪౮

కుశలసంప్రశ్న మొనరించి ♦ కూర్మి నెఱపి । నట్టివానికిహరికి న ♦ య్యమరులపుడు
ప్రళయమొందకరాక్షస ♦ జలధిపొంగి । కలుగఁజేయువిపత్తును ♦ దెలిపిరంత॥ ౩౬

అబ్ధితీరాన నైలగు ♦ హాంతరమునఁ । గలుగునట్టిప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁగ్రాలి
జలధిఘోషంబుఁదెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికెభగవంతుఁడతులక్ర ♦ పాపయోధి॥

అప్సరాణకవీంద్రుని ♦ యందునుండి । తగినవర్ణస్థలంబులఁ ♦ దరలుచుండి
విమలసంస్కారమునుబొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థురాలైన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥

అంఘ్రిఁబ్రవహించిమిగిలిన♦యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁబ్రవహించు♦నోజనొప్పె
దంతరుచిచంద్రికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూతమైనట్టివిభునివా ♦ క్ప్రవరమిట్లు॥ ౩౯

తనువుదాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరుసత్వ । గుణరజోగుణములఁదమో ♦ గుణమడంచు
కరణియుష్మత్ప్రభావవి ♦ క్రమములెల్ల । నడఁచెరాక్షసుఁడెఱుఁగుదు ♦ నమరులార॥ ౪౦

సాధువ్రమనఁబుతెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకముచేతఁదప్తమా ♦ పగిదినిపుడు
దనుజుచేమఁజ్జగంబులు ♦ తప్తమగుట । తెలిసియున్నదినాకునో ♦ త్రిదశులార॥ ౪౧

ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యొసఁగుచుండ । వజ్రియిక్కార్యములవేఁడ ♦ వలెనెనన్నుఁ
వహ్నిప్రార్థింపకయెగాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదేదానిసారథ్య ♦ మునుదలంప॥ ౪౨

దనుజపతిదనశితఖడ్గ ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబుచేతను ♦ నఱకఁదగిన
భాగముగనిల్పియున్నాఁడు ♦ పదిలముగను । దనదుపదియవశిరమును ♦ దథ్యమరయ॥

బ్రహ్మయొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్మకతన । నద్దురాత్మునిదశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతపఱుకునుసేసహి ♦ యింపవలసె । నురగవృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪

తపమునకుఁబ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁగూర్చి । మనుజులనులెక్కసేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబుసురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరము వేఁడె॥ ౪౫

దశరథనృపాలతనయుఁడై ♦ ధరణిఁబుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁగడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగనర్పింతువానివౌ ♦ తలలనేను । గమలచయముగశితశర ♦ కాండములను॥ ౪౬

తడవఁలేదికమరలన ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతియాజ్ఞికుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యధముఁడౌమాయరక్కసు ♦ లంటనట్టి । వరహవిర్భాగములమీరు ♦ వడయఁగలరు॥ ౪౭

అంబుదముచాటుగాఁగొని ♦ యంబరమున । వెఱపునవిమానములనెక్కి ♦ తిరుగుమీరు
పుష్పకాలోకసంక్షోభ ♦ మునుదొఱంగి । సుకముగానుండుఁడింకనో ♦ సుకృతులార॥

మోక్ష్యధ్వే స్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంత్రితపౌలస్త్య । బలాత్కారకచగ్రహైః॥ ౪౯

రావణావగ్రహక్లాంత । మితివాగమృతేనసః
అభివృష్యమరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘస్తిరోదధే॥ ౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । సురకార్యోద్యతంసురాః
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమివద్రుమాః॥ ౫౧

అథతస్యవిశాంపత్యు । రంతేకామ్యస్యకర్మణః
పురుషఃప్రబభూవాగ్నే । ర్విస్మయేనసహర్త్విజాం॥ ౫౨

హేమపాత్రగతందోర్భ్యా । మాదధానఃపయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపిదుర్వహం॥ ౫౩

ప్రాజాపత్యోపనీతంత । దన్నంప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవపయసాంసార । మావిష్కృతముదన్వతా॥ ౫౪

అనేనకథితారాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతించకమేతస్మిం । స్త్రైలోక్యప్రభవోఽపియత్॥ ౫౫

సతేజోవైష్ణవంపత్న్యో । ర్విభేజేచరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోఃప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥ ౫౬

అర్చితాతస్యకౌసల్యా । ప్రియాకేకయవంశజా
అతఃసంభావితాంతాభ్యాం । సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః॥ ౫౭

తేబహుజ్ఞస్యచిత్తజ్ఞే । పత్న్యౌపత్యుర్మహీక్షితః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥ ౫౮

సాహిప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్న్యోరుభయోరపి
భ్రమరీవారణస్యేవ । మదనిస్యందరేఖయోః॥ ౫౯

తాభిర్గర్భఃప్రజాభూత్యై । దధ్రేదేవాంశసంభవః
సౌరీభిరివనాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥ ౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామివసంపదః॥ ౬౧

పరసతీకచములఁబట్టిఁ ♦ బట్టుకుండ । శాపమునఁగట్టువడిదశా♦స్యములవాఁడు
మైలపడుపనిదేవబం ♦ దీలజడల । ముడులవదలింపుఁడెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణావగ్రహముచేఁ గ♦రమ్ము వాఁడు । నమరసస్యాళిమీఁద వా♦గమృతవృష్టి
నివ్విధంబునఁగురిసియ♦కృష్ణమేఘు । మెంతయునువింతదోఁప న♦దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు ను♦ద్యుక్తుఁడైన । విష్ణువును దేవవిభుఁడావె ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను । విరులతోఁ గాలివెనుజను ♦ తరులపగిది॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ♦రాంతమందు । సకలఋత్విగ్గణంబు వి♦స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ♦హాత్ముఁడొకఁడు । పరమదివ్యాంశశోభిత ♦ పురుషవరుఁడు॥

ఆప్రభుండాద్యుఁడందున♦నుప్రవిష్టుఁ । డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు । నతఁడు గేలనుదాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్ప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంతి । వాసవుఁడువార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైనయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు । నన్నృపాలుఁడుగొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥

మూఁడుజగములఁబుట్టించు ♦ వాఁడుగూడఁ । బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజుసుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె । యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యార్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే♦జంబునతఁడు । భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా♦లాతపంబు । దివిభువులఁబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ । గైకయెంతయుఁబ్రియయయు ♦ క్రాలుకతన
వారిఁగోరెనుమిత్రకు ♦ వారివారి । భాగమిడిగారవింపంగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియునెఱింగిచి త్తజ్ఞుఁ ♦ డైనమగని । యిష్టమునుబట్టియభ్భార్య ♦ లిరువురంతఁ
జెలిసగముసేసితమపాలి ♦ చరువునందు । మించుప్రేమనుదాని సు♦మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయిర్వురుసవతుల ♦ యందుఁబ్రేమ । సమముగాఁజూపుచుండెఁబ్ర♦సన్నమతిని
గరికినిరుప్రక్కఁగటములఁ♦గారుమదము । సమముగానెరిచిపేర్మింప ♦ భ్రమరమాడ్కి॥

అర్కకిరణమ్ములనునాడు ♦ లమృతమనెడు । సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
జనులసిరికయిదేవాంశ ♦ జనితమైన । గర్భమునుదాల్చిరెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములనులోనవహియించి ♦ ప్రబలుచుండు । సస్యసంపదతోఁబోల్పఁ ♦ జాలిరాణు
లొక్కమాఱుగగర్భమ్ము ♦ లొందిమిగులఁ । దెల్లఁబాఱినతనులతోఁ ♦ దేజరిలిరి॥ ౬౧

గుప్తం దదృశురాత్మానం । సర్వాస్స్వప్నేషు వామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥ ౬౨

హేమపక్షప్రభాజాలం । గగనే చ వితన్వతా
ఊహ్యంతే స్మ సుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥ ౬౩

బిభ్రత్యా కౌస్తుభన్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ । పద్మవ్యజనహస్తయా॥ ౬౪

కృతాభిషేకైర్దివ్యాయాం । త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ । గృణద్భిరుపతస్థిరే॥ ౬౫

తాభ్యస్తథావిధాన్స్వప్నాన్ । ఛ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం । గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౬౬

విభక్తాత్మా విభుస్తాసా । మేకః కుక్షిష్వనేకధా
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానామపామివ॥ ౬౭

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయే సతీ
పుత్రం తమోపహం లేభే । నక్తం జ్యోతిరివౌషధిః॥ ౬౮

రామ ఇత్యభిరామేణ । వపుషా తస్య చోదితః
నామధేయం గురుశ్చక్రే । జగత్ప్రథమమంగళం॥ ౬౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాప్రతిమతేజసా
రక్షాగృహగతా దీపాః । ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౭౦

శయ్యాగతేన రామేణ । మాతా శాతోదరీ బభౌ
సైకతాంభోజబలినా । జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౭౧

కైకేయ్యాస్తనయో జజ్ఞే । భరతో నామ శీలవాన్
జనయిత్రీమలంచక్రే । యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౭౨

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ । సుమిత్రా సుషువే యమౌ
సమ్యగారాధితా విద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥ ౭౩

నిర్దోషమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అన్వగాదివ హి స్వర్గో । గాం గతం పురుషోత్తమం॥ ౭౪

శంఖచక్రగదాఖడ్గ ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁదాల్చివామనుల్ ♦ చెంతఁజేరి
భద్రముగఁదమ్మునెపుడు గా♦పాడునట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య♦పతులుసతులు॥

నింగిబంగారుఱెక్కల ♦ నిగ్గునెఱపి । వేగమునకంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
గరుడుఁడెక్కించుకొనితమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ పతులుసతులు॥

విభుఁడుదనయొద్దనిడిన కౌ♦స్తుభముతనదు । వక్షమునవ్రేలుచుండఁగాఁ ♦ బద్మనెడు
వీవనసుబట్టిలక్ష్మి సే♦వించినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ పతులుసతులు॥ ౧౭

అభ్రగంగానదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతోవచ్చి ♦ విమలభక్తి
సప్తఋషులునుదమపూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ పతులుసతులు॥

సతులువినిచినవినియట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడుచాలసం ♦ తసముగొంది
తానుద్రైలోక్యగురునకుఁ♦దండ్రియగుట । యొఱిఁగియెంతయుశ్రేష్ఠుఁగా ♦ నెంచెఁదన్ను॥

విమలసలిలంబులోపల ♦ విధునిబింబ । మొక్కటయ్యునుపెక్కులై ♦ యుండురీతి
నొక్కఁడయ్యునువిభుఁడుదాఁ ♦ బెక్కులైన । భాగములనుండెవారి గ♦ర్భములయందు॥

ప్రసవసమయానదశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోకమెల్లనుమాపెడు ♦ సుతునిఁబడసెఁ
దమముమాయించుశక్తితోఁ ♦ దనరుచుండు । ప్రభనురాత్రిరవోషధి ♦ పడయునట్లు॥ ౧౮

పుత్రునిమనోహరంబైన ♦ పోలుపుఁగాంచి । యెంతయునుబ్రేరితుండయి ♦ సంతసమున
జగములకునాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబునిడెఁదండ్రి ♦ రమ్యముగను॥ ౧౯

దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర ♦ దీపమగుచు । ననుపమంబగుకాంతిచే ♦ నలరునతని
ప్రభనుశయ్యాగృహంబు దీ ♦ పంబులెల్లఁ ♦ దెగడఁబడినట్లులుండెను ♦ దీప్తితఱిగి॥ ౨౦

శిశువురాముఁడుశయ్యపైఁ ♦ జెన్నుమీఱి । సన్నగిలినట్టియుదరంబు ♦ గన్నమాత
యమలసైకతపద్మోప ♦ హారమమరి । సన్నగిలినశరద్గంగ ♦ సరణివొప్పె॥ ౨౧

పుట్టెకైకేయికంతఁదాఁ ♦ బుత్రుఁడగుచు । శీలవంతుఁడుభరతాఖ్యుఁ ♦ డెలఁగువాఁడు
సిరినివినయంబుగైసేయు ♦ తెఱఁగుదోఁప । లలితగతిఁదల్లిజాతఁ డ ♦ లంకరించె॥ ౨౨

అంతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను ♦ లనెడుసుతులఁ । గవలసద్గుణవంతులఁ ♦ గనెసుమిత్ర
చక్కఁగానభ్యసించిన ♦ శాస్త్రమరయ । జ్ఞానవినయంబులనుగాంచు ♦ చందమునను॥

విశ్వవిభుఁడైవెలుఁగున ♦ విష్ణువెంట । స్వర్గమేవచ్చినట్టులు ♦ జగతియప్పు
డఖిలదోషవిముక్తయై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁగాంచి ♦ యొలమినించె॥ ౨౪

తస్యోదయేచతుర్మూర్తేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విరజస్కైర్నభస్వద్భి । ర్దిశఉచ్ఛ్వసితాఇవ॥ ౭౫

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోవిప్రకృతావాస్తా । మపవిద్ధశుచావివ॥ ౭౬

దశాననకిరీటేభ్య । స్తత్క్షణంరాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేనపర్యస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౭౭

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాంతస్యపుత్రిణః
ఆరంభంప్రథమంచక్రు । ర్దేవదుందుభయోదివి॥ ౭౮

సంతానకమయీవృష్టి । ర్భవనేచాస్యపేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । సైవాదిరచనాభవత్॥ ౭౯

కుమారాఃకృతసంస్కారా । స్తేధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమంవవృధిరేపితుః॥ ౮౦

స్వాభావికం వినీతత్వం । తేషాంవినయకర్మణా
ముమూర్ఛసహజం తేజో । హవిషేవహవిర్భుజాం॥ ౮౧

పరస్పరవిరుద్ధాస్తే । తద్రఘోరనఘంకులం
అలముద్ద్యోతయామాసు । ర్దేవారణ్యమివర్తవః॥ ౮౨

సమానేపిహిసౌభ్రాత్రే । యథోభౌరామలక్ష్మణౌ
తథాభరతశత్రుఘ్నౌ । ప్రీత్యాద్వంద్వంబభూవతుః॥ ౮౩

తేషాంద్వయోర్ద్వయోరైక్యం । బిభిదేనకదాచన
యథావాయువిభావస్వో । ర్యథాచంద్రసముద్రయోః॥ ౮౪

తేప్రజానాంప్రజానాథా । స్తేజసాప్రశ్రయేణచ
మనోజహ్రుర్నిదాఘాంతే । శ్యామాభ్రాదివసాఇవ॥ ౮౫

సచతుర్ధాబభౌవ్యస్తః । ప్రసవః పృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణా । మవతారఇవాంగభాక్॥ ౮౬

గుణైరారాధయామాసు । స్తేగురుంగురువత్సలాః
తమేవచతురంతేశం । రత్నైరివమహార్ణవాః॥ ౮౭

పాదలిహారినాల్గుమూర్తుల ♦ నుదయమంద । ధూళిలేకుండవీచెడు ♦ గాలిచూడ
దశవదనభీతపతియుత ♦ దిశలుభయము । మానివిడిచినయూపిరి ♦ మాడ్కిఁదోఁచె॥ ౨౫

వీతిహోత్రుఁడుపొగవీడి ♦ వెలుఁగుచుండఁ । దరణినిర్మలకిరణాళిఁ ♦ దనరుచుండఁ
జెడుగురక్కసుచేబాధ ♦ పడినవార । లపుడుదుఃఖివిముక్తులై ♦ నట్లుతోఁచె॥ ౨౬

అత్తఱిదశాస్యమకుటంబు ♦ నందునుండి । రాలిపడుచుండునట్టి ర ♦ త్నాళియనెడు
వ్యాజమునరాల్చుచుండెఁ గ్ర♦వ్యాదలక్ష్మి । నేలపైబొటబొటను గ♦న్నీటిబొట్లు॥ ౨౭

పుత్రవంతునిదశరథు ♦ పుత్రిజన్మ । మూదకఁబూగఁబొల్చుచు ♦ శుభములొల్ప
తూర్యములకెల్లనురల దుం♦దుభులెమొడటఁ । జెవులకెంతయునింపుగ ♦ దివినిమ్రోసె॥ ౨౮

మానవేంద్రునిమందర ♦ మందిరమున । సురతరుసుమాళిజలజలఁ ♦ గురిసిన్పుని
తనయజన్మోత్సవంబునఁ ♦ దనరుచుండు । నమరశుభకార్యములకుఁదా♦ నాదియయ్యె॥ ౨౯

జాతకర్మాదులనుబొంది ♦ జనపసుతులు । దాదులిచ్చెడుచనుబాలు ♦ దావ్రుచుండి
వర్ధిలిరియగ్రజన్ముని ♦ పగిదినొప్పు । జనకహర్షంపుఁబెంపుతో ♦ సమముగాను॥ ౩౦

వారికెంతయుసహజమై ♦ పఱలునట్టి । వినయమభివృద్ధిచెందెను ♦ విద్యచేత
దప్పికెంతయుసహజమై ♦ దఱలునట్టి । కాంతిహవ్యమ్ముచేవృద్ధిఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౧

పరమమైత్రిమెలంగు న♦వ్వారివలన । రాజిలెనఘుంబుగాంచని ♦ రఘుకులమ్ము
నాకవాసులదైనట్టి ♦ నందనమ్ము । చెలఁగఋతువులవలన రం♦జిల్లునట్లు॥ ౩౨

ఏకసౌభ్రాత్రమునవార ♦ లెసఁగుచున్నఁ । బ్రీతితోఁగూడివెలఁగెడు ♦ రీతిఁజూడ
జతగనుండెరి రామల♦క్ష్మణులుగలిసి । భరతశత్రుఘ్నులునువారి ♦ వలెఁజరింప॥ ౩౩

అనిలపావకులందుఁ జం♦ద్రాబ్ధులందు । నుండుసఖ్యమునకుభేద ♦ మొదవనట్లు
లాజతలయందునుండు న♦న్యోన్యతకును । గలుగదువిభేదమెన్నఁడే ♦ కరణినైన॥ ౩౪

వేసవికిఁదుదనల్లగా ♦ వేయునట్టి । మబ్బుగల్గినదినమట్లు ♦ మహితమైన
వినయతేజమ్ములనుబ్రజా ♦ విభులుప్రజల । మనములాకర్షణమొనర్చి ♦ తనరిరపుడు॥ ౩౫

నాల్గుభాగమ్ములుగను జె♦న్నారుచుండు । నరవరేంద్రునివిమలసం♦తానమెల్ల
సాంగధర్మార్థకామమో♦క్షావతార । మనఁగనొప్పారెనెంతయు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౬

నలుదెసలనేలునాథుఁడై ♦ యలరుజనకు । సంద్రములునాల్గునవరత్న ♦ సమితిచేతఁ
బూజనలిపెడురీతి నఁ♦పూర్ణభక్తి । సుగుణములచేతఁబూజించె ♦ సుతచయంబు॥ ౩౭

సురగజ ఇవదంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై
ర్నయ ఇవపణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః
హరిరివయుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాంతైశ్చకాశేచతుర్భిః॥ ౮౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావ
తారోనామ దశమఃసర్గః

సీ॥ రాజులనందఱ ♦ రణమునవోడించి । రాజిల్లుదశరథ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతమ్ములొప్ప చా♦దంతిమాడ్కి
ఫలసిద్ధినూహింప ♦ వలయునుపాయముల । చేతమించెడురాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బొడవులై కాడికై ♦ వడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్గెదురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశమ్ములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్వుర ♦ సుతులఁగూడి । యెంతయును దేజరిల్లె న♦త్యంతమహిమ॥ ౭౭

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రా
మావతారమను దశమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకాదశః సర్గః

కౌశికేనసకిలక్షితీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్యయాచిత । స్తేజసాంహినవయః సమీక్ష్యతే॥ ౧

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపిలబ్ధవర్ణభాక్ । తందిదేశమునయేసలక్ష్మణం
అప్యసుప్రణయినాం రఘోఃకులే । నవ్యహన్యతకదాచిదర్థితా॥ ౨

యావదాదిశతిపార్థివస్తయో । ర్నిర్గమాయపురమార్గసంస్క్రియాం
తావదాశువిదధేమరుత్సఖైః । సాసపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః॥ ౩

తౌనిదేశకరణోద్యతౌపితు । ర్ధన్వినౌచరణయోర్నిపేతతుః
భూపతేరపితయోఃప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరిబాష్పబిందవః॥ ౪

తౌపితుర్నయనజేనవారిణా । కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ
ధన్వినౌతమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫

లక్ష్మణానుచరమేవరాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌనృపః
ఆశిషంప్రయుయుజేనవాహినీం । సాహిరక్షణవిధౌతయోఃక్షమా॥ ౬

మాతృవర్గచరణస్పృశౌమునే । స్తౌప్రపద్యపదవీంమహౌజసః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్యమధుమాధవావివ॥ ౭

వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతం । శైశవాచ్చపలమప్యశోభత
తోయదాగమఇవోద్ధ్యభిద్యయో । ర్నామధేయసదృశంవిచేష్టితం॥ ౮

తౌబలాతిబలయోః ప్రభావతో । విద్యయోఃపథిమునిప్రదిష్టయోః
మమ్లతుర్నమణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకాదశాశ్వాసము.

గీతములు.

కౌశికుం డొక్కనాఁడు భూ ♦ కాంతుఁజేరి । కాకపక్షము దాలిచి ♦ క్రాలు రాము
యజ్ఞవిఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరెఁ । బ్రాయ మెంచరుఁగా శౌర్య ♦ వంతులందు॥

బుధుల సేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁగన్న రాము ల ♦ క్ష్మణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ ♦ నృపతులెపుడు॥

వార్వలరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథము నెల్ల । నృపుఁడు గైసేయ నానతి ♦ యిడినతోనె
వాయువును మిత్రుఁగాఁగొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ ♦ బూర్తిసేసె॥

చాపములఁ దాల్చి పిత్రాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారు వ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములను
భూపతియు నట్లు నమ్రులై ♦ మ్రొక్కియున్న । సుతులపై బాష్పబిందుల ♦ వితతి రాల్చె॥

తంత్రికన్నీటఁ గూకటుల్ ♦ దడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపసుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలిరపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొనిచన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రాముఁడేకోరె ఋషిగాన ♦ రాజమౌళి
యిడెను దీవెన సేనల ♦ నిడక వెంట । నదియెచాలును రక్షింప ♦ నంచునెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మౌనివరుని । చండతేజుని పథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి వ ♦ ర్తించుచుండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ తేజరిలిరి॥ ౭

ఉద్ధ్యభిద్యాఖ్యనదముల ♦ నొప్పునట్టి । వర్షకాలపుఁ జేష్టకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
వరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయను విద్య ♦ లెలమితోడ । మౌని యొసఁగిన ద్రోవఁద ♦ న్మంత్రమహిమ
వరమణిస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడను బోలె॥ ౯

పూర్వవృత్తకథితైః పురావిదః । సానుజః పితృసఖస్య రాఘవః
ఉహ్యమానఇవవాహనోచితః । పాదచారమపినవ్యభావయత్ ॥ ౧౦

తౌసరాంసిరసవద్భిరంబుభిః । కూజితైశ్శ్రుతిసుఖైః పతత్రిణః
వాయవస్సురభిపుష్పరేణుభి । శ్ఛాయయాచజలదాస్సిషేవిరే ॥ ౧౧

నాంభసాంకమలశోభినాంతథా । శాఖినాంనచపరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేనలఘునాయథాతయోః । ప్రీతిమాపురుభయోస్తపస్వినః ॥ ౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుషస్తపోవనం । ప్రాప్యదాశరథిరాత్తకార్ముకః
విగ్రహేణమదనస్యచారుణా । సోభవత్ప్రతినిధిర్నకర్మణా ॥ ౧౩

తౌసుకేతుసుతయాఖిలీకృతే । కౌశికాద్విదితశాపయాపథి
నిన్యతుఃస్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవధనుషీఅధిజ్యతాం ॥ ౧౪

జ్యానినాదమథగృహ్ణతీతయోః । ప్రాదురాసబహుళక్షపాచ్ఛవిః
తాటకాచలకపాలకుండలా । కాలికేవనిబిడాబలాకినీ ॥ ౧౫

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసాస్వనోగ్రయా
అభ్యభావిభరతాగ్రజస్తయా । వాత్యయేవపితృకాననోత్థయా ॥ ౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం
తాంవిలోక్యవనితావధేఘృణాం । పత్రిణాసహముమోచరాఘవః ॥ ౧౭

యచ్చకారవివరంశిలాఘనే । తాటకోరసిసరామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్యరక్షసాం । ద్వారతామగమదంతకస్యతత్ ॥ ౧౮

బాణభిన్నహృదయానిపేతుషీ । సాస్వకాననభువంనకేవలాం
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపివ్యకంపయత్ ॥ ౧౯

రామమన్మథశరేణతాడితా । దుస్సహేనహృదయేనిశాచరీ
గంధవద్రుధిరచందనోక్షితా । జీవితేశవసతింజగామసా ॥ ౨౦

నైఋతఘ్నమథమంత్రవన్మునేః । ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్
జ్యోతిరింధననిపాతిభాస్కరాత్ । సూర్యకాంతఇవతాటకాంతకః ॥ ౨౧

వామనాశ్రమపదంతతఃపరం । పావనంశ్రుతమృషేరుపేయివా౯
ఉన్మనాఃప్రథమజన్మచేష్టితా౯ । యస్మరన్నపిబభూవరాఘవః ॥ ౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ । డనుజునింగూడి కాల్నడ ♦ నరుగుచున్నఁ
జిత్రసఖుఁడు పూర్వచారిత్రి ♦ విదుఁడు దెలుపు । కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥

రుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు । హారికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
సౌరభలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు । నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతిసుతుల॥

జలజముల నొప్పు జలముల ♦ వలనఁగాని । బడలికను దీర్చు తరువుల ♦ వలనఁగాని
తాపసులు వారిదర్శనో ♦ త్సవమువలన । గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౭

హరనయనదగ్ధ మదనుని ♦ యాశ్రమంబు । చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
గార్యములఁగాక సుందర ♦ కాయమునను । మరుని ప్రతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥

ప్రీతి ముని తెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ । శాపహతచేరి చెఱిచిన ♦ యాపథమున
మోపి కోటుల నిలమీఁదఁ ♦ జాపయుగము । నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రసుతులు॥

వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ । బహుళశరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిఁదోఁచె । నెదుటఁదాటక వారిటం♦కృతి గ్రహించి॥

వేగభరమున వృక్షముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ । బీనుఁగుల మీఁది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
ప్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్లు । లార్చుచును వచ్చి రాము నె♦దిర్చెనసుర॥ ౧౮

కట్టుపలె నెత్తియున్నట్టి ♦ కరముదాని । వ్రేలుప్రేవుల మొలనూలు ♦ గ్రాలుదానిఁ
గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱకుటమ్ము । తోడ స్త్రీవధఁ గలదయుఁ♦గూడనపుడు॥

రాతిఁబోలిన తాటకో ♦ రస్థలమున । రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ । జొరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥

శరదళిత వక్షు యిప్విధి ♦ ధరణిఁబడిన । దానికానన భూమిమా ♦ త్రమ్మెగాక
త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన । పదితలలవాని సిరియుఁ గం ♦ పంబునొందె॥

ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ । కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొంద
గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది । జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరనరిగె॥ ౨౦

కడఁకమెచ్చినమునినుండి ♦ పడసె రాముఁ । డసురలనుజంపుమంత్రియు ♦ తాస్త్రమపుడు
సూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ సూర్యునుండి । కాష్ఠములఁ గాల్చు కాంతిని ♦ గాంచునట్లు॥

అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన । భవ్యతరవామ నాశ్రమ ♦ పదముఁజేరి
పూర్వజన్మస్మరణముఁదాఁ ♦ బొందకున్న । నెరతియును రాముఁడుత్సాహ♦వంతుఁడయ్యె॥

ఆససాద మునిరాత్మన స్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగం తపోవనం॥ ౨౩

తత్ర దీక్షితమృషిం రరక్షతు । ర్విఘ్నతో దశరథాత్మజౌ శరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిః శశిదివాకరావివ॥ ౨౪

వీక్ష్య వేదిమథ రక్తబిందుభి । ర్బంధుజీవపృథుభిః ప్రదూషితాం
సంభ్రమోభవదపోఢకర్మణా । మృత్విజాం చ్యుతవికంకతస్రుచాం॥ ౨౫

ఉన్ముఖః సపది లక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్
రక్షసాం బలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥ ౨౬

తత్ర యావధిపతీ మఖద్విషాం । తౌ శరవ్యమకరోత్స నేతరాం
కిం మహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషు గరుడః ప్రవర్తతే॥ ౨౭

సోస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధే ధనుషి వాయుదైవతం
తేన శైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివ తాటకాసుతం॥ ౨౮

యః సుబాహురితి రాక్షసోపర । స్తత్ర తత్ర విససర్ప మాయయా
తం క్షురప్రశకలీకృతం కృతీ । పత్రిణాం వ్యభజదాశ్రమాద్బహిః॥ ౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయో స్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్య విక్రమం
ఋత్విజః కులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్య నిరవ ర్తయన్ క్రియాః॥ ౩౦

తౌ ప్రణామచలకాకపక్షకౌ । భ్రాతరావవభృథాప్లుతో మునిః
ఆశిషామనుపదం సమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేన పాణినా॥ ౩౧

తం న్యమంత్రయత సంభృతక్రతు । ర్మైథిలః స మిథిలాం వ్రజన్వశీ
రాఘవావపి నినాయ బిభ్రతౌ । తద్ధనుః శ్రవణజం కుతూహలం॥ ౩౨

తైః శివేషు వసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుష్వగృహ్యత
యేషు దీర్ఘతపసః పరిగ్రహో । వాసవక్షణకలత్రతాం యయౌ॥ ౩౩

ప్రత్యపద్యత చిరాయ యత్పున । శ్చారు గౌతమవధూః శిలామయీ
స్వం వపుః స కిల కిల్బిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥ ౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితం మునిం । తం నిశమ్య జనకో జనేశ్వరః
అర్థకామసహితం సపర్యయా । దేహబద్ధమివ ధర్మమభ్యగాత్॥ ౩౫

అర్చకయి శిష్యులిడిన పు ◆ ష్పాదికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ◆ పాదపములఁ
జూడ మోముల నెత్తిన ◆ లేడిగములఁ । దనరు తనయాశ్రమముఁజేరె ◆ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులటు దీక్షఁ ◆ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ◆ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోఁచి శశిరవుల్ ◆ దమమునుండి । కిరణముల చేతజగముర ◆ క్షించుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ◆ పెద్దవైన । నెత్తురుబొట్టులచే నప ◆ వితృమైనఁ
జూచియప్పటి వికంకత ◆ స్రుక్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ◆ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పొదినుండి ◆ యాశుగంబు । దీనిమోమెత్తి దివికిఁదా ◆ దృష్టిఁజాపి
గ్రద్దలాడింను ఱెక్కల ◆ గాలిఁగదలు । పడగలను గల్గు దనుజుల ◆ దమముఁగాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ◆ నధిపులైన । వారిగుఱిపెట్టె రాముండు ◆ వదలిపరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ◆ గరుడుఁడెందు । నీటిపాముల వీఁడికి ◆ ధాటియిడునె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగురాముఁ ◆ డమితజవము । గలుగునినిలాస్త్రమునుగూర్చెఁ ◆ గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండబరువుండు ◆ తాటకేయుఁ । డవనివీఁదను బడెఁ బండు ◆ టాకువోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ◆ నన్యదనుజుఁ । డేరిమాయల నటునిటుఁ ◆ దిరుగువాని
రాముఁడేడ్తెఱఁ జెక్కిత్తు ◆ రపత్రమునను । దనికి నపల ఖగాళికిఁ ◆ బంచిపెట్టె॥ ౨౯

కులపతియును మౌనియైనట్టి ◆ కుశికపుత్రు । యజ్ఞ విఘ్నముఁబాపి య ◆ థార్థవిధిని
గ్రతువు నెఱవేరఁ జేసిన ◆ రాజసుతుల । యాజితేజంబుఁ గొనియాడె ◆ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ◆ కాళ్లకెఱఁగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ◆ హర్షమునను
దర్భనొఱసిన యఱచేతఁ ◆ దనువులంటె । నవభృథస్నాన మొనరించి ◆ యలరుమౌళి॥

యజ్ఞమొనరింప సంసిద్ధుఁ ◆ డైనజనకు । ప్రార్థనంబున మిథిలకు ◆ నరుగుమౌని
తాము విన్నట్టి జనకుని ◆ ధనువుఁజూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁగూడ ◆ వెంటఁగొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ◆ నమునవారు । వరతపోధను గౌతము ◆ పత్నిక్షణము
శపుని కళత్రమైన యా ◆ శ్రమమునందుఁ । దరులక్రింద వసించిరి ◆ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ◆ కృతినినున్న । గౌతమునిభార్య మరల సం ◆ ప్రీతి మెఱయ
నఘహరంబగు రాముపా ◆ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ◆ రమ్యతనువు॥ ౩౮

మౌని యరుదెంచె రాముల ◆ తమ్ములతోడ । ననఁగ వినిచనె నెదురుగ ◆ జనకనృపతి
నర్ఘకానుకసమేత థ ◆ ర్మావతార । మనఁగ నొప్పెడు ఋత్విక్కిన ◆ ర్ఘ్యమ్ముగొనుచు॥

తౌ విదేహనగరీనివాసినాం । గాంగతావివ దివః పునర్వసూ
మన్యతేస్మ పిబతాం విలోచనైః । పక్ష్మపాతమపి వంచనాం మనః॥ ౩౬

యూపవత్యవసితే క్రియావిధౌ । కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయ కథయాంబభూవ సః॥ ౩౭

తస్య వీక్ష్య లలితం వపుః శిశోః । పార్థివః ప్రథితవంశజన్మనః
స్వం విచింత్య చ ధనుర్దురానమం । పీడితో దుహితృశుల్కసంస్థయా॥ ౩౮

అబ్రవీచ్చ భగవన్ మతంగజై । ర్యద్బృహద్భిరపి కర్మ దుష్కరం
తత్ర నాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తి కలభస్య చేష్టితం॥ ౩౯

హ్రేపితా హి బహవో నరేశ్వరా । స్తేన తాత ధనుషా ధనుర్భృతః
జ్యానిఘాతకఠినత్వచో భుజాన్ । స్వాన్విధూయ ధిగితి ప్రతస్థిరే॥ ౪౦

ప్రత్యువాచ తమృషిర్నిశమ్యతాం । సారతోయమథవా కృతం గిరా
చాప ఏవ భవతో భవిష్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ॥ ౪౧

ఏవమాప్తవచనాత్స పౌరుషం । కాకపక్షకధరేపి రాఘవే
శ్రద్దధే త్రిదశగోపమాత్రకే । దాహశక్తిమివ కృష్ణవర్త్మని॥ ౪౨

వ్యాదిదేశ గణశోథ పార్శ్వగాన్ । కార్ముకాభిహరణాయ మైథిలః
తైజసస్య ధనుషః ప్రవృత్తయే । తోయదానివ సహస్రలోచనః॥ ౪౩

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్ష్య దాశరథిరాదదే ధనుః
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం । యేన బాణమసృజద్వృషధ్వజః॥ ౪౪

ఆతతజ్యమకరోత్స సంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః
శైలసారమపి నాతియత్నతః । పుష్పచాపమివ పేశలం స్మరః॥ ౪౫

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణాత్ । తేన వజ్రపరుషస్వనం ధనుః
భార్గవాయ దృఢమన్యవే పునః । క్షత్రముద్యతమివ న్యవేదయత్॥ ౪౬

దృష్టసారమథ రుద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్య మైథిలః
రాఘవాయ తనయామయోనిజాం । పార్థివః శ్రియమివ న్యవేదయత్॥ ౪౭

మైథిలః సపది సత్యసంగరో । రాఘవాయ తనయామయోనిజాం
సన్నిధౌ ద్యుతిమతస్తపోనిధే । రగ్నిసాక్షిక ఇవాతిసృష్టవాన్॥ ౪౮

అప్పుడేపలు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యప్పునర్వసులను బోలి ♦ యలరుచుండు
రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ దాౖవిరపుడు । వంచకములని తమ కెప్ప ♦ పాట్లనెంచి॥

యూపవతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయవిదుఁడైనకుశికవం♦శప్రసూతి
కార్ముకముచూడ రాముని ♦ కౌతుకంబు । నెఱుఁగఁ జేసెను జనక పృ ♦ థ్వీశునకును॥

ఖ్యాత వంశమ్ములోఁ బుట్టి ♦ కాౖలు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన♦తనువుఁజూచి
వంచ దుస్సాధ్య మైన చా♦ పముదలంచి। పుత్రియుంకువ కెంతయుఁ ♦ బొక్కె విభుఁడు॥

గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పనుల బాలగజంబుదా ♦ వ్యర్థముగను
గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మానీంద్ర యని యేఁడు♦విన్నవించె॥

ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
పటల కఠినతరాత్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొం చేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు॥

అనుఁడు మునిపల్కె వినుమీతఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలమునెల్లఁ
బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడుగ ద్రులను బరీ ♦ క్షించునట్లు॥

అవనిమిణుఁగురు పురుగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరుకరణి
నమితమా తేజమబ్బాలు ♦ నందునుండు । ననుమనృపుఁడెంచె నాప్తుఁడౌ ♦ మునిఁ దలంప॥

అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనము దేఁగ ♦ జనకనృపతి
వేయికన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుదెచ్చుపనికయి ♦ పంచునట్లు॥

సుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి కౖతువును బాఱెను ♦ వేడుకలకును
దివ్యశరమును హరుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి॥ ౮౬

రెప్పవేయక నివ్వెఱ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్క విరివింట మరుఁడెక్కు♦వెట్టునట్లు॥

రాముఁడెక్కువగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుఱిమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మఱియని ♦ చాటుకరణి॥ ౮౭

భవుని ధనువున రాముని ♦ బలముఁజూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ సుతనుహితను । రమకుఁదుల్యను సీతను ♦ రమ్యగుణను॥ ౮౮॥

తనదుపుత్రినయోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబ । సత్యసంధుఁడుజనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి
రామచంద్రునకత్తపో ♦ ధామునెదుట । నగ్నియెదుటనువలెనిచ్చె ♦ హర్షమతిని॥ ౮౯

ప్రాహిణోచ్చమహితంమహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయేపురోధసం
భృత్యభావిదుహితుః పరిగ్రహా । ద్దిశ్యతాంకులమిదంనిమేరితి॥ ౪౯

అన్వియేషసదృశీంసచస్నుషాం । ప్రాపచైనమనుకూలవాగ్ద్విజః
సద్యఏవసుకృతాంహిపచ్యతే । కల్పవృక్షఫలధర్మికాంక్షితం॥ ౫౦

తస్యకల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాలబలభిత్సఖోవశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥ ౫౧

ఆససాదమిథిలాంసవేష్టయ । న్పీడితోపవనపాదపాంబలైః
ప్రీతిరోధమసహిష్టసాపురీ । స్త్రీవకాంతపరిభోగమాయతం॥ ౫౨

తౌసమేత్యసమయేస్థితావుభౌ । భూపతీవరుణవాసవోపమౌ
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీంవితేనతుః॥ ౫౩

పార్థివీముదవహద్రఘూద్వహో । లక్ష్మణస్తదనుజామథోర్మిళాం
యౌతయోరవరజౌవరౌజసౌ । తౌకుశధ్వజసుతేసుమధ్యమే॥ ౫౪

తేచతుర్థసహితాస్త్రయోబభుః । సూనవోనవవధూపరిగ్రహాః
సామదానవిధిభేదవిగ్రహాః । సిద్ధిమంతఇవతస్యభూపతేః॥ ౫౫

తానరాధిపసుతానృపాత్మజై । స్తేచతాభిరగమన్కృతార్థతాం
సోభవద్వరవధూసమాగమః । ప్రత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥ ౫౬

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్యచతురోపితత్రసః
అధ్వసుత్రిషువిసృష్టమైథిలః । స్వాంపురీందశరథోన్యవర్తత॥ ౫౭

తస్యజాతుమరుతఃప్రతీపగా । వర్త్మసుధ్వజతరుప్రమాథినః
చిక్లిశుర్భృశతయావరూథినీ । ముత్తటాఇవనదీరయాఃస్థలీం॥ ౫౮

లక్ష్యతేస్మతదనంతరంరవి । ర్బద్ధభీమపరివేషమండలః
వైనతేయశమితస్యభోగినో । భోగవేష్టితఇవచ్యుతోమణిః॥ ౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః
అంగనాఇవరజస్వలాదిశో । నోబభూవురవలోకనక్షమాః॥ ౬౦

భాస్కరశ్చదిశమధ్యువాసయాం । తాంశ్రితాః ప్రతిభయంవవాశిరే
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్యఇవభార్గవంశివాః॥ ౬౧

నిమికులపుఁగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱఁ । గోడలుగఁగొండుభృత్యుని ♦ కోర్కెపండు
ననుచ దశరథునకుఁదెల్ప ♦ ననిచెఁబూజ్యుఁ । డనపురోహితుజనకుఁ డు♦దారయశుఁడు॥

తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ । జేరి నను కూలముగను వ♦చించుద్విజుఁడు
కల్పవృక్షపుఫలమట్లు ♦ కాంక్షితంబు । తలఁచినంత నెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦

అర్చితుండైన విప్రవా♦క్యములకలరి । యిందిరాసఖుఁడును వశియౌ న♦రేంద్రమాళి
యేఁచిసైన్యంబులరుగుచో ♦ లేమదుమ్ము । తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలె వేడ్క॥ ౫౧

చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి । పీడలొనరించెఁ దోఁటల ♦ వృక్షములకుఁ
బ్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦రీమతల్లి । యూపతిపతిచేష్టలకును ద్వా♦నోర్చునట్లు॥ ౫౨

అన్నియాచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు । పజిపిరుణులఁబోలెడు ♦ వార్ధనృపులు
చేరియిర్వురు పెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు । పుత్రపుత్రికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩

అవనిజను రాముఁడామెకు ♦ ననుజయైన । యూర్మిళనులక్ష్మణుఁడు శౌర్య♦ మొప్పువారు
వారియనుజన్ము లాకుశ♦ధ్వజునినుతల । నిర్వురనుమధ్యలఁ బరిగ్ర♦హించిరెమి॥ ౫౪

నవవధూయుక్తులైన నం♦దనులునల్వు । రామహీధవుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్ములనియెడు ♦ భేదములను । జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥

రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజసుతులు । పడసిరికృతార్థతను ఒర♦స్పరముఁగూడి
యన్వధూవరపూజ్య స♦మాగమంబు । ప్రకృతియునుప్రత్యయముగూడు ♦ పగిది మెఱసె॥

ఇట్టు లనురాగవంతులై ♦ యెసఁగుసుతుల । నల్వురకుఁబెండ్లిగావించి ♦ చెల్వుమీఱ
మూఁడుదినములదారితో ♦ వీడిజనకుఁ । దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౫

ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి । ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కువెట్టెను ♦ దటనుమీఱి । పొలములనుముంచు నయ్యేటి♦పోటుమాడ్కి॥

అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ । గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
బలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని । బెట్టితాఁ జుట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥

శ్యేనపక్షాళి మాసిన ♦ చికురములుగ । సంజమబ్బులు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦గనల పగిదిఁ । గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥

అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు । నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱవఁజొచ్చె
క్షత్రియక్తంబుచేఁ బిత్రు ♦ కార్యములను । జేయుభార్గవు రమ్మని ♦ పిలుచునట్లు॥ ౬౧

తత్ప్రతీపపవనాదివైకృతం । ప్రేక్ష్యశాంతిమధికృత్యకృత్యవిత్
అన్వయుంక్తగురుమీశ్వరఃక్షితేః । స్వంతమిత్యలఘయత్సతద్వ్యథామ్॥ ౬౨

తేజసఃసపదిరాశిరుత్థితః । ప్రాదురాసకిలవాహినీముఖే
యఃప్రమృజ్యనయనానిసైనికైః । లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్॥ ౬౩

పిత్ర్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకంచధనురూర్జితందధత్
యఃససోమఇవఘర్మదీధితిః । సద్విజిహ్వఇవచందనద్రుమః॥ ౬౪

యేనరోషపరుషాత్మనఃపితుః । శాసనేస్థితిభిదోపితస్థుషా
వేపమానజననీశిరచ్ఛిదా । ప్రాగజీయతఘృణాతతోమహీ॥ ౬౫

అక్షబీజవలయేననిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేనయః
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతేః । వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్॥ ౬౬

తంపితుర్వధభవేనమన్యునా । రాజవంశనిధనాయదీక్షితం
బాలసూనురవలోక్యభార్గవం । స్వాందశాంచవిమమర్శపార్థివః॥ ౬౭

నామరామఇతితుల్యమాత్మజే । వర్తమానమహితేచదారుణే
హృద్యమస్యభయదాయిచాభవత్ । రత్నజాతమివహారసర్పయోః॥ ౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితివాదినంనృపం । సోనవేక్ష్యభరతాగ్రజోయతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషంతతః । సందధేదృశముదగ్రతారకాం॥ ౬౯

తేనకార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవోవిగతభీఃపురోగతః
అంగులీవివరచారిణంశరం । కుర్వతానిజగదేయుయుత్సునా॥ ౭౦

క్షత్రజాతమపకారవైరిమే । తన్నిహత్యబహుశఃశమంగతః
సుప్తసర్పఇవదండఘట్టనా । ద్రోషితోస్మితవవిక్రమశ్రవాత్॥ ౭౧

మైథిలస్యధనురన్యపార్థివైః । స్త్వంకిలానమితపూర్వమక్షణోః
తన్నిశమ్యభవతాసమర్థయే । వీర్యశృంగమివభగ్నమాత్మనః॥ ౭౨

అన్యదాజగతిరామఇత్యయం । శబ్దఉచ్చరితఏవమామగాత్
వ్రీడమావహతిమేససంప్రతి । వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖేత్వయి॥ ౭౩

బిభ్రతోస్త్రమచలేష్వకుంఠితం । ద్వౌరిపూమమమతౌసమాగసౌ
ధేనువత్సహరణాచ్చహైహయ । స్త్వంచకీర్తిమపహర్తుముద్యతః॥ ౭౪

గాలి మొనలగు దుర్నిమి ♦ త్తాళిఁ జూచి । శాంతిఁ గూరిచి గురుని భూ ♦ జానియడుగఁ
గడగు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౬౨

అంత నగనగాగ్రమునను నై ♦ న్యములయుంగు । నగపడియె గొప్ప తేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
నాలిమిగొని కన్నులను నై ♦ నికులు గనంగ । నెట్టకేలకుఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁ దోఁచె॥ ౬౩

సోముతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యుపగిది । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు నంశము చూపెడు ♦ జన్నిదంబుఁ । బల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అల్గఁ గడినంపు పొదిని మ ♦ రొక్కవదప్పి । యున్న జనకుని యాజ్ఞలో ♦ నుండి చనక
కరముననుఁ దేసు తల్లిని ♦ శిరమునంటి। గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉర్విలో సత్రియుల నిర్వ ♦ నొక్కమారు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపుగొలుప
నముల గుద్రాక్ష మాలలన్ ♦ వ్యాజమునను । బనదు కుడిచెవి మీఁదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆస్య మిస్వా నుచేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూమిపులనులఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భార్గవునిఁ జూచి బాలుఁడౌ ♦ పట్టిఁ జూచి । మనము శంకఁ గూర్చి చింతిల్లె ♦ దశరథుండు॥

పుత్త్రిసంగమను దాగ ♦ పుత్రునందు । సర్తి తెడు గాను నామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియము గాను మును బాలుసెన ♦ సంశయమందు । హాసములలంగు మణిజాతి ♦ యట్టులపుడు॥

భార్గవుం డప్పు డాపాని ♦ పలుమన్నృపుని । నైపు మాడక రాముని ♦ నైపుఁ బటెపె
నుపిండ్రులను మందు నోపంపు ♦ మంటఁ బోలు । వెలుపు గొలిపెడు గ్రుడ్డుల ♦ వేఁడి చూపు॥

పోగునకుఁ గాలు గ్రస్నేము ♦ పుష్టిచేసెఁ । జాపమును బట్టి వ్రేళుల ♦ సందులందు
నిషువుగ నూర్చిన భార్గవుం ♦ డట్టి మొనుటు । భయపడక యున్న రాముతోఁ ♦ బలికెనిట్లు॥

శత్రువనమయ్యె నవపద్మ ♦ సత్రజాతి । దానిఁ బల్కులు గూల్చి శాం ♦ తంబుగ నియుఁ
గట్టి మిన్నునను స్తోత్రా ♦ కనలునట్లు । కనలితిని నీపరాక్రమ ♦ కర్ణనమున॥ ౭౧

ఇక నాన సమువెన్నను ♦ నింతసాను । వంచి యొలుఁగని జనకుచా ♦ పంబునీవు
విఱిచితినియెంచితివి నాదు ♦ విక్రమంబు । శృంగభంగంబు గాంచెనీ ♦ చేతనంచు॥ ౭౨

నోటిలోనుండి యిట్టి మా ♦ మాటవెసల । లోకమునఁ జెల్లుచుండెను ♦ నాకెమున్న
అట్టి నీనన విపరీత ♦ మైనస్తుతి । నీవునర్తిల్ల లజ్జ న ♦ హించినాడ॥ ౭౩

అద్రియందును జెడనట్టి ♦ యస్త్రము నాను । నాకు సమశత్రు లిర్వు రే ♦ లోకమందు
నావు మూడను గొనిచన్న ♦ స్థైర్య యుండు । నాకుమలకీర్తిఁ గొనునన్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్రియాంతకరణో౽పివిక్రమ । స్తేనమామవతినాజితేత్వయి
పావకస్యమహిమాసగణ్యతే । కక్షవజ్జ్వలతిసాగరే౽పియః॥ ౭౫

ఋద్ధిచాత్తబలమోజసాహరే । రైశ్వరంధనురభాజియత్త్వయా
ఖాతమూలమనిలోనదీరయైః । పాతయత్యపిమృదుస్తటద్రుమం॥ ౭౬

తన్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా । సంగమయ్యసశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధనమేవమప్యహం । తుల్యబాహుతరసాజితస్త్వయా॥ ౭౭

కాతరో౽సియదివోద్గతార్చిషా । తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగుళిర్వృథా । బధ్యతామభయయాచనాంజలిః॥ ౭౮

ఏవముక్తవతిభీమదర్శనే । భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః । ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం॥ ౭౯

పూర్వజన్మధనుషాసమాగతః । సో౽తిమాత్రలఘుదర్శనో౽భవత్
కేవలో౽పిసుభగోనవాంబుదః । కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః॥ ౮౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ । కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిష్ప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం । ధూమశేషఇవధూమకేతనః॥ ౮౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ । వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ
పశ్యతిస్మజనతాదినాత్యయే । పార్వణౌశశిదివాకరావివ॥ ౮౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం । రాఘవఃస్ఖలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం । వ్యాజహారహరసూనుసన్నిభః॥ ౮౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం । విప్రఇత్యభిభవత్యపిత్వయి
శంసకింగతిమనేనపత్త్రిణా । హన్మిలోకముతతేమఖార్జితం॥ ౮౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత । స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతవధామవైష్ణవం । కోపితో౽హ్యసిమయాదిదృక్షుణా॥ ౮౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః । పాత్రసాచ్చవసుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయో౽పిమే । శ్లాఘ్యఏవపరమేష్ఠినాత్వయా॥ ౮౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం । పుణ్యతీర్థగమనాయరక్షమే
పీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా । స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం॥ ౮౭

క్షత్రియులసంహరించిన ♦ శౌర్యమద్యుఁ । గడఁగినిను గెల్వఁ దేని నా♦కిడు నెత్తి
గడ్డిమోపునవెట్టులో ♦ కదలినట్టి । కాలినంగాదె గణియింత్రు ♦ కీలిమహిమ॥ ౩౫

ఎఱుఁగుమీవట్టెతుంచిన ♦ యీశుధనువు । హరిబలంబునని స్సార ♦ మైనదంచు
నేఱువేరులదోలఁచినఁ ♦ దీరతరువు । గూలదే సన్నగాలికిఁ ♦ గూడజగతి॥ ౩౬

నామధనువి దెదీనికి ♦ నారితొడిగి । శరముసంధించిలాగుము ♦ సమరమేల
యింతచేసినఁజాలునే ♦ నెంతునీకు । సమబలునకోడినట్టులు ♦ సంగరమున॥ ౩౭

మంటలెగయుచునుండెను ♦ మత్కుఠార । ధారకడఁలుచు దైర్యంబు ♦ జాఱెనేని
నట్టిగానారి దెబ్బల ♦ గట్టివడిన । వేశ్ళకోయిటనభయంబు ♦ వేఁడు చెడకు॥ ౩౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ♦ పలుకనిట్లు । పెదవిచిఱునవ్వుచేతను ♦ గదలనతని
ధనువుఁగొనెరాఘవుండిదె ♦ తగినయట్టి । యుత్తరంబనియెంచితాఁ ♦ జిత్తమందు॥ ౩౯

తొంటిజన్మంబుఁదనదగు ♦ వింటితోడఁ । గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ♦ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసొగసుగాఁ ♦ దోఁచుచుండ। నింద్రచాపంబుతోఁగూడ♦ నెంచఁదరమె॥

ధరణిపైమోపికోటిని ♦ ధనువునందు । భూరిబలుఁడగు రాముఁడు ♦ నారితొడుగ
భార్గవుఁడు రాజశత్రుఁడు ♦ ప్రభఁదొలంగి । పొగయుమిగిలినయగ్ని ♦ పగిదినుండె॥

ఉభయులన్యోన్యమెదురుగా ♦ నుండివర్ధ । మానపరిహీనతేజులై ♦ కానవైరి
చుట్టుఁజూచుచునుండెను ♦ చూపరులకుఁ । బార్వణదినాంతహిమకర ♦ భానులట్లు॥ ౪౨

స్కందుఁబోలినదశరథ ♦ నందనుండు । వింటమిడిపోనితనశర ♦ మింటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ♦ దశనుజూచి । పరమకరుణార్ద్రహృదయుఁడై ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౩

ఎంతమర్యాదమీఱిన ♦ నీవువిప్రుఁ । డౌటఁ గొట్టనునిన్నునే ♦ నదయవృత్తి
నెద్దినాశరమున నేయ ♦ నిత్తువిపుడు । గమనమో యాగఫలితలో♦కమ్మొ చెపుమ॥ ౪౪

అనఘఋషిపల్కెఁబరమేశ ♦ యాదిపురుష । క్షితిగతముపిష్ణుతేజమి ♦ క్షించుకోర్కి
నాగ్రహమునీకుఁగొల్పితి ♦ నంతెకాని । నిన్నునెఱుఁగమిచేఁగాదు ♦ నిఖిలవేద్య॥ ౪౫

మజ్జనకశత్రుతతుల భ♦స్మంబుసేసి । వార్ధియుతభూమి పాత్రుల ♦ వశముసేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడౌనాకు ♦ నీవుగొల్పు । నపజయంబేనిశ్లాఘ్యమే ♦ యగును దేవ॥

పుణ్యతీర్థమ్ములకునేగ ♦ బుధవరేణ్య । నాదుగమనమ్ముకాపాడి ♦ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ♦ కాసలేమి । యదిచెడినవంతగల్గ దా♦వంతయైన॥ ౪౭

ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః । ప్రాఙ్ముఖశ్చ విససర్జ సాయకమ్
భార్గవస్య సుకృతో౽పి సో౽భవత్ । స్వర్గమార్గపరిఘో దురత్యయః॥ ౮౮

రాఘవో౽పి చరణౌ తపోనిధేః । క్షమ్యతామితి వదన్ సమస్పృశత్
నిర్జితేషు తరసా తరస్వినాం । శత్రుషు ప్రణతిరేవ కీర్తయే॥ ౮౯

రాజసత్త్వమవధూయ మాతృకం । పిత్ర్యమస్మి గమితః శమం యదా
నన్వనిందితఫలో మమ త్వయా । నిగ్రహో౽ప్యయమనుగ్రహీకృతః॥ ౯౦

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తు తే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితి వచః సలక్ష్మణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరోదధే॥ ౯౧

తస్మిన్ గతే విజయినం పరిరభ్య రామం
స్నేహాదమన్యత పితా పునరేవ జాతమ్
తస్యాభవత్ క్షణశుచః పరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివ వృష్టిపాతః॥ ౯౨

అథ పథి గమయిత్వా క్లృప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలః శర్వరీః శర్వకల్పః
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం
కువలయితగవాక్షాం లోచనైరంగనానామ్॥ ౯౩

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
భార్గవవిజయో నామైకాదశః సర్గః.

అట్లయని రాఘవుండు మ◆హాద్భుతముగఁ । దూర్పుదెసఁ జూచి రయమునఁ ◆ దూఁపు వదలె
భార్గవుఁడు పుణ్యధనుఁడయ్యు ◆ స్వర్గమార్గ । మతని కెంతయు దుర్గమం◆బయ్యె నంత॥ ౮౮

ఆ తపోనిధి చరణంబు ◆ లంటి రాముఁ । డెంతయును నమ్రుఁడై క్షమి ◆ యింపుఁడనుచు
శౌర్యమును జూపి గెల్చిన ◆ శత్రులందు । వినయమే కదకీర్తికి ◆ విపులపథము॥ ౮౯

జనని సంబంధమగు రాజ ◆ సమ్ముఁ దొలఁచి । జనకసంబంధమయినట్టి ◆ శాంతిఁ గొలిపి
హితముగాఁ గూర్చినావ నిం◆దితఫలంబు । నిగ్రహంబయ్యె నయ్యె న◆నుగ్రహంబు॥ ౯౦

దేవకార్యమ్ములను దీర్చు ◆ దివ్యచరిత । యరిగెదను నీకు నిర్విఘ్న ◆ మగును గాక
యనుచు లక్ష్మణుతోడ రా◆మునకు నుడివి । దృష్టిగతికి మునీంద్రుఁ డ◆దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౯౧

చ॥ మునియటు లేగ గెల్పుగొని ◆ మోదము గూర్చిన రాము కౌఁగిటన్
జనకుఁడు చేర్చి పట్టికిఁ బు◆నర్జననంబని యెంచెఁ బ్రేమమై
వనటయొకింత గాంచిన నృ◆పాలుని కావలిహర్షమెన్నఁగా
పనశిఖితప్తశాఖికగు ◆ వర్షము భాతిగ నొప్పె నెంతయున్॥ ౯౨

ఉత్సాహము. దారిగడచి యారియాపలఁ ◆ దనరు పట్టుగృహంబులన్
భూరిమహిమఁ గొన్ని రేలు ◆ పుచ్చి యేఁడు సొచ్చె మా
రారి సముఁడు సీతఁ జూచు ◆ నంగనాళి నయనముల్
సోరణములఁ గల్వపూల ◆ సొగసుఁ గనన యోధ్యలోన్॥ ౯౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వాదశః సర్గః

—:o:—

నిర్విష్టవిషయస్నేహః । సదశాంతముపేయివాన్
ఆసీదాసన్ననిర్వాణః । ప్రదీపార్చిరివోషసి॥ ౧

తంకర్ణమూలమాగత్య । రామేశ్రీర్న్యస్యతామితి
కైకేయీశంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్మనాజరా॥ ౨

సాపౌరాన్ పౌరకాంతస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః
ప్రత్యేకం హ్లాదయాంచక్రే । కుల్యేవోద్యానపాదపాన్॥ ౩

తస్యాభిషేకసంభారం । కల్పితం క్రూరనిశ్చయా
దూషయామాసకైకేయీ । శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః॥ ౪

సాకిలాశ్వాసితా చండీ । భర్త్రాతత్సంశ్రుతౌ వరౌ
ఉద్వవామేంద్రసిక్తాభూః । బిలమగ్నావివోరగౌ॥ ౫

తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామంప్రావ్రాజయత్సమాః
ద్వితీయేన సుతస్యైచ్ఛ । ద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియం॥ ౬

పిత్రాదత్తాం రుదన్ రామః । ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత
పశ్చాద్వనాయగచ్ఛేతి । తదాజ్ఞాం ముదితోఽగ్రహీత్॥ ౭

దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్యచవల్కలే
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥ ౮

స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాద్గురుమలోపయన్
వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వాదశాశ్వాసము.

:o:

గీతములు.

పీల్చిచమురెల్లఁ బ్రాభాత ♦ వేళయందు । వత్తికొన నారనున్న దీ♦పంబుపగిది
నఖిలవిషయాళిసౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షునికటాంత్యదశనుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧

నెల్లనెండ్రుకలనుమిష ♦ నెట్టిముదిమి । కైకయందలిశంక భూ♦కాంతుచెవికి
మూలమునఁజేరిసిరిని రా♦మునికినియ్య । మనవిచేయుచున్నదో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౨

పురవనములోనియొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వహర్షంబుగూర్చెడు ♦ కరణినపుడు
శ్రీకరునిరాము పట్టాభి♦షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికిఁ ♦ బ్రమదమిడియె॥ 3

రామరాజ్యాభిషేక కా♦ర్యములనెల్లఁ । గగినవిశ్చయురాలైన ♦ కైకచెఱిచెఁ
గడునగపుచేతవెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలునికన్నీటి ♦ బోటచేత॥ ౪

ఊరడించెనుపతి కలఁ♦డొసఁగనున్న । రెండువరములవెలిఁబుచ్చెఁ ♦ జండికైక
సృష్టిఁబడిసినభూమిదా ♦ బిలమునుండి । రెండుపాములవెలిఁబుచ్చు ♦ రీతిదోఁప॥ ౫

రామునొక్కవరాన న♦రణ్యమునకు । నేగఁజేసెనుబదునాలు ♦ గేండ్లదాఁకఁ
దనకువైధవ్యమొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూనురాజ్యము నన్య వ♦రాననఁగోరె॥ ౬

మొదటఁదండ్రియొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడుగొనె నశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
నంతవనికేగుమనియెడు ♦ నతనియాజ్ఞ । నతులసంతోషమునఁగొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭

పట్టువల్వలశుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగనివౌ నారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
సమముగానుండు ముఖవికా♦సమునఁనొప్పు । రాముఁగనిప్రజ విస్మయా ♦ క్రాంతమయ్యె॥

సత్యమందుండిజనకుండు ♦ జారకుండ । విడకసీతయుసౌమిత్రి ♦ వెంటనుండ.
దండకారణ్యమునుమఱి ♦ ధరణినుండు । ప్రతినుజనచిత్తమునుజొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౯

రాజాపి తద్వియోగార్తః । స్మృత్వా శాపం స్వకర్మజం
శరీరత్యాగమాత్రేణ । శుద్ధిలాభ మమన్యత॥ ౧౦

విప్రోషిత కుమారంత । ద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయౌ॥ ౧౧

అథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మౌలైరానాయయామాసు । ర్భరతంస్తంభితాశ్రుభిః॥ ౧౨

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయీ తనయః పితుః
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీ త్పరాఙ్ముఖః॥ ౧౩

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం । దర్శితా నాశ్రమాలయైః
తస్యపశ్యన్ ససౌమిత్రే । రుదశ్రుర్వసతి ద్రుమాన్॥ ౧౪

చిత్రకూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్గురోః
లక్ష్మ్యాని మంత్రయాంచక్రే । తమనుచ్ఛిష్ట సంపదా॥ ౧౫

సహి ప్రథమజే తస్మిన్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనే స్వీకరణాద్భువః॥ ౧౬

తమశక్యమపాక్రష్టుం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే॥ ౧౭

సవిసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రా నైవావిశత్పురీం
నందిగ్రామగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్॥ ౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్త మివాకరోత్॥ ౧౯

రామోపి సహవైదేహ్యా । వనేవన్యేన వర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేక్ష్వాకు వ్రతం యువా॥ ౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యేకించి దివశ్రమాత్॥ ౨౧

ఐంద్రిః కిలన ఖైస్తస్యా । విదదారస్తనౌద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్॥ ౨౨

తనయు నెడఁబాసి శోకముఁ ♦ దల్లడిల్లి । స్వక్రియనుగల్గినట్టి శా♦పమునుదలఁచి
తాన యర్చినపాపకృ♦త్యమునకరయఁ । దనువుదొఱఁగుటె పరిహార ♦ మనుచు నెంచె॥ ౧౦

అస్తమించినరాజును ♦ నడవిఁజన్న । రాజసుతులును గలయట్టి ♦ రాజ్యమపుడు
లోపములఁజక్కఁగనిపెట్ట ♦ నోఁపునట్టి । యరినృపాలురకెరయగు ♦ నట్టులుండె॥ ౧౧

అంతఁబతిలేనిమంత్రు ల♦త్యంతధృతిని । నక్షులనునీరురానీని ♦ యాప్తవరుల
చేతఁగప్పించిరప్పుడు ♦ మాతృబంధు । నిలయమందున్నభరతుని ♦ నీతిపరుని॥ ౧౨

జనకుఁడవ్యాధిమరణంబు ♦ గనినవార్త । వినినయంతనె కైకేయి ♦ తనయుఁడాత్మ
జననికే గాక విపుల రా♦జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికిని గూడ ♦ విముఖుఁడయ్యె॥ ౧౩

అనుజు సౌమిత్రితోఁగూడి ♦ యగ్రజుండు । విశ్రమించినవృక్షమ్ము ♦ లాశ్రమస్థ
లాతనికిఁజూపఁగాఁ బ్రచు ♦ రశ్రువులను । బలముతో రాముదారిని ♦ భరతుఁడేగె॥ ౧౪

చిత్రకూటస్థుఁడౌ రాము ♦ చెంతఁజేరి । దివికి జనకుఁడు చనుటను ♦ దెలియఁబలిచి
యన్యులంటంగఁగాని రా♦జ్యంపుసిరికిఁ । బిలిచె రమ్మంచు భరతుఁడు ♦ వినయరతుఁడు॥

రాజ్యరమ నగ్రజుండైన ♦ రాఘవుండు । చేకొనక యుండ దానిఁదా ♦ స్వీకరింప
నన్నకును ముందుఁ బెండ్లాడి ♦ నట్టి పాపి । యగుదు నని యెంచె భరతుండు ♦ న్యాయవిదుఁడు॥

స్వర్గవాసుని జనకు శా♦సనము దాఁటఁ । దనకుఁ గాదని రాఘవుం ♦ డనినఁ బదకుఁ
బాదుకల నేని యియ్యఁగా ♦ భరతుఁడడిగెఁ । బూజ్యదేవతలుగ నుంచ ♦ రాజ్యమునకు॥

అల్లెయని పల్కి పంపిన ♦ నన్న వీడి । చేరక పురమున యోధ్యను ♦ భరతుఁడంత
నందియను పేర నొప్పెడు ♦ నగరినుండి । యిడిన నిక్షేపమును వలె ♦ నేలెభువిని॥ ౧౮

తల్లియొనరించినట్టి పా♦తకమునకును । దగిన పరిహారమోయన ♦ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణ నుదొఱఁగి య♦గ్రజునియందుఁ । బరమదృఢభక్తిగల్గి య♦బ్భరతుఁడుండె॥ ౧౯

ధరణినిక్ష్వాకుకులులు వృ♦ద్ధత్వమందుఁ । బొందు చరితమును యౌవన♦మందె తాల్చి
భార్యతో లక్ష్మణునితోడ ♦ వనము వనము । శాంతమతి రాఘవుండును ♦ సంచరించె॥ ౨౦

ఒక్కతఱి రఘుకులమణి ♦ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ♦ తోడను దాను
బండియొంతయు విశ్రాంతి ♦ వడయుచుండెఁ । దనమహిమచేతఁ గదలని ♦ తరువునీడ॥

చేరి రాముని యుపభోగ ♦ చిహ్నములకు । దోషమెంచినయట్టులు ♦ ధూర్తుఁడైన
యమరపతినందనుండు కా♦కాసురుండు । గోళ్లఁ జేఁజీరె జానకి ♦ స్తనయుగంబు॥ ౨౨

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామో రామావబోధితః
భ్రాంతశ్చ ముముచే తస్మా । దేకనేత్రవ్యయేన సః॥ ౨౩

రామస్త్వాసన్న దేశత్వా । ద్భరతాగమనం పునః
ఆశంక్యోత్సుక సారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౨౪

ప్రియయా వాతిథేయేషు । వసన్ ఋషికులేషు సః
దక్షిణాం దిశమృక్షేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౨౫

బభౌ తమనుగచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేః సుతా
ప్రతిషిద్ధాపి కైకేయ్యా । లక్ష్మీరివ గుణోన్ముఖీ॥ ౨౬

అనసూయాతిసృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సా చకారాంగరాగేణ । పుష్పోచ్చలితషట్పదం॥ ౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధో నామ రాక్షసః
అతిష్ఠన్మార్గమావృత్య । రామస్యేందోరివ గ్రహః॥ ౨౮

స జహార తయోర్మధ్యే । మైథిలీం లోకశోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౨౯

తం వినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ । పురాదూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినా చేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ ౩౦

పంచవట్యాం తతో రామః । శాసనాత్కుంభజన్మనః
అనపోఢస్థితిస్తస్థౌ । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥ ౩౧

రావణావరజా తత్ర । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘార్తా । వ్యాలీవ మలయద్రుమం॥ ౩౨

సా సీతాసన్నిధావేవ । తం వవ్రే కథితాన్వయా
అత్యారూఢో హి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥ ౩౩

కళత్రవానహం బాలే । కనీయాంసం భజస్వ మే
ఇతి రామో వృషస్యంతీం । వృషస్కంధః శశాస తాం॥ ౩౪

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూద్రామాశ్రయా భూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥ ౩౫

అంతఁబ్రియురాలు లేపఁగా ♦ నవరమీఁద । నెల్లుతూపును జానకీ ♦ వల్లభుండు
పఱపె వాఁడును గిరగిరఁ ♦ దిరిగి తిరిగి । తన్నురక్షించుకొనె నొక ♦ కన్ను నొసఁగి॥ ౨౩

చేరువందుంట భరతుండు ♦ చేరు మరల । ననెడు శంకను సౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
జింకగమితమిఁదనుఁ జూచు ♦ చిత్రకూట । గిరివర ప్రాంతమును వీడి ♦ తరలెముందు॥ ౨౪

కూర్మి నాతిథ్యమిడు ఋషి ♦ కులములందు । దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్షమిడునట్టి నక్షత్ర ♦ వర్గమందు । నర్కుఁడు వసించి దక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకసుత రాము వెనుకను ♦ జనుట చూడఁ । బ్రవిమలగుణాళి నరియించు ♦ రాజ్యలక్ష్మి
కైక వారింప నిలువక ♦ కడఁగి యతని । వెనుక నేచనుదెంచెనో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥ ౨౬

తనకు ననసూయ యొసఁగఁగాఁ ♦ దనరుచుండు । నంగరాగంబులోపల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబు చే సీత ♦ పుష్పములను । నడవిలోఁ దుమ్మెదలు వీడ ♦ నట్లు చేసె॥ ౨౭

సంజఁ గల్గెడు మేఘంపుఁ ♦ జాయవాఁడు । ప్రబలబలుఁడు విరాధుఁడను ♦ రాక్షసుండు
దాశరథి త్రోవకడ్డమై ♦ తాను నిలిచెఁ । జంద్రుదారికి రాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకు మధ్యఁ ♦ గ్రాలు సీత । నెత్తికొని పోయె లోకంబు ♦ నేర్చు నసుర
దవిలి శ్రావణభాద్రప♦దాల నడిమి । వృష్టినిడు గ్రహంబు హ♦రించునట్లు॥ ౨౯

అంతఁ గాకుత్స్థులిర్వురా ♦ యధముఁ జంపి । ముందు దుర్గంధమున ఋషి ♦ భూమి చెడక
యుండు విధమును దలపోసి ♦ యుర్వియందు । దనుజదేహంబుఁ బూడ్చిరి ♦ ధర్మరతులు॥

అంతఁ గుంభజు ననుమతి ♦ నాత్మనియతిఁ । బంచవటిలోన శ్రీరామ ♦ భద్రుఁ డుండె
నమ్మునీంద్రుని యాజ్ఞ విం♦ధ్యాచలంబు । తన యథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౧

అప్పుడా రావణానుజ ♦ చుప్పనాతి । రాముకడఁ జేరెఁ గామాతు ♦ రత్వమునను
నధికగ్రీష్మాతపార్తయౌ ♦ నాఁడుఁ బాము । చందనపుఁ జెట్టు కడఁ జేరు ♦ చందమునను॥

సీతయెదుట నెవంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు । వెలిపటిచె రామునకుఁ దన ♦ వలపు నసుర
యతిశయోద్రిక్తయైనట్టి ♦ యతివలందు । స్మరునకుండునె సమయంబు ♦ నెఱుఁగు తెలివి॥

భార్యగలవాఁడ నేఁగాన ♦ బాలనాదు । తమ్ము లక్ష్మణు సేవింపఁ ♦ బొమ్మటంచు
మూఁపులాఁబోతు మూఁపులఁ ♦ బోలువాఁడు । రాఘవుఁడు దెల్పెఁ గాముకు♦రాలికంత॥

అగ్రజుని చెంతఁ జేరిన ♦ దగుటఁ దనకు । నర్హగాదని సౌమిత్రి ♦ యంపివేయ
మరల రాముని గదిసి దు♦ర్మార్గురాలు । రెండు దరులంటు నదివలె ♦ నుండెఁ జూడ॥ ౩౫

సంరంభం మైథిలీహాసః । క్షణసౌమ్యాం నినాయతాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥ ౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్యమాం
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యా । మిత్యవేహి త్వయాకృతం॥ ౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖానామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౮

లక్ష్మణః ప్రథమంశ్రుత్వా । కోకిలా మంజుభాషిణీం
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతితాం॥ ౩౯

పర్ణశాలా మథక్షిప్రం । వికృష్టాసిః ప్రవిశ్యసః
వైరూప్య పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥ ౪౦

సావక్రనఖధారిణ్యా । వేణుకర్కశ పర్వయా
అంకుశాకార యాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥ ౪౧

ప్రాప్యచాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్య స్తథావిధం
రామోప క్రమమాచఖ్యౌ । రక్షః పరిభవం నవం॥ ౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైఋతా యత్పురోదధుః
రామాభియాయినాం తేషాం । తదేవా భూదమంగళం॥ ౪౩

ఉదాయుధానా పతత । స్తాన్ దృప్తాన్ ప్రేక్ష్యరాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే సీతాంచ లక్ష్మణే॥ ౪౪

ఏకో దాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రశః
తేతు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశే స తైః॥ ౪౫

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః । ప్రయుక్త మథదూషణం
నచక్షమే శుభాచారః । సదూషణమివాత్మనః॥ ౪౬

తంశరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిర సౌచసః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమ మివోద్యయుః॥ ౪౭

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణై । ర్యథాపూర్వ విశుద్ధిభిః
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం । రుధిరంతు పతత్రిభిః॥ ౪౮

అప్పటికిసౌమ్యమైగనున్న ♦ యాసురరూపు । జనకసుతనవ్వినంతనె ♦ కనెనువికృతి
గాలిలేమినిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కదలిశశిదోఁపఁగదలికఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన నన్నుఁగాంచినవ్విన ♦ దానిఫలము । గుడుతువిప్పుడెచూడుము ♦ తడవులేదు
ఈవొనర్చినయవమతి ♦ యెంచనాకు । లేడిపులికినొనర్చిన ♦ జాడయంచు॥ ౩౭

అమితభీతినిప్రియునంక ♦ మందువ్రాలు । సీతతోనని యాచుప్ప ♦ నాతియంతఁ
దనదుశూర్పణఖాఖ్యకుఁ ♦ దగినయట్టి । భయముగొల్పెడు నట్టిరూ♦పంబుఁదాల్చె॥ ౩౮

అంతఁగోకిలవలె మనో♦హరముగాను । బలికి యావలనక్కకూఁ ♦ తలనుగూయ
లక్ష్మణుండెఱిఁగదానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజులకు వైరి మాయల♦మారియంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్ముగనాపన్న ♦ శాలఁజొచ్చి । పూసిఖడ్గంబు నానుమి♦త్రాసుతుండు
భీతిఁగొల్పెడునట్లుగా ♦ వికృతిఁగూర్చెఁ । జూడఁబునరుక్తిగాఁదోఁప ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కెవలెఁజాలవంకరఁ ♦ గొన్నగోళ్ళ । వెదురువలెగట్టిపాటిన ♦ వింతకీళ్ళ
వ్రేళు లంకుశగతిఁబట్టి ♦ కూళదనుజ । భయముగొలుపుచునిలిచె నం♦బరమునందు॥ ౪౧

చనిరయంబుననదిజన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసులకవ్విధంబున ♦ రాఘవుండు
కొఱ్ఱత్తయవమతిఁగూర్చినా ♦ యత్తమగుటఁ । ఇక్కఁగాఁదెల్పెఖరుఁడాది ♦ రక్కసులకు॥

వదనమండలియవయవ ♦ పాళిమొల్లఁ । దరుగఁబడినట్టిదానిని ♦ దమకుముందుఁ
గగ్గియుఁడుటయే యమం♦గళముఁదెల్పె । రాముపైనెత్తివచ్చెదు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౩

దానవులు మీఁదనైవ శ♦స్త్రములనెత్తి । గర్వమునరాగ రాముఁడు ♦ గాంచియుంచె
జానకినిగాచుబరువు ల♦క్ష్మణునిమీఁద । విజయభారమ్మునంతను ♦ వింటిమీఁద॥ ౪౪

రాఘవుండొక్కఁడేయుండె ♦ రణమునందుఁ । గానిరాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినఁదామొందఱుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౫

ఆత్మదూషణమొనర్పని ♦ యట్టివాఁడు । పరివిమలాచారవంతుఁడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులుపంపినట్టియా ♦ దూషణాఖ్య । నెవ్వఘంబునఁదాను స♦హింపనేర్చు॥ ౪౬

త్రిశిరఖరదూషణులమీఁదఁ ♦ డ్రిశిరువమీఁద । నొకటివెనుకమఱొండు కా♦ర్ముకమునుండి
తూపులఁబ్రయోగమొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూఁడునొకసారియేసిన ♦ జాడఁదోఁచె॥

దేహములఁదూఱియెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగనుండుతీవ్ర బా♦ణములుమగుడి
ప్రాణవాయువులనుదాము ♦ పట్టికీల్చె । రక్తమువిహంగమమ్ముల ♦ రాజిపేల్చె॥ ౪౮

తస్మిఙ్రామశరోత్కృత్తే । బలేమహతిరక్షసాం
ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥ ౪౯

సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం
అప్రబోధాయ సుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేవరూథినీ॥ ౫౦

రాఘవాస్త్రవిదీర్ణానాం । రావణంప్రతిరక్షసాం
తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రవృత్తిహరాభవత్॥ ౫౧

నిగ్రహాత్స్వసురాప్తానాం । వధాచ్చధనదానుజః
రామేణనిహతం మేనే । పదం దశసుమూర్ధసు॥ ౫౨

రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘవౌ
జహారసీతాంపక్షీంద్ర । ప్రయాసక్షణవిఘ్నితః॥ ౫౩

తౌసీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం
ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౫౪

సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచష్టమైథిలీం
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౫౫

తయోస్తస్మిన్నభీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః
పితరీవాగ్నిసంస్కారాత్ । పరావవృతిరేక్రియాః॥ ౫౬

వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః
ముమూర్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥ ౫౭

సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే
ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం । సుగ్రీవం సన్న్యవేశయత్॥ ౫౮

ఇతస్తతశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః
కపయశ్చేరురార్తస్య । రామస్యేవమనోరథాః॥ ౫౯

ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్
మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥ ౬౦

దృష్టావిచిన్వతాతేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా
జానకీవిషవల్లీభిః । పరీతేవమహౌషధిః॥ ౬౧

శరములను రామచంద్రుఁడు ♦ తరిగినట్టి । ప్రబలమహాఘోరదానవ ♦ బలమునందు
మొండెములు తప్పనిలఁబడి ♦ యుండునట్టి । వెఱ్ఱియును గానరాకుండె ♦ నెచటఁ గనిన॥

శరపరంపరసృష్టిగాఁ ♦ గురియుచుండు । రామచంద్రునితోడను ♦ రణ మొనర్చి
యసురులెదశలంబు లేని ♦ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రనుబరుండె గద్దల ♦ నీడలందు॥ ౫౦

రాఘవుని యస్త్రములయుద్ధ ♦ రంగమందు । నిహతమైనట్టి గాత్రుసా ♦ నీకమందుఁ
బడితలలవానికీదుష్ట ♦ వార్తఁ దెలుప । దూతగా నిల్చె నాచుప్ప ♦ నాతి యొకతె॥ ౫౧

చెల్లెలికినిట్టు లపకృతి ♦ చేయుకతన । నాపృష్ఠరదూషణాదుల ♦ నార్చుకతనఁ
ధనదుతమ్ముఁడు తనపది ♦ తలలమీఁద । నుంచె రాముఁడు పదమని ♦ యొంచె మదిని॥ ౫౨

జింకరూపపురక్కసు ♦ చేతనంత । రాఘవుల మోసపుచ్చి యా ♦ రావణుండు
కష్టమునకోర్చి ఖగపతి ♦ కలియఁబడుచుఁ । గొంతయడ్డడినను సీతఁ ♦ గొంచునరిగె॥ ౫౩

అవనిజాతను వెదకు రా ♦ ఘవులు గనిరి । తెగిన ఱెక్కలతోడను ♦ నుగియనున్న
ప్రాణములతోడ దశరథు ♦ ప్రాణసఖుని । ఋణముదీర్చినయట్టియా ♦ గృధ్రవిభుని॥ ౫౪

రావణునిచేత సీత గొం ♦ పోవఁబడుట । తెలిపి మాటల వాత్మీయ ♦ దేహమందుఁ
గన్నప్రాణములఁదన మహా ♦ కార్యములను । బ్రకటపఱిచి జటాయువు ♦ వదలెనసురు॥ ౫౫

అతనిమృతిచేతఁ జిత్రమర ♦ ణార్తిమరలఁ । గనినవారలు రామల ♦ క్ష్మణులు భక్తిఁ
జనకునికివలె నగ్నిసం ♦ స్కారమాది । యపరకర్మములొనరిచి ర ♦ తనికంత॥ ౫౬

చంపఁబడుటను శాపమో ♦ క్షంబుగన్న । యక్కబంధుని యుపదేశ ♦ మనుసరింప
మైత్రివర్ధిల్లెఁదనతో స ♦ మానచింతఁ । గ్రాఁగువానరపతితోడ ♦ రాఘవునకు॥ ౫౭

వాలిఁ బరిమార్చి యాతని ♦ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం ♦ ఛించునట్టి
మిత్రుని సుగ్రీవు దశరథ ♦ పుత్రుఁడునిచెఁ । దుడిచి ధాతువు నాదేశ ♦ మిడెడునట్లు॥ ౫౮

దెసలదెసలను జానకీ ♦ దేవివెదక । వానరేంద్రుఁడు శాసింప ♦ వనచరములు
దేశదేశమ్ములను జుట్టి ♦ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తుచలమునో ♦ రథములట్లు॥ ౫౯

సాధ్వి సీతామహాదేవి ♦ సత్యవార్తఁ । దానువినఁగల్గి సంపాతి ♦ దర్శనమున
సాగరముదాఁటె మారుతి ♦ సంభ్రమమున । దళితమోహుఁడు భవమును ♦ దాఁటునట్లు॥ ౬౦

చుట్టువిషమయమాలికల్ ♦ చుట్టుకొన్న । ప్రహిమలంపు మహౌషధి ♦ బగిదినుండు
రాక్షసీస్మృతలైనట్టి ♦ రాముసతిని । గాంచెఁ బావని లంకను ♦ గలయవెదకి॥ ౬౧

కామం జీవతి మే నాథ । ఇతి సా విజహౌ శుచం
ప్రాఙ్మత్వా సత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥ ౭౫

గరుడాపాత విశ్లిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥ ౭౬

తతో బిభేద పౌలస్త్యః । శక్త్యా వక్షసి లక్ష్మణం
రామస్త్వనాహతోఽప్యాసీ । ద్విదీర్ణహృదయః శుచా॥ ౭౭

సమారుతి సమానీత । మహౌషధిహృతవ్యథః
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే । విలాపాచార్యకం శరైః॥ ౭౮

నాదం స మేఘనాదస్య । ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం
మేఘస్యేవ శరత్కాలో । న కించిత్పర్యశేషయత్॥ ౭౯

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః
రురోధ రామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥ ౮౦

అకాలే బోధితో భ్రాత్రా । ప్రియస్వప్నో వృథా భవాన్
రామేషుభిరితీవాసౌ । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౮౧

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోత్థాని । తచ్ఛోణిత నదీష్వివ॥ ౮౨

నిర్యయావథ పౌలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయ మందిరాత్
అరావణ మరామం వా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౮౩

రామం పదాతి మాలోక్య । లంకేశం చ వరూథినం
హరియుగ్యం రథం తస్మై । ప్రజిఘాయ పురందరః॥ ౮౪

తమాధూతధ్వజపటం । వ్యోమగంగోర్మివాయుభిః
దేవసూత భుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౮౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోచ తనుచ్ఛదం
యత్రోత్పలదళ క్లైబ్య । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౮౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరం చిరాత్॥
రామరావణయోర్యుద్ధం । చరితార్థమివాభవత్॥ ౮౭

బ్రదికియున్నాఁడుసత్యంబు ♦ ప్రాణనాథుఁ । డనుచుశోకంబుమానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడుమృతినొందెననుచు భా♦వించినపుడు । బ్రదికినందులకైసిగ్గు ♦ పడుచునుండె॥ ౭౬

రాఘవులకిర్వురకుఁగూడ ♦ మేఘనాదు । నస్త్రబంధమ్మునను గల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణములోవీడె గరుడునా♦గమనమునను । స్వప్నమునఁగన్నవృత్తంబు ♦ పగిదియయ్యె॥

రావణాసురుఁడంత నా♦రాముతమ్ము । నురము భేదించె శక్తి ప్ర♦యోగమునను
గొట్టఁబడకయె రాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ । బట్టరానట్టి సంతాప ♦ భరముచేత॥ ౭౭

పవనపుత్రునిచేతఁ దేఁ ♦ బడినయట్టి । యమ్మహౌషధిచే బాధ ♦ యపనయింప
లంకఁగలసతులకు మఱి ♦ లక్ష్మణుండు । శరశతులంత నేర్ప నా♦చార్యుఁడయ్యె॥ ౭౮

మేఘనాదేంద్రచాపముల్ ♦ మృగ్యములుగ । సలిపియలరారు నాశర♦త్సమయమట్లు
మేఘనాదునినాదంబు ♦ మించుధనువు । మృగ్యములుసేసి యలరె ♦ సౌమిత్రియంత॥ ౭౯

తోడఁబుట్టువుదశతోడి ♦ తుల్యదశను । గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గొలుపఁగాంచి
యులినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి । యచలమును బోలి రాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౮౦

నిద్రనెంతయుఁ బ్రేమించు ♦ నిన్ను నన్న । మేలుకొలిపెదు బాప మ♦కాలమందు
ననుచునోదార్చుగతి రాము ♦ నానుగమ్ము । లాతనికిఁ గొల్పె దీర్ఘమై♦నట్టినిద్ర॥ ౮౧

అచటదురమునలేచిన ♦ యట్టిదుమ్ము । శోణనదిమీఁదఁగప్పిన ♦ చొప్పదోఁప
ననువులెడలిన తక్కుర♦క్కసులుగూడఁ । గూలిరప్పుడు వానర♦కోటిమీఁద॥ ౮౨

రావణుఁడు నేఁడు లోకమ♦రావణంబొ । రామశూన్యంబొ యైతీరుఁ ♦ బ్రధనమందు
ననెడుదృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయంబు । వీడెఁ గ్రమ్మరసంగర ♦ క్రీడకొఱకు॥ ౮౩

రాఘవుఁడు పాదచారియు ♦ రావణుండు । రథగనుంటను జూచి పు♦రందరుండు
రథ్యములఁగూడియందమై ♦ క్రాలుచుండు । నరదమును బంపెఁ బంక్తిర♦థాత్మజునకు॥

అభ్రగంగానదీ తరం♦గానిలమున । ధ్వజపటమ్ములల్లలాడెడు ♦ వజ్రిరథము
జయకరము నెక్కె శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు । మాతలికరమ్మునూఁతఁగాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥

అసురచయములువఱపెడు ♦ నస్త్రతతినిఁ । గలువపూలను బోలె ని♦ష్ఫలముసలుపు
మఘవుకవచంబుమాతలి ♦ మహితరీతి । లక్ష్మణాగ్రజుమేన న♦లంకరించె॥ ౮౬

రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ । వారు తమతమశౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
నెంచి చిరకాలమును నిరీ♦క్షించియున్న । వాంఛితమ్ముఫలించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౮౭

భుజమూర్ధోరుబాహుల్యా । దేకోపిధనదానుజః
దదృశేసోయథాపూర్వో । మాతృవంశ ఇవస్థితః॥ ౮౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం,
రామస్తులితకైలాస । మరాతిం బహ్వమన్యత॥ ౮౯

తస్యస్ఫురతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమ శంసిని
నిచఖానాధిక క్రోధః । శరంసవ్యేతరేభుజే॥ ౯౦

రావణస్యాపి రామాస్తో । భిత్వాహృదయమాశుగః
వివేశభువమాఖ్యాతు । మురగేభ్య ఇవప్రియం॥ ౯౧

వచసైవతయోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః
అన్యోన్యజయసంరంభో । వవృధేవాదినోరివ॥ ౯౨

విక్రమవ్యతిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరివ
జయశ్రీరంతరావేదిః । మత్తవారణయోరివ॥ ౯౩

కృతప్రతికృతప్రీతైః । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః
పరస్పర శరవ్రాతాః । పుష్పవృష్టిం నసేహిరే॥ ౯౪

అయః శంకుచితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే
హృతాంవైవస్వతస్యేవ । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౯౫

రాఘవోరథమప్రాప్తాం । తామాశంచ సురద్విషాం
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణై । శ్చిచ్ఛేదకదలీసుఖం॥ ౯౬

అమోఘంసందధేచాస్మై । ధనుష్యేకధనుర్ధరః
బ్రాహ్మమస్త్రంప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౯౭

తద్వ్యోమ్నిదశధాభిన్నం । దదృశేదీప్తిమన్ముఖం
వపుర్మహోరగస్యేవ । కరాళఫణమండలం॥ ౯౮

తేనమంత్రప్రయుక్తేన । నిమేషార్ధాదపాతయత్
సరావణశిరఃపంక్తి । మజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౯౯

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు । వీచిభిన్నాపతిష్యతః
రరాజరక్షఃకాయస్య । కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౦౦

అక్కుఁబేరునితమ్ముఁడౌ ♦ ననురవిభుఁడు । యుద్ధరంగాననొక్కఁడే ♦ యున్నఁగూడఁ
దల్లికడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లె । వెలసె శీర్షోరుహస్తముల్ ♦ పెక్కులుంట॥ ౮౮

కేళిమైలోకపాలుర ♦ గెలిచినట్టి । శీర్షములొసంగిశివునిఁ బూ♦జించినట్టి
యెంతయునువింతఁగైలాస ♦ మెత్తినట్టి । యరినిగొప్పగమదిని దా♦శరథియెంచె॥ ౮౯

సీతఁగాంచెడుశుభము సూ♦చించియదరు । రాముకుడిభుజమునవాటె ♦ రావణుండు
క్రోధసంతప్తచిత్తుఁడై ♦ క్రూరమైన । బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమున॥ ౯౦

అంతరాముఁడుపఱపిన ♦ యట్టిశరము । రావణాసురువక్షంబు ♦ వ్రచ్చివైచి
భూమిలోపలఁజొచ్చెను ♦ భుజగములకు । నాప్రియోదంతమునుదెల్ప ♦ నరిగినట్లు॥ ౯౧

మాటవారలుదమమఱు ♦ మాటతోడ । శరమువారలుదమమఱు ♦ శరముతోడ
మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద । నతిశయిల్లెనువాదుల ♦ యందుఁబోలె॥ ౯౨

ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు । నేఁపునూపంగజయలక్ష్మి ♦ యిర్వురకును
సమముగానుండెజగడంబు ♦ సలుపురెండు । ద్విరదములవధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు॥

జయమునఁబరాపజయమున ♦ సంతసిల్లి । కురియనసురులసురలదొ ♦ కుసుమవృష్టి
రామరక్షోధిపతుల ప♦రస్పరంపు । సాయకవ్రాతమెవ్విధి ♦ సైఁపదయ్యె॥ ౯౪

రావణుఁడువైచెశత్రువా ♦ రామమీఁద । యమగదాదండమునుబోలి ♦ నట్టిదాని
వాహవమ్మునవార్జించి ♦ నట్టిదానిఁ । బ్రకటకోపాగ్నిలోహకం♦టక శతఘ్ని॥ ౯౫

రథముఁజేరకమున్నె శ్రీ♦రాఘవుండు । కదళిఖండించులీల ను♦ఖమ్ముగాను
రాక్షసుఁడయాశతోఁగూడ ♦ నాక్షణంబ । యర్ధచంద్రాస్త్రమునదాని ♦ హతమొనర్చె॥

ఆత్మలోనాటియున్న ప్రి ♦ యావియోగ । శోకశల్యంబుఁబాపఁగా ♦ సూటియైన
యాపథంబగుబ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి । దాశరథిఁబట్టుసంధించె ♦ దైత్యుఁజంప॥ ౯౭

పదిముఖమ్ములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ । బ్రజ్వరిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
భీషణములగుపడగల ♦ శేషుకాయ । మట్లుకనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ॥ ౯౮

అట్లుమంత్రప్రయుక్తమై ♦ యడరినట్టి । బాణమున నేలఁగూలె రా ♦ వణునితలలు
పదియునొకయింతయేనియు ♦ వ్రణముబాధ । నొందకుండఁగనిమిషార్ధ ♦ మందునపుడు॥

రావణునికాయమందుండి ♦ రాలినట్టి । శీర్షచయములుచూడవి ♦ చికలచేతఁ
గదలుచుండెడునీటను ♦ గానఁబడెడు । బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమెఱసె॥ ౧౦౦

మరుతాంపశ్యతాంతస్య । శిరాంసిపతితాన్యపి
మనోనాతివిశశ్వాస । పునఃసంధానశంకినాం॥ ౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధేమూర్ధ్నిపౌలస్త్యశత్రోః । సురభిసురవిముక్తంపుష్పవర్షంపపాత॥

యంతాహరేఃసపదిసంహృతకార్ముకజ్య
మాపృచ్ఛ్యరాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం
నామాంకరావణశరాంకితకేతుయష్టి
మూర్ధ్వంరథంహరిసహస్రయుజంనినాయ॥ ౧౦౩

రఘుపతిరపిజాతవేదోవిశుద్ధాంప్రగృహ్యప్రియాం
ప్రియసుహృదివిభీషణేసంగమయ్యశ్రియంవైరిణః
రవిసుతసహితేనతేనానుయాతఃససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢఃప్రతస్థేపురీం॥ ౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
రావణవధో నామ ద్వాదశః సర్గః.

అతనిశిరములుర్విమీఁద ♦ నట్లుపడుటఁ । గనుఁగొనియు నసురసైన్యములఁ ♦ దనువుతోడ
నతికిఁ గొనుచు నసురకతో ♦ నమరులప్పుడు । నమ్మఁ గుండిరి తద్వ్యథ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧
అంతఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై ♦ యలరనున్న । రావణాంతకుమీఁద నిర్జరులవిరుల
వానఁ గురిసెను మఱుభాగ ♦ పక్షులఖిలు । ఉక్కుఁ దరకటంబులను వీడి ♦ దీనిఁ దగుల॥ ౧౦౨

చ॥ దివిజులకార్య మెంతయును ♦ దీర్చి గుణంబు నడించియున్న యా
ప్రవిమలు రాము నానతి పు♦రందరుసారథి స్వర్గమేగె దా
నవపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామము చెక్కిన కేతుదండమున్
భువనజవాశ్వముల్ పదులు ♦ వందలు గాగ్రిలు రథంబుఁ దోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పావకుఁ జొచ్చి శుద్ధయగు ♦ భామను జూచి పరిగ్రహించి యా
రావణు రాజ్యమందు గుణ♦రమ్యు విభీషణు మిత్రు నిల్పి సు
గ్రీవుఁ డతండు లక్ష్మణుఁడు ♦ ప్రీతిని గొల్చుచు వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁ గాంచిన వి♦మానముపైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుద్ధి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
రావణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్రయోదశః సర్గః

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీక్ష్యమిథః సజాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧

వైదేహి ప శ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునా ఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న । మాకాశమావిష్కృతచారుతారం॥ ౨

గురోర్యియక్షోః కపిలేనమేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థముర్వీ మవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితో నః॥ ౩

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోఽస్మా । ద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతే వసూని
అబింధనం వహ్నిమసౌబిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪

తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశోమహిమ్నా
విష్ణోరివాస్య నవధారణీయ । మీదృక్తయారూపమియత్తయా వా॥ ౫

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేనధాత్రా
అముంయుగాంతోచిత యోగనిద్రః । సంహృత్యలోకాన్ పురుషోఽధిశేతే॥ ౬

పక్షచ్ఛిదాగోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశోమహీధ్రాః
నృపాఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే॥ ౭

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం । ముహూర్తవక్త్రాభరణంబభూవ॥ ౮

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కలత్రవృత్తిః । పిబత్యసౌపాయయతేచసింధూః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

త్రయోదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

శబ్దగుణయుక్తమై తన ♦ చరణమైన । నభమునందలి పగవిమా♦నంబునుండి
రామనామంపు హరి యంత♦గంగనుంచు । గమణికిట్లనె రత్నాక♦రంబుఁజూపి॥ ౧

సీతయాదట నాదు సేతువు ♦ చేతమలయ । గిరిఁబలుకుఁజీలు ఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మభ్రవనచేతరెండు పా♦యలుగఁజీలి । ఇజలుతారల శారదాం♦బరముఁబోలె॥ ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండ్రి ♦ యజ్ఞహయము । కపిలుఁడుహరించి నాకలో♦కమునకరుగ
నద్దిగొనిరాఁగ మాపెద్ద ♦ లవనిఁద్రవ్వ । నెంతయునువార్ధివర్ధిల్లె ♦ నిట్టులంచు॥ ౩

అమృతగర్భంబుగవిరత్న ♦ లందునిచట । నమితరత్నాదిధనరాసు ♦ లమరునిచట
వారిచేవహ్నివర్ధిల్లి ♦ నంబలునిచట । మోదమిడుచంద్రుఁడణజ్యోతి ♦ పుట్టెనిచట॥ ౪

వివిధరూపంబులనుదాల్చి ♦ వెలయునట్టి । దశదిశలనిండుమహిమచేఁ ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీ♦విపులవార్ధి । యిట్టి దింతనివర్ణింప ♦ నెవ్వరితరము॥ ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బోలియఁజేసి । యోగనిద్రను జెంది యీ♦యుదధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువపొగడ । హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గ♦ల్పాంతమందు॥ ౬

రెక్కలనువజ్రి చెక్కినఁ ♦ దక్కిమనము । గిరులువందలుగాదీని ♦ శరణుసొచ్చె
దాయభయమున నేండ్లు మ♦ధ్యమన్నపాలు । శూరుధర్మాత్ముశరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు॥ ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళ♦మందునుండి । పూనిమీఁదికిఁదెచ్చెడు ♦ భూమిసతికి
క్షణముమోమునుంగుగాఁ ♦ గడుఁజెలంగెఁ । బ్రళయమునఁబొంగుదీనిపా♦వనజలంబు॥

సాజముగవన్నెములర్పించు ♦ జాణలేల్లు । తనతరంగాధరములియ్య ♦ దత్తుఁడితఁడు
కోరిలుచనెతాను గ్రోలించు ♦ కొనెడునిదని । మహితభోగంబనన్యసా♦మాన్య మరయ॥ ౯

ససత్త్వమాదాయనదీముఖాంభః । సంమీలయంతో వివృతాననత్వాత్
అమీశిరోభిస్తిమయః సరంధ్రైః । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్॥ ౧౦

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భి । ర్భిన్నాన్ ద్విధాపశ్య సముద్రఫేనాన్
కపోల సంసర్పితయాయఏషాం । వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥ ౧౧

వేలానిలాయ ప్రసృతాభుజంగా । మహోర్మి విస్ఫూర్జథునిర్విశేషాః
సూర్యాంశు సంపర్కసమృద్ధరాగై । ర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః॥ ౧౨

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు । పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వాంకురప్రోతముఖంకథంచిత్ । క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం॥ ౧౩

ప్రవృత్తమాత్రేణపయాంసిపాతు । మావర్తవేగాద్భ్రమతాఘనేన
ఆభాతిభూయిష్ఠమయం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిణేవభూయః॥ ౧౪

దూరాదయశ్చక్రనిభస్యతన్వీ । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతివేలా లవణాంబురాశే । ర్ధారా నిబద్ధేవకలంక రేఖా॥ ౧౫

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే । సంభావయత్యాననమాయతాక్షి
మామక్షమం మండన కాలహానే । ర్వేత్తీవబింబాధర బద్ధతృష్ణం॥ ౧౬

ఏతేవయం సైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలంపయోధేః
ప్రాప్తాముహూర్తేన విమానవేగాత్ । కూలంఫలావర్జితపూగమాలం॥ ౧౭

కురుష్వతావత్కరభోరుపశ్చాత్ । మార్గేమృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషావిదూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననానిష్పతతీవ భూమిః॥ ౧౮

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం । క్వచిద్ఘనానాం పతతాంక్వచిచ్చ
యథావిధోమే మనసోభిలాషః । ప్రవర్తతేపశ్యతథావిమానం॥ ౧౯

అసౌమహేంద్ర ద్విపదానగంధి । స్త్రిమార్గగావీచి విమర్దశీతః
ఆకాశవాయుర్దిన యౌవనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే॥ ౨౦

కరేణవాతాయన లంబితేన । స్పృష్టస్త్వయాచండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయ । ముద్భిన్న విద్యుద్వలయోఘనస్తే॥ ౨౧

అమీజనస్థానమపోఢవిఘ్నం । మత్వాసమారబ్ధనవోటజాని
అధ్యాసతేచీర భృతో యథాస్వం । చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమ మండలాని॥ ౨౨

తెఱచియుండినవోళ్ళ న♦దీముఖాంబు । జలచరమ్ములునిండఁ ద♦త్క్షణమమూసి
యింతిరో తిమింగిలములవె ♦ యెగయఁజిమ్మెఁ । దలలరంధ్రాల సలిలధా♦రలనుజూడు॥ ౧౦

సింధుఫేనము రెండుగాఁ ♦ జీలుగతిని । జలములోదూఁకునీటి యే♦న్గులనుగంటె
యొక్కక్షణమాత్రమదె వాని ♦ చెక్కిళులను । మరుఁగుఁగన్పట్టెఁ గర్ణచా♦మరములట్లు॥ ౧౧

ఉదధితీరానిలముఁగ్రోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చనుగఁబొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళి నెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఘనమణుల చేతఁ దెలియంగఁ ♦ బడెనుగంటె॥ ౧౨

మొదళులకునంటియుండెడు ♦ ముఖములుండు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియనీదు
వాతెఱలఁ గేరుచుండెడు ♦ పవడములను । దాఁకివెన్కకుఁగష్టానఁ ♦ దరలెనవిగో॥ ౧౩

నీరములుద్రాగఁదొడఁగిన ♦ నీరదంబు । సుడిబడి యట్టెతిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మరలగిరిచేత వారిధి ♦ తఱువఁబడిన । పగిదిఁబొల్చుచు గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪

కడలి కాన్పించె లోహచ♦క్రంబుపగిది । వేలతాళీతమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమైదానిమీఁదను ♦ నెగడుచుండు । తుప్పుకైపడినతివరో ♦ యొప్పెఁజూడు॥ ౧౫

అధరబింబపుఁదృష్ణచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగసేఁత జాగను ♦ జాడతెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీ♦యాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలి పు♦ప్పొడులఁగనుము॥ ౧౬

చిప్పముత్తెములిసుకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁబూగాళి ♦ వంగియున్న
కడలియొడ్డు విమానవే♦గంబువలన । క్షణములోఁజేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭

తిరిగిచూడుము కలకంఠి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకుదూరమౌ ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చినయట్టులే ♦ యడవితోడి । పుడమి యింతఁగమనకుఁ గ♦న్పడఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

ఒక్కతతినుపమార్గాన ♦ నొక్కతూఁతి । వారిదపుదారినొకసారి ♦ పక్షులరుగు
త్రోవనే నెట్టుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితె విమానరాజంబు ♦ సుగుణనిలయ॥ ౧౯

ఇంద్రగజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁదాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్ల♦నైనగాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁతనీదు । వదనమంటిన స్వేదల♦వంబు లానె॥ ౨౦

జాలమునమండి హస్తంబుఁ ♦ జాచివేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలుమెఱుపు
వలయగతినుంటఁదోఁచెను ♦ వెలఁది నీకుఁ । గ్రొత్తతోడవు మఱొక్కటి ♦ కూర్చెననఁగ॥

విగతభయము జనస్థాన ♦ విపినమును । నెఱిఁగిమానులు చిరముగ ♦ నెడలియున్న
వ్యాఘ్రములఁజేరి ప♦ర్ణశాలయములఁ । గ్రొత్తగాఁగట్టుచున్నారు ♦ కొమ్మకంటె॥ ౨౨

సైషాస్థలీ యత్ర విచిన్వతా త్వాం । భ్రష్టం మయా నూపురమేకముర్వ్యాం
అదృశ్యత త్వచ్చరణారవింద । విశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమౌనం॥ ౨౩

త్వం రక్షసా భీరు యతోపనీతా । తం మార్గమేతాః కృపయా లతా మే
అదర్శయన్ వక్తుమశక్నువంత్యః । శాఖాభిరావర్జిత పల్లవాభిః॥ ౨౪

మృగ్యశ్చదర్భాంకుర నిర్వ్యపేక్షా । స్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యోదిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥ ౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తా । దావిర్భవత్యంబరలేఖిశృంగం
నవం పయో యత్ర ఘనైర్మయా చ । త్వద్విప్రయోగాశ్రుసమం విసృష్టం॥ ౨౬

గంధశ్చధారాహత పల్వలానాం । కాదంబ మర్ధోద్గతకేసరంచ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాంబభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినాత్వయా మే॥ ౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతా చ యత్ర । కంపోత్తరం భీరుతవోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయా కథంచిద్ఘనగర్జితాని॥ ౨౮

ఆసారసిక్తక్షితిబాష్పయోగా । న్మామక్షిణోద్యత్రవిభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥ ౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్ష్యపారిప్లవ సారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవఖేదా । దమూని పంపా సలిలాని దృష్టిః॥ ౩౦

అత్రావియుక్తాని రథాంగనామ్నా । మన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వాని దూరాంతరవర్తినా తే । మయా ప్రియే సస్పృహమీక్షితాని॥ ౩౧

ఇమాం తటాశోకలతాం చ తన్వీం । స్తనాభిరామ స్తబకాభినమ్రాం
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యా పరిరబ్ధుకామః । సౌమిత్రిణా సాస్రమహం నిషిద్ధః॥ ౩౨

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వా స్వనం కాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వ్రజంతీవ ఖముత్పతంత్యో । గోదావరీ సారసపంక్తయస్త్వాం॥ ౩౩

ఏషా త్వయా పేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్ధితబాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యున్ముఖకృష్ణసారా । దృష్టా చిరాత్పంచవటీ మనో మే॥ ౩౪

అత్రానుగోదం మృగయానివృత్త । స్తరంగవాతేన వినీతఖేదః
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా । స్మరామి వానీరగృహేషు సుప్తః॥ ౩౫

ఊడిపడినీదుచరణాబ్జ ♦ యోగరహిత । మాట దుఃఖమ్ముచే మౌన♦మందినట్టు
లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్నులారం । గాంచినస్థల మ్మిదేసుమ్ము ♦ కంజనయన॥ ౨౩

నిన్ను దనుజుండు గొనిచన్న ♦ తెన్నుం జెప్పం । జాలకుండెడు నీలతల్ ♦ శాఖలందు
వంగి వ్రేళ్ళన బోలెడు ♦ పల్లవముల । సద్దెగన జూపె దయతో ♦ భయస్వభావ॥ ౨౪

ఆండుజింకలుగూడ ద♦ర్భాంకురముల । వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణములం
బఱపియెత్తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడం । దెలిపె నీజాడ నెఱుంగక ♦ తిరుగునాకు॥ ౨౫

అదిగొ శిఖరంబు గగనంబు ♦ నంటుచుండు । మాల్యవంతము చూడుము ♦ మగుడ యిచట
నేను నినుంబాసి కన్నుల ♦ నీరు గ్రయ్యం । గరగెనా తోడ జలదము ♦ గ్రొత్తనీరు॥ ౨౬

వర్షధారాహతంబగు ♦ పడియలందుం । గల్గుగంధంబు నఱపిచ్చు ♦ కడిమిపూలు
నెమలికేకారవంబులు ♦ నీవులేమి । నెంతయును సహ్యమై తోంచె ♦ నిచట నాకు॥ ౨౭

కంపము నమున్న నీవునన్ ♦ గాంగిలించు । కొన్న సంగతి స్మరియించు ♦ కొన్న నేను
దాళంజాలుదు నెట్టులు ♦ తరళనేత్రి । గిరిగుహలం బర్వ మండెడు ♦ నెఱుమలకును॥ ౨౮

వానచే భూమిం బొడవిన ♦ బాష్పమంది । యారి యిచ్చటం గల క్రొత్త ♦ యరంటిమొగ్గ
లతివ నీపెండ్లిపాగ నె♦త్తైన కసుల । ననుకరించుచుం బీడించె ♦ ననుం గరమ్ము॥ ౨౯

గట్టులేను జేపనసములు ♦ గప్పియున్న । పఱచకొంగలు కొంత క♦న్పడుచున్న
పంపపై దూరమందుండి ♦ వాలి తెనాదు । చూడ్కి తన్నీరములం ద్రావు ♦ మాడ్కి శ్రమను॥

ఈసరసిలో సరియుత్పల ♦ కేసరములం । గూర్మి నన్యోన్యము నమర్చి ♦ కొనుచు విడని
కోకవిధవాళి నెంతయుం ♦ గూర్మిం గంటి । నీకు దూరమ్ముగానుంట ♦ నెలంతమిన్న॥ ౩౦

సన్నదై పూలగుత్తుల ♦ జనులవాలు । తీరపుటశోకశాఖను ♦ దీనిం గాంచి
చిక్కితీవని యక్కునం ♦ జేర్పంబోవం । గంటనీర్వెట్టియాపె ల♦క్ష్మణుండు నన్ను॥ ౩౨

ఇవ్విమానంబు ననువేలి ♦ యింపు నింపు । పైడిగంటలసడిపిని ♦ పైకినెగసెం
జారుగోదావరీతీర ♦ సాగసములు । నినునెదరొక్కనాచ్చెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౩౩

నీవు తనమాధ్యకడనతో ♦ నీరువోసి । కూర్మిం బెంచినమామిడి ♦ గున్నయున్న
యొత్తిమోముగను కృష్ణ ♦ మృగము లున్న । పంచవటి చూడనెక్కడు ♦ ప్రమదమిడియె॥

తలంపునకు నచ్చె నిదిగొ గా♦ననిస్టలంబు । మాని యిట వేంట వీచికా ♦ మారుతముల
నెడలిబహళికపర్బుని ♦ యింటనొంటి । నీదు తొడమీంద దలనిడి ♦ నిద్రగనుట॥ ౩౫

భ్రూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోనః । ప్రభ్రంశయాంయో నహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో । ర్భౌమోమునేఃస్థానపరిగ్రహోఽయం॥ ౩౬

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనింద్యకీర్తే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహవిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్నుతే మేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭

ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరో నామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరా । న్మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం॥ ౩౮

పురాసదర్భాంకురమాత్రవృత్తి । శ్చరన్మృగైఃసార్ధమృషిర్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం॥ ౩౯

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । క్షణంప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦

హవిర్భుజామేధవతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నాసుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧

అముంసహాసప్రహితేక్షణాని । వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨

ఏషోఽక్షమాలావలయంమృగాణాం । కండూయితారంకుశసూచిలావం
సభాజనేమేభుజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితఃప్రయుంక్తే॥ ౪౩

వాచంయమత్వాత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రార్చిషిసన్నిధత్తే॥ ౪౪

అదఃశరణ్యంశరభంగనామ్న । స్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్ప్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహౌషీత్॥ ౪౫

ఛాయావినీతాధ్వ పరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభావ్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితాను పుత్రేష్వివపాదపేషు॥ ౪౬

ధారాస్వనోద్గారిద రీముఖోఽసౌ । శృంగాగ్ర లగ్నాంబుదవప్రపంకః
బధ్నాతి మే బంధురగాత్రిచక్షు । ర్దృప్తః కకుద్మాని వచిత్రకూటః॥ ౪౭

ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోపకంఠే । ముక్తావలీకంఠగతేవభూమేః॥ ౪౮

ఎవఁడు బొమముడిమాత్రాన ♦ నింద్రపదవి । నుండి జార్చెనొ నహుషుని ♦ దుండగీని
నెవఁడు కలుషాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునొ । యట్టిమౌనికి నిబ్భువి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬

అయ్యగస్త్యుఁడు నిర్మల ♦ యశుఁడు వెల్గు । హవ్యగంధంబుతో వచ్చి ♦ యభ్రయాన
మంటి తేరితాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మఁ । దేల్చె సత్త్వగుణంబులో ♦ దుల్చి రజము॥ ౩౭

శాతకర్ణుఁడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలను పంచాప్సరంబిది ♦ గుణగణాఢ్య
చుట్టు వనముంట దూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబుల నడిమి చం♦ద్రుగతిఁ దోఁచె॥

లేతదర్భలె తిని మున్ను ♦ లేళ్ళఁ గూడి । తిరుగు నీతని నిష్ఠకు ♦ వెఱచి వజ్రి
యంపవచ్చిన పంచాప్స ♦ రోబ్జముఖుల । యౌవనంబను వలఁ జిక్కె ♦ నటనితండు॥ ౩౯

అక్కొలనిలోని సౌధంబు ♦ నందునుండి । యాతని మృదంగవాద్య సం♦గీతరవము
చదలనంటుచుఁ బుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁ బ్రతిశబ్దములనీనె ♦ నిందువదన॥ ౪౦

ఇతఁడు మఱియొక తపసి జి♦తేంద్రియుండు । మాన్యతముఁడు సుతీక్ష్ణనా♦మంబువాఁడు
నలుదెసలనగ్నిమండఁగా ♦ నడుమ నిలిచి । తపనుఁ డులలాటమున గాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥

ఇంద్రునికి శంక గొల్పెడు ♦ నితని మనముఁ । గలఁపఁజాలవు నవ్వుచూ♦పులును గాని
కడఁగి మిసమిసచూపు మే♦ఖలలు గాని । స్వర్గకాంతల యేవిలా♦సములు గాని॥ ౪౨

అక్షమాలయొ వలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁ గోయఁగ జింకల ♦ గోకుటకును
సాధనంబైన కుడిచేయి ♦ చాచె నిటకు । సత్కరింపఁగ నూర్ధ్వభు♦జంబు మాని॥ ౪౩

మౌననియమంబు నీ బుషి ♦ పూనియుంట । మత్ప్రణతి గైకొనెఁ గడల్చి ♦ మస్తకంబు
నభ్రయానంబు చేఁగన్న ♦ యడ్డువాయఁ । గోరి దృష్టి నివ్వరల చే♦వెలుఁగనైపు॥ ౪౪

పూతమిది శరభంగు త♦పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుఁ డిమ్మౌని ♦ యాహితాగ్ని
యింధనమ్ముల జిరమగ్నిఁ ♦ దృప్తిపఱచి । నెమ్మి వేల్చెను మంత్రపూ♦తమ్ముతనువు॥ ౪౫

ఇప్పుడిటఁ శ్రమఁడమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁ బక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనొసఁగు
నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడు తరువుల ♦ యందు నిలిచె॥ ౪౬

దరియొ మోమట ధారల ♦ ధ్వనియొ తేన్ను । శృంగములె కొమ్మలగ్రానఁ ♦ జేరుమొగిలె
చెలఁగు కోరాటయడు సిట్లు ♦ చిత్రకూట । మగపడె వృషేంద్రమన బంధు♦రాంగి చూడు॥

దూరమునను౦ట సన్నగాఁ ♦ దోఁచుచుండి । నిలిచి నిర్మలమౌ గశైల ♦ నికటమందుఁ
బాఱు మందాకినిం జూడు ♦ పడఁతి మిన్న । ధరయెఱుఁగనిడ్డ ముత్యాల ♦ సరముఁ బోలె॥ ౪౮

అయంసుజాతోను గిరంతమాలః । ప్రవాళమాదాయసుగంధియస్య
యవాంకురాపాండుకపోలశోభీ । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥ ౪౯

అనిగ్రహత్రాస వినీతసత్త్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధి వృక్షం
వనంతపః సాధనమేతదత్రే । రావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం॥ ౫౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్ధృతహేమపద్మాం
ప్రవర్తయామాసకిలానసూయా । త్రిస్రోతసంత్ర్యంబకమౌళిమాలాం॥ ౫౧

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమీసమధ్యాసితవేదిమధ్యాః
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇవశాఖినోపి॥ ౫౨

త్వయాపురస్తాదుపయాచితోయః । సోయంవటః శ్యామఇతిప్రతీతః
రాశిర్మణీనా మివగారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితోవిభాతి॥ ౫౩

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలై । ర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా
అన్యత్రమాలాసిత పంకజానా । మిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ॥ ౫౪

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబ సంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్రకాలాగరుదత్తపత్రా । భక్తిర్భువశ్చందనకల్పితేవ॥ ౫౫

క్వచిత్ప్రభాచాంద్రమసీతమోభి । శ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ
అన్యత్రశుభ్రాశరదభ్రలేఖా । రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభః ప్రదేశా॥ ౫౬

క్వచిచ్చకృష్ణోరగభూషణేవ । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
పశ్యానవద్యాంగి విభాతిగంగా । భిన్నప్రవాహా యమునాతరంగైః॥ ౫౭

సముద్రపత్న్యోర్జలసంనిపాతే । పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వావబోధేన వినాపిభూయ । స్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥ ౫౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదంత । ద్యస్మిన్మయా మౌళిమణింవిహాయ
జటానుబద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥ ౫౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం । నిర్విష్టహేమాంబుజరేణుయస్యాః
బ్రాహ్మంసరః కారణమాప్తవాచో । బుద్ధేరివావ్యక్తముదాహరంతి॥ ౬౦

జలానియాతీర నిఖాతయూపా । వహత్యయోధ్యా మనురాజధానీం
తురంగమేధావభృథావతీర్ణై । రిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥ ౬౧

పర్వతముచెంత నెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నిత్యమాలంపుఁదలిరుచే ♦ నింతనీకు
భూషగల్పించితిని వెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । నెసఁగెనుయ్యాలకుఁగంబట్టు ♦ లింపునింప॥ ౪౯

అత్రితపమునకిదిసాగ ♦ నాశ్రమంబు । భయములేకయెమచ్చిక ♦ పడిమృగాళి
పూలులేకయెపంక్తిఁబడి ♦ భూజపాళి । యతనిమహిమాతిశయమిందు ♦ వ్యక్తపఱుచు॥ ౫౦

శాలియతాదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మమ్ములను సప్త ♦ ఋషులుగోయ
నిచ్చునీగంగనసూయ ♦ యిచటమునుల । కెలమిస్నానార్థమై ప్రవ♦హింపఁజేసె॥ ౫౧

గాలిలేమినొకింతయుఁ ♦ గదలకుండ । వేసవిమన్నరుజైన్నను ♦ వృక్షగణము
లచలవీరాసనమున యో♦గాభ్యాసము । లైనమునిశతులను బోలె ♦ నతివచూడు॥ ౫౨

మున్ను నీచేతసేసిన ♦ గన్నవటము । శ్యామనామముసత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాళ్ల । రాశియోయన రాజిల్లె ♦ రమణికంటె॥ ౫౩

నిర్మలప్రభలీనెడు ♦ నీలమణుల । సౌనరుముత్యాలసరమట్టు ♦ లొక్కచోట
నుత్పలమ్ములతోఁగూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చందువెలిదమ్మి దండయ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౪

కృష్ణహంసలతోడ సం♦కీర్ణమైన । యుత్తమమరాళపంక్తియు ♦ ట్లొక్కచోటఁ
బత్రముల్ నల్లయగరుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పుచందనభూమియ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౫

నీడలందలిచీఁకటుల్ ♦ నెఱయుమెఱయు । చందువందాశ్రితపంబట్టు ♦ లొక్కచోట
నడిమిసంగులనింగి క♦న్పడఁగనమరు । మన్నశరదంబుదాళి య♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౬

వెల్లబూడిదపూఁతపై ♦ నల్లకాఁకమ । లున్నశంకరుతనువట్టు ♦ లొక్కచోట
నీలయమునానదీతరం♦గాళిఁగలసి । పాలుగంగానదినిజూడు ♦ పావనాంగి॥ ౫౭

గంగయమునయుఁగలియు నీ ♦ సంగమమునఁ । గ్రుంకులిడునట్టి పుణ్యాత్ము ♦ కోటులకును
దనువువిడఁబడిన దేహబం♦ధములుమగలఁ । గలుగనేరవు తత్త్వంబు ♦ తెలియకున్న॥ ౫౮

ఇదినిషాదాధిపతిపురం ♦ బింతినేను । దీనిమకుటంబుజడల బం♦ధింపఁజూచి
కైకనీకోర్కిసఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడునుమంత్రుఁడేడ్చిన ♦ స్థలమునమ్ము॥

నగరయోధ్యాపురీదీనికి ♦ జన్మభూమి । యతఁడుకాంతలకుచములు ♦ పాటకాజ్జ
గజమనుభవించుభ్రాత్మ్యాస ♦ గంబటించు । నాస్తపరులంద్రుబుద్ధి క♦వ్యాక్తమట్లు॥ ౬౦

తేటులనాటినయూప సం♦తతులనొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని♦క్ష్వాకుకులులు
సలుపఁగాంచానంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరిప్రవహించె నిదిరాజ ♦ ధానినంటి॥ ౬౧

యాం సైకతోత్సంగసుఖోచితానాం । ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం
సామాన్యధాత్రీమివ మానసం మే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం॥ ౬౨

సేయం మదీయా జననీవ తేన । మాన్యేన రాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరేవసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశం పురస్తా । ద్యతో రజః పార్థివముజ్జిహీతే
శంకే హనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతో మాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధా శ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం స సాధుః
హత్వా నివృత్తాయ మృధే ఖరాదీన్ । సంరక్షితాం త్వామివ లక్ష్మణో మే॥ ౬౫

అసౌ పురస్కృత్య గురుం పదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైః సహ చీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోఽభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రా విసృష్టాం మదపేక్షయా యః । శ్రియం యువాప్యంకగతామభోక్తా
ఇయంతి వర్షాణి తయా సహోగ్ర । మభ్యస్యతీవ వ్రతమాసిధారం॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతి దాశరథౌ తదీయా । మిచ్ఛాం విమానమధిదేవతయా విదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతార సవిస్మయాభి । రుద్వీక్షితం ప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురస్సరవిభీషణదర్శితేన । సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేణ భంగిరచితస్ఫటికేన రామః॥ ౬౯

ఇక్ష్వాకువంశగురవే ప్రయతః ప్రణమ్య । స భ్రాతరం భరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే
పర్యశ్రురస్వజత మూర్ధని చోపజఘ్రౌ । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । ప్లక్షాన్ప్రరోహజటిలానివ మంత్రివృద్ధాన్
అన్వగ్రహీత్ప్రణమతః శుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయా చ వాచా॥

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరో మే । పౌలస్త్య ఏష సమరేషు పురః ప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేన కథితౌ రఘునందనేన । వ్యుత్క్రమ్య లక్ష్మణముభౌ భరతో వవందే॥ ౭౨

సౌమిత్రిణా తదను సంససృజే స చైన । ముత్థాప్య నమ్రశిరసం భృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్య భుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౩

రామాజ్ఞయా హరిచమూపతయ స్తదానీం । కృత్వా మనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రాన్
తేషు క్షరత్సు బహుధా మదవారిధారాః । శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరే తే॥ ౭౪

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్య ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁబెరిగి ప♦యస్సమృద్ధి
వఱలునుత్కలకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాత్రిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౧౨

మాన్యనృపుఁబాసినట్టి మ♦న్మాతవోలె । నురుకృపనునన్నుదూరమం♦దుండఁగానె
సరయువిదిచల్లగాలితో ♦ నరతరంగ । హస్తములఁగౌఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౧౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయవలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెఱుఁగఁదెల్పిన వినినన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । వచ్చువనియెంతుభరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాచిలక్ష్మణుం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రీతినదిర్చిననాకు ని♦గ్మలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిడు ♦ సత్యముగను॥ ౧౫

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియర్ఘ్యంబుఁ ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాలిచి ♦ భరతుఁడడిగో । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౧౬

ననుఁదలంచియెతోడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁ♦డయ్యొసిరిని
నతికఠినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లామెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు ల♦బ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మునువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదింపె॥ ౧౮

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటిరుం । పటికరామెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిఁజూప
సేవమెప్పించుసుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౧౯

సలిపెవందనమిక్ష్వాకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్ఘ్యంబుఁగౌఁగిట ♦ భరతుఁజేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనెఁ ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబుఁ ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్రులఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్ష వృ♦క్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్కులఁ ♦ గుశలమరసె॥ ౨౧

ఈతఁడాప్తుండు ఋక్షక♦పీశ్వరుండు । ఇతఁడుపౌలస్త్యుఁ డనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొని♦యాడ భరతుఁ । డెరఁగెవారికిలక్ష్మణుఁ♦ డొలఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లక్ష్మణుఁ ♦ దఱిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యింద్రజి♦చ్ఛస్త్రహరణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గౌఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పింప ♦ నట్లుతోఁప॥ ౨౩

కపిచమూపతితతులు రా♦ఘవునియాజ్ఞ । నెక్కిగజముల మానవా♦కృతులతోడ
వానిపైనుండిమదధార ♦ పడుచునుండ । ఘనవగారోహణసుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౨౪

సానుప్లవః ప్రభురపి క్షణదాచరాణాం । భేజే రథాన్దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపి యే తదీయై । ర్న స్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

భూయస్తతో రఘుపతిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్త కామగతి సావరజో విమానం
దోషాతనం బుధబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణ జగతాం ప్రళయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేన రుచమభ్రఘనాదివేందోః
రామేణ మైథిలసుతాం దశకంఠకృచ్ఛ్రా । త్ప్రత్యుద్ధృతాం ధృతిమతీం భరతో వవందే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతంత
ద్వంద్యం యుగం చరణయోర్జనకాత్మజాయాః
జ్యేష్ఠానువృత్తిజటిలం చ శిరోఽస్య సాధో
రన్యోన్యపావనమభూదుభయం సమేత్య॥ ౭౮

క్రోశార్థం ప్రకృతిపురఃసరేణ గత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజవేన పుష్పకేణ
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస॥ ౭౯

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ దండక
ప్రత్యాగమనో నామ త్రయోదశః సర్గః

రాముపనుపున రాక్షస♦రాజుగూడ । ననుచరులతోడ రథముల ♦ నధివసించె
నెంతమాయాకళలచేత ♦ నెసఁగుచున్న । దాశరథ్యాను వీనికిఁ ♦ దనరథములు॥ ౭౬

సజమించుల మించెడు ♦ జలదతతిని । బుధగురులతోడి చంద్రుండు ♦ వోలెమరలఁ
గావుగతిఁ దోష్ప ధ్వజములఁ ♦ గ్రాలు సభ్రి । యానమెక్కెను రాముఁడు ♦ సానుజుండు॥

ప్రళయావందుఁడి ధగను న♦ర హమూర్తి । శరదృతువు మేఘములనుండి ♦ చంద్రకాంతిఁ
గాచుగతి రాముఁ డద్దళ♦కంపనుండి । కాచిన సుధీగకెరఁగెను ♦ నైకకోడుకు॥ ౭౭

చ॥ పరిణతులుసేయు రాసణాని ♦ భంగమొనర్చు దృఢవ్రతంబుతో
జనులకు సంద్యమై వెలఁగు ♦ జానకి పాదయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠనిగతి దట్టమై తేసరు♦చుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యనఘు శిరంబునుంగలసి ♦ యయ్యెఁ బరస్పరముఁ బవిత్రముల్॥ ౭౮

సీ॥ భూమిపై ముంపుల ♦ మోదంబుతోఁ బొంగి । జనులు గుంపులుగూడి ♦ చనుచునుండ
మీఁదినభంబుపై ♦ మిసిమికాంతులతోడఁ । గ్రాలుచుండెడు పుష్ప♦కంబునందు
వానంద మునమండ ♦ యానమొప్పాఁగాఁ । దానలకోసెడు ♦ దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నగంజిపై ♦ చాల నొప్పుచునుండు । పటువాఁడపమ్మల ♦ భవ్యమైన
గీ॥ యతులసాకేత పురవరో♦ద్యానసీమ
సచ్చివిడిసెను కాకుత్స్థ♦వంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి స♦త్యానుకీర్తి
సత్యనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి॥ ౭౯

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్దశః సర్గః

—:o:—

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్రసమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ । ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ॥ ౧

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ
విస్పష్ట మస్రాంధతయా నదృష్టౌ । జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శ సుఖోపలంభాత్॥ ౨

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరోబిభేద
గంగాసరయ్వో ర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రి నిష్యంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩

తేపుత్రయో ర్నైఋతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగేసదయంస్పృశంత్యౌ
అపీప్సితంక్షత్రకులాంగనానాం । నవీరసూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪

క్లేశావహాభర్తురలక్షణాహం । సీతేతినామస్వముదీరయంతీ
స్వర్గప్రతిష్ఠస్యగురోర్మహిష్యా । వభక్తిభేదేనవధూర్వవందే॥ ౫

ఉత్తిష్ఠవత్సే ననుసానుజోసౌ । వృత్తేన భర్తాశుచినాతవైవ
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇతిప్రియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా॥ ౬

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానంద జలైర్జనన్యోః,
నివర్తయామాసు రమాత్యవృద్ధా । స్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః॥ ౭

సరిత్సముద్రాన్ సరసీశ్చగత్వా । రక్షఃకపీంద్రై రుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలానిజిష్ణో । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮

తపస్వివేష క్రియయాపితావ । ద్యఃప్రేక్షణీయః సుతరాంబభూవ
రాజేంద్ర నేపథ్యవిధానశోభా । తస్యోదితాసీ త్పునరుక్తదోషా॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

చతుర్దశాశ్వాసము.

---:O:---

గీతములు.

ప్రాపుగానున్న వృక్షంబుఁ ♦ బాసినట్టి । తీఁగెలను బోలె భర్తృవి♦యోగజనిత
శోకమున నున్నతల్లులఁ ♦ జూచి రోకట । రామలక్ష్మణులంత నా♦రామమందు॥ ౧

అరులఁ దెగటార్చి శౌర్యాన ♦ నలరుపుత్రు । లిర్వురును మ్రొక్కి తల్లుల ♦ కిర్వురకును
గరము నీరొల్కు కనులకుఁ ♦ గానరాక । తనుజసంస్పర్శనసుఖముచేఁ ♦ గనఁగనైరి॥ ౨

హిమగిరిఁ గఱఁగి పాఱెడు ♦ హిమఝరంబు । లుష్ణగంగానదీ సర♦యూజలములఁ
బాపుగతి వారిశోకోష్ణ ♦ బాష్పములను । హర్షశీతాశ్రువులు వాపె ♦ నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రవ్రణంబు లా♦త్మజులనంటు । తల్లులకుఁ బచ్చిపుండ్లుగాఁ ♦ దాఁకుటయును
క్షత్రసతులెల్లఁ గాంక్షించు ♦ శబ్దమైన । వీరసూపదమునఁ గోర్కె ♦ వారికెడలె॥ ౪

పతికిఁ గష్టంబు గూర్చెడు ♦ పాపచరిత । సీత నేనని పేరును ♦ జెప్పికొనుచు
దివిఁ జనినమామ పట్టపు ♦ దేవులకును । సమశీలభక్తిఁ గోడలు ♦ సలిపె నతి॥ ౫

లెమ్ము కోడల నీసువృ♦త్తమ్మె కాదె । తమ్మతోఁ గూడఁ బతిని దుః♦ఖమ్మునుండి
దాఁటఁ జేసినదనుచుఁ ద♦థ్యంపుఁ బ్రియము । వారు ప్రేమాశ్రుధారలతోఁ ♦ బలికిరంత॥ ౬

ఆదితల్లుల హర్షబా♦ష్పాళిగాఁగ । స్వర్ణఘటములతీర్థంపు ♦ సలిలములను
వృద్ధసచివులు రఘువంశ ♦ వీరమణికి । సల్పిరభిషేకమెంతయుఁ ♦ సంతసమున॥ ౭

కపిదనుజనాయకుల్ చని ♦ కడలనుండి । తెచ్చిన సముద్రసరసీన♦దీజలములు
గురిసె జయశీలు రాముని ♦ శిరముమీఁద । శరదములనీరు వింధ్యపైఁ ♦ గురియునట్లు॥ ౮

తాపసుల వేషమును దాను ♦ దాల్చినపుడె । యెంతయో చూడనందమై ♦ యెసఁగినట్టి
రామచంద్రున కెన్నఁగా ♦ రాజచంద్రు । వేషమంతయుఁ బునరుక్తి ♦ దోషమయ్యె॥ ౯

సమౌల రక్షోహరిభిః ససైన్య । స్తూర్యస్వనానందిత పౌరవర్గః
వివేశ సౌధోద్గత లాజవర్షా । ముత్తోరణా మన్వయరాజధానీం॥ ౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేనమంద । మాధూతవాలవ్యజనో రథస్థః
ధృతాతపత్రో భరతేనసాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవప్రవృద్ధః॥ ౧౧

ప్రాసాదకాలాగరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురో వాయువశేనభిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వహేన । ముక్తాస్వయంవేణి రివాబభాసే॥ ౧౨

శ్వశ్రూజనానుష్ఠితచారువేషాం । కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయనదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోంజలిభిః ప్రణేముః॥ ౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండనమానసూయం । సా బిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం
రరాజశుద్ధేతి పునఃస్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా॥ ౧౪

వేశ్మాని రామః పరిబర్హవంతి । విశ్రాణ్య సౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః
బాష్పాయమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్యశేషస్య పితుర్వివేశ॥ ౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబసత్యా । న్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానం సుకృతం తవేతి । జహారలజ్జాం భరతస్యమాతుః॥ ౧౬

తథైవసుగ్రీవవిభీషణాదీ । నుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । క్రాంతాయథాచేతసివిస్మయేన॥ ౧౭

సభాజనాయోపగతాన్సదివ్యా । న్మునీన్పురస్కృత్యహతస్యశత్రోః
శుశ్రావతేభ్యః ప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమే గౌరవమాదధానం॥ ౧౮

ప్రతిప్రయాతేషు తపోధనేషు । సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్ధమాసాన్
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజాన్ । రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జ రామః॥ ౧౮

తచ్చాత్మచింతాసులభంవిమానం । హృతంసురారేఃసహజీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయభూయః । పుష్పందివఃపుష్పకమన్వమంస్త॥ ౨౦

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్యరామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మార్థకామేషుసమాంప్రపేదే । యథాతథైవావరజేషు వృత్తిం॥ ౨౧

సర్వాసుమాతృష్వపివత్సలత్వా । త్సనిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షడాననాపీతపయోధరాసు । నేతాచమూనామివకృత్తికాసు॥ ౨౨

2661[2]
2-3-73

సచివరాక్షసకపిసైన్య ♦ చయముతోడఁ । బ్రజలుతూర్యధ్వనుల నల♦రారఁజొచ్చె
రాఘవుఁడుతోరణోపేత ♦ రాజధాని । సౌధములనుండి లాజవ♦ర్షములుగురియ॥ ౧౦

సానుజుఁడులక్ష్మణుఁడువైన ♦చామరములు । గొడుగుభరతుండుపట్టఁగాఁ ♦ గూడిపోదలు
చతురుపాయసమంచిత ♦ సంఘమట్లు । పరిజ్వరిల్లెరథస్థుఁడౌ ♦ రాఘవుండు॥ ౧౧

భూరిసౌధమ్ములందుండి ♦ పౌడమివెడలు । నగరధూమము చెదరి మం♦దానిలమున
వనమునందుండిమరలితా ♦ స్వయము రాముఁ । డెడలిచినవీట్టివేనలి ♦ ముడిగఁదోఁచె॥ ౧౨

ప్రీతిశ్వశ్రులుగూర్చిన ♦ వేషమూని । యాలరుకర్ణిరథంబున ♦ నధివసించి
యమగుసీతకుసౌధవా ♦ తాయనముల । మోదుపులగపడమ్రొక్కిరి ♦ పురముసతులు॥ ౧౩

తనకునసూయ నిత్యమై ♦ తనర నిడిన । యంగరాగప్రభావలి ♦ నవనిజాత
మెఱసెఁదాశుద్ధయనుచున్ను ♦ మఱల్లఁబ్రజకుఁ । దెలుపఁబతికోరనప్పి నలో ♦ నిలిచినట్లు॥

అంత సౌజన్యనిధిరాముఁ ♦ డాత్మసఖుల । సర్వపరికరయుక్తవే♦శ్మములనునిచ్చి
తండ్రిపటమున్న పూజకా ♦ ద్రవ్యమున్న । నిలయమునుజొచ్చెఁగన్నుల ♦ నీరుగార॥ ౧౪

అంజలినిగూర్చి కైకేయి ♦ యమ్మఁజూచి । స్వర్గఫలమిదుసత్యంబు ♦ వల్లనమ్మఁదు
తండ్రిజారమి నీసుకృ♦తమునఁగాదె । యనుచురాముఁడుపోఁగొట్టె ♦ నామెలజ్జ॥ ౧౫

సిద్ధిసంకల్పమాత్రనఁ ♦ జెందఁగలుగు । నట్టిసుగ్రీవ దానవేం♦ద్రాదులెల్ల
విస్మయాక్రాంతమతులగు ♦ విధమునందు । సలిపెనుపచారములు వను♦సమితిఁగూర్చి॥

తన్నుఁగొనియాడనరుదెంచి ♦ యున్నదివ్య । మునివరులనుండితనశౌర్య ♦ మునకుమహిమఁ
గొలుపుదానినిదాఁబోరి ♦ గొన్నవైరి । జననమాదిచరిత్రను ♦ వినియెనతఁడు॥ ౧౭

అత్తపోధను లరుగ సౌ♦ఖ్యములనున్ని । యర్ధమాసమునెఱుఁగని ♦ యట్లుగడపి
భూమిజయొయిడ్డరాయుత్తమ ♦ పూజలందె । వెలయుకపిరాక్షసేంద్రుల ♦ వీడుకొలిపె॥

తలఁపఁగనెవచ్చునట్టి త♦ద్దైత్యవిభుని । ప్రాణములతోడఁగొన్నట్టి ♦ పసిసవమట్లు
దివివెలింగెడునట్టి య♦ద్దివ్యయాన । మంపె మరలఁ గుబేరు వా♦హనముగాఁగ॥ ౨౦

సలిపివనవాసమిట్టులు ♦ జనకువాజ్ఞ । రాజ్యభారమునవహించి ♦ రామనృపతి
యమలధర్మార్థకామమ్ము ♦ లందువలెనె । తమ్ములందునుసమముగాఁ ♦ దానుమెలఁగె॥

ఆఱుమోములఁజనుబాలు ♦ నానుగుహుఁడు । కృత్తికలసమముగ సత్క♦రించుకరణిఁ
దల్లులెందఱఁబేర్మిమించు ♦ తనయుఁడగుట । సమముగావారిరాముఁడు ♦ సత్కరించె॥ ౨౨

తేనార్థవాన్లోభపరాఙ్ముఖేన । తేనఘ్నతా విఘ్నభయం క్రియావాన్
తేనాసలోకః పితృమాన్వినేత్రా । తేనైవ శోకాపనుదేన పుత్రీ॥ ౨౩

సపౌరకార్యాణి సమీక్ష్య కాలే । రేమే విదేహాధిపతేర్దుహిత్రా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం । కృత్వోపభోగోత్సుకయేవ లక్ష్మ్యా॥ ౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమిన్ద్రియార్థా । నాసేదుషోః సద్మసు చిత్రవత్సు
ప్రాప్తాని దుఃఖాన్యపి దణ్డకేషు । సంచిన్త్యమానాని సుఖాన్యభూవన్॥ ౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన । ముఖేన సీతా శరపాణ్డురేణ
ఆనన్దయిత్రీ పరిణేతురాసీ । దనక్షరవ్యఞ్జితదోహదేన॥ ౨౬

తామఙ్కమారోప్య కృశాఙ్గయష్టిం । వర్ణాన్తరాక్రాన్తపయోధరాగ్రాం
విలజ్జమానాం రహసి ప్రతీతః । పప్రచ్ఛ రామాం రమణోఽభిలాషం॥ ౨౭

సాదష్టనీవారబలీనిహింస్రైః । సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేష భూయః కుశవన్తి గన్తుం । భాగీరథీతీరతపోవనాని॥ ౨౮

తస్యై ప్రతిశ్రుత్య రఘుప్రవీర । స్తదీప్సితం పార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్యన్ ముదితామయోధ్యాం । ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ॥ ౨౯

ఋద్ధాపణం రాజపథం సపశ్యన్ । విగాహ్యమానాం సరయూం చ నౌభిః
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితాని పౌరైః । పురోపకణ్ఠోపవనాని రేమే॥ ౩౦

సకింవదన్తీం వదతాం పురోగః । స్వవృత్తముద్దిశ్య విశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోఽపసర్పం । పప్రచ్ఛ భద్రం విజితారిభద్రః॥ ౩౧

నిర్బన్ధపృష్టః స జగాద సర్వం । స్తువన్తి పౌరాశ్చరితం త్వదీయం
అన్యత్ర రక్షోభవనోషితాయాః । పరిగ్రహాన్మానవదేవ దేవ్యాః॥ ౩౨

కలత్రనిన్దాగురుణా కిలైవ । మభ్యాహతం కీర్తివిపర్యయేణ
అయోఘనేనాయ ఇవాభితప్తం । వైదేహిబన్ధోర్హృదయం విదద్రే॥ ౩౩

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే । జాయామదోషాముత సంత్యజాని
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా । దాసీత్సదోలాచలచిత్తవృత్తిః॥ ౩౪

నిశ్చిత్య చానన్యనివృత్తి వాచ్యం । త్యాగేన పత్న్యాః పరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్
అపిస్వదేహాత్కిముతేన్ద్రియార్థా । ద్యశోధనానాం హి యశో గరీయః॥ ౩౫

దాతయతఁడౌటఁబ్రజలెల్ల ♦ ధనికులైరి । విఘ్నహరుఁడౌట సత్కార్య ♦ విహితులైరి
మనుమవాఁడౌటచేఁబిత్రు ♦ మంతులైరి । చింతఁబాపుటచేఁ బుత్ర ♦ వంతులైరి॥ ౨౩

జనులపనులనుదతీఁగని ♦ జక్కఁదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁగ్రీడింప ♦ నందమైన
తనువుదాల్చినలక్ష్మియో ♦ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ♦ సంతసమున॥ ౨౪

ఇంద్రియార్థములందు య♦థేచ్ఛముగను । జిత్రపటములగృహములఁ ♦ జెలఁగునపుడు
దండకారణ్యదుఃఖమ్ముఁ ♦ దలఁచుకొన్నఁ । దోఁచెసుఖముగనాదంప ♦ తులకుమదిని॥ ౨౫

జనకసుతనిగ్గులీనెడు ♦ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడనెంతయుఁ ♦ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయెచెప్పుగర్భంపుఁ ♦ జిహ్నమైన । మోముతోభర్తకానంద ♦ మూర్తియయ్యె॥

సిగ్గుగొన్నట్టిమిక్కిలి ♦ చిక్కినట్టి । చనుమొనలువల్లఁబడినట్టి ♦ యనుఁగుఁజెలువ
నెలమిఁదొడఁజేర్చి యేమికా♦వలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే♦కాంతమందు॥ ౨౭

ఇడినబలిఁగ్రూరమృగములు ♦ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ♦ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్భలఁ ♦ గ్రాలునట్టి । మునివనములకేగమదిఁగోరె ♦ జనకుపట్టి॥ ౨౮

ఆమెకోరికదీర్పంగ ♦ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ♦ మంటుమేడ
నెక్కెరఘుకులమణితన ♦ యేలుబడిని । బ్రమదమందునయోధ్య వై♦భవముఁజూడ॥ ౨౯

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ♦ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ♦ బాఱఁజూచి
స్త్రీయులుప్రియురాండ్రుపౌరులు♦వేడ్కఁదిరుగు। పురవరోద్యానములఁజూచి♦పొంగెనృపతి॥

చారుశేషోరుభుజుఁడు జి♦తారినరుఁడు । వాఙ్మ్ములకునగ్రగామియై ♦ వఱలువాఁడు
భద్రచరితుండురాముఁడు ♦ భద్రునడిగెఁ । దననడతఁగూర్చిజనులేమి ♦యనుదురనుచు॥

ఒత్తియడిగిననెనిట్టు ♦ లుర్వీపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ♦ రాణినీవు
స్వీకరించినయదితప్ప ♦ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింత్రు ♦ నిక్కముగను॥ ౩౨

అతివకొదవిననిందాప ♦ యశమువినుట । వలన సీతేశుహృదయంబు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ♦ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబువ్రయ్యువి ♦ ధమ్ముదోఁప॥ ౩౩

నాదునిందనుపేక్షింప ♦ న్యాయమగునొ । శుచినిగాంతనువిడుచుట ♦ యుచితమగునొ
యంచురామునిమనము చ♦లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ♦ నొందకుండ॥ ౩౪

ఇంతివదలకయపవాద ♦ మెడలదంచు । నవ్విధిని ఱేఁడునిందఁ బా♦యంగఁగోరె
ఖ్యాతిధనులకుదేహంబు ♦ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదనినింద్రియార్థముల్ ♦ చెప్పవలెనె॥ ౩౫

సపన్నిపాత్యావరజాన్ హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యఃపునశ్చేదమువాచవాక్యం॥ ౩౬

రాజర్షివంశస్యరవిప్రసూతే । రుపస్థితఃపశ్యతకీదృశోఽయం
మత్తఃసదాచారశుచేఃకలంకః । పయోదవాతాదివదర్పణస్య॥ ౩౭

పౌరేషుసోఽహంబహులీభవంత । మపాంతరంగేష్వివతైలబిందుం
సోఢుంనతత్పూర్వమవర్ణమీశే । ఆలానికంస్థాణుమివద్విపేంద్రః॥ ౩౮

తస్యాపనోదాయఫలప్రవృత్తా । వుపస్థితాయామపినిర్వ్యపేక్షః
త్యక్ష్యామివైదేహసుతాంపురస్తాత్ । సముద్రనేమింపితురాజ్ఞయేవ॥ ౩౯

అవైమిచైనామనఘేతికింతు । లోకాపవాదోబలవాన్మతోమే
ఛాయాహిభూమేఃశశినోమలత్వే । నారోపితాశుద్ధిమతఃప్రజాభిః॥ ౪౦

రక్షోవధాంతోనచమేప్రయాసో । వ్యర్థఃసవైరప్రతిమోచనాయ
అమర్షణఃశోణితకాంక్షయాకిం । పదాస్పృశంతందశతిద్విజిహ్వః॥ ౪౧

తదేషసర్గఃకరుణార్ద్రచిత్తై । ర్నమేభవద్భిఃప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితానిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్మయాధారయితుంచిరంవః॥ ౪౨

ఇత్యుక్తవంతంజనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం
నకశ్చనభ్రాతృషుతేషుశక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుంవా॥ ౪౩

సలక్ష్మణంలక్ష్మణపూర్వజన్మా । విలోక్యలోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతిచాభాష్యయథార్థభాషీ । స్థితంనిదేశేపృథగాదిదేశ॥ ౪౪

ప్రజావతీదోహదశంసినీతే । తపోవనేషుస్పృహయాలురేవ
సత్వంరథీతద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాపయ్యవాల్మీకిపదంత్యజైనాం॥ ౪౫

సశుశ్రువాన్మాతరిభార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతంద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనంత । దాజ్ఞాగురూణాంహ్యవిచారణీయా॥ ౪౬

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రిభిర్యుక్తధురంతురంగైః
రథంసుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మారోప్యవైదేహసుతాంప్రతస్థే॥ ౪౭

సానీయమానారుచిరాన్ప్రదేశాన్ । ప్రియంకరోమేప్రియఇత్యనందత్
నాబుద్ధకల్పద్రుమతాంవిహాయ । జాతంతమాత్మన్యసిపత్రవృక్షం॥ ౪౮

కన్గొని రాముఁడు దనుఁ జూచి ♦ కుందునట్టి | తమ్ములను గూర్చి వారికిఁ ♦ దనకుఁ గల్గి
నట్టినిందను దెల్లమా ♦ నట్లు తెలిపి | మఱియు నిట్లనె వారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారవంతిమై ♦ రవికిఁ బుట్టి | యొసఁగు నీ రాజఋషికుల ♦ మెట్టి కందు
వందె నాచేతఁ గంటిరే ♦ యూపిగాలి | చేతను గళంకమద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగల పైఁబడి ♦ నెఱయునట్టి | తైలబిందువు వలెఁ బౌర ♦ జాలమందుఁ
బర్వె నా తప్పవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల | నుద్గజముకట్టుకంబంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతో డనె ♦ బొల్చుచున్న | వీడఁగా నిండువైదేహి ♦ వీడు వాఁడ
మన్న సంద్రంబుచుట్టిన ♦ భూమి యెల్ల | జనకునానతి పీడిన ♦ చందమునను॥ ౩౯

భూమినీడను బరిశుద్ధ ♦ సోమమీఁది | మైలగాఁ బజవాడుట ♦ మనము వినమె
దేవి పావనురాలని ♦ తెలిసియున్నఁ | దలఁతు గొప్పగ లోక ని ♦ దనఁ గరితి॥ ౪౦

రావణుని వధపగను దీ ♦ ర్పఁగనె యాట | వ్యర్థమైచనలేదు ప్ర ♦ యాసమెన్నఁ
బాము కోపించి తొ ♦ క్కినవానిఁ బట్టి | కఱచునే రక్తమును ద్రావు ♦ కాంక్ష చేత॥ ౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ ప్రాణములను | దాల్చి నేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతునేని
సాదు నిశ్చయమును దీని ♦ మీఁదయార్ద్రి | భానములఁ జేసియాటంక ♦ పఱుపఁ జనదు॥ ౪౨

ఇట్లు జనకాత్మజను గూర్చి ♦ యొన్నఁగాని | పరుషమును దాల్చియున్నట్టి ♦ ప్రభువునకును
భ్రాతలందెవ్వరును మాఱు ♦ పల్కఁగాని | చనియనుసరింపఁగాఁగాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములు కీర్తించు ♦ యశము వాఁడు | సత్యసంధుఁడు రాముఁడు ♦ సౌమ్యయనుచు
నాజ్ఞ మన్నించు లక్ష్మణు ♦ నపుడు బిలిచి | యతని శాసించె నిట్టులే ♦ కాంతమందు॥ ౪౪

దేవి గర్భిణి యాటఁ దా ♦ పోసనమ్ము | చూడ వాంఛించె సామిష ♦ తోడ నామె
రథము నందుంచికొని పోయి ♦ రమ్ము విడిచి | యమ్మవాముని వాల్మీకి ♦ యాశ్రమమున॥ ౪౫

పరశురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁజేసి | శత్రువును వాలెఁ దల్లినిఁ ♦ జంపెననుచు
విన్న సౌమిత్రి తలఁదాల్చె ♦ నన్న యాజ్ఞ | గురులయానతి శంకింపఁ ♦ గూడదు గద॥ ౪౬

విని నువాగ్ర్తను బొంగెడు ♦ జనకసుతను | బెదురులేనట్టి గుఱ్ఱాలఁ ♦ బాదలునట్టి
వాగెలను మంతుఁడనువుగాఁ ♦ బట్టినట్టి | యరదమున నుంచి సౌమిత్రి ♦ యరిగె వెంట॥ ౪౭

చనుచు మార్గాన రమ్యదృ ♦ శ్యములఁ జూచి | కాంతుఁ డెంతయుఁ బ్రియుఁడని ♦ కాంత తలఁచెఁ
గల్పవృక్షత్వమును మాని ♦ ఇద్దపత్రి | కృత్యభానముఁ గొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥ ౪౮

జుగూహతస్యాఃపథిలక్ష్మణోయత్ । సవ్యేతరేణస్ఫురతాతదక్ష్ణా
ఆఖ్యాతమస్యైగురుభావిదుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥ ౪౯

సాదుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యఃపరిమ్లానముఖారవిందా
రాజ్ఞఃశివంసావరజస్యభూయా । దిత్యాశశంసేకరణైరబాహ్యైః॥ ౫౦

గురోర్నియోగాద్వనితాంవనాంతే । సాధ్వీంసుమిత్రాతనయోవివత్సుః
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహిత్రాస్థితయాపురస్తాత్॥ ౫౧

రథాత్సయంత్రానిగృహీతవాహా । త్తాం భ్రాతృజాయాం పులినేపతార్య
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేష । స్తతార సంధామివ సత్యసంధః॥ ౫౨

అథవ్యవస్థాపిత వాక్కథంచిత్ । సౌమిత్రిరంతర్గత బాష్పకంఠః
ఔత్పాతికోమేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥ ౫౩

తతోభిషంగానిల విప్రవిద్ధా । ప్రభ్రశ్యమానా భరణప్రసూనా
స్వమూర్తిలాభ ప్రకృతిం ధరిత్రీం । లతేవ సీతా సహసాజగామ॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథంత్వాం । త్యజేదకస్మాత్ పతిరార్యవృత్తః
ఇతిక్షితిః సంశయితేవ తస్యై । దదౌప్రవేశం జననీనతావత్॥ ౫౫

సాలుప్త సంజ్ఞాన వివేదదుఃఖం । ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః
తస్యాః సుమిత్రాత్మజ యత్నలబ్ధో । మోహాదభూత్ కష్టతరః ప్రబోధః॥ ౫౬

నచావదద్భర్తురవర్ణమార్యా । నిరాకరిష్ణోర్వృజినాదృతేపి
ఆత్మానమేవస్థిరదుఃఖభాజం । పునఃపునర్దుష్కృతినం నినింద॥ ౫౭

ఆశ్వాస్యరామావరజఃసతీంతా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్యమేభర్తృనిదేశరౌక్ష్యం । దేవిక్షమస్వేతిబభూవనమ్రః॥ ౫౮

సీతాసముత్థాప్యజగాదవాక్యం । ప్రీతాస్మితేసౌమ్యచిరాయజీవ
బిడౌజసావిష్ణురివాగ్రజేన । భ్రాత్రాయదిత్థంపరవానసిత్వం॥ ౫౯

శ్వశ్రూజనంసర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకంమయివర్తమానం । సూనోరనుధ్యాయతచేతసేతి॥ ౬౦

వాచ్యస్త్వయామద్వచనాత్సరాజా । వహ్నౌవిశుద్ధామపియత్సమక్షం
మాంలోకవాదశ్రవణాదహాసీః । శ్రుతస్యకింతత్సదృశంకులస్య॥ ౬౧

దారినిమఱంది దెల్పక ♦ దాచియున్న । విభునిప్రియదర్శనంబిఁక ♦ వీడెననెడు
ముందురాఁబోవుకీడును ♦ మొదలె తెలిపె । నదరికుడికన్నుసీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯

దుర్నిమిత్తంబు చేఁగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియానసా ♦ బ్జంబుతోడ
సీతప్రార్థించెననుజన ♦ మేతముగను । నృపతిసుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦

అన్నయానతి లక్ష్మణుం♦డడవిలోన । విమలసాధ్వినిజానకి ♦ విడువనున్న
నలలనెడుహస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనొ । యనఁగఁదోఁచెనుజాహ్నవి♦ యతనిముందు॥

రథ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
నదినెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రీతి జిద్దిర్చిన ♦ గతినిదాఁటె॥ ౫౨

బాష్పరోధంబు చేతను ♦ బల్కుఁజెడిన । కంఠమునుసద్దుకొని కడుఁ♦గష్టమునను
ఘనశిలాసృష్టి నుత్పాత ♦ ఘనమగుకరియు । నట్లువెలిఁబుచ్చెలక్ష్మణుం♦డధిపునాజ్ఞ॥ ౫౩

పరిభవానిలమునఁగొట్టఁ ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
దనశరీరంపుమాలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగవలెఁ బడెఁ ♦ దత్క్షణంబ॥ ౫౪

పుట్టెనిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచునునిన్ను ని♦ ర్హేతుకముగ
ననుచుశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీలేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౫

మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
మూర్ఛలోకంటెసౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోఁచెసతికి॥

ఆర్యురాలామెనిర్దోషి♦యైన తన్నుఁ । దొలఁగిననుభర్తనెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
దుఃఖములకైజనించిన ♦ దుష్టురాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥

సాధ్వినోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రా♦మానుజుండు
తల్లి పలియాజ్ఞనేఁ బర♦తంత్రుఁడగుట । కార్యముఁక్షమింపవేయని ♦ కాళ్లకెరఁగె॥

సీతయాతనినెత్తి యీ♦రీతిఁబలికెఁ । బ్రీతనైతిని జిరము జీ♦వింపుమయ్య
జిష్ణునకు విష్ణువట్లు నీ♦జ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౯

అత్తలందఱకెరఁగితి ♦ ననుచుఁదెలిపి । నాదుగర్భాన వారినం♦దనునిచేతఁ
బొదలుచుండెడుబిడ్డకు ♦ ముదముతోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్న♦వింపుమయ్య॥

నాదుమాటలననుమిట్లు ♦ నాథుకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్పనే ♦ నిర్మలనని
యట్టినన్ లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజ్ఞలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౬౦

కల్యాణబుద్ధేరథవా తవాయం । నకామచారో మయిశంకనీయః
మమైవజన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః॥ ౬౨

ఉపస్థితాంపూర్వమపాస్యలక్ష్మీం । వనంమయాసార్థమసిప్రపన్నః
తదాస్పదంప్రాప్యతయాతిరోషాత్ । సోఢాస్మినత్వద్భవనేవసంతీ॥ ౬౩

నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాంభవతఃప్రసాదాత్
భూత్వాశరణ్యాశరణార్థమన్యాం । కథంప్రపత్స్యేత్వయిదీప్యమానే॥ ౬౪

కింవాతవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేస్మిన్
స్యాద్రక్షణీయంయదిమేన తేజ । స్త్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥ ౬౫

సాహంతపఃసూర్యనివిష్టదృష్టి । రూర్ధ్వంప్రసూతేశ్చరితుంయతిష్యే
భూయోయథామేజననాంతరేపి । త్వమేవభర్తానచవిప్రయోగః॥ ౬౬

నృపస్యవర్ణాశ్రమపాలనంయత్ । సఏవధర్మోమనునాప్రణీతః
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్య మవేక్షణీయా॥ ౬౭

తథేతితస్యాఃప్రతిగృహ్యవాచం । రామానుజేదృష్టిపథంవ్యతీతే
సాముక్తకంఠంవ్యసనాతిభారా । చ్చక్రందవిగ్నా కురరీవభూయః॥ ౬౮

నృత్యంమయూరాఃకుసుమానివృక్షా । దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః
తస్యాఃప్రపన్నే సమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితంవనేపి॥ ౬౯

తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుసారీ । కవిఃకుశేధ్మాహరణాయయాతః
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యతయస్యశోకః॥ ౭౦

తమశ్రునేత్రావరణంప్రమృజ్య । సీతావిలాపాద్విరతావవందే
తస్యై మునిర్దోహదలింగదర్శీ । దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ॥ ౭౧

జానేవిసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా
తన్మావ్యథిష్ఠావిషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥ ౭౨

ఉత్ఖాతలోకత్రయ కంటకేపి । సత్యప్రతిజ్ఞేప్యవికత్థనేపి
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్ కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే॥ ౭౩

తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖామే । సతాంభవోచ్ఛేదకరః పితా తే
ధురిస్థితాత్వం పతిదేవతానాం । కింతన్నయేనాసి మమానుకంప్యా॥ ౭౪

మేలెయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితని యను ♦ కొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమ్మె ♦ సైఁపరాని । వజ్రపాతమ్మవలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౬౨

నిన్నుఁబొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్నువదలి । నన్నుఁగూడి వనంబు ♦ చన్నకతన
నతికుపితయామె నీయాల ♦ యంబునందు । నేను వసియించియుంట స ♦ హింపదయ్యె॥

దనుజ పీడితపతులగు ♦ మునిసతులకు । శరణమునొసంగిభద్రదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరలనేనెట్టులభయంబు ♦ వేడఁబోదు । నీవు జేదీప్యమానుఁడై ♦ నెగడుచుండ॥ ౬౪

గర్భ్యముగ నీవు నాదు గ ♦ ర్భమ్మునందు । నునిచిన సుతేజమద్దమై ♦ యుండదేని
యీనవబుకెపడియుండ నే ♦ జీవితంబు । నీకు మోగాన నెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౬౫

ప్రసవమగుదుగ దృష్టిని ♦ రవినిజేర్చి । యొంటరయిన ఘోరతప మొన ♦ రింతు నేను
మాఱుజన్మమునను గూడ ♦ మరల నీవె । భర్తయౌనట్టు లెడబాటు ♦ పడకునట్లు॥ ౬౬

వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకు ధర్మమని విధి ♦ యించె మనువు
గాన విడనాడి నను గూడఁ ♦ గరుణతోడ । మునులకోఁ బాయు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొలఁగి సౌమిత్రి కంటికి ♦ దూరమగుచుఁ
బట్టరానట్టిశోకాన ♦ భయముగొన్న । కురిసెలె సీతకంఠంబు ♦ దెబ్బదియేడ్చె॥ ౬౮

వృక్షములు పూలనెమళులు ♦ నృత్యములను । వీడు లాస్యంపుదర్భల ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగ దుఃఖ ♦ మందియున్న । వనమునందు మరోదన ♦ ధ్వనులు నిండె॥ ౬౯

సమిధలను దర్భలను గూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయచంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులునటులు
పద్యమైవెట్టె వాల్మీకి ♦ ప్రథమకవి । వచ్చె నాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియటకు॥ ౭౦

కుశినికొని కన్ననేడుపు ♦ నడిగిసీత । యమ్మహర్షికి వందన ♦ మాచరించె
నామె గర్భిణిగానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము సుపుత్రునను చు దీ ♦ వించిపలికె॥

కల్లయపవాదమున మది ♦ కలఁగిభర్త । తొలఁగె నినుధ్యానమహిమచే ♦ నెఱిఁగినాడ
వడలఁబోకుము పరదేశ ♦ మందునుండు । జనకుని-యు సేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౭౨

అజ్ఞతట్టుంటకునిఁబోలి ♦ యంగఁజేసి । పూనిసత్యంబు దంభంబు ♦ మానియున్నఁ
గారణము లేక నీయందు ♦ గర్హ్యవృత్తిఁ । జూపుటను నాదు రాముపైఁ ♦ గోపమొదవె॥

సర్వమతకీర్తి మీ మామ ♦ సఖుఁడు నాకు । సజ్జనభవాళిఁ దొలఁచ నీ ♦ జనకుఁడరయ
గరితలందెల్ల నీయగ్ర ♦ గణ్యురాల । వింక నాడియా నీమీఁద ♦ జేలరాదు॥ ౭౪

చతుర్దశః సర్గః

తపస్వి సంసర్గవినీత సత్త్వే । తపోవనే వీతభయావసాస్మిన్
ఇతో భవిష్యత్యనఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయో విధిస్తే॥ ౭౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేశై । స్తమోపహంత్రీం తమసాం విగాహ్య
తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్స్యతే తే మనసః ప్రసాదః॥ ౭౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచ బాలేయమకృష్టరోహి
వినోదయిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం॥ ౭౭

పయోఘటైరాశ్రమబాలవృక్షా । న్సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః
అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసి త్వం॥ ౭౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీం తాం । వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః
సాయం మృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౭౯

తామర్పయామాస చ శోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాం కలాం దర్శ ఇవౌషధీషు॥

తా ఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీప । మాస్తీర్ణమేధ్యాజిన తల్పమంతః
తస్యై సపర్యానుపదం దినాంతే । నివాసహేతోరుటజం వితేరుః॥ ౮౧

తత్రాభిషేకప్రయతా వసంతీ । ప్రయుక్తపూజా విధినాతిథిభ్యః
వన్యేన సా వల్కలినీ శరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౮౨

అపి ప్రభుః సానుశయోఽధునా స్యా । దిత్యుత్సుకః శక్రజితోఽపి హంతా
శశంస సీతా పరిదేవనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౮౩

బభూవ రామః సహసా సబాష్ప । స్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । న తేన వైదేహసుతా మనస్తః॥ ౮౪

నిగృహ్య శోకం స్వయమేవ ధీమా । న్వర్ణాశ్రమావేక్షణ జాగరూకః
స భ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్తమనాః శశాస॥ ౮౫

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః । సాధ్వీమపి త్యక్తవతో నృపస్య
వక్షస్య సంఘట్టసుఖం వసంతీ । రేజే సపత్నీరహితేవ లక్ష్మీః॥ ౮౬

సీతాం హిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమే యదన్యాం
తస్యా ఏవ ప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార

మునులసంగతిమాలిమి ♦ గనెమ్మగాళి । భయమెడలి యుండు మీతపో♦వనమునందు
సుఖముగా నీవు ప్రసవింప ♦ శుభములొసఁగు । జాతకర్మాదివిధులిట ♦ జరగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమా ♦ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ♦ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకపైఁ ♦ దీర్పనిచట । హర్షమున నీదుసుస్వాంత ♦ మలరఁగలదు॥ ౭౬

క్రొత్తదుఃఖంబుచేతను ♦ గుందునీకుఁ । దటినిగల్గెడుఫలపుష్ప♦తతులఁగూర్చి
యవియెబండెడుధాన్యమ్ము ♦ లర్చకొసఁగి । మునినుతలుమాట నేర్పరుల్ ♦ ముదమునింత్రు॥

బలముకొలఁదిపయోఘట ♦ ములనుబ్రీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ♦ లరయుకతన
శిశువుగాంచుటకునుమున్నె ♦ శిశువుప్రేమ । ననుభవింతువు నిస్సంశ♦యముగనను॥

మౌనివాల్మీకికరుణార్ద్ర ♦ మానసుండు । తనదయనుతింముసీతను ♦ గొనుమనరిగె
శాంతమృగము వేదిపా♦ర్శ్వమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ♦ వనమువసుమ॥ ౭౯

శోకదీనను మునియామె ♦ రాకకలరు । నచటి తాపసవనితల ♦ కప్పగించెఁ
బితరులానంగ మిగిలిన ♦ విధునికళను । గడకునోషధులకుపర్వ ♦ యిడెడునట్లు॥ ౮౦

అర్హసత్కృతి గాంచిన ♦ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ♦ పానసంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ♦ జానదీప । మెసఁగెను కుటీరమీఁబడె ♦ నివసింప॥ ౮౧

జలకమొనరించి నారచీ ♦ రెలనుగట్టి । యతిథులను సత్కరించుచు ♦ నర్హాఘులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ♦ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల ♦ నానుశీల॥ ౮౨

ఇంద్రజిద్ధంతలక్ష్మణుం♦డిప్పుడైన । నన్నచిత్తముకరగుఁనం ♦ చనెడునాశ
సీతపరివేదనము తుదిఁ ♦ జేసి తెల్పె । నాతనికి నాజ్ఞఁ జెల్లించి ♦ నట్టివిధము॥ ౮౩

మననుచేఁగాక యపవాద ♦ మునకు వెఱచి । రామనెడఁబాసెఁగావున ♦ రాముఁడపుడు
తొఱఁగె బాష్పంబులను గన్ను ♦ దోయినుండి । మంచు శశిపుష్యమందు వ♦ర్షించునట్లు॥

అపరిమత్తతసకల వ♦ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ♦ పౌరయకుండు
మనముతో శోకమునణఁచి ♦ ఘనసమృద్ధ । మనుజసామాన్యభోగ్యరా ♦ జ్యంబునేలె॥

లోకనిందకు భయపడి ♦ యేకపత్ని । సాధ్వినెడఁబాసియున్నట్టి ♦ స్వామియైన
వక్షమున సౌఖ్యముగను స♦పత్నిలేని । దాసివలె లక్ష్మి కాంతితోఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౮౬

ఉత్సాహము॥ సీతఁబాసి మాఱుపెండ్లి ♦ చేసికొనక రాముఁడా
సీతిప్రతిమతోనెక్రతువుఁ ♦ జేసెనెనువార్త నా

చతుర్దశః సర్గః.

వృత్తాం తేనశ్రవణ విషయప్రాపిణా తేనభర్తుః
సాదుర్వారంకథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౮౭

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘుదంజే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ సీతాపరి
త్యాగో నామ చతుర్దశఃసర్గః

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యెంతకష్టమా
రీతినోర్వఁగల్గెనో యొ ♦ టెంగి తెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

—:o:—

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవ కేవలాం॥ ౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామిస్రేణ తమభ్యయుః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥ ౨

అవేక్ష్య రామం తే తస్మిన్ । నప్రజహ్రుః స్వతేజసా
త్రాణాభావే హి శాపాస్త్రాః । కుర్వంతి తపసో వ్యయం॥ ౩

ప్రతి శుశ్రావ కాకుత్స్థ । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం
ధర్మసంరక్షణార్థైవ । ప్రవృత్తిర్భువిశార్ఙ్గిణః॥ ౪

తే రామాయ వధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయో లవణః శూలీ । విశూలః ప్రార్థ్యతామితి॥ ౫

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం । తేషాం క్షేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నివనామాస్య । యథార్థమరి నిగ్రహాత్॥ ౬

యః కశ్చనరఘూణాంహి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమీశ్వరః॥ ౭

అగ్రజేనప్రయుక్తాశీ । స్తతో దాశరథీరథీ
యయౌవనస్థలీః పశ్యన్ । పుష్పితాః సురభీరభీః॥ ౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనాతస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

విమలచరితను సీతను ♦ వీడి యట్లు । రామభూపతి రత్నాక♦రంబె తనకు
నొప్పు మొలనూలుగాఁ గ్రాలు ♦ చుండునట్టి । యవనిమాత్రమె కేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧

లవణదనుజుఁడు చెలుఁగఁగా ♦ సవనములను । యమునరయొద్దనవసియించు ♦ నట్టిమునులు
రాముఁ డర్థులపాలి శ♦రణ్యమంచు । వచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చి రపుడు॥ ౨

రక్షకుండంచు వారలు ♦ రాము నెఱిఁగి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దఱుఁగ లేదు
శాపమే శస్త్రముగాఁ గల ♦ సాధులెపుడు । ప్రాపు లేకున్నఁ గద తపో ♦ వ్యయ మొనర్త్రు॥ ౩

అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైన వాఁడు । వారి వెదను విఘ్నమని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
శార్ఙ్గమును దాల్చి పాల్చెడు ♦ స్వామి యగయ । ధర్మమును గాచుట కె గద ♦ ధరకుడిగిరొ॥ ౪

అసురారివధోపాయ ♦ మమ్మహర్షు । లిట్లు దెల్పిరి రామ మ♦హేంద్రునకును
కేలశూలము గొనవాని ♦ గెలువఁగాదు । గానఁ గవియంగవలె నది♦ లేనియపుడె॥ ౫

మునితతికి సేమమును గూర్చ ♦ పనికి గాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుం♦ డనఘుఁ డంత
నరినిజంపుటవలన సా♦ యనుజు పేరు । సార్థకము చేయ నెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬

అమలమైనట్టి రఘుకుల ♦ మందుఁ బుట్టి తనరు నొక్కొక్కఁడును బరం♦తపుఁడు గాన
విధవిశేషంబు సామాన్య ♦ విధిని బోలెఁ । బరుని బాధింపశక్తుఁడై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭

అన్న దీవెన నంది ప్ర♦సన్నమతిని । స్యందనము నెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
పూతగంధంబు లీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరు వనమును జూచుచు ♦ నరిగె ముందు॥ ౮

అధ్యయనమర్థ మిచ్చెడు ♦ నట్టి ధాతు । వునకు నధి యను నుపసర్గ ♦ వోలె నయ్యె
వెన్క రాముని యాజ్ఞను ♦ వెడలి వచ్చు । సేన శత్రుఘ్నునకు నర్థ♦ సిద్ధి యందు॥ ౯

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః । సగచ్ఛం స్తపతాం వరః
విరరాజరథపృష్ఠే । ర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్॥ ౧౦

తస్యమార్గవశాదేకా । బభూవవసతి ర్యతః
రథస్వనోత్కంఠ మృగే । వాల్మీకీయేతపోవనే॥ ౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥ ౧౨

తస్యామేవాస్యయామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
సుతావసూత సంపన్నౌ । కోశదండా వివక్షితిః॥ ౧౩

సంతానశ్రవణాద్భ్రాతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మని మామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథోయయౌ॥ ౧౪

సచప్రాపమధూపఘ్నం । కుంభీనస్యాశ్చకుక్షిజః
వనాత్కర మివాదాయ । సత్త్వరాశి ముపస్థితః॥ ౧౫

ధూమధూమ్రో వసాగంధీ । జ్వాలాబభ్రు శిరోరుహః
క్రవ్యాద్గణపరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥ ౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణంలక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనోహి । జయోరంధ్ర ప్రహారిణాం॥ ౧౭

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య । మత్కుక్షేరద్యభోజనం
దిష్ట్యాత్వమసి మేధాత్రా । భీతేనేవోపపాదితః॥ ౧౮

ఇతిసంతర్జ్య శత్రుఘ్నం । రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా
ప్రాంశుముత్పాటయామాస । ముస్తాస్తంబ మివద్రుమం॥ ౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరాశకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । నశాఖీనైరృతేరితః॥ ౨౦

వినాశాత్తస్య వృక్షస్య । రక్షస్తస్మైమహోపలం
ప్రజిఘాయకృతాంతస్య । ముష్టిం పృథగివస్థితం॥ ౨౧

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ । శత్రుఘ్నేన సతాడితః
సికతాత్వాదపిపరాం । పేదే పరమాణుతాం॥ ౨౨

ముందు నవ్వాలఖిల్యులు ♦ పోవుచుండ । వెనుకరథమునవెల్గు వే♦ వెలుఁగుకరణి
మునులుమార్గంబు చూపఁగా♦ వెనుకఁజనెను । వసుమతీజుండు శత్రుఘ్నుఁ♦ డెసఁగుచుండె॥

తరలిపోవుచుఁబోవుచు ♦ దారియందు । నగవమునఁగల్గువనమున ♦ కట్టులెత్తి
గనెను మృగముల వాల్మీకి♦వనముఁగాంచి । యచట నొకరాత్రి గడపె రా♦మానుజుండు॥

అలసినట్టిహయముల్ గల ♦ యక్కుమారు । నమ్మహామునియెంతయు ♦ నాదరించెఁ
దనతపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప♦చారమొప్పఁగ॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచెనారాత్రియే యటఁ ♦ గవలసుతుల
నవనిసర్వవిఘ్నంబుల ♦ నలఁగినట్టి । సైన్యకోశమ్ములను గాంచు ♦ చందమునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడువార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ హర్షమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర♦భాతమందుఁ । బడసి యనుమతి రథమెక్కి ♦ పశ్చిమపథము॥

అమ్మధూపమ్ము మునుజేర ♦ నచటనుండెఁ । దనుజ కుంభీనసకుఁబుట్టి ♦ తనర్చువాఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియనంగ । నొప్పుమృగములతోఁగూడి ♦ యున్నవాఁడు॥

కొవ్వుకంపును బొగనల్పుఁ♦ గొన్నయొడలు । నెత్తురామంటలనుబోలి♦ యెగయుకనులుఁ
గలిగిపలలాశనులు మట్టు ♦ బలిసియుండ । నసురదోఁచెను దిరుగ్రేపే ♦ త్యాగ్నివోలె॥

కేలుశూలంబులేని యా♦కీలెఱింగి । యడఁకె లవణునిపై లక్ష్మ♦ణానుజుండు
కాంచి మర్మంబు వైరిపైఁ♦గవియువారు । జయమునుగాంతురుగాదె యీ♦జగతియందు॥

నేఁడు నాయొద్దనుండెడు ♦ కూడు నాకుఁ । బొట్టనిండునట్లైతె సరి♦పోమిగాంచి
భయపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ నశముగాలన । బాగుగానిన్నుఁ గూర్చెఁబో♦బ్రహ్మయిచట॥

అనుచు జడిపించి శత్రుఘ్ను♦ననుగయపుడు । కొట్టఁగాఁగోరి పొద్దుగాటి♦ చెట్టునొకటి
యూడఁజెరికెను వేళ్లతోఁ ♦ గూడరాఁగఁ । దుంగఁబెకలించునట్లు లఁ♦త్రంగళత్రి॥ ౧౯

దాని నడుమనె యానుమి ♦ తాఁగిమతుండు । కటుకటమ్మున ముక్కలు ♦ గాఁగఁగొట్టి
దనుజుఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువుగాక । దాని సమరజమ్మే రాలఁ ♦ దనువులిరాఁడు॥

వృక్ష మగ్గతి నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యముని హస్తమునుండి వే ♦ యైనయట్టి
పిడికిలిని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికివిసరె॥ ౨౧

తఱిని సౌమిత్రి వాసవా ♦ స్త్రమువదీసి । నూటిగాఁగొట్టె నాశిలఁ ♦ జూడఁజూడ
నినుకకంటెను సూక్ష్మమై ♦ యెసఁగుచుండు । చిన్నపరమాణువుల గతిఁ♦ జెందునట్లు॥

తముపాద్రవదుద్యమ్య । దక్షిణం దోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పాత । పవనప్రేరితో గిరిః॥ ౨౩

కార్ష్ణేనపత్రిణాశత్రుః । సభిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయభువః కంపం । జహారాశ్రమవాసినాం॥ ౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు । ర్హతస్యోప రిరక్షసః
తత్ప్రతిద్వంద్వినో మూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమవృష్టయః॥ ౨౫

సహత్వా లవణంవీర । స్తదా మేనే మహౌజసం
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిద్వధశోభినః॥ ౨౬

తస్యసంస్తూయమానస్య । చరితార్థై స్తపస్విభిః
శుశుభే విక్రమోదగ్రం వ్రీడయావనతం శిరః॥ ౨౭

ఉపకూలం సకాళింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమోర్థేషు । మథురాంమధురాకృతిః॥ ౨౮

యా సౌరాజ్య ప్రకాశాభి । ర్బభౌ పౌరవిభూతిభిః
స్వర్గాభిష్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥ ౨౯

తత్రసౌధగతః పశ్యన్ । యమునాం చక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేణీమివపి ప్రియే॥ 30

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్యచ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయౌ యథావిధి॥ 3౧

సతౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకారకిలనామతః॥ 3౨

సాంగంచవేద మధ్యాప్య । కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ
స్వకృతింగాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥ 33

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ॥ 3౪

ఇతరేపి రఘోర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రేతాగ్ని తేజసః
తద్యోగాత్పతివత్నీషు । పత్నీష్వాసన్ద్విసూనవః॥ 3౫

తాళవృక్షమ్ము ద్రొక్కఁజే ♦ తనరుచుండు । శిఖరియుత్పాతవాతమ్ము ♦ చేతఁగదలి
పఱచు కైవడి శత్రుఘ్ను ♦ పైకిఁబఱచె । వడిగ దనుజుఁడు దక్షిణ ♦ పాణినెత్తి ॥ ౨౩

వైష్ణవాస్త్రంబుచేతను ♦ వక్షమగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ♦ పడియెఁబడిన
వసుధకంపించె నాశ్రమ ♦ వాసతతికి । నంతతోఁ గంపమంతయు ♦ నంతరించె॥ ౨౪

అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ♦ యసురమీఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ♦ వచ్చినెఱసె
నద్దనుజవైరి శిరముపై ♦ నమరతతుల । విరుల వానలు పైఁ బయి ♦ విరివిఁగురిసె॥ ౨౫

త్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ♦ త్రుఘ్నుఁ డెంచె । నింద్రజిద్వధశోభచే ♦ నెసఁగుచుండు
భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ్ర ♦ భావనిధికిఁ । దాను సోదరుఁడౌట త♦థ్యంబటంచు॥

ఎంతయుఁ గృతార్థులైనట్టి ♦ ఋషులచేత । వినుతిగాంచుచు నుండెడు♦విమలయశుఁడు
విక్రమముచేత నెత్తియు ♦ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ♦ వఱలుచుండె॥ ౨౭

విషయముల నిస్పృహుండును ♦ వీరమణియు । సుందరుండైన లక్ష్మణ ♦ సోదరుండు
చారు యమునాతరంగిణీ ♦ తీరమందుఁ । బ్రీతినిర్మించె మధురాపు ♦ రీమతల్లి॥ ౨౮

అతనిసుఖరాజ్యమహిమచే ♦ నచటి ప్రజలు । గన్నవైభవములఁ బురి ♦ గ్రాలుచుండె
స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దే♦వతలువచ్చి । వలసగొనినట్టి సుందర ♦ నిలయమనఁగ॥ ౨౯

అచట సౌమిత్రి సౌధాగ్ర ♦ మందునుండి । కనక భూషలనొప్పు భూ ♦ వనితజడయొ
యనఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు♦యమునఁ గాంచి । యెంతయునుసంతసిల్లెను♦స్వాంతమందు॥

జనక దశరథ నృపులకు ♦ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయు నై యొప్పు ♦ మౌనిరత్న
మిరువురకు సీతసుతులకు ♦ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ♦ శాస్త్రవిధిని॥ ౩౧

కుశలవమ్ముల చేతను ♦ గుశలముగను । గర్భమందలి క్లేదంబు ♦ గడపఁబడుట
నాదికవియైన వాల్మీకి ♦ వార్షమునను । గుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా♦ శిశువులకును॥ ౩౨

శైశవము కొంతకడచిన ♦ సాంగముగను । వేదమునునేర్పి కవితను ♦ నాదియగుచు
వఱలు స్వకృతిని వారిచేఁ ♦ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైనవా ♦ ల్మీకిమౌని॥ ౩౩

రమ్యమైనట్టి శ్రీరఘు ♦ రామచరిత । మాతముందటఁ బాడుచుఁ ♦ బ్రీతితోడఁ
దనరయుండైనట్టి కుశలవుల్ ♦ తద్వియోగ । చింతఁబాపుచునుండిరి ♦ కొంతవఱకు॥ ౩౪

ధరణిఁ దేరితాగ్ని తేజులై ♦ తనరువారు తక్కుముగ్గురు రఘుకులుల్ ♦ తమ్ముఁగూడి
ధన్యలైనట్టి సతులలోఁ ♦ దలకు నిర్వు । రేసి పుత్త్రులఁ బడసిరి ♦ వాసిమీఱ॥ ౩౫

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః । సుబాహౌ చ బహుశ్రుతే
మధురావిదిశే సూన్వో । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥ ౩౬

భూయస్తపోవ్యయో మాభూ । ద్వాల్మీకే రితిసోత్యగాత్
మైథిలీతనయోద్గీత । నిఃస్పందమృగమాశ్రమం॥ ౩౭

వశీవివేశ చాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్యవధాత్పౌరై । రీక్షితోత్యంత గౌరవం॥ ౩౮

సదదర్శసభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామంసీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥ ౩౯

తమభ్యనంద త్ప్రణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలనేమివధాత్ప్రీత । స్తురాషాడివశార్ఙ్గిణం॥ ౪౦

సపృష్టః సర్వతో వార్త । మాఖ్యద్రాజ్ఞేన సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥ ౪౧

అథజానపదోవిప్రః । శిశుమప్రాప్తయౌవనం
అవతార్యాంక శయ్యాస్థం । ద్వారిచక్రందభూపతేః॥ ౪౨

శోచనీయాసివసుధే । యాత్వం దశరథాచ్చ్యుతా
రామహస్త మనుప్రాప్య । కష్టాత్కష్టతరంగతా॥ ౪౩

శ్రుత్వాతస్యశుచోహేతుం । గోప్తాజిహ్రాయ రాఘవః
నహ్యకాలభవోమృత్యు । రిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్॥ ౪౪

సముహూర్తం సహస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్యదుఃఖితం
యానం సస్మారకౌబేరం । వైవస్వతజిగీషయా॥ ౪౫

ఆత్తశస్త్రస్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః సరఘూద్వహః
ఉచ్చచార పురస్తస్య । గూఢరూపా సరస్వతీ॥ ౪౬

రాజన్ప్రజాసు తేకశ్చి । దపచారః ప్రవర్తతే
తమన్విష్యప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥ ౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్యన్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాతపత్త్రేణ । వేగనిష్కంపకేతునా॥ ౪౮

అన్నఁ గనువేడ్క శత్రుఘ్నుఁ◆డాత్మజులను । బండితులు నౌచుఁ దనరెడు◆వారియంద
శత్రుఘాతిని మథుర రా◆జ్యమున నునిచి । విదిశకుసుబాహువును నిల్పె◆విభునిఁగాఁగ॥

సీతపుత్త్రులు పాడెడు ◆ గీతములను । గదలమెదలక వినుచు మృ ◆ గంబులుండు
నమల వాల్మీకి యాశ్రమం ◆ బంటిచనిరొ । మునితపం బింక వెచ్చింపఁ ◆ జనదటంచు॥

వివిధసంస్కారశోభిత ◆ వీథులమరు । నయ్యయోధ్యజితేంద్రియుం ◆ డైనయతఁడు
లవణుఁజంపిన తన్నగ ◆ రవముతోడఁ । బౌరులీక్షింపఁజొచ్చె వై◆భవముమీఱ॥

సీత నడవికాసియుండుట ◆ చేత భువికిఁ । దాసె కేవలభర్తయై ◆ తనరువానిఁ
గొల్చుచుండ సభాసదుల్ ◆ గొల్వసదుమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీ◆క్షించెనఁత॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన ◆ యనుజుఁడౌరఁగ । నతనిఁ గొనియాడె రాఘవుం◆డగ్రజుండు
కాలనేమి వధక్ దాను ◆ గన్నప్రీతి । విష్ణువును వజ్రిఁగొనియాడు ◆ విధముదోఁప॥ ౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు ◆ సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయుల ◆ విషయమేమి
చెప్పకుండెను దటివారి ◆ నొప్పఁజెప్ప । నాదికవి పల్కియుంట రా ◆ మానుజుండు॥

అంత గ్రామనివాసి బ్రా ◆ హ్మణుఁడొకండు । బాల్యమందే గతించిన ◆ బాలుఁదెచ్చి
ఱేని ద్వారమ్మునను డించి ◆ దీనుఁడగుచు । నంకమందుంచికొని యిట్టు ◆ లడలఁజొచ్చె॥

వసుమతీనీకు నెంతటి ◆ వంతగలిగె । దశరథనృపేంద్రు విమలహ◆స్తములవీడి
రాముకరములఁ బడినీవు ◆ సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ ◆ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులులేలు ◆ విపులభూమి । పడయదెన్నఁడు నపమృత్యు ◆ భయముగానఁ
జింతకారణమాలించి ◆ సిగ్గుపడిరొ । రక్షకుండైనయట్టి యా◆రాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్కక్షణమోర్చుకొమ్మని ◆ వెక్కియేడ్చు । విప్రునోదార్చి యమునిపై ◆ వెడలనెంచి
తలఁచెమదిలోన రాముఁ డు◆దారచరితుఁ । డక్కుబేరుని పుష్పక ◆ యానమపుడు॥ ౪౫

పూనిశస్త్రాస్త్రములనెక్కి ◆ పుష్పకంబు । రఘుకులోద్వహుఁడైనట్టి ◆ రామనృపతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను ◆ వింతగదురఁ । బల్కెబిగ్గఱ నశరీర ◆ వాణియిట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమవినుము నీ◆ప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ ◆ గలయవెదకి
దానిఁగనిపెట్టి పోఁగొట్టి ◆ తేనినీవు । కార్యసాఫల్యమును బొంది ◆ కాంలఁగలవు॥ ౪౭

అట్లువినఁబడ్డ యాప్తవా◆క్యమునునమ్మి । జానకీపతి వర్ణాప◆చారమరయ
దిక్కులెల్లవిమానంబు ◆ నెక్కితిరిగె । జవముచేత ధ్వజమ్ము ని◆శ్చలతఁదాల్ప॥ ౪౮

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం । వృక్షశాఖావలంబినం
దదర్శ కంచిదైక్ష్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥ ౪౯

పృష్టనామాన్వయో రాజ్ఞా । సకిలాచష్టధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । శూద్రం సురపదార్థినం॥ ౫౦

తపస్యనధికారిత్వాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥ ౫౧

సతద్వక్త్రం హిమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కంఠనాళాదపాతయత్॥ ౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥ ౫౩

రఘునాథోప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహౌజసాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥ ౫౪

కుంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తంసముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥ ౫౫

తందధన్మైథిలీకంఠ । నిర్వ్యాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివవృతేరామః । ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః॥ ౫౬

తస్యపూర్వోదితాంనిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥ ౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షఃకపినరేశ్వరాః
మేఘాఃసస్యమివాంభోభి । రభ్యవర్షన్నుపాయనైః॥ ౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైన । మభిజగ్ముర్మహర్షయః
నభౌమాన్యేవధిష్ణ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥ ౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముఖీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥ ౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యాగోపివైదేహ్యాః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ॥ ౬౧

పొగకుఁగందోయియెఱ్ఱనై ♦ పొదలుచుండఁ । దపసితలకిందుగా నొక♦తరువుశాఖ
వ్రేలుచుండుటవీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు । పావనేక్ష్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులములనడిగిన ♦ రామునకును । బొగనుఁద్రేల్చెడుయోగి యి♦ప్పగిదివినిచె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ నురపదమ్ముఁ । బ్రీతితోఁగోరి తపమాచ♦రించువాఁడ॥

తపమున కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు । దుఃఖకారణుఁడౌట శూ♦ద్రుండు వీఁడు
దలనఱకివేయఁబడుటకుఁ ♦ దగునటంచు । రాజు రాముఁడుచేత శ♦స్త్రంబుదాల్చె॥

మిడుఁగురులచేత మ్రిందిన ♦ మీసలుంట । మంచుచేఁ గేసరాలు న♦శించినట్టి
పంకజముబోలుచుండెడు ♦ వానితలను । జెండెఁ దత్కాంతనాశంబు♦నుండిపడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజుశిక్షింప ♦ శంబుకుండు । శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరి♦శుద్ధుఁడగుచుఁ
దనకు మాలినదుష్కృగ ♦ తపముచేతఁ । గాంచఁగా నట్టిసద్గతిఁ ♦ గాంచెనంత॥ ౫౩

కడుమెఱయు చంద్రునా శర♦త్కాలమట్టు । లమితతేజంబుతో నొప్పు ♦ నయ్యగస్త్యు
దారిఁజోపలఁ గాంచె ను♦దారకీర్తి । రఘుకులోద్ధారుఁడైన శ్రీ♦రామమూర్తి॥ ౫౪

తాను ద్రేల్చిన సంద్రంబు ♦ తనకునిచ్చిన । దేవతలుదాల్పఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ । గుంభసంభవుఁడొసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అటుత నచిదాల్పజానకి ♦ సరసలేమి । భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూనిదాని
మరల రాముఁడు ధారుణీ ♦ నురతనూజు । ప్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండ॥

తన సుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ♦ దద్ద్విజుండు । జమునినుండియుఁ గావంగ♦శక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డ♦నిండలెల్లఁ । దొలఁచివైచెను దాను బ్ర♦స్తుతులనంత॥ ౫౭

యజ్ఞమున శశ్వమును వీడి♦నట్టి రాము । పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్ర
దానవేంద్ర కపీంద్రులు ♦ దక్షిణంబ । శరదములు పైరుపైనీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౮

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వెడలిమాను । లెల్లదిక్కులనుండియు ♦ నుల్లమలర
నాశ్రమమ్ములెగాక ది♦వ్యాశ్రమముల । వదలివచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౯

ఆవలఁ జొట్టునువిడిసి మ♦హర్షులుండ । ద్వారములునాల్గుగల యయో♦ధ్యాపురంబు
పుట్టఁజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ । నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగనొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడనట్టియా ♦ ధరణిపతికి । సవనశాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకసుతపైడిప్రతిమయై ♦ సతిగనుంట । నామెవీడియు నతఁడు శ్లా♦ఘార్హుఁడయ్యె॥

విధేరధికసంభార । స్తతః ప్రవవృతే మఖః
ఆసన్యత్ర క్రియావిఘ్నా । రాక్షసా ఏవ రక్షిణః॥ ౬౨

అథ ప్రాచేతసోపజ్ఞ । రామాయణ మితస్తతః
మైథిలేయౌ కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥ ౬౩

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః । కృతిస్తౌ కిన్నరస్వనౌ
కింతద్యేన మనోహర్తు । మలంస్యాతాం నశృణ్వతాం॥ ౬౪

రూపేగీతేచమాధుర్యం । తయోస్తద్జ్ఞైర్నివేదితం
దదర్శసానుజో రామః । శుశ్రావచ కుతూహలీ॥ ౬౫

తద్గీత శ్రవణైకాగ్రా । సంసదశ్రుముఖీబభౌ
హిమనిష్యందినీ ప్రాత । ర్నిర్వాతేవ వనస్థలీ॥ ౬౬

వయోవేష విసంవాది । రామస్యచ తయోస్తదా
జనతా ప్రేక్ష్యసాదృశ్యం । నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత॥ ౬౭

ఉభయోర్నతథా లోకః । ప్రావీణ్యేన విసిష్మియే
నృపతేః ప్రీతిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥ ౬౮

గేయే కేనవినీతౌ వాం । కస్యచేయం కృతిః కవేః
ఇతి రాజ్ఞా స్వయంపృష్టౌ । తౌ వాల్మీకి మశంసతాం॥ ౬౯

అథసావరజో రామః । ప్రాచేతసముపేయివాన్
ఊరీకృత్యాత్మనో దేహం । రాజ్యమస్మైన్యవేదయత్॥ ౭౦

సతావాఖ్యాయ రామాయ । మైథిలేయౌ తదాత్మజౌ
కవిః కారుణికో వవ్రే । సీతాయాః సంపరిగ్రహం॥ ౭౧

తాతశుద్ధా సమక్షం నః । స్నుషాతే జాతవేదసి
దౌరాత్మ్యా ద్రక్షసస్తాంతు । నాత్రత్యాః శ్రద్దధుః ప్రజాః॥ ౭౨

తాః స్వచారిత్రముద్దిశ్య । ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీ మేనాం ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥ ౭౩

ఇతి ప్రతిశ్రుతే రాజ్ఞా । జానకీమాశ్రమాన్మునిః
శిష్యైరానాయయామాస । స్వసిద్ధిం నియమైరివ॥ ౭౪

విధికిమించిన సంభార ♦ వితతియుంట | సవనమెంతయు శీఘ్రతో ♦ జరగఁదొడఁగె
విఘ్నకారకమని యని♦పించుకొన్న | రాక్షసాళియొదానికి ♦ రక్షయయ్యె॥ ౧౨

మొదట వాల్మీకిమౌనిచే ♦ భూమియందు | నచలనచ్చటఁ బ్రచలిత ♦ మైనయట్టి
రామచరితను మైథిలీ♦రామసుతులు | కుశలవులు పాడిరచ్చోట ♦ గురునియాజ్ఞ॥ ౧౩

చరితయన్ననో శ్రీరామ♦చంద్రచరిత | కవితయన్ననో వాల్మీకి♦కవినుకవిత
గాయకరవంబో కిన్నర ♦ కలరవంబు | ఇంక వినఁగ మనోహరం♦బేలకాదు॥ ౧౪

తద్జ్ఞులౌవారుదెల్పినఁ ♦ దమినివారి | రూపగానములందలి ♦ రూఢమైన
యమల మాధుర్యమునుగాంచి ♦ యాలకించెఁ ! దమ్ములనుగూడి శ్రీరామ♦ధరణీధవుఁడు॥

గానమాలించి యేకాగ్ర♦మానసముల | సశ్రీముఖముల నొప్పారు ♦ నట్టికొలువు
గాలిఁగదలక మంచును ♦ గార్చుచుండు | భాసురంబైన పారిజాత♦వనముఁబోలె॥ ౧౬

నయనువేషంబులనుదప్ప ♦ వారలిర్వు | రన్నిటను రామచంద్రుని ♦ యట్టులున్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ♦ కూడికూడి | వచ్చిచూచిరి తెప్పల ♦ వాల్పకుండ॥ ౧౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ♦ సకలవస్తు | జాలమునఁ గొంచెమేనియుఁ ♦ సక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువింత ♦ పడినయట్లు | వింతపడలేదు వారిప్రా♦వీణ్యమునకు॥ ౧౮

మీకు గానంబునేర్పిన ♦ మేటియెవ్వఁ | డీకృతిరచించినట్టి క♦వీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజుస్వయమ్ముగా ♦ నడుగవారు | మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకి♦మౌనియనిరి॥ ౧౯

తమ్ములందఱితోఁగూడి ♦ ధరణీధవుఁడు | చేరివాల్మీకి భక్తితో ♦ శిరమువంచి
మ్రొక్కితనదేహమునుదప్పఁ ♦ దక్కినట్టి | రాజ్యమంతయు నతనిక♦ర్పణము సేసె॥ ౨౦

మైథిలీపుత్రులగు వీరు ♦ మానవేంద్ర | తనయులేనీకటంచు రా♦మునికిఁ దెలిపి
కరుణనిండినమదివాఁడు ♦ కవివరుండు | సీతఁగైకొనవేయని ♦ చేరివేఁడె॥ ౨౧

అయ్యమీకోడలానాడె ♦ యగ్నినిల్చి | శుద్ధయనినాదుసన్నిధిఁ ♦ జూపెఁగాని
శాత్రుసుఁడుదుష్టుఁడౌట నీ♦రాజధాని | ప్రజలునమ్మరుపావను ♦ రాలటంచు॥ ౨౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ♦ ధరణిపుత్రికు | నమ్మఁగొల్పినమీయాజ్ఞ ♦ నెమ్మిమీఱ
సుతులతోఁగూడ జానకీ♦సతినిమఱల | స్వీకరింతును వినుము లో♦కైకవినుత॥ ౨౩

నమ్మఁజెప్పఁగ వేఁడిట్టు ♦ లమ్మహర్షి | శిష్యులనుబంపిరప్పించె ♦ సీతగరితఁ
దనతపోవనమందుండి ♦ తత్క్షణంబ | సిద్ధిఁదపమునరప్పించు ♦ చెన్నుదొఁప॥ ౨౪

అన్యేద్యు రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్యపురౌకసః
కవిమాహ్వాయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥ ౨౫

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ । పుత్రాభ్యామథసీతయా
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥ ౨౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమీయతశుద్ధేతి । శాంతేనవపుషైవసా॥ ౨౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృత చక్షుషః
తస్థుస్తేవాఙ్ముఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవశాలయః॥ ౨౮

తాంద్రుష్టి విషయేభర్తు । ర్మునిరాస్థిత విష్టరః
కురునిస్సంశయం వత్సే । స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్॥ ౨౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యమావర్జితం పయః
ఆచమ్యోదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥ ౩౦

వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ । వ్యభిచారో యథానమే
తథావిశ్వంభరేదేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥ ౩౧

ఏవముక్తే తయాసాధ్వ్యా । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భువః
శాతహ్రద మివజ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయౌ॥ ౩౨

తత్రనాగఫణోత్క్షిప్త । సింహాసన నిషేదుషి
సముద్రరశనా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా॥ ౩౩

సాసీతామంకమారోప్య । భర్తృప్రణిహితేక్షణాం
మామేతివ్యాహరత్యేవ । తస్మిన్పాతాళ మభ్యగాత్॥ ౩౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥ ౩౫

ఋషీన్విసృజ్యయజ్ఞాంతే । సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధేతదపత్యయోః॥ ౩౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । సదేశం సింధునామకం
దదౌదత్తప్రభావాయ । భరతాయధృతప్రజః॥ ౩౭

శౌరపాళినిఁగాకుత్స్థ ♦ వంశతిలకుఁ । డంతమఱునాఁడుఁగూరిచి ♦ యమ్మహర్షిఁ
బిలువనంపెనుబ్రస్తుత ♦ విషయమెల్లఁ । దెల్లమొనరింపనెంచితా ♦ నల్లమందు॥ ౭౫

విమలశబ్దస్వరముల సా♦విత్రితోడ । సూర్యుఁజేరెడునట్టులు ♦ సుతులతోడి
సీతఁదోకొనివాల్మీకి ♦ చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రకటతేజో వి♦రాజమాను॥ ౭౬

శాంతమొప్పెడుతనువుతోఁ ♦ జరణములను । బెట్టియున్నట్టిదృష్టితోఁ ♦ గట్టుకొన్న
కావివస్త్రంబుతో నామె ♦ కాంచువారి । తలఁపుననుశుద్ధయనుమాట ♦ గొలుపుచుండె॥

శౌరులామెనుజూచెడు ♦ పదమునుండి । దృష్టులనుదత్క్షణంబునఁ ♦ ద్రిప్పివైచి
వాల్చిమోములఁగదలక ♦ నిల్చిరప్డు । ఫలముచేవంగివరినిల్వఁ ♦ బడినయట్లు॥ ౭౮

కొల్వులోపలఁబ్రశాంతిఁ ♦ గూరుచుండి । మౌనివాల్మీకియిట్లనె ♦ మనుపఁజూచి
యమ్మనీయందుఁగలసంశ ♦ యమ్ములెల్లఁ । బాపుమీ లోకులకునీవు ♦ భర్తయెదుట॥ ౭౯

అనినవాల్మీకిశిష్యుల ♦ యందొకండు । చేతఁబోసిన యట్టియా ♦ పూతజలము
చేత నాచమనముఁజేసి ♦ సీతసాధ్వి । పలికెనిట్టులుసత్యంబు ♦ దోఁచుచుండ॥ ౮౦

వాఙ్మనఃకర్మములచేతఁ ♦ బతికినేను । దప్పకుండుట సత్యమై ♦ తనరునేని
విశ్వమంతయుఁదాలిచి ♦ వెలుఁగుదేవి । ధాత్రినీగర్భమునన్ను ♦ దాచికొనుము॥ ౮౧

పరమపావనసతియిట్లు ♦ పల్కఁగానె । పగిలెభువి ; దానిలోనుండి ♦ బయలువెడలె
విద్యుదగ్నినిబోలుచు ♦ వెలుఁగుచుండు । కాంతిమండలమొక్కటి ♦ వింతగదుర॥ ౮౨

దానిలోశేషఫణులపైఁ ♦ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండి
రమ్యరత్నాకరమె తన ♦ రశనయగుచుఁ । దేజరిల్లువసుంధరా ♦ దేవిదోఁచె॥ ౮౩

భర్తపైఁదనచూపులఁ ♦ బఱపుచుండు । సీతనాదేవితఁతోడఁ ♦ జేరఁదీసి
వలదుకొంపోకుమనిపతి ♦ పలుకులోన । మరలెఁబాతాళలోకపుఁ ♦ దెరువుఁబట్టి॥ ౮౪

సీతమరలింపధనువును ♦ జేతఁబూని । భూమిపయినదరఁగనుండు ♦ రామచంద్రు
కోపమునుశాంతిపఱచెను ♦ గురువుబ్రహ్మ । ప్రబలమైనట్టియవ్యాధి ♦ బలమెఱింగి॥ ౮౫

యజ్ఞమంతయుఁముగిసిన ♦ నంతమందు । సఖులఋషివర్యులను వేఁడు ♦ సత్కరించి
సెలవులకునేగవారికి ♦ సెలవొసంగి । సతిపయినిప్రేమఁబెట్టెఁ ద♦త్సుతులమీఁద॥ ౮౬

సిరులఁదాముస్నెయొసఁగిన ♦ భరతునకును । సింధురాజ్యంబు నాయుధా♦జిత్తుకోర్కె
నెఱయనుజ్ఞవతోసిచ్చె ♦ నేలుటకును । ప్రజలఁబాలింపనేర్చిన ♦ ప్రభువరుండు॥ ౮౭

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్ । యుధినిర్జిత్య కేవలం
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస । సమత్యాజయదాయుధం॥ ౮౮

సతక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ । రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ । రామాంతిక మగాత్పునః॥ ౮౯

అంగదం చంద్రకేతుంచ । లక్ష్మణోప్యాత్మ సంభవౌ
శాసనా ద్రఘునాథస్య । చక్రే కారాపథేశ్వరౌ॥ ౯౦

ఇత్యారోపిత పుత్రాస్తే । జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోక ప్రపన్నానాం । నివాపాన్ విదధుః క్రమాత్॥ ౯౧

ఉపేత్య మునివేషోథ । కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహః సంవాదినౌ పశ్యే । దావాం యస్తం త్యజేరితి॥ ౯౨

తథేతి ప్రతిపన్నాయ । వివృతాత్మా నృపాయసః
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ । శాసనాత్ పరమేష్ఠినః॥ ౯౩

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః । సమయం లక్ష్మణోభినత్
భీతో దుర్వాససః శాపా । ద్రామ సందర్శనార్థినః॥ ౯౪

సగత్వా సరయూతీరం । దేహత్యాగేన యోగవిత్
చకారావితథాం భ్రాతుః । ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥ ౯౫

తస్మిన్నాత్మ చతుర్భాగే । ప్రాఙ్నాక మధితస్థుషి
రాఘవః శిథిలం తస్థౌ । భువిధర్మస్త్రిపాదివ॥ ౯౬

సనివేశ్య కుశావత్యాం । రిపునాగాంకుశం కుశం
శరావత్యాం సతాం సూక్తై । ర్జనితాశ్రులవం లవం॥ ౯౭

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః । సానుజోగ్ని పురః సరః
అన్వితః పతివాత్సల్యా । ద్గృహవర్జమయోధ్యయా॥ ౯౮

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః । పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబ ముకుళస్థూలై । రభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః॥ ౯౯

ఉపస్థిత విమానేన । తేనభక్తానుకంపినా
చక్రే త్రిదివనిశ్శ్రేణిః । సరయూరనుయాయినాం॥ ౧౦౦

అచటిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారు
ప్రాణములనువీడెమాత్రమె ♦ పట్టఁజేసె । భరతుఁడత్యంతశౌర్య ప్ర♦భావయుతుఁడు॥ ౭౭

తక్షపుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దత్తదభిధానముల రాజ♦ధానులందుఁ
బట్టభద్రులఁగాఁజేసి ♦ భరతుఁడంత । మరలనారామచంద్రుని ♦ సరసఁజేరె॥ ౭౮

అంగదుఁడుచంద్రకేతువు ♦ ననెడినుతులఁ । దండ్రిసౌమిత్రికారా ప♦థంబునకును
నాథులుగఁజేసె రామభూ♦నాథమౌళి । పసుపుననుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౮౦

ఇట్లునుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । ప్రజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
క్రమముగాభర్తృశోకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । తల్లులనుత్తరక్రియల్ ♦ దనరఁజేసె॥ ౮౧

యముఁడుమునివేషమునుదాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిఁజేరియిట్లనె ♦ రాజవర్య
మనలనేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిఁద్యజియింప♦వలయు నీవు॥ ౮౨

అనినవౌఁగాకయనియొప్ప ♦ నపుడుతోని । కతఁడునిజరూపమునుజూపి ♦ యజునిపాల
బ్రహ్మశాసించెఁగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని వచి♦యింపుచుండె॥ ౮౩

ప్రభువుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వాసుశాప భ♦యంబుచేత
ద్వారముననున్నసౌమిత్రి ♦ ప్రతినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసం♦వాదమునకు॥ ౮౪

యోగమెఱిఁగిన లక్ష్మణుం♦డేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
నగ్రజునిరామచంద్రుని ♦ దైనప్రతిన । సత్యమైపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౮౫

తానుజనుటకుముందె స్వ♦ర్ధామమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ ధరణిమీఁది
మూఁడుపాదాలధర్మముల్ ♦ బోలియుండె । శిథిలుఁడైరామచంద్రుఁడు ♦ చిట్టచివర॥

అరిమదేభాంకుశంబయి ♦ యలరుకుశునిఁ । గుశునిఁగొల్చుఁగుశావతిఁ ♦ గూర్మిమీఱ
లలితసూక్తులనుజనాళి ♦ లవముగొల్వ । లవుశరావతినేల రా♦ఘవుఁడునిలిపె॥ ౮౬

ప్రేమచేతనుగృహముల ♦ వీడితన్ను । విడకసాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
ననుజులనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్గురాముఁడు♦ త్తరపుదిశకు॥ ౮౭

కడుపగల్బ్రజగార్చెడు ♦ కడిమిమెండ్గ । లంతకన్నిటిబొట్లచే ♦ నవిరళముగఁ
దడిసియున్నట్టి రాముప♦థానఁజనిరి । వానరుల్దైత్యులాతని ♦ భావమెఱిఁగి॥ ౮౮

అథయానంబుసిద్ధమై ♦ యలరుచుండ । భక్తవత్సలుఁడొటఁదల్ ♦ బట్టివచ్చు
ప్రజలునివికొక్క సరయూస్ర♦వంతినొక్క । నిచ్చెనఁగరామచంద్రుఁడు ♦ నిల్పభువిని॥

యద్గోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయా తీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥ ౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రిదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్॥ ౧౦౨

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేద కార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్సర్వ లోకప్రతిష్ఠాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివగిరౌ దక్షిణే చోత్తరేచ॥ ౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ శ్రీరామ
స్వర్గారోహణో నామ పంచదశః సర్గః

ఆతరంగిణిఁ గ్రుంకెడు ♦ నట్టిప్రజల । యధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయాత్రఁ
బోలుటను గోప్రతారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ । మై ప్రసిద్ధినినదివొందె ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧

సురలయంశముచేఁబుట్టి ♦ మరల నైజ । రూపమొందినసురత్వంబు ♦ దోఁపమెఱఁగు
వారలువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి । విభుఁడుగల్పించె నెంతయు ♦ వింతగొల్ప॥ ౧౦౨

చ॥ హరియిటు లాదశాస్యవధ ♦ యన్ సురకార్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులన్ విభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిన్ బవనాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నెవానులను ♦ దెల్పెడుకంబములట్లు నిల్పి యం
దఱికిశరణ్యుమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁజొచ్చెనయ్యెడన్॥ ౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచద
శాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షోడశః సర్గః

అథేతరే సప్తరఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సౌభ్రాత్రమేషాం హి కులానుసారి॥ ౧

తే సేతువార్తా గజబంధముఖ్యై । రభ్యుచ్ఛ్రితాః కర్మభిరప్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశ ప్రవిభాగ సీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవ న వ్యతీయుః॥ ౨

చతుర్భుజాంశప్రభవః స తేషాం । దానప్రవృత్తే రనుపారతానాం
సురద్విపానా మివ సామయోని । ర్భిన్నోఽష్టధా విప్రససార వంశః॥ ౩

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే । శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థ కళత్రవేషా । మదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥ ౪

సా సాధుసాధారణ పార్థివర్ద్ధేః । స్థిత్వా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥ ౫

అథానపోఢార్గళ మప్యగారం । ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః । ప్రోవాచ పూర్వార్ధ విసృష్టతల్పః॥ ౬

లబ్ధాంతరా సావరణేఽపి గేహే । యోగప్రభావో న చ లక్ష్యతే తే
బిభర్షి చాకార మనిర్వృతానాం । మృణాలినీ హైమమివోపరాగం॥ ౭

కా త్వం శుభే కస్య పరిగ్రహో వా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
ఆచక్ష్వ మత్వా వశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీ విముఖప్రవృత్తి॥ ౮

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా । యా నీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతి వీతనాథాం । జానీహి రాజన్నధిదేవతాం మాం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షోడశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

జన్మగుణముల [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] స్థగం ♦ తెలిమి [illegible]
[illegible] భాగ్య [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] సౌభాగ్య ♦ మక్కజంబె॥ ౧

సేతుబంధ [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ములవారు పేరుచు ♦ గాంచికూడఁ
దాముపరుపాలిసీమను ♦ [illegible] । [illegible] ముదు [illegible] ♦ చననియట్లు॥ ౨

పన్వసామజ [illegible] ♦ [illegible] । తెగని [illegible] ♦ దేజరిల్లి
యవ్వ [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ [illegible] బర్వె॥ ౩

పరకటింటనుండు [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] గదీపంబు ♦ నిలిచియుండఁ
[illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ నుంచు దాని॥ ౪

సానుభుజించు [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ వానుభావ
మొప్ప [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] గాక యుండు [illegible] ♦ స్తములు మోడ్చె॥

[illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ముని ♦ ప్రియను [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] । గృహము సొచ్చిన [illegible] ♦ నిట్టు [illegible]॥

చుట్టుమూసిన [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ప్రభాంపు ♦ జాడలేదు
హిమము చేఁ [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] కృతిని [illegible] ♦ దాల్చినావు॥ ౭

[illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ రాజు [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ బెలుఁగనిమ్ము॥ ౮

అను [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ పనముఁజనిన
విగతపతి [illegible] ♦ నగరియిప్పుడు । [illegible] ♦ [illegible]॥ ౯

వస్త్వౌకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తౌ త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥ ౧౦

విశీర్ణతల్పాట్టశతోనివేశః । పర్యస్తశాలః ప్రభుణావినామే
విడంబయత్యస్త నిమగ్నసూర్యం । దినాంతముగ్రానిల భిన్నమేఘం॥ ౧౧

నిశాసుభాస్వత్కలనూపురాణాం । యః సంచరోఽభూ దభిసారికాణాం
నదన్ముఖోల్కా విచితామిషాభిః । సవాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥ ౧౨

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రైః । మృదంగధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥ ౧౩

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగాత్ । మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥ ౧౪

సోపానమార్గేషుచయేషు రామాః । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగాన్
సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం । వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతేద్య॥ ౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః । కరేణుభిర్దత్తమృణాలభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః । సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి॥ ౧౬

స్తంభేషు యోషిత్ప్రతియాతనానాం । ఉత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగాత్ । నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥ ౧౭

కాలాంతరశ్యామ సుధేషునక్తం । ఇతస్తతోరూఢ తృణాంకురేషు
తఏవముక్తా గుణశుద్ధయోఽపి । హర్మ్యేషుమూర్ఛంతిన చంద్రపాదాః॥ ౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిందైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥ ౧౯

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్రీవియుతాదివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రిమితంతుజాలై । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥ ౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్వా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥ ౨౧

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపైతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥ ౨౨

అమలసుఖగాఢ్యసౌభాగ్య ♦ మబ్బియుంట । సంతతోత్సవవైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
దిరిగినముమునించి నేఁడిట్లు ♦ దీనవైతి । నురుబలుఁడు సూర్యకులుఁడు నీ♦వుండిరూఁడ॥ ౧౦

విభుఁడు వీడిన నావీడు ♦ వితిగిపడిన । పంచలకొలంది సౌధప ♦ ఙ్క్తులచేతఁ
గుర్వింక సూర్యుఁడు ఘోరనా♦సుతేముసలన । జలదసంతతి చెదరిన ♦ సంజఁబోలె॥ ౧౧

గల్లుమన నందె లభిసారి ♦ కాగలమ్మ । రాత్రిఁ బెరుగాడు మండిన ♦ రాజవీధి
నజిమ మోములరుల్లలు ♦ నెగసు వెపకు । నాఁడు నక్కలు బెరుగాడె ♦ నేఁడు నిశని॥ ౧౨

చేడెలాడుమమునివేళ్ల ♦ చేరేఁడిట్టు । ఘనధిమిధ్వానమిసుప్యర్కి ♦ కాజలమ్మ
విన్యమహిషీగణంబులు ♦ పరిగణి వేఁడు । కొమ్ములనుఱిమ్మ నీ సెనా ♦ కొరగపను॥ ౧౩

దావనిలయమ్ము గిలఁగూలఁ ♦ పదుగంజిశిరి । మద్దెలరవంబు వోనాట ♦ మానివైచి
నెరగలిని గాలమిగిలిన ♦ పురుబుంగలిగి । గ్రామబద్ధులు వనమయూ♦రమ్ములయ్యె॥ ౧౪

కాళ్లలత్తుకఁబూసిన ♦ కళికిమిన్న । బడుగుచెప్పడు నిడుమన్న ♦ యట్టి మెట్లఁ
జంపిజింకలగర్తంబుఁ ♦ జమరవట్టె । యంబులను బెట్టి వ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకట నేఁడు॥ ౧౫

సగసిరిగి రూండ్లసునకలు ♦ కరుణాగిశిపఁ । బడయుమన్నట్టు విత్రింపఁ ♦ బడినకరులు
కుంభములనంగుసమువంటి ♦ గోళ్ళఁజీల్చు । సపితహారులపరివారంబు ♦ లిపుడు గాంచె॥

వీటికెంబాలనెలఁగుల ♦ నిగ్రహాముల । సన్నమాసినపునముల ♦ పైనిగప్పఁ
బడినపర్యేసలనఁగఁ గ♦న్పట్టునవట । సప్పములు వీడియున్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౭

కాలపళమునఁ బారిసాద ♦ సాల్మిమాఁదు । గమ్మనలు పెక్కు యటనట ♦ గడ్డిమొలవఁ
బ్రీతిఫలింపవ్రుమునుపటికి ♦ పగిదివనటఁ । దాగగుణమభ్రకళికలల్ ♦ మాఱకున్న॥ ౧౮

మెల్లఁగానందిగొమ్మల ♦ మీఁదిపూల । నాసమీఁజఁగవచ్చి వి♦లాసవతులు
పూనికోసెడుపూఁదోఁట ♦ లోనిలతలఁ । జెంపమట్టులుకోఁతులు ♦ నొంచె నేఁడు॥ ౧౯

రాత్రివెలిఁగడు దీపాల ♦ ప్రభలుమగిసెఁ । బగలుకాంగలమోముల ♦ సొగసువాసెఁ
జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులు జాలములనేసె ♦ జాలకముల॥ ౨౦

స్నానపరిమళపర్జిక ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజ లెవ్వారు ♦ నెసఁగనట్టి
యొడ్డుపైనుత్తసర్పయుం♦డ్లుండునట్టి । సగయుపునుజూడనాగుండె ♦ జల్లుమనును॥

కాగణంబగుమానుసు ♦ కాయమెదలి । పూర్ణఁబగమాత్మ నీతండ్రి ♦ పొందినట్లు
దీనిఁ ద్యజియించి కపలరాజ ♦ ధానిదైన । నన్నుఁబొందుట యెంతయు ♦ న్యాయమయ్యె॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం
పూరప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధేన తిరోబభూవ॥ ౨౩

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వా త ఏనం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందత్॥ ౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా । యాత్రానుకూలే హని సావరోధః
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రబృందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే॥ ౨౫

సా కేతుమాలోపవనా బృహద్భి । ర్విహారశైలానుగతేవ నాగైః
సేనా రథోదారగృహా ప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ॥ ౨౬

తేనాతపత్రామలమండలేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానివ నీయమానః॥ ౨౭

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం । పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయ । మధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన॥ ౨౮

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్ । పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య । తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార॥ ౨౯

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే పథి పంకభావం । పంకోపి రేణుత్వమియాయ నేతుః॥ ౩౦

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు । వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా
చకార రేవేవ మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥ ౩౧

స ధాతుభేదారుణయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణధ్వనిమిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని । పశ్యన్ పులిందైరుపపాదితాని॥ ౩౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతోస్య గంగాం
అయత్నవాలవ్యజనీ బభూవు । ర్హంసా నభోలంఘనలోలపక్షాః॥ ౩౩

స పూర్వజానాం కపిలేనరోషా । ద్భస్మావశేషీకృతవిగ్రహాణాం
సురాలయప్రాప్తినిమిత్తమంభ । స్త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే॥ ౩౪

ఇత్యధ్వనః కైశ్చిదహోభిరంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధ్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం॥ ౩౫

ఆమెకొగ్గికిహర్షించి ♦ యాశ్లేషియించు । సమ్మతించెనురఘువంశ ♦ జనపమౌళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యానవాబ్జ । మలరదేహంబుతో నదృ♦శ్యతనుగాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరగినవింతను ♦ రాజమౌళి । వేఁకువను దెల్పెఁ గొల్వులో ♦ విప్రులకును
దానినాలించి కులరాజ♦ధాని స్వయము । వలచుటను జేసిఁ బొగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

అక్కుశావతి వేదవి♦దాళికొసఁగి । జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యోగ్యదినమున వెడలె స♦యోధ్యఁ బూర్చి । రాణివాసంబుఁగొనివెంట ♦ రామసుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవనములై ♦ తనరుచుండఁ । గరులుక్రీడించుగిరులయి ♦ కాల్పుచుండ
నరదములు మేడలైమించ ♦ నరుగుసేన । నృపునినడయాడు రాజధా♦నిగఁ జెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగు మించఁ గాఁదొంటి ♦ నెలవునకును । రాజునడిపెడు తచ్చమూ♦రాజి చూడ
నుదితుఁడైనకళానిధి ♦ యొద్దునకును । నద్భుజలరాశిపగిదిఁ గ♦న్పడుచునుండె॥ ౨౭

అరుగుచుండెడు నతనిసై♦న్యములుద్రొక్కి । యొసఁగుచుండెడుబాధను ♦ నోర్వలేక
విష్ణురెండనపదమయి ♦ వెలయుదివికిఁ । ధరరజోమిషనెక్కుడు ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౨౮

అసలనగఁ గసిద్ధమా ♦ నప్పుడుగాని । యరిగివిడియంగనుండెడు ♦ నప్పుడుగాని
యధ్వమునవధ్యనడిచెడు ♦ నప్పుడుగాని । యెప్పుడుచూచినఁ బూర్ణమా ♦ నృపునిసేన॥ ౨౯

ధరణిపతిసేననడుపుచో ♦ దారియందుఁ । గరులుమదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుఱ్ఱములు డెక్కలనుబెట్టి ♦ కొట్టుచుండ । ధూళియడుసయ్యెనడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమలనడుమను ♦ విఱిగివిఱిగి । దారిగనుఁగొనుసేనలు ♦ తరలితరలి
గుహలయందుఁ బ్రతిధ్వనుల్ ♦ కొలిపికొలిపి । రేఁయనమోయఁజేసె వి♦రావములను॥ 3౧

ధాతురజమున నెఱ్ఱనై ♦ తనరనేమి । కలకలముతోద్వరనములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁజూచి పుళిందుల ♦ కానుకలను । వింధ్యపర్వతమును దాఁటి ♦ విభుఁడుసనియె॥ 3౨

వంతెనగదంతులనుగొల్పఁ ♦ బడమగకును । బాఱుగంగను దాఁటుచోఁ ♦ బైకినెగయు
రాజహంసల జొక్కలు ♦ రాజమణికి । నర్యోఁబోచామరమ్ము ల♦యత్నముగను॥ 33

కపిలమునికోపమునదగ్ధ ♦ కాయులైన । తనదుపితరులకెల్ల స్వ♦ర్ధామమునకుఁ
గారణంబైనరూడలఁ ♦ గదలుచున్న । త్రిపథగానదికిడె సమ♦స్కృతినినృపతి॥ 3౪

ఈవిధంబునఁ గొన్నాళ్ళు ♦ త్రోవఁగడపి । కుశుఁడు సరయూతటముఁ జేరి ♦ కూర్మిమీఱ
రఘుకులులనిల్పనేదుఁ ♦ గాలుచుఁడు । సదంకోలఁగ యజ్ఞయూ♦పములఁ గాంచె॥

అథాయథాశాఖాః కుసుమద్రుమాణాం । స్పృష్ట్వా చ శీతాన్ సరయూతరంగాన్
తం క్లాంతసైన్యం కులరాజధాన్యాః । ప్రత్యుజ్జగామోపవనాంతవాయుః॥ ౩౬

అథోపశల్యే రిపుమగ్నశల్యః । తస్యాః పురః పౌరసఖః స రాజా
కులధ్వజస్తాని చలధ్వజాని । నివేశయామాస బలీ బలాని॥ ౩౭

తాం శిల్పిసంఘాః ప్రభుణా నియుక్తాః । తథాగతాం సంభృతసాధనత్వాత్
పురం నవీచక్రురపాం విసర్గాన్ । మేఘా నిదాఘగ్లపితామివోర్వీం॥ ౩౮

తతః సపర్యాం సపశూపహారాం । పురః పరార్ధ్యప్రతిమాగృహాయాః
ఉపోషితైర్వాస్తువిధానవిద్భిః । నిర్వర్తయామాస రఘుప్రవీరః॥ ౩౯

తస్యాః స రాజోపపదం నిశాంతం । కామీవ కాంతాహృదయం ప్రవిశ్య
యథార్హమన్యైరనుజీవిలోకం । సంభావయామాస యథాప్రధానం॥ ౪౦

సా మందురాసంశ్రయిభిస్తురంగైః । శాలావిధిస్తంభగతైశ్చ నాగైః
పూరాబభాసే విపణిస్థపణ్యా । సర్వాంగనద్ధాభరణేవ నారీ॥ ౪౧

వసన్ స తస్యాం వసతౌ రఘూణాం । పురాణశోభామధిరోపితాయాం
న మైథిలేయః స్పృహయాంబభూవ । భర్త్రే దివో నాప్యలకేశ్వరాయ॥ ౪౨

అథాస్య రత్నగ్రథితోత్తరీయం । ఏకాంతపాండుస్తనలంబిహారం
నిఃశ్వాసహార్యాంశుకమాజగామ । ఘర్మః ప్రియావేషమివోపదేష్టుం॥ ౪౩

అగస్త్యచిహ్నాదయనాత్సమీపం । దిగుత్తరా భాస్వతి సన్నివృత్తే
ఆనందశీతామివ బాష్పవృష్టిం । హిమస్రుతిం హైమవతీం ససర్జ॥ ౪౪

ప్రవృద్ధతాపో దివసోఽతిమాత్ర । మత్యర్థమేవ క్షణదా చ తన్వీ
ఉభౌ విరోధక్రియయా విభిన్నౌ । జాయాపతీ సానుశయావివాస్తాం॥ ౪౫

దినే దినే శైవలవంత్యధస్తాత్ । సోపానపర్వాణి విముంచదంభః
ఉద్దండపద్మం గృహదీర్ఘికాణాం । నారీనితంబద్వయసం బభూవ॥ ౪౬

వనేషు సాయంతనమల్లికానాం । విజృంభణోద్గంధిషు కుట్మలేషు
ప్రత్యేకనిక్షిప్తపదః సశబ్దం । సంఖ్యామివైషాం భ్రమరశ్చకార॥ ౪౭

స్వేదానువిద్ధార్ద్రనఖక్షతాంకే । భూయిష్ఠసందష్టశిఖం కపోలే
చ్యుతం న కర్ణాదపి కామినీనాం । శిరీషపుష్పం సహసా పపాత॥ ౪౮

తొలుత(గుఱ రాజధానిపూ(♦ దోట(గాలి । మెల్లగా(గొమ్మలల్లార్చి ♦ చల్లనైన
సరయువుతరంగములనంటి ♦ స్వాగతంబు । నొసగెబడలికనబలముల ♦ యధిపతికి॥ ౩౬

పురినికటభూమి విడియించె ♦ భూరిబలు(డు । ప్రియు(డు(శ్రీజలకర్షకులకు ♦ హృదయశల్య
మన్వయపు(గేతనంబునై ♦ యలరు(డు । ధ్వజపటములల్లలాడెడు ♦ తనబలంబు॥ ౩౭

పరికరములొప్పుశిల్పులు ♦ పురికినెల్ల । నభినవప్రసాంపు గొలిపిరి ♦ విభునియాజ్ఞ
వేసవినిరూపమూనిన ♦ పృథ్వికెల్ల । జలదములు నూత్నసంపద(♦ గొలుపునట్లు॥ ౩౮

దేవతాయతనాళి ప్రదీప్తపురికి । సర్వులనొసర్చెను వశూప ♦ హారమొసగి
వాన్తవిదులునువజియుప ♦ వాసమున్న । వారితో(గూడిరఘుకుల ♦ వీరమాళి॥ ౩౯

కాంతహృదయంబు(జొచ్చెడు ♦ కామివోలె । రాజభవనంబు(జొచ్చి యారామపుత్రు(
డనుచరులకెల్ల వారియో ♦ గ్యతకు(దగిన । చారునిలయంబునొసగి ♦ సత్కరించె॥ ౪౦

పాగలనుజేరిగజ్జమువ్ ♦ వజలుచుండ(। గంబములగట్టు(బడికరల్ ♦ గాలిచుండ(
నంగడులుదీరియుండ(గా ♦ నా పురంబు । తెనవృసిదనవగళీడ్ల ♦ తరణి(బోలె॥ ౪౧

అమలరఘువరులనిలయమై ♦ యలరిమరల(। బూర్వవైభవమునుగన్న ♦ పురమునందు
వాసమొనరించు వాజానకీనుతుండు । వదయాం(గొర(డు ధనదేంద్ర ♦ పదవులేని॥ ౪౨

వచ్చెగ్రీష్మంబు మణలొప్పు ♦ నల్లెవాటు । వెల్లనాకుచములవయి ♦ వ్రోలుదండ
యాంఠిరికినూగునంశుక ♦ మూనువేప । మతనిప్రియలకునేర్పునో ♦ యన(గనపడు॥ ౪౩

అయ్యగస్త్యాంక దక్షిణా ♦ యనమునుండి । రవిసమీపింప(గా నుత్త ♦ రంపుదిక్కు
హిమనగమునుండి కురిపించె ♦ హిమజలమ్ము । హర్షితాశ్రుప్రప్తియో ♦ యనెడునట్లు॥

అధికతాపమునొ(దుచు న ♦ హన్సవజియు । నతిశయంబుగ(గృశియించు ♦ నట్టిరాత్రి
ప్రణయకలహాంతములు(జాల(♦ బరితపించు । జంపతుల(బోలెనాగ్రీష్మ ♦ సమయమం(దు।

ఇండ్లడిగ్గియలను నీర ♦ మింకియింకి । పాచిగట్టినయడుగు సో ♦ పానములకు
నంటి యంగనలకు మొల ♦ బంటియయ్యె(। గమలములతూండ్లతో(గూడ(♦ గాసరయ్యె॥

వనులసంజనుశకనించి ♦ పరిమళమ్ము । గ్రమ్మనొక్కొక్క మల్లెమొ ♦ గ్గనజడమ్ము
నిలిపిభృంగమ్ముళబ్దమ్ము ♦ సలుపుచుంట(। గనినవిపానినొచునో ♦ యన(గ(దోచె॥ ౪౬

కాంచెవటగొటినొక్కలు ♦ గూడియుం(డు । చెలులచెక్కుట(గేసరాల్ ♦ చిక్కియుంట(
గర్ణమందుండిజారిన ♦ తుణమునందె । పడకయుం(డెకీప పుష్పంబు భువిని॥ ౪౭

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్ । రసేనధౌతాన్ మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషా నధిశయ్యనిన్యు । ర్ధారాగృహేష్వా తపమృద్ధిమంతః॥ ౪౯

స్నానార్ద్రముక్తే ష్వనుధూపవాసం । విన్యస్తసాయంతన మల్లికేషు
కామోవసంతాత్యయమంద వీర్యః । కేశేషులేభే బలమంగనానాం॥ ౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజః కణత్వా । న్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దగ్ధ్వాపి దేహంగిరిశేనరోషాత్ । ఖండీకృతాజ్యేవ మనోభవస్య॥ ౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణసీధుం నవపాటలంచ
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః । సర్వేనిదాఘావధినాప్రమృష్టాః॥ ౫౨

జనస్యతస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమ పాదసేవౌ । సచోదయస్థౌ నృపతిః శశీచ॥ ౫౩

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః
విహర్తుమిచ్ఛావనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖేబభూవ॥ ౫౪

సతీరభూమౌ విహితోపకార్యా । మానాయిభిస్తా మపకృష్టనక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః॥ ౫౫

సాతీరసోపాన పథావతారా । దన్యోన్యకేయూర విఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపదాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః॥ ౫౬

పరస్పరాభ్యుక్షణ తత్పరాణాం । తాసాం నృపో మజ్జనరాగదర్శీ
నౌసంశ్రయః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్తవాల వ్యజనాం బభాషే॥ ౫౭

పశ్యావరోధైః శతశోమదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభ్ర ఇవైషవర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః॥ ౫౮

విలుప్తమంతః పురసుందరీణాం । యదంజనం నౌలలితాభిరద్భిః
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగ శోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం॥ ౫౯

ఏతాగురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోఢుమశక్నువత్యః
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సుబాలాః । క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే॥ ౬౦

అమీశిరీష ప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినో వారి విహారిణీనాం
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః । శైవాలలోలాం శ్ఛలయంతి మీనాన్॥ ౬౧

అపుడు ధనికులు ధారాగృ♦హమ్ములందుఁ । జల్లతుంపురయంత్రముల్ ♦ చల్లఁ జుట్టుఁ
జందనపు నీటఁ గడగిన ♦ చలువరాళ్ళఁ । గడపిరి నిదాఘతాపంబుఁ ♦ గడు ముదమున॥ ౪౯

స్నానమున నైన తడి యార ♦ జారవిడిచి । ధూపమిడి సంజ మల్లెల ♦ తోడఁ దుఱుము
నంగవలు వెట్టుకునుచుఁ జే ♦ నంగ జుంటు । మను పృతోఁ జన్నబలమును ♦ మరలఁ బడసె॥ ౫౦

పుష్పాడినిగూడి యొట్టి నై ♦ పొదలు పొదుగు । మద్దిపూఁ గొమ్మ మాడఁగా ♦ మదికిఁ దోఁచె
హాయఁదుమారునిఁ గాల్చిన ♦ యుగలఁ గూడఁ । గోపము వహించి వైచిన ♦ గుణమవంగ॥ ౫౧

మావి వనలందుఁ బ్రాఁకెడి ♦ మస్యమందుఁ । గ్రొత్త పాదిరి పువ్వులందుఁ ♦ జిత్తములను
గంధము వహించి గ్రీష్మంబు ♦ కాముకులకు । సలిపిన సమస్తదోషముల్ ♦ దులిపికొనియె॥

మందు నావేసవిని జూడ ♦ రెండె ప్రజకు । నెంతయును గాంతి యుతములై ♦ యొసఁగుచుండెఁ
బాదములఁ గొల్చు వారి తా ♦ పముల నార్చు । సదయమందున్న నృపతియు ♦ సదుపతియును॥

లలిని దరఁగల మదమరా ♦ ళమ్ములాగు । తటములను బువ్వుఁదీఁగెలు ♦ దనరుచుండు
సరయూపుళినమ్ములను గ్రీడ ♦ సలుప గోరె । సఖులతో శ్రీకుశుఁడు గ్రీష్మ ♦ సమయమందు॥

తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి । ధీవరులు నక్రములఁ బట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
నదిని విహరింపఁ దొడఁగె భూ ♦ నాథుఁ డాప్తి । చక్రితేజుండు దగు మహో ♦ త్సాహగతిని॥ ౫౫

గట్టు బిట్టుల దిగి యొడ ♦ కాంతలప్డు । డొండొరుల వండకడియాల ♦ రొయికలను
నందెలను జేయు శబ్దమ్ము ♦ లచటనుండు । హంసలను భీతిఁ జెదరెడు ♦ నట్లు చేసె॥ ౫౬

చల్లులాడంగ నొండొరుల్ ♦ సంభ్రమింప । చేడియలు కేళిఁ జూడంగ ♦ నోడనుండు
ధరణిపతి తన ప్రక్కఁ జా♦మరము వైచె । నక్కిరాతకులోద్భవ ♦ కనియె నిట్లు॥ ౫౭

అంగరాగంబు కరఁగి పో ♦ నంతిపురపు । సతులు పందలు క్రీడింప ♦ సరయువదిగొ
యభ్రములతోడి సంధ్యోద ♦ యంబు కరణి । నెన్నఁగాఁ గానియెన్నియో ♦ వన్నె లీనె॥

నగరి వనితా జనంబుల ♦ నయనములను । జెలఁగు కాటుక నోడలు ♦ గలఁచు నీరు
మాపినను గూడ దానికి ♦ మాఱు గాను । గూర్చె మదరాగమొప్పెడు ♦ గొప్పశోభ॥ ౫౯

ఈ వనితంబు లెంతయుం ♦ గొప్ప వౌట । భారమోర్వని యట్టి యీ ♦ పడుచువారు
బాహుపురిబంధ మిఁసవిన ♦ బాహువులను । గష్టమున నీదిరాట లోఁ ♦ గలుగు తమిని॥ ౬౦

క్రీడసల్పెడు వీరి శి ♦ రీషకుసుమ । భూషణంబులు పడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
దేలియాడునిట్టుఁ బాచిని ♦ దినెడు నాస । వచ్చు మీనమ్ములకు నదె ♦ భ్రాంతిఁ గొలిపె॥ ౬౧

ఆసాంజలాస్ఫాలనతత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంలక్ష్యతే న చ్ఛిదురోఽపి హారః॥ ౬౨

ఆవర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భంగ్యో భ్రువాం ద్వంద్వచరాః స్తనానాం
జాతాని రూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥ ౬౩

తీరస్థలీ బర్హిభిరుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకై రభినంద్యమానం
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛతి రక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృదంగవాద్యం॥ ౬౪

సందష్టవస్త్రే ష్వబలానితంబే । ష్వింధుప్రకాశాంతరితోడుతుల్యాః
అమీజలాపూరితసూత్రమార్గా । మౌనం భజంతే రశనాకలాపాః॥ ౬౫

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీభి ర్వదనేషు సిక్తాః
వక్రేతరాగ్రై రలకై స్తరుణ్య । శ్చూర్ణారుణాన్ వారిలవాన్ వమంతి॥ ౬౬

ఉద్బంధకేశశ్చ్యుతపత్రలేఖో । విశ్లేషిముక్తాఫలపత్రవేష్టః
మనోజ్ఞ ఏవ ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోఽపి వేషః॥ ౬౭

స నౌవిమానా దవతీర్య రేమే । విలోలహారః సహ తాభిరప్సు
స్కంధావలగ్నోద్ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవ ద్విపేంద్రః॥ ౬౮

తతో నృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భ్రాజిష్ణునా సాతిశయం విరేజుః
ప్రాగేవముక్తా నయనాభిరామాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥ ౬౯

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తై । స్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్
తథాగతః సోఽతితరాం బభాసే । సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥ ౭౦

తేనావరోధప్రమదాసఖేన । విగాహమానేన సరిద్వరాం తాం
ఆకాశగంగా రతిరప్సరోభి । ర్వృతో మరుత్వా ననుయాతలీలః॥ ౭౧

యత్కుంభయోనే రధిగమ్య రామః । కుశాయ రాజ్యేన సమం దదౌ తత్
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్ఞాతపాతం సలిలే మమజ్జ॥ ౭౨

స్నాత్వా యథాకామ మసౌ సదార । స్తీరోపకార్యాం గతమాత్ర ఏవ
దివ్యేన శూన్యం వలయేన బాహు । ముపోఢనేపథ్య విధిర్దదర్శ॥ ౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణా చ యస్మాత్
సేహేఽస్య న భ్రంశమతో న లోభాత్ । స తుల్యపుష్పాభరణో హి ధీరః॥

జలముఁజిమ్మటలోన నా♦సక్తు లౌట । ముత్యములమించి శీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
హారములు తెగి కుచముల♦ జాఱుమన్నఁ । దెలియలేకయింత మేనిపయిఁ♦ దెలియరైరి॥ ౬౨

బొడ్డునుసిఁబోలఁదరఁగలఁ ♦ బోలభ్రమలు । జక్కవలఁబోలఁగుచములు ♦ సౌయనంపు
నంగములఁబోల్పవిఖ్యాతి ♦ మైనవెల్ల । వింత గావిరిచెంత నే ♦ వెలసెనిచట॥ ౬౩

జలములనుబుట్టుధింధిమి ♦ శబ్దమదిగొ । స్త్రీలగీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
బురులువిచ్చినమధురమౌ ♦ స్వరముగన్న । శిఖులుగొనియాడ శ్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములమీఁది మొలనూళ్ళు ♦ వఱలుచంద్ర
కాంతినడఁగినచుక్కల ♦ కరణినుండి । బెజ్జములనీరుసొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౬౫

కాంతలుజలమ్ముగర్వానఁ ♦ గరము లెత్తి । చిమ్ముఁగామాఱుచిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
గ్రిమ్మమోములసగశాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపురక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనవిగొ॥ ౬౬

జలవిహారము చేనెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులుముడివీడిపత్త్రిముల్ ♦ గరఁగియుంట
వెలయుముత్యాలజాముకాలు ♦ వ్రేలుచుంట । నింతుల మొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడనెగివారితోనీటఁ ♦ గ్రీడసలిపె । నిటునటుఁజలింపహారమ్ము ♦ నృపతిమౌళి
వనగజేంద్రంబుత్రెంచిన ♦ వనజలతను । మొదవిడికరేణువునుగూడి ♦ మెలఁగుకరణి॥ ౬౮

అట్టులొప్పెడునృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయువఱలిరి ♦ యందముగను
మొదటముత్తముశేచూడ ♦ ముదముఁగొల్పు । నీలమునుగూడి మెఱయ వ♦ర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడిచిమ్మనక్రొవ్వులఁ ♦ బడఁతులపుడు । రంగులజలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగిమురియ
నెంతయును గైరికపువాఁగు ♦ లెసఁగుచుండు । నద్రిరాజంబువలెఁబొల్చె ♦ నవనిధవుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సతులతోడవిహారంబు ♦ సలుపునృపుఁడు
దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళియొనరించు సురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౭౧

కుంభభవదత్తమైగల్పుఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూరిరాజ్యముతో రామ ♦ భూధవుండు
పొదలికుశునకునిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁగ్రుంకుతతీనతఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౭౨

తృప్తిగాస్నానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటుభవనంబును ♦ జేరియతఁడు
వస్త్రములుదాల్చుచోఁగాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యవలయంబులేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయగమనుగూర్చుదివ్యమౌ ♦ సాధనంబు । మున్ను జనకుఁడు దాల్చిన ♦ భూషణంబు
గావనశేఁడోవ్వఁడెవల లో♦భానఁగాను । ధీరునకుఁబూలువగలొక్క ♦ తీరుగాదె॥ ౭౪

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయేనదీష్ణాన్
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూంవిగాహ్య । తమూచురమ్లానముఖప్రసాదాః॥ ౭౫

కృతః ప్రయత్నో నచదేవలబ్ధం । మగ్నం పయస్యాభరణోత్తమంతే
నాగేనలౌల్యాత్కుముదేననూన । ముపాత్త మంతర్హ్రదవాసినాతత్॥ ౭౬

తతః సకృత్వాధనురాతతజ్యం । ధనుర్ధరః కోపవిలోహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేస్త్రం॥ ౭౭

తస్మిన్ హ్రదః సంహితమాత్రఏవ । క్షోభాత్సమావిద్ధతరంగహస్తః
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః । కరీవవన్యః పరుషం రరాస॥ ౭౮

తస్మాత్సముద్రాదివమథ్యమానా । దుద్వృత్తనక్రాత్సహసోన్మమజ్జ
లక్ష్మ్యేవసార్ధం సురరాజవృక్షం । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౭౯

విభూషణప్రత్యుపహారహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్యవిశాంపతిస్తం
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషోహిసంతః॥ ౮౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వాన్
మానోన్నతేనాప్యభివంద్యమూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుముదోబభాషే॥ ౮౧

అవైమికార్యాంతరమానుషస్య । విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాంతనుం త్వాం
సోహంకథంనామతవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౮౨

కరాభిఘాతోత్థితకందుకేయ । మాలోక్యబాలాతికుతూహలేన
జవాత్పతజ్జ్యోతిరివాంతరిక్షా । దాదత్తజైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౮౩

తదేతదాజానువిలంబినా తే । జ్యాఘాతరేఖాస్థిరలాంఛనేన
భుజేనరక్షాపరిఘేణభూమే । రుపైతుయోగం పునరంసలేన॥ ౮౪

ఇమాంస్వసారంచ యవీయసీం మే । కుముద్వతీం నార్హసినానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీంచిరాయ । శుశ్రూషయాపార్థివ పాదయోస్తే॥ ౮౫

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం । శ్లాఘ్యోభవాన్ స్వజన ఇత్యనుభాషితారం
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన॥

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయహస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య

దానిపెదుకంగనదినీఁడ ♦ దక్షులైన । జాలరులనెల్లఁబంచిన ♦ సరయువందు
వెదకివేసారివారలు ♦ వెఁగలుగుచు । వచ్చి తెల్పిరిమంత్రికాంతి ♦ వాడకిట్లు॥ ౬౫

చేసితివియత్నములుగాని ♦ చిక్కలేదు । మునిఁగిపోయినభవదీయ ♦ భూషణంబు
పొదలుఁగముదాశ్యనాగఁడే ♦ హ్రదముక్రిందఁ । వాఁడుపరియించియుండుఁడులో ♦ భమునవీని॥

అనఁడగొపరణతుండై ♦ యానృపన్వ । ప్రాకటబలాఢ్యుఁడౌ నర ♦ పాలమాళి
చేరితీరంబుఁజాపాన ♦ జేర్చినారి । సర్పమునజంపగారుడా ♦ స్త్రమునదీని॥ ౬౭

అలుఁగుఁగూర్చినమాత్రన ♦ నాహ్రదంబు । తోడ్తయుఁగలఁగిపోచి హ ♦ స్తములవీచి
తటులుడగఁబాఱగొలలోఁ ♦ దగులుపడిన । సర్పగజపట్ల ఘోర ర ♦ సంబొసర్చె॥ ౬౮

అప్పుడువకరాళిఁగలఁగఁజా ♦ హ్రదమునుండి । పాదమెఁగన్యాగవేతుఁడై ♦ భుజగరాజు
తరసఁబడిసట్టి పాలసఁ ♦ ద్రిమ్మనాఁడి । పాదమిసరమాయు తావర ♦ భూజపట్లు॥ ౬౯

మరలఁడనకియ్యఁదెచ్చిన ♦ మండనంబు । నానికరమునవీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డక్కైదించెను వైనతే ♦ యాస్త్రమపుడు । నతులరౌద్రగోపదీప్తుఁ దా ♦ లుతురెఘునులు॥ ౭౦

ఎంతమనోన్నతినిగని ♦ రౌనఁగుచన్న । వైనతేయాస్త్రంబుదుఁడౌట ♦ నంచితముగ
సజ్జగన్నాథపుత్రుఁన ♦ కసనిపతికిఁ । గజునకుఁబారఁగజునకు స ♦ ఖ్య మెదుఁడనిరి॥ ౭౧

వేలుపనికయిమానుష ♦ వేషమూని । నట్టిసత్వునిసతుఁడను ♦ నంకమునను
మాఱురూపంబునెత్తిన ♦ మాన్యుఁడీవు । నేనుసీప్రీతిఁజెలుపఁగా ♦ నెంతవాఁడ॥ ౭౨

చేతనగయఁగఁగొట్టిన ♦ చేఁడుకొఱకు । మిడికిఁజూచుశిబ్బాల ♦ మింటనుండి
మిక్కుటలెనేగమనజార ♦ మున్ననీదు । భూపఁగనుఁగొనివేడ్కమై ♦ బామ్మకొనిరి॥ ౭౩

స్థిరగుణాకిణాంకములచేతఁ ♦ దేజరిల్లి । జానువులదాఁకవ్రేలాడి ♦ జగతిగాచు
పరిఘుయగునీదుబలమైన ♦ బాహువనను । మఱలనిదిగూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౭౪

చిరముగానీపదమ్ముల ♦ సేవఁజేసి । తాను నీకనొసర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచికొనఁగంచెనాడగు ♦ చెలియలీమె । తగదుగ్రహియింప నీకుము ♦ ద్వతినిన్పమణి॥ ౭౫

అంచభూషణమెసఁగినఁ ♦ గాంచితిన్న । శ్లాఘ్యబంధుఁడవీవను ♦ తస్మారునకు
బంధువులఁగూడిధర్మశక్తి ♦ ఘనితిఁగూర్చెఁ । గుశవణినిగన్యఁగుముదుఁడు ♦ కూర్మిమీఱ॥

ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానినిహస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తిభూవిభుఁడు ♦ మందుడునగ్నికి ముందుఁబట్టిన

దివ్యస్తూర్యధ్వని రుదచరద్వ్యాశ్నువానో దిగంతాన్
గంధోదగ్రంత దనువవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః॥ ౮౭

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురో రౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా
చ్ఛాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతః శశాస॥ ౮౮

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
కుముద్వతీపరిణయో నామ షోడశః సర్గః

మంగళదేవతూర్యములు ♦ మానకమ్రోసె దిగంతమంటుచున్
మంగళమేఘముల్ గురిసె ♦ మంజులగంధసుమప్రవర్షముల్॥ ౮౭

సీ॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూలమైగురుఁడయి । గహిఁవహించినయట్టి ♦ రామునకును
ప్రవిమలగుణములఁ ♦ బ్రాణమైనట్టి । చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్రుఁడైపాల్చిన ♦ భూపశిరోమణి । యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికిఁ
దక్షుకు సేనవ ♦ తరమువాఁడయినట్టి । కుముదుండు బంధువు ♦ కుశునకయ్యె
గీ॥ నొకఁడు పితృనఘశత్రుఁడై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయునిభయమును ♦ వదలి మనియె
మఱియొకఁడు సర్పములుశాంతిఁ ♦ బరఁగఁబ్రజకు
మిత్రుఁడైభూరిమహిమతో ♦ ధాత్రి నేలె॥ ౮౮

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందుఁ
గుముద్వతీ పరిణయంబను షోడశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

అతిథిం నామకాకుత్స్థా । త్పుత్రం ప్రాప కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమివచేతనా॥ ౧

సపితుః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేవోభౌ । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥ ౨

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహయత్పితా॥ ౩

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । శూరః శౌర్యవతాకుశః
అమన్యతైక మాత్మాన । మనేకం వశినావశీ॥ ౪

సకులోచిత మింద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయివాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయం తేనచావధి॥ ౫

తం స్వసానాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్వగాత్కుముదానందం । శశాంకమివకౌముదీ॥ ౬

తయోర్దివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్ధభాక్
ద్వితీయాపి సఖీశచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥ ౭

తదాత్మసంభవం రాజ్యే । మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥ ౮

తేతస్య కల్పయామాసు । రభిషేకాయశిల్పిభిః
విమానం నవముద్వేది । చతుఃస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తదశాశ్వాసము.

గీతములు.

విశద కాకుత్థ్స మణియైన ♦ కుశునివలనఁ । గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ ♦ దనయునతుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు ♦ జాముపలన । స్వాంత మెంతయుఁ దెలివిని ♦ బడయునట్లు॥

దక్షిణోత్తర మార్గముల్ ♦ తరణిద్యుమణి । వెలయఁజేసెనుకరణిఁ దా ♦ వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండ్రుల కులములఁ ♦ దండ్రివంటి । యతుల తేజోనిధాన మ♦య్యతిథిసుమతి॥ ౨

అర్థవిదులందు నగ్రణి ♦ యైనతండ్రి । యాత్మజాతునిఁ గులవిద్య ♦ లందుఁ దొలుతఁ
గుశలునిగఁ జేసి యావలఁ ♦ గూర్మిఁ గొలిపె । రాచకన్నెలఁ జేపట్టి ♦ రహి వహింప॥ ౩

నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । బొందియుల రారుచుండెడు ♦ పుత్త్రుఁ గాంచి
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । గన్నకుశుఁ డెంచెఁ దా నొంటి♦గా నటంచు॥ ౪

తనకులోచితమైనట్టి ♦ ధర్మమునను । వజ్రికి సహాయ మొనరించు ♦ పనికిఁ బోయి
దుర్జయాసురు సమరానఁ ♦ దుంచి వైచి । వానిచేఁ బడె నప్పుడే ♦ తానుగూడ॥ ౫

కువలయానందుఁ జంద్రుని ♦ గూడిచనెడు । వెన్నెలను బోలెఁ గుముదుఁ డక్క ♦ పన్నగేంద్రు
ననుజయైన కుముద్వతి ♦ యనుగమించె । నవనిహర్షానహర్షమ్ము ♦ నందువిభుని॥ ౬

వారిలో నొకఁ డయ్యెను ♦ వజ్రిదైన । యర్ధసింహాసనంబున ♦ కర్హభాగి
యొక్కతయ్యెను శచికిఁ దా ♦ నుచితసఖియుఁ । బారిజాతంబునందలి ♦ పాలికాఁపు॥ ౭

అంతసమరాన కేగుచో ♦ నవనివిభుఁడు । దమకునిడినట్టి యాజ్ఞను ♦ దలఁచి యప్పు
డతనిసుతరత్నమై కాంతిలు ♦ నతిథినిడిరి । రాజ్యమున వృద్ధసచివులు ♦ రాజభక్తి॥ ౮

చెలఁగి వారలు పట్టాభి♦షేకమునకు । శిల్పులను గొల్పి నిర్మింపఁ ♦ జేసి రంత
నున్నతంబైన వేదియుఁ ♦ జెన్నుమీఱు । నాల్గుకంబాలుగల విమా♦నంబు నొక్కటి॥ ౯

తత్రైనం హేమకుంభేషు । సంభృతైస్తీర్థవారిభిః
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితం॥ ౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్యైరాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్నసంతతి॥ ౧౧

దూర్వాయవాంకుర ప్లక్ష । త్వగభిన్నపుటోత్తరాన్
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్స । భేజే నీరాజనావిధీన్॥ ౧౨

పురోహితపురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రైరథర్వభిః
ఉపచక్రమిరే పూర్వ । మభిషేక్తుం ద్విజాతయః॥ ౧౩

తస్యౌఘమహతీ మూర్ధ్ని । నిపతంతీ వ్యరోచత
సశబ్దమభిషేకశ్రీ । ర్గంగేవ త్రిపురద్విషః॥ ౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మిన్ । నలక్ష్యత సబందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవ పర్జన్యః । సారంగైరభినందితః॥ ౧౫

తస్య సన్మంత్రపూతాభిః । స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః
వవృధే వైద్యుతస్యాగ్నే । ర్వృష్టిసేకాదివ ద్యుతిః॥ ౧౬

స తావదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యో దదౌ వసు
యావత్తేషాం సమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥ ౧౭

తే ప్రీతమనసస్తస్మై । యామాశిషముదైరయన్
సా తస్య కర్మనిర్వృత్తై । ర్దూరం పశ్చాత్కృతా ఫలైః॥ ౧౮

బంధచ్ఛేదం స బద్ధానాం । వధార్హాణామవధ్యతాం
ధుర్యాణాం చ ధురో మోక్ష । మదోహం చాదిశద్గవాం॥ ౧౯

క్రీడాపతత్రిణోప్యస్య । పంజరస్థాః శుకాదయః
లబ్ధమోక్షాస్తదాదేశా । ద్యథేష్టగతయోభవన్॥ ౨౦

తతః కక్ష్యాంతరన్యస్తం । గజదంతాసనం శుచి
సోత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త । నేపథ్యగ్రహణాయ సః॥ ౨౧

తం ధూపాశ్యానకేశాంతం । తోయనిర్ణిక్తపాణయః
ఆకల్పసాధనైస్తైస్తై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥ ౨౨

భద్రపీఠాసనస్థులు ♦ బలుమున్న । యాసని చెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుంభములఁ గొని । సంభ్రమమున మీఁద భక్తితో ♦ సచివులెల్ల॥ ౧౦

తెఱవఁబడినట్టి ముఖముల ♦ నిర్గమముగ । గవనులీనుచునుండు కార్యములె తెల్ప
నతఁడు విచ్చేసె మొదవు ♦ నందునట్టి । నిత్యకల్యాణముల చేత ♦ నెగడునంతు॥ ౧౧

గరికెయును యవాంకురమ్ములు ♦ గలిసినట్టి । పలువనౌషధిపట్టులు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితో స్నానపీఠ మర్పించు మంచి । వాఁడు సింహాసనముఁ గాంచె ♦ వ్యాఘ్రవిధిని॥ ౧౨

విప్రవరులు పురోహితుఁ ♦ డట్టియుండు । నిజమయుము గొల్పు శక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాధర్వ వేదమంత్రాళి చేత । నొగడు నభిషేక మొనరింపఁ ♦ దొడఁగిరపుడు॥ ౧౩

అతని తలమీఁద నభిషేక ♦ మందు చూపి । పడుచునుండెడు జలధార ♦ భవ్యమగుచుఁ
ద్రిపురవైరి శిరంబున ♦ దనరుచుండె । సడెడు విమలాంబుపులగంగ ♦ పగిది మెఱసె॥ ౧౪

చాతకమ్ములు సొగసఁ బర్జన్యమూర్తి । యంతికంతకుఁ బోదలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములు పొగడంగఁ ♦ బృథువుకూడ । నంతకంతకుఁ బొదలెను ♦ హర్షమునను॥ ౧౫

వృష్టిజలముల చేతను ♦ విద్యుదగ్ని । ప్రజ్వరిల్లెడుకగణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు । చేత దేదీప్యమానుఁడై ♦ చెలఁగుచుండె॥ ౧౬

అంత నభిషేక కార్యంబు ♦ సాంతమైన । వారి యజ్ఞసమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరుల నే గాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె । స్నాతకుల కెల్ల నధ్వరా ♦ స్వామి వారి॥ ౧౭

ప్రీతి స్నాతకు లిడ్డ దీ♦వెనలఁ గలము । లప్పుడే గా కొదవఁగనుండె ♦ నెప్పుడో ముందు
భూపవంద్యు ప్రగాకృతి ♦ ష్ట్ర్యా మెల్ల । వెంటవెంట నెఖలియించు ♦ చుంటఁ జేసి॥ ౧౮

బద్ధులగు వారి బంధముల్ ♦ సాపివేయు । వధ్యులగు వారిఁ జంపక ♦ వదలివేయు
బసవు పశువుల పైమోపఁ ♦ బడకయుండ । నాలఁబిదుకక యుండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె॥

పంజరమ్ములఁ బెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి । కీరములు మొదలుగఁ గల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైన పక్షులు కూడ నం♦య్యాతఁ డాజ్ఞ । విడిచిడి విహారముసల్ప ♦ విచ్చలవిడి॥ ౨౦

అన్నప్రాశనమందు హ♦ర్మ్యాంగణమున । నమలతరవస్త్రశోభిత ♦ మయినయట్టి
శుభ్రగజచర్మపీఠిపై ♦ సొగసుమీఱ । నధివసించె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు॥ ౨౧

కడిగికొని వక్త్రముఁ గాసిటఁ ♦ గరతలముల । నతనికొరకు వెండ్రికలనున్న ♦ యట్టి తడిని
ధూళిమున వార్చి భూషలఁ ♦ దొడుగునారు । నగచరుని చెంతనుండిరి ♦ నగల్ దాల్చి॥ ౨౨

తేஉస్య ముక్తా గుణోన్నద్ధం । మౌళిమంతర్గతస్రజం
ప్రత్యూపుః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥ ౨౩

చందనేనాంగరాగంచ । మృగనాభి సుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥ ౨౪

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాన్
ఆసీదతిశయప్రేక్ష్యః । సరాజ్యశ్రీ వధూవరః॥ ౨౫

నేపథ్య దర్శినశ్ఛాయా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోదితే సూర్యే । మేరౌకల్పతరోరివ॥ ౨౬

సరాజ కకుదవ్యగ్ర । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తిభిః
యయావుదీరితాలోకః । సుధర్మానవమాం సభాం॥ ౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజే పైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్ఘృష్ట । పాదపీఠం మహీక్షితాం॥ ౨౮

శుశుభే తేన చాక్రాంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కౌస్తుభే నేవకేశవం॥ ౨౯

బభౌభూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్యసః
రేఖాభావాదుపారూఢః । సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః॥ ౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగంతం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తిమంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥ ౩౧

సపురం పురుహూతశ్రీః । కల్పద్రుమ నిభధ్వజాం
క్రమమాణ శ్చకారద్యాం । నాగేనైరావతౌజసా॥ ౩౨

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్త్రం । మూర్ధ్ని తేనామలత్విషా
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం । కృత్స్నస్య జగతో హృతం॥ ౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాః పశ్చా । దుదయాదంశవో రవేః
సోஉతీత్య తేజసాం వృత్తిం । సమమేవోత్థితో గుణైః॥ ౩౪

తంప్రీతివిశదైర్నేత్రై । రన్వయుః పౌరయోషితః
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్య ఇవధ్రువం॥ ౩౫

విరులదండలుము త్తెంపు ♦ సరులుంగూడి । యున్నయాతనిమౌళిలో ♦ నుంచిరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభల ♦ పర్వుచుండు । భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున । నంగరాగంబుఁగూర్చి స♦మంచితముగ
మఁచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు । చిత్రపత్త్రంబులిడిరి వి♦చిత్రమగను॥ ౨౪

తొడవులిడిమునవిరిదండ ♦ మెడను బెట్టి । హంసచిత్రంబులంతట ♦ నమరునట్టి
దంబుమీఁదన నరదుకూ♦లంబు గట్టి । మెలఁగెనెంతయు రాజ్యల♦క్ష్మీవరుండు॥ ౨౫

తనదుసింగారమునుహేమ ♦ దర్పణమున । వేడ్కఁగనునట్టినృపు ప్రతి♦బింబమొప్పె
భాస్కరోదయమున మేరు ♦ పర్వతమున । వెలయుఁ గల్పతరుప్రతి ♦ బింబమట్లు॥ ౨౬

పాణులనురాజచిహ్నముల్ ♦ పట్టికొలుచు । పార్శ్వవర్తులుజయజయ ♦ ధ్వనులుసేయ
దేవసభయానధర్మకుఁ ♦ డీసిపోని । సభకువేంచేసె నారాజ ♦ చంద్రుఁడపుడు॥ ౨౭

రాజమౌళివిభూషణ ♦ రాజినొరసి । క్రొలుపదపీఠమును మేలు ♦ మేలుకట్లు
గలిగి పైత్యాకి పైకడుఁ ♦ జెలఁగునట్టి । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

అతనితోఁగూడిశ్రీవత్స ♦ మనఁగఁబరఁగు । నాసభ చెలంగెమంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశ్రీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్చు । కౌస్తుభముతోడివిష్ణు వ♦క్షంబుకరణి॥ ౨౯

బాల్యమునవీడివెంటనే ♦ భవ్యమైన । పూర్ణరాజ్యంబుదాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖరేఖఁగాఁగొక్క ♦ రేఖతోనె । పూర్ణతనుగన్నశశివలెఁ ♦ బొల్చుచుండె॥ ౩౦

ఎప్పుడునువామనకళ కళ ♦ లీనుచుండఁ । గూడిచిఱునవ్వుతోమాట ♦ లాడుచుంట
నిట్టుర్పశ్వాసమేరూప ♦ మొత్తెనంచు । నెంచుచుందురుపరిజను ♦ లెల్లనతని॥ ౩౧

కల్పతరువులఁబోల్ప నా♦కంబులందు । పురినిఁజొదంతిబలమొప్ప ♦ కరినినెక్కి
సిరులశక్రోపముఁడుఱేఁడు ♦ తిరుగుచుండి । దానిస్వర్గపురమ్ముగాఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౨

నరసితచ్ఛత్త్రిమాతని ♦ శిరముమీఁద । దివ్యమైనట్టికాంతితోఁ ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజవియోగానఁ ♦ బొడమినట్టి । జనులలోపలితాపముఁ ♦ జల్లపఱిచె॥ ౩౩

పొగకుసాఁవలనగ్నిలోఁ ♦ బొడమమంట । ప్రొద్దుపొడిచినపిమ్మటఁ ♦ బొడుచురశ్మి
యిట్టితేజమ్ములందలి ♦ ప్రత్తిమించి । యతఁడుదయమందె సర్వగు♦ణాళితోనె॥ ౩౪

పొగనుందరులానర ♦ పాలచ్ఛందు । ననుగమించిరిప్రేమచే ♦ నలరుకనుల
ధాత్రివనితారదరాత్రులు ♦ తొలఁగకుండ । మించుచుక్కలతో వెంబ♦డించునట్లు॥ ౩౫

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యైః ప్రతిమాగతైః॥ ౩౬

యావన్నాశ్యాయతే వేది । రభిషేకజలాప్లుతా
తావదేవాస్య వేలాంతం । ప్రతాపః ప్రాప దుస్సహః॥ ౩౭

వసిష్ఠస్య గురోర్మంత్రాః । సాయకాస్తస్య ధన్వినః
కింతత్సాధ్యం యదుభయే । సాధయేయుర్న సంగతాః॥ ౩౮

సధర్మస్థసఖః శశ్వ । దర్థిప్రత్యర్థినాం స్వయం
దదర్శ సంశయచ్ఛేద్యాన్ । వ్యవహారానతంద్రితః॥ ౩౯

తతః పరమభివ్యక్త । సౌమనస్యనివేదిభిః
యుయోజ పాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః॥ ౪౦

ప్రజాస్తద్గురుణా నద్యో । నభసేవ వివర్ధితాః
తస్మింస్తు భూయసీం వృద్ధిం । నభస్యే తా ఇవాయయుః॥ ౪౧

యదువాచ న తన్మిథ్యా । యద్దదౌ న జహార తత్
సోభూద్భగ్నవ్రతః శత్రూ । నుద్ధృత్య ప్రతిరోపయన్॥ ౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకం మదకారణం
తాని తస్మిన్సమస్తాని । న తస్యోత్సిషిచే మనః॥ ౪౩

ఇత్థం జనితరాగాసు । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యః స నవోప్యాసీ । ద్దృఢమూల ఇవ ద్రుమః॥ ౪౪

అనిత్యాః శత్రవో బాహ్యా । విప్రకృష్టాశ్చ తే యతః
అతః సోభ్యంతరాన్నిత్యాన్ । షట్పూర్వమజయద్రిపూన్॥ ౪౫

ప్రసాదాభిముఖే తస్మిం । శ్చపలాపి స్వభావతః
నికషే హేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥ ౪౬

కాతర్యం కేవలా నీతిః । శౌర్యం శ్వాపదచేష్టితం
అతః సిద్ధిం సమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేష సః॥ ౪౭

న తస్య మండలే రాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితేః
అదృష్టమభవత్కించి । ద్వ్యభ్రస్యేవ వివస్వతః॥ ౪౮

అయ్యయోధ్యను దేవాలయంబులందు । నర్చనొందిన దేవత లాత్మఁబోంగి
విగ్రహమ్ములస్వయముగా వెలసియుండి । యన్నపుననుగ్రహించిరి యర్థిఁదగుట॥

ప్రభువరేణ్యుని యభిషేక వారిచేత । పావనపడివేదపైనారు నంతలోనె
యమ్మహామహా దుస్సహమైన తేజ । మద్ధిరగమ్మనంబె మహాద్భుతముగ॥ ౩౭

మాన్యుఁడైననసిష్ఠుని మంత్రములును । నృపప్రభను ర్ధారిసాయక నిచయములును
కలిసియుండఁగ నీధరా తలమునందు । నొందఁగ నసాధ్యమైనది యుండునెద్ది॥ ౩౮

ధర్మచరులకు సఖుఁడైన ధరణీశ్వరుఁడు । వాదిప్రతివాది వాద వివాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుట కై స్వయమునోర్చి । యప్రమత్తతఁబ్రతిదిన మరయుచుండు॥

మంచిమానసములచేత మనవిచేయు । నాత్మ పరిజనములకోర్కె లన్నిగూడ
సలిపెన్నపుఁడు ఘనోన్మతులుగ సంతోషఁ । గూర్మితోఁబ్రజ మేలునే కోరువాఁడు॥

ప్రాణములోని నదులట్లు జనకుచేతఁ । బ్రిబతియున్నట్టిప్రజలీ నృపాలుపాల
నాతిశయమునఁబ్రబలిరి యంతకంటె । భారిపదమునవానదుల్ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧

పల్కనేకానికల్లలఁ బల్కఁడెపుడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁదాఁ బుచ్చుకొనఁడు
వైరులఁజెకల్చిక్రమ్మఱఁ జాడుకొల్పు । నతనిప్రతిభంగమంతయు నందెయుండు॥ ౪౨

రూపయౌవనసంపదల్ రూఢిధరణి । నొక్కటొకటియె గర్వంబు నొందఁజేయు
నన్నియునుబూర్ణముగఁగూడి యున్నఁగూడ । నతనిమదికింతయును గర్వమంటుదయ్యె॥

క్షాత్రవాఁడయ్యునానాఁడు గూర్మిఁజూచు । ప్రజలలోపల నెలకొని పరనృపులకు
నచలుఁడైక్రాలుచుండెడు నతిదృఢముగ । వేరుబారినయట్టియా వృక్షమట్లు॥ ౪౪

బాహ్యవైరులు సమయుండు వారుగాక । దూరముగనుండ్రుగావునఁ దూరదృష్టి
యతఁడునిత్యమునుండనయాత్మ యందుండుచుండు । రిపులనార్వుర మొదలు నిర్జించిమించె॥

సిరి స్వభావమ్ముచేత నస్థిరదుయయ్యు । దానగుణానుప్రసన్నుఁడై తనరుచుండు
నతనియందుఁదిగమ్ముగా నలరుచుండెఁ । జెండిగెలియెుగగల్లిన వలునట్లు॥ ౪౬

విక్రమము లేనియానీతి పిరికితనము । శౌర్యమేనీతిలేకున్న క్రౌర్యమగును
గానసీరెంటినింగూర్చి కాంచనెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ విమలబుద్ధి॥ ౪౭

అభ్రములులేకవెల్గు నహస్కరుండు । గనని దెద్దియునుండని కరణిజగతి
నొక్కటియున్న పుడెఱుఁగని దుండదయ్యెఁ । జరుల నెడుదీప్తులంతటఁ బఱపియుంట॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యదాదిష్టంమహీక్షితాం
తత్సిషేవేనియోగేన । సవికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౪౯

మన్త్రఃప్రతిదినంతస్య । బభూవసహమన్త్రిభిః
సజాతుసేవ్యమానోఽపి । గుప్తద్వారోనసూచ్యతే॥ ౫౦

పరేషుస్వేషుచక్షిప్తై । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః
సోపసర్పైర్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥ ౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యరోద్ధురపిద్విషాం
నహిసింహోగజాస్కన్దీ । భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారమ్భాః । ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః
గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచిరే॥ ౫౩

అపథేనప్రవవృతే । నజాతూపచితోఽపిసః
వృద్ధౌనదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంలవణామ్భసః॥ ౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః
యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥ ౫౫

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః
సమీరణసహాయోఽపి । నామ్భఃప్రార్థీదవానలః॥ ౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధేనచతేనతౌ
నార్థంకామేనకామంవా । సోఽర్థేనసదృశస్త్రిషు॥ ౫౭

హీనాన్యనుపకర్తౄణి । ప్రవృద్ధానివికుర్వతే
తేనమధ్యమశక్తీని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥ ౫౮

పరాత్మనోఃపరిచ్ఛిద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోఽన్యథా॥ ౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః
అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినన్ద్యతే॥ ౬౦

పరకర్మాపహఃసోఽభూ । దుద్యతఃస్వేషుకర్మసు
ఆవృణోదాత్మనోరన్ధ్రం । రన్ధ్రేషుప్రహరన్రిపూన్॥ ౬౧

రేబవళ్లును కేయంగ ♦ నోడుములకుచు । విధిగ నిర్మింపఁబడినట్టి ♦ వివిధకార్య
జాతములనెల్ల సేవించె ♦ సంశయమ్ము । వదలి యా భూపుఁడెంతయుఁ ♦ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినము మంత్రులం గాంచి ♦ ప్రభు వగుండు । జరపెఁ గార్యవిచారంబు ♦ నొరులకద్ది
గుప్తమార్గంబు గానుంటఁ ♦ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యె సేవింపఁ ♦ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రు ప్రయోగుల ♦ మెలఁగునట్టు । లొండొరులు దాము తెలియక ♦ యుండునట్లు
గూఢచారుల నాతఁడు ♦ గొలిపియుంటఁ । గాలమున నిద్రగొనియు మే♦ల్కాంచియుండె॥

వైరి గోధకుఁడగుఁడు ని♦ర్భయుఁడెయయ్యెఁ । గలిగియుండెన భేద్య దు♦ర్గముల గములు
మీటి కరుల ముద్రుంచు కం♦టీగనమ్ము । భయము చేఁ గాదు గద గుహఁ ♦ బందుకొనుట॥

శుభము నే కోరియుప్పుడు ♦ శుద్ధబుద్ధి । నరసి యొనరించు నతని కా♦ర్యమ్ములెల్లఁ
గనక విఘ్నంబు గూఢంబు♦గా ఫలించె । గర్భమునఁ బండు పరిపైరు ♦ కరణి సతము॥ ౫౩

ఎంత వృద్ధిని గాంచిన ♦ నించుకేని । గుప్తపథమునఁ జొరఁడు ని♦ర్ఘోషి యతఁడు
అబ్ధిగోపల నర్ఘిల్లు ♦ నట్టి జలము । శౌర్యముఖములఁ గాక వే♦ఱెట్లు చనును॥ ౫౪

పరిజలగోనిత్యశాంతిని ♦ ప్రభు వరుండు । తత్క్షణమ దంచివేయఁగా♦ దక్షుఁడయ్యె
దిద్దుకొనఁగను వలసిన♦ తెఱఁగునందుఁ । గార్యమును జేయుఁడెన్నఁడు ♦ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

శక్తిమంతుఁడు జనపతి ♦ శక్యుఁడైన । శత్రుమీఁద నెదం డెత్తి ♦ చనుచునుండు
గాలిసాయంబు గల్గియుఁ ♦ గాఱుచిచ్చు । సలిలములఁ గాల్పనెపుడైనఁ ♦ జనుటఁ గలదె॥

కాంచసమము గధర్మార్థ ♦ కామములను । గాన ధర్మముచే నర్థ ♦ కామములకు
వాని చే ధర్మమునకును ♦ వానియందు । నొకటిచే నొక్కటికి బాధ ♦ యొదవదయ్యె॥ ౫౭

స్త్రీవశమన్న మేలును ♦ జేయ కేరు । ఒదవఁ జేయుదురున్నతి ♦ నున్నఁ గీడు
గాన నే భూమిపతి మిత్ర ♦ గణము నెల్ల । మధ్యదశయందు నుంచెను ♦ మర్మమెఱిఁగి॥ ౫౮

స్వపరశక్త్యాదులును బలా ♦ బలములెల్ల । నవని పాలుఁడు చక్కఁగా ♦ నరసి యరసి
వైరిబలవంతుఁడేని దా ♦ బవగమునకు । వెడలుఁగాడేని యతని ను♦పేక్ష సేయు॥ ౫౯

సిరులుగలవాఁడె భువిఁగోన ♦ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడు ధనమును గూర్చె న♦త్యంతముగను
నీరముల చేత నెంతయు ♦ నిండియుండు । మేఘము నెవానకోయిల ♦ మెచ్చఁగాదె॥ ౬౦

రిపుల కార్యాళిఁ దెలియు మమ్ము♦ నృపవరుండు । తనపనుల నెల్ల నెఱవేర్చ ♦ కొనుచునుండు
మర్మము లెఱింగి శఋల ♦ మనమువంచు । దాఁచి మెలఁకువ నాత్మ రం♦ధ్రములనెల్ల॥ ౬౧

పిత్రా సంవర్ధితో నిత్యం । కృతాస్త్రః సాంపరాయికః
తస్య దండవతో దండః । స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత॥ ౬౨

సర్పస్యేవ శిరోరత్నం । నాస్య శక్తిత్రయం పరః
స చకర్ష పరస్మాత్తత్ । దయస్కాంత ఇవాయసం॥ ౬౩

వాపీష్వివ స్రవంతీషు । వనేషూపవనేష్వివ
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు । చేరుర్వేశ్మస్వివాద్రిషు॥ ౬౪

తపో రక్షన్స విఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే । వర్ణైరపి షడంశభాక్॥ ౬౫

ఖనిభిః సుషువే రత్నం । క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్
దిదేశ వేతనం తస్మై । రక్షాసదృశమేవ భూః॥ ౬౬

స గుణానాం బలానాం చ । షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః
బభూవ వినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషు వస్తుషు॥ ౬౭

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో । రాజనీతిం చతుర్విధాం
ఆతీర్థాద ప్రతీఘాతం । స తస్యాః ఫలమానశే॥ ౬౮

కూటయుద్ధ విధిజ్ఞోపి । తస్మిన్సన్మార్గయోధిని
భేజే భిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ॥ ౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్య దుర్లభః
రణో గంధ ద్విపస్యేవ । గంధభిన్నాన్యదంతినః॥ ౭౦

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోపి తథావిధః
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ । న చాభూత్తా వివక్షయీ॥ ౭౧

సంతస్తస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరివ జీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః॥ ౭౨

స్తూయమాన స్స జిహ్రాయ । స్తుత్యమేవ సమాచరన్
తథాపి వవృధే తస్య । తత్కారిద్వేషిణో యశః॥ ౭౩

దురితం దర్శనేన ఘ్నం । స్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రయాంచక్రే । శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః॥ ౭౪

అస్త్రములనేర్చి యుద్ధమం♦దాస్థగలిగి । తండ్రి పెంచినతనసైన్య ♦ తతికిఁదనదు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ గలుఁగకుండ । నింద్రియములోర్చినట్టి మ♦హీంద్రమౌళి॥ ౬౨

సర్వగుణమణికగణి స♦త్సాధ్యమయ్యె । నతనికీర్తియు నంబరి ♦ కవహరింప
నతఁడు శత్రులముష్టికి ♦ నైనశక్తి । లొంగనినుమును గాంతంబు ♦ లొంగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులు స్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । గ్రాములను మందిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను గిరికానను ♦ లందువలెనె । రేపగలయందు నూతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరులగడించి దుష్టపో♦ష్యకులనుండి । తపముగడించి బహువిఘ్న ♦ తతులనుండి
వర్ణములపూర్వశ్రమమ్ముల ♦ వారినుండి । యధిపుఁడానందభాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచి బహువిధరత్నముల్ ♦ గనులనుండి । యమలసస్యంబులీని క్షే♦త్రములనుండి
పగమదేభమ్ములను గని ♦ వనులనుండి । క్షితియతనికిఁ గర్తమౌ ♦ జీతమొసఁగె॥ ౬౬

ఆఱుమోములవానికి ♦ నైనఁగూడఁ । దతఁడు సాధింపఁదగిన కా♦ర్యములయందు
నాఱుగుణములబలముల ♦ ననువుగాను । గెలుపు సేరుపుగడియించి ♦ కొనిచెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లు నాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతిని సకల తీ♦ర్థములవఱకు
నడ్డులేకుండఁ గొలిపి య♦వ్యాజవిభవుఁడు । పొందె వానిఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులోపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యు । ధర్మసంగ్రామమే సల్పు ♦ ధైర్యనిధిని
నతనివరియించె నభిసార ♦ కాను గతిని । ప్రియునె వరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మి॥ ౬౯

విక్రమముచేత శత్రువుల్ ♦ విరిగియుంట । రణమె దుర్లభమయ్యె నా♦రాజమణికి
వాసనకె యన్యగజములు ♦ భగ్నమౌట । మదకరికిఁ బోరెపొసఁగని ♦ మాడ్కి దోఁప॥ ౭౦

పెరుగుచందురుండు దప్పక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియును నవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడును వృద్ధి వాఁగనే ♦ పోలుచుండు । వారివలె క్షైణ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగనిదారిద్ర్యబాధచే ♦ తనుగృశించి । యర్థులైనట్టివిద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్ముఁ
జేరినంతనె దాతలై ♦ చెలఁగుచుండ్రు । కడలిఁ జేరినయట్టి మే♦ఘములకరణి॥ ౭౨

శ్లాఘ్యమైనట్టి కార్యముల్ ♦ సలుపుతన్నుఁ । బొగడనాతఁడు లజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులొనరించుమన్నట్టి ♦ యరులనలన । నంతకంతకువర్ధిల్లె ♦ నతనికీర్తి॥ ౭౩

దర్శనమ్ముచే దురితంబుఁ ♦ దలఁగఁజేసి । తమముఁ బోఁగొట్టి తత్త్వ తే♦జమునఁ జేసి
యపుడుపుట్టినసూర్యుని ♦ యట్టులతఁడు । ప్రజలనిరతంబు స్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁ జేసె॥ ౭౪

ఇందోరగతయః పద్మే । సూర్యస్య కుముదేంశవః
గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినో లేభిరేంతరం॥ ౭౫

పరాభిసంధానపరం । యద్యప్యస్య విచేష్టితం
జిగీషోరశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవ తత్॥ ౭౬

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా
వృషేవ దేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజా బభూవ సః॥ ౭౭

పంచమం లోకపాలానా । మూచుః సాధర్మ్యయోగతః
భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మష్టమం కులభూభృతాం॥ ౭౮

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రై । స్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం
దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౭౯

ఋత్విజః స తథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ
తథా సాధారణీభూతం । నామాస్య ధనదస్య చ॥ ౮౦

ఇంద్రాద్వృష్టిర్నియమితగదోద్రేకవృత్తిర్యమోభూ
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణే నౌచరాణాం
పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశవృద్ధిం కుబేర
స్తస్మిందండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
అతిథివర్ణనో నామ సప్తదశః సర్గః

దుకిరణములప్పద్మ ♦ మందుఁజేరవు । అర్కకిరణములకల్వ ♦ యందుఁజేరవు
నియీగుణిగుణము లు ♦ కానివాని । స్వాంతమందున జొచ్చును ♦ వింతగదుర॥ ౨౫

ప్వమేధంబుకైజయ ♦ యాత్రవెడలు । నుర్విపతియొసరించు సు♦ద్యోగమెల్లఁ
గఱచిఁచుటకర్హైనఁ ♦ బరమధర్మ । మగుచునొప్పారెనతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౨౬

స్త్రములచు ప్రయుగ్గానఁ ♦ జనుచునట్లు । తేజమననాఁడునాఁట నీ♦ర్ఘిల్లనతఁడు
తలకల్లదేవుఁడై ♦ తేజరిలిన । యింద్రుకైవడి రాజరా♦జేంద్రుఁడయ్యె॥ ౨౭

చముఁడవీవుదిక్పాల ♦ పాళియందు । షష్ఠుఁడవునీవు భూతసం♦చయమునందు
ప్తముఁడవీవు కులభూధ ♦ రాళియందు । నంచుఁబ్రజవల్కవానియ ♦ ట్లాతఁడుంట॥

తములదూరముగఁజెట్టి ♦ ధాత్రిపతులు । ప్రభువరునిశాసనస్థమా ♦ వనుపునెల్ల
ంమభక్తినిశిరసా వ♦హించిరెపుడు । నింద్రువాజ్ఞను సురలుగ్ర♦హించునట్లు॥ ౨౯

ప్వమేధాంతమందు న♦య్యతిథిన్నృపతి । దక్షిణలబుత్విగాళిని ♦ దనిపివారి
శ్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు । నతనిధనదునినామంబు ♦ లయ్యెనొకటి॥ ౩౦

సురపతివర్షముల్గురిసె ♦ సూర్యసుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుఁడుశాంతినిన్గొలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికిన్
సిరులనుగూర్చెఁగోశములఁ ♦ జేర్చెఁగుబేరుఁడు పూర్వమైత్రిచే
నరవరుఁగొల్చిరిట్లు శర♦ణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౩౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

స నైషధస్యార్థపతేః సుతాయా । ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహు ర్నిషధాఖ్యమేవ॥ ౧

తేనోరువీర్యేణ పితా ప్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననందయూనా
సువృష్టియోగాదివ జీవలోకః । సస్యేన సంపత్తిఫలాత్మకేన॥ ౨

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖంచిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపిత రాజశబ్దః
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతై । ర్ద్యామర్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః । ససాగరాం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురార్గలాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యో నడ్వలానీవ గజః పరేషాం । బలాన్యమృద్నాన్నలినాభవక్త్రః॥ ౫

నభశ్చరైర్గీతయశాః స లేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్శబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాస మివప్రజానాం॥ ౬

తస్మైవిసృజ్యోత్తర కోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్ట । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭

తేనద్విపానామివ పుండరీకో । రాజ్ఞామజయ్యో జని పుండరీకః
శాంతే పితర్యాహృతపుండరీకా । యంపుండరీకాక్ష మివశ్రితాశ్రీః॥ ౮

స క్షేమధన్వాన మమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం
క్ష్మాం లంభయిత్వా క్షమయోపపన్నం । వనే తపః క్షాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

అష్టాదశాశ్వాసము.

:o:

గీతములు.

అర్థపతియనునిషధేంద్రు ♦ నాత్మజాత । యందుఁగాంచెనుజితవైరి ♦ యతిథినుతుని
ఘనబలంబుననిషధాద్రి ♦ కంటెఁదీసి । పోనివానిని నిషధాఖ్యుఁ ♦ బొల్చువాని॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై ♦ యుర్విజనుల । నేలఁజాలుకుమారుని ♦ నృపతిచూచి
యవ్వృష్టిఫలోన్ముఖ ♦ మైనపైరు । గాంచిపొంగెడుపౌరజయట్లు ♦ కడుఁజెలంగె॥ ౨

అనుభవించిచిరమ్ముశ♦బ్దాదిసుఖము । లాత్మజాతునికొసఁగి రా♦జ్యంబునతిథి
కుముదములవలెనెంతయు ♦ విమలములగు । కర్మములఁగన్నయట్టి స్వ♦ర్గమ్మునెక్కె॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు ♦ జలజనయనుఁ । డర్గళాదీర్ఘభుజుఁడు లో♦కైకవీరుఁ
డైనకుశపౌత్రుఁడేలె నే♦కాతపత్ర । ముగను సాగరపర్యంత ♦ భూమినెల్ల॥ ౪

అతనితరువాతఁగులలక్ష్మి ♦ నతనిసుతుఁడు । నలినముఖుఁడగ్నితేజుఁడు ♦ నలుఁడుదాల్చి
కసవునేలుగజమట్లు ♦ కసిమసంగి । పరబలమ్ములమర్దించి ♦ వఱలెనంత॥ ౫

ఖేచరచయంబుకీర్తించు ♦ కీర్తివాని । గగనసమనీలతనువుతోఁ ♦ గ్రాలువాని
శ్రావణంబట్లుప్రియుఁడయి ♦ చనెడువాని । నభుఁడనెడుపుత్రు నిషధనం♦దనుఁడుగాంచె॥

నలుఁడు ధర్మోత్తరుఁడు దన ♦ నందనునకుఁ । బ్రాకటోత్తరకోసల ♦ రాజ్యమొసఁగి
ముదిమిపైరేప లేళ్లతో ♦ మెసలఁజనియె । దేహబంధము మఱిరాక ♦ తీఱిపోవ॥ ౬

నృపగజాళికిఁదాఁ బుండ♦రీకమగుచుఁ । బుండరీకుఁడునభునకుఁ ♦ బుట్టె నతనిఁ
బుండరీకముగాని సిరి ♦ పుండరీక । నయనుఁజేరె నతఁగతిఁజేరె ♦ నభుఁడపివచ॥ ౭

క్షేమమొనరింప దక్షు నా♦క్షేమధన్వు । క్షమకుఁగుమరగుపుత్రుని ♦ క్షమను నునిచి
మొకప్రైవోనట్టివిలుదాల్పు ♦ పుండరీకుఁ । డధికశాంతుఁడువనిఁ దప ♦ మాచరించె॥ ౮

అనీకినీనాం సమరేఽగ్రయాయీ । తస్యాపిదేవ ప్రతిమః సుతోఽభూత్
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం । దేవాది నామ త్రిదివేఽపి యస్య॥ ౧౦

పితా సమారాధన తత్పరేణ । పుత్రేణ పుత్రీ, స యథైవ తేన
పుత్రస్తథై వాత్మజవత్సలేన । స తేన పిత్రా పితృమాన్ బభూవ॥ ౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మ సమే చిరోఢా । మాత్మోద్భవే వర్ణ చతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైక నిధిర్గుణానాం । జగామయజ్వా యజమానలోకం॥ ౧౨

వశీసుతస్తస్య వశంవదత్వాత్ । స్వేషామివాసీ ద్ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిగ్నానపి హి ప్రయుక్తం । మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్గ్రహీతుం॥ ౧౩

అహీనగుర్నామ సగాం సమగ్రా । మహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యోహీనసంసర్గ పరాఙ్ముఖత్వా । ద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః॥ ౧౪

గురోః సచానంతర మంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశ శ్చతురోబభూవ॥ ౧౫

తస్మిన్ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయంతదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్వా జ్జితపారియాత్రం । లక్ష్మీః సిషేవే కిలపారియాత్రం॥ ౧౬

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః । శిలః శిలాపట్ట విశాలవక్షః
జితారిపక్షోఽపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః॥ ౧౭

తమాత్మసంపన్న మనిందితాత్మా । కృత్వాయువానం యువరాజమేవ
సుఖానిసోఽభుంక్త సుఖోపరోధి । వృత్తం హి రాజ్ఞా ముపరుద్ధవృత్తం॥ ౧౮

తంరాగబంధిష్వ వితృప్త మేవ । భోగేషు సౌభాగ్య విశేషభోగ్యం
విలాసినీనామ రతిక్షమాపి । జరావృథామత్సరిణీజహార॥ ౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గత నామధేయ । స్తస్యా యథార్థోన్నత నాభిరంధ్రః
సుతోఽభవత్పంకజనాభకల్పః । కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య॥ ౨౦

తతః పరం వజ్రధరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః
బభూవ వజ్రాకర భూషణాయాః । పతిః పృథివ్యాః కిలవజ్రనాభః॥ ౨౧

తస్మిన్ గతే ద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం । తత్సంభవం శంఖణ మర్ణవాంతా
ఉత్ఖాత శత్రుం వసుధోపతస్థే । రత్నోపహారై రుదితైః ఖనిభ్యః॥ ౨౨

మొదట దేవపదంబును ♦ గుడువనీక । శబ్దమొప్పెడు పేరుచే ♦ స్వర్గమునను
బరఁగుసమరాగ్రికి త్రియా ♦ నుగసముండు । పనయుఁ గైసాల్చె త్తేమధ♦న్వనకు నంత॥

ఎంతయు నుభక్తి సేవించు ♦ నితని చేసి । దండ్రిదాఁబుత్రియనుకీర్తిఁ ♦ దనరినట్లె
యతిశయంబుగఁ బ్రేమించు ♦ నతని చేత । నితఁడు పుష్యముంకుఁడనువాసి ♦ నెసఁగుచుండె॥

యాజియుగు నైకనిధియయి ♦ యలరుశంగ్రి । తనసముండగుతనయు పైఁ ♦ దాను జీరముఁ
దాల్చియుండిన సర్గసం♦తానభగముఁ । బట్టియరిగెను వేల్పుల ♦ వీడుపట్టి॥ ౧౨

అతనిసుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ♦ డమలగుణుఁడు । వాణియగుటనుబ్రజలకు ♦ వైరులకును
బ్రియుఁడు గానుండె నదరిన ♦ మృగము నైన । వశములగుఁ గాదె తియ్యని♦ పలుకులకును॥

హీనసంగతిగనక య్యా♦హీనగుండు । పడుచువాఁడయ్యు వ్యసనాళిఁ ♦ బట్టువడక
పరిబలమైనట్టి భుజముల ♦ బలిమికలిమి । నేలఁజాలెడువాఁ డయ్యె ♦ నెల్లభువిని॥ ౧౪

తండ్రిచనప్పుడయ్యజ్ఞుఁడు ♦ దశకుఁడతఁడు । భంగమొందక నాలుగు♦పాయములను
నాల్గునిశలకుఁ దాసధి ♦ నాథుఁడయ్యె । భూమికడిగినట్టి యయ్యాది ♦ పురుషునట్లు॥ ౧౫

అరివారుఁడు కొండు సగరుని ♦ యాత్రచనిన । నమ్మహాలక్ష్మి ననుచరిత్రు ♦ నతనిపుత్రి
నాత్మకీర్తి సన్నతిని బారి ♦ యాత్రగిరిని । గెల్చినాపారియాత్రుని ♦ గోల్చెఁదమిని॥ ౧౬

అతఁడు గాంచెను శిలుఁడను ♦ నుతునిహితుని । రాపలకసంటిపేరు టు♦రమ్మువానిఁ
బగఱశగముల గల్చియుఁ ♦ బొగడికయును । లజ్జపడెడు నుదారశీ♦లమ్మువాని॥ ౧౭

అమలమతితండ్రిగుద్ధచే ♦ సమరుకొనును । నుంచియుపరాజపదమున ♦ నొందెసుఖము
నృపతిపృత్రంబు బందీల ♦ నృత్తగునట్లు । బంధకముగాదె సౌఖ్యాను ♦ భవమునకును॥ ౧౮

ప్రీతిఁ గొప్పడు భోగాలఁ ♦ బ్రాప్తగనక । సోయగము చేతనింకను ♦ సుందరులకు
భోగ్యుఁడౌ నృపుమత్సరగ ♦ మునననుపృథగఁ । దానుగొంటోరు భోగింప ♦ లేనిమదిమి॥ ౧౯

శిలునకున్నాభుఁడుదయించి ♦ పొలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గం♦భీరమైన
నాభినొప్పుచుఁ బంకజ♦నాభుఁ బోలి । యఖిలనృపమండలికి నాభి♦యై వెలింగె। ౨౦

అతనికిజనించి వజ్రనా♦భాఖ్యసుతుఁడు । వజ్రితేజంబు బవరాన ♦ వజ్రిఘోష
మమరవజ్రికగమ్ముతే ♦ యండమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ♦ నాథుఁడయ్యె॥ ౨౧

అతఁడు పుణ్యఫలంబగు ♦ నాకమరుగ । నహితులనుద్రుంచు శంఖణు ♦ నతనిపుత్రుఁ
గంధమర్వ్యుఁ డమాధాత్రి ♦ శౌసలఁగన్న । శివమఁటంత్వాళికాన్కగాఁ ♦ బెట్టికొలిచె॥ ౨౨

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః
వేలాతటే షూషిత సైనికాశ్వం । పురావిదోయం వ్యుషితాశ్వమాహుః॥ ౨౩

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వర మీశ్వరేణ । తేనక్షితేర్విశ్వసహోవిజజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరామాత్మజమూర్తిరాత్మా॥ ౨౪

అంశేహిరణ్యాక్షరిపోః సజాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషాం మసహ్యః సుతరాంతరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవసానిలోభూత్॥ ౨౫

పితాపితౄణామనృణస్తమంతే । వయస్యనంతాని సుఖానిలిప్సుః
రాజానమాజాను విలంబిబాహుం । కృత్వాకృతీవల్కలవాన్ బభూవ॥ ౨౬

కౌశల్య ఇత్యుత్తర కోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయ భూషణస్య
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతోభూ । న్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవద్వితీయః॥ ౨౭

యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । సబ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠమాదాయ నిజేధికారే । బ్రహ్మిష్ఠమేవస్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮

తస్మిన్ కులాపీడనిభేవిపీడం । సమ్యఙ్మహీం శాసతిశాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసిప్రజేశే । ననందురానంద జలావిలాక్ష్యః॥ ౨౯

పాత్రీకృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పష్టాకృతిః పత్త్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్త్రనేత్రః । పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం॥ ౩౦

వంశస్థితిం వంశకరేణతేన । సంభావ్యభావీ ససఖామఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనివృత్తలౌల్య । స్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ ౩౧

తస్యప్రభానిర్జిత పుష్పరాగం । పౌష్యాంతిథౌ పుష్యమసూతపత్నీ
తస్మిన్నపుష్యన్నుదితేసమగ్రాం । పుష్టింజనాః పుష్య ఇవద్వితీయే॥ ౩౨

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్యసూనౌ । మనీషిణే జైమినయేర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగా దధిగమ్యయోగ । మజన్మనేకల్పత జన్మభీరుః॥ ౩౩

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధిరుర్వీం
యస్మిన్నభూజ్జ్యాయ సిసత్యసంధే । సంధిర్ధ్రువః సంనమతామరీణాం॥ ౩౪

సుతేశిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే । దర్శాత్యయేందు ప్రియదర్శనేసః
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ । సింహాదవాప ద్విపదం నృసింహః॥ ౩౫

అష్టాదశాశ్వాసము.

ఆతఁడంతంబుగన హరి♦దశ్వతేజుఁ । డశ్వినులఁ బోలి సుందరుఁ ♦ డతనికొమరుఁ
డంబుజనకునిరాజ్యంబు ♦ నబ్ధితటిని । నశ్వబలమిడ వ్యుషితాశ్వుఁ ♦ డందురతని॥ ౨౩

ఆక్షితీశుఁడు విశ్వేశు ♦ నర్చసల్ప । విశ్వమునుభరించుశక్తిచే ♦ వెలయువాఁడు
విశ్వసహనామమొప్పెడు ♦ విశ్వసఖుఁడు । దనసురూపమెయ్యైపొల్చు ♦ తనయుఁడబ్బె॥

అతనికినయజ్ఞునకు హిరణ్య♦నాభుఁడు ధైర్యమువైరి । యంశమొప్పహిరణ్యనా ♦ భాఖ్యుఁడోదవ
రిపుతతికిదుస్సహుండయ్యె ♦ నృత్తములకు । వాతమునుగూడిన హిరణ్య♦రేతుపగిది॥ ౨౫

పితృతతిఋణంబుదీర్చి ♦ కృతిగనుండు । తండ్రియాజానుబాహుఁడౌ ♦ తనయునృపుగ
నిలిపిముదిమిని వల్కల♦ములనుదాల్చె । సంతతానందమునుగోరి ♦ స్వాంతమందు॥ ౨౬

సూర్యకులభూషణుండును ♦ సోమయాజి । యైతనర్చె హిరణ్య నా♦భాంకనృపతి
చందురునివలెఁగనులకు ♦ విందొనర్చు । నారసునిగాంచెఁగౌశల్యుఁ ♦ డనెడువాని॥ ౨౭

బ్రహ్మసభదాఁకఁదనయశః ♦ ప్రభలుచన్న । యతఁడుబ్రహ్మిష్ఠుఁడనుతన ♦ యాత్మజాతు
బహ్మవిదునుంచితనదైన ♦ పదమునందు । బ్రహ్మలోకపలసైక్య భా♦వంబుపడసె॥ ౨౮

అతఁడుసుపుత్రవంతుఁడై ♦ యన్వయంపు । భూపయైశాసనాంకపు ♦ భూమినేల
బాధలనుబాసియానంద ♦ బాష్పములను । గనులరాల్చిరిపౌరజలెల్లఁ ♦ గాంచిసుఖము॥ ౨౯

తండ్రిసేవనుయోగ్యుఁడై ♦ తనరునట్టి । గరుడకేతనునా కృతి ♦ పఱలునట్టి
పుత్రుఁడనుపుత్రుఁడంబుజ ♦ నేత్రుఁడతనిఁ । బుత్రవంతులకగ్రగానఁ ♦ బొదలఁజేసె॥ 30

తృష్ణనుజయించిమునుముందు ♦ జిష్ణుతోడ । మైత్రిగనునున్నయాతఁడు ♦ పుత్త్రిచేతఁ
దిరముకులమనిమూఁడు పు♦ష్కరములందు । భక్తిమీఱఁగఁగ్రుంకి దే♦వత్వమొందె॥ 3౧

పుష్యపూర్ణిమనాడు త♦త్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁబుష్యరాగంబు ♦ కంటమించు
పుష్యునింగనెనాతఁడు ♦ పుష్యమట్లు । బొదలఁబ్రజలును సంపూర్ణ ♦ పుష్టిగనిరి॥ 3౨

అమ్మహాత్మ్ముఁడుసుతురాజ్య ♦ మందునిల్పి । యాత్మవిదుఁడైనజైమిని ♦ నాశ్రయించి
యతనితోయోగవిధులెల్ల ♦ నభ్యసించి । జన్మభీరువుగాంచె న♦జన్మపదము॥ 33

అంతఁబుష్యునిపుత్రుఁడై ♦ యలరునట్టి । ధ్రువసముండైనధ్రువసంధి ♦ యవనినేలె
శ్రేష్ఠుఁడునుసత్యసంధుఁడై ♦ చెలఁగుకతన । నతరిపులసంధిధ్రువమయి ♦ సతము వెలిఁగె॥

మృగసమునుఁడానృసింహుఁడు ♦ మృతినిగాంచె । వేఁటలోనమృగేంద్రుచే ♦ విపినమందు
దగ్ధతరువాలిశశియట్లు ♦ దగ్ధనీయుఁ । డగునుదర్శనుపుత్రు బా♦ల్యంబునందె॥ 3౫

స్వర్గామినస్తస్య తమైకమత్యా । దమాత్యవర్గః కులతంతుమేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సాకేతనాథం విధివచ్చకార॥ ౩౬

నవేందునా తన్నభసోపమేయం । శాబైకసింహేన చ కాననేన
రఘోః కులం కుట్మలపుష్కరేణ । తోయేన చాప్రౌఢనరేంద్రమాసీత్॥ ౩౭

లోకేన భావీ పితురేవ తుల్యః । సంభావితో మౌలిపరిగ్రహాత్సః
దృష్టో హి వృణ్వన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురోవాతమవాప్య మేఘః॥ ౩౮

తం రాజవీథ్యామధిహస్తియాంత । మాధోరణాలంబితమగ్ర్యవేషం
షడ్వర్షదేశీయమపి ప్రభుత్వాత్ । ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ॥ ౩౯

కామం న సోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా । తద్వ్యాపచామీకరపింజరేణ॥ ౪౦

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణా । వసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధై । ర్వవందిరే మౌలిభిరస్య పాదౌ॥ ౪౧

మణౌ మహానీల ఇతి ప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథా న మిథ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతి ప్రతీత । స్తథైవ తస్మిన్ యుయుజేర్భకేపి॥ ౪౨

పర్యంతసంచారితచామరస్య । కపోలలోలోభయకాకపక్షాత్
తస్యాననాదుచ్చరితో వివాద । శ్చస్ఖాల వేలాస్వపి నార్ణవానాం॥ ౪౩

నిర్వృత్తజాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనైవ శూన్యాన్యరిసుందరీణాం । ముఖాని స స్మేరముఖశ్చకార॥ ౪౪

శిరీషపుష్పాధికసౌకుమార్యః । ఖేదం స యాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమపి సోనుభావా । ద్ధురం ధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ॥ ౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షరభూమికాయాం । కార్త్స్న్యేన గృహ్ణాతి లిపిం న యావత్
సర్వాణి తావచ్ఛ్రుతవృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యుపాయుంక్త స దండనీతేః॥ ౪౬

ఉరస్యపర్యాప్తనివేశభాగా । ప్రౌఢీభవిష్యంతముదీక్షమాణా
సంజాతలజ్జేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోపజుగూహ లక్ష్మీః॥ ౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమౌర్వీకిణలాంఛనేన
అస్పృష్టఖడ్గత్సరుణాపి చాసీ । ద్రక్షావతీ తస్య భుజేన భూమిః॥ ౪౮

అవనిపతియిట్లుదివికేగ ♦ ననదలైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వ♦ర్గంబుగూడి
వంశమునకేకతంతువై ♦ వఱలుబాలు । నాథుఁజేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు॥ ౩౬

బాలచంద్రునితోడి న♦భంబుకరణి । హరికిశోరమెఱుంగెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మిమొగ్గయెక్రాలు స♦రమ్ముగీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్ని♦రాజుఁగూడి॥ ౩౭

ఆతఁడుకిరీటముదాల్ప ♦ నవనిజనులు । తండ్రిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతటమొగిలేని ♦ గాలియెదుట । వీఁదోఁపడె దిశల వ్యా♦పించునట్లు॥ ౩౮

సాదివస్త్రమ్ములనుబట్టి ♦ సామజమ్ము । నెక్కిరాజపథమ్మున ♦ నృపతివెడల
నాతఁడాఱేండ్లవాఁడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గారవించిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు॥ ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బా♦లుండుకేఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతిపర్థిల్లిపూర్ణుఁడై ♦ క్రాలుచుండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున॥ ౪౦

భద్రపీఠముదిగజాతి ♦ పైఁడిపావ । పీఠమంటకలత్తుక ♦ వెలయవ్రేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చాయమకుటాలకేఁడులు ♦ సలుపుచుండ్రి॥ ౪౧

చిన్నదైనను గాంతులఁ ♦ జిమ్ముమంట । నీలమునువాడరే మహా♦నీలమనుచు
శిశువైయైనను మిగులప్ర♦సిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము॥ ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండు
నతనిముఖమునవెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు॥ ౪౩

పైఁడిపట్టముతోఁగూడి ♦ పరిఢవిల్లి । నుదుటితిలకంబుచేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మరికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు॥

దిరిసెనకుమించుమెత్తని ♦ దేహమమరి । భూషలైననుగష్టానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుఁగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । దనప్రభావంబుచేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట॥

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షరమ్ములనేర్చెడు ♦ నంతలోనె
దండనీతిఫలమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె॥ ౪౬

స్థలముచాలమిచుయుండ న♦క్షమ్మునంటుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి ల♦జ్జనొయనంగ
నాతపత్రంపునీడయక్ ♦ వ్యాజమునను । మించిసిరిభూవరునిఁ గౌఁగి♦లించుకొనియె॥ ౪౭

కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ గ్లానియట్టి । గుణకిణంబులగుఱుతులు ♦ గొననియట్టి
కత్తిపిడిఱుంటనట్టి భూ♦కాంతమాళి । బాహుచేతనురక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి॥ ౪౮

నకేవలం గచ్ఛతి తస్య కాలే । యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం
వంశ్యా గుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః । ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః॥ ౪౯

సపూర్వజన్మాంతర దృష్టపారాః । స్మరన్నివాక్లేశ కరో గురూణాం
తిస్రస్త్రి వర్గాధిగమస్య మూలం । జగ్రాహవిద్యాః ప్రకృతీశ్చపిత్ర్యాః॥ ౫౦

వ్యూహ్యస్థితః కించిదివోత్తరార్ధ । మున్నద్ధచూడోంచిత సవ్యజానుః
ఆకర్ణమాకృష్ట సబాణధన్వా । వ్యరోచతాస్త్రే సువినీయమానః॥ ౫౧

అథ మధువనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం
మనసిజతరు పుష్పం రాగబంధప్రవాళం
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం సప్రపేదే॥ ౫౨

ప్రతికృతి రచనాభ్యోదూతి సందర్శితాభ్యః
సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
అధి వివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్యయూనః
ప్రథమ పరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః॥ ౫౩

ఇతి శ్రీ రఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
వంశానుక్రమో నామాష్టాదశః సర్గః

వయసుగడచినకొలఁదిని ◆ వనుమతీశు । నంగములెగాక సూక్ష్మమై ◆ యలరునట్టి
ప్రజలనెంతయుసంతోష ◆ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁగూడ వ◆ర్థిలఁగఁజొచ్చె॥ ౪౯

మూఁడువర్గాలమూలమా ◆ మూఁడువిద్య । లభ్యసించెను గురులకా◆యాసమిడక
చన్నజన్మంపుశాస్త్రసం ◆ స్మరణమనఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ◆ పఱచుకొనియె॥ ౫౦

పైశరీరమునొకయింత ◆ పఱపివయించి । యొడమతోడవంచి సికపైకి ◆ ముడిచికట్టి
యడిశరమువింటఁజెవిదాఁక ◆ నీడ్చిగుణము । మెఱయుచుండెనువిలువిద్య ◆ గఱచివిభుఁడు॥

సీ॥ కామినీజనములు ◆ కన్నులతోఁగ్రోలు, నచ్ఛమరందంబు ◆ యౌవనంబు
అనురాగపల్లవం ◆ బమరునంగజవృక్షు, మందుఁగల్గుసుమంబు ◆ యౌవనంబు
సకలావయవముల ◆ సహజమైమెయిప్పారు, నంచితాభరణంబు ◆ యౌవనంబు
అఖిలవిలాసమ్ము ◆ లవతరించెడునట్టి, గూఢమూలపదంబు ◆ యౌవనంబు
ఇట్టియౌవనమరుదెంచి ◆ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ◆ తేజరిల్లె
రాజరాజేంద్రపూజిత ◆ గమ్యయశుఁడు । దర్శనీయుఁడువిభుఁడు సు◆దర్శనుండు॥ ౫౨

సీ॥ దూతికల్ పరికించి ◆ యేతెంచిలిఖియించి, భూపుకన్యందుగాఁ ◆ జూపినట్టి
చిత్రపటాళిలోఁ ◆ జెలఁగుచెల్వనకంటె, మించునందమ్ముతో ◆ మించువారు
వంశక్రమాగత ◆ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ◆ మంత్రివరులు
మంచిసంతునురాజు ◆ గాంచునిమిత్తమై, యారసితెచ్చిన ◆ యట్టివారు
సన్నుతగుణాళినొప్పు రా◆కన్నెలపుడు । పరమసుగుణాభిరాముఁ డ◆ప్పుడుమహేఁడు
మున్నెకైకొన్నయట్టిమా ◆ భూమిరమల । సవతులుగఁజేసికొనికడు ◆ సంతసిలిరి॥ ౫౩

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
వంశానుక్రమమను నష్టాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకోనవింశః సర్గః

—:o:—

అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । స్వేపదేతనయమగ్నితేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమేవయసినైమిషం వశీ॥ ౧

తత్రతీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః । సంచికాయఫలనిః స్పృహస్తపః॥ ౨

లబ్ధపాలన విధౌ నతత్సుతః । ఖేదమాప గురుణాహి మేదినీ
భోక్తుమేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩

సోఽధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీవిధేయ నవయౌవనోఽభవత్॥ ౪

కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మసు మృదంగనాదిషు
ఋద్ధిమంత మధికర్ధిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫

ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోఢుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬

గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రిణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్గవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭

తం కృతప్రణత యోనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరేనవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮

యౌవనోన్నత విలాసినీస్తన । క్షోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహాస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మన్మధః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకోనవింశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

అగ్నిసమతేజమునఁ బొల్చు ◆ నగ్నివర్ణుఁ । దనయు నభిషేక మొనరించి ◆ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణి రఘుకుల ◆ మండనుండు । విషయముల నోర్చి చేరె నై◆మిషము ముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలము చేతను ◆ దీర్ఘికలను । ధరణిఁ బఱచిన కుశలచేఁ ◆ దల్పములను
బర్ణగృహములచే సౌధ ◆ వాసములను । మఱచి తపమాచరించె ని◆ర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులఁ గెల్చిన తన తండ్రి ◆ యల్లరులను । నణఁచుటకుఁ గాక కేవల ◆ మనుభవింప
భువి నొసఁగెఁ గానఁ గష్టంబుఁ ◆ బొందలేదు । రాజ్యమేలుట యందు నా ◆ రాజసుతుఁడు॥ ౩

తనకు నోచిత రాజ్యపా◆లనము సల్పి । స్వయముగాఁ గొన్ని యేండ్లంత ◆ సచివులందుఁ
బెట్టి యేల్బడి భారంబు ◆ వెలఁదులకును । దనదు నవయౌవనంబెల్ల ◆ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁ గూడి క్రీడించు ◆ కాముకునకు । నుత్సవంబుల పయిఁ బయి ◆ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకుకీవితో ◆ నలరఁ జొచ్చెఁ । దనర నగరున సతము మృ◆దంగరవము॥ ౫

విషయముల నొక్క క్షణమేని ◆ విడిచియుండ । నోర్వఁజాలని యట్టియా ◆ యుర్వినాథుఁ
డంతిపురియందె కడపె న ◆ హర్నిశంబు । దర్శనోత్సుకమౌ ప్రజఁ ◆ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలి మోమాట ◆ జనులు గోర । దర్శనం బియ్య నొకవేళఁ ◆ దలఁచెనేని
పాదమును జాచి చూపు గ◆వాక్షమందు । నదియె దర్శనముగొన ◆ నతని ప్రజలు॥ ౭

మృదునఖారుణకాంతులు ◆ మీఁదఁ బర్వ । నెంతయు సురమ్యమైన లే◆యెండ నొప్పు
పద్మమును బోలుచుండు న◆ప్పాదమునకె । భృత్యతతి భక్తి మ్రొక్కి య◆ర్పించె సేవ॥ ౮

కాంతలవిలాసవతుల పొం◆గారు చనుల । చేతఁ గలఁగి చలించు కం◆జాతములను
లోననురతగృహమ్ములఁ ◆ బూని చెలఁగు । దీర్ఘికలఁ బ్రౌఢమదనుండు ◆ దేలెఁ గేలి॥ ౯

తత్రసేక హృతలోచనాంజనైః । ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం వ్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥ ౧౦

ఘ్రాణకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యపద్యత సవాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరివద్విపః॥ ౧౧

సాతిరేక మదకారణం రహ । స్తేనదత్త మభిలేషురంగనాః
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం । సోపిబ ద్వకుళతుల్య దోహదః॥ ౧౨

అంకమంక పరివర్తనోచితే । తస్యనిన్యతుర శూ న్యతాముభే
వల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । వల్గువాగపిచ వామలోచనా॥ ౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యవలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥ ౧౪

చారునృత్య విగమే చతన్ముఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త వదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాలకేశ్వరౌ॥ ౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయః । కామ్యవస్తుషు నవేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సామిభుక్త విషయాః సమాగమాః॥ ౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భ్రూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాపసః॥ ౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృష్ఠతః సురతవార రాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం । విప్రలంభ పరిశంకినోవచః॥ ౧౮

లౌల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహా । న్నర్తకీష్వ సులభా సుతద్వపుః
వర్తతే స్మసకథం చిత్రాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥ ౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాయతాచ్చ మదనాన్మహీక్షితం
నిన్యురుత్సవ విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్యఉజ్ఝిత రుషః కృతార్థతాం॥ ౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయ । న్సోదునోత్ప్రణయ మంథరః పునః॥ ౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశ్రుబిందుభిః । క్రోధభిన్న వలయైర్వివర్తనైః॥ ౨౨

కనులకాటుక చల్లులఁ ♦ గరఁగి పోవఁ । బెదవులందలి రంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజసుందరవదనలౌ ♦ చానలచట । నధిక మోహంబు గొల్పి ర♦య్యవనిపతికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మనసుఁ గొల్పు । పానభూమినిఁ బ్రియులతోఁ ♦ బ్రభుఁడు సొచ్చె
బాగుగా వికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరి సొచ్చు ♦ కరణిదోఁప॥ ౧౧

అంగనలు గోరనేకత ♦ మందునొసఁగ । నతఁడు మపకారియైన ము♦ఖాసవంబు
వకుళ మట్టులు దానును ♦ వాంఛఁ గోరె । నతివలొసఁగినవారి ము♦ఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమును దాము గ్రీడించు ♦ నెలవు గాన । రెండుమాత్రమె వీడ వా ♦ ఱేనితోడను
విమలహృద్యరవంబీను ♦ వీణయొకటి । రమ్యవాక్యాలుఁ గలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములు హారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయు మనోహరముగ వా♦యించి వీణ
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడె తప్పు । నాటక స్త్రీయలకుఁ గొల్పె ♦ నతఁడు లజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁ గొల్పెడు నాట్యము ♦ ముగియ బడలి । చెమటఁ జెరిగిన తిలకంబు ♦ చెలఁగు సతుల
మోములను బ్రేమతో నూది ♦ భూవిభుండు । దేహధనపతులను మించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలన నొస్వాయమెంతొఁ ♦ బడసినట్టి । క్ష్మాతలేంద్రుని నూతన ♦ సంగమములు
సగములైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టు రాణులు ♦ దన్నుఁ జేర॥ ౧౬

ప్రియులవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడు వడసె । చిగురువోల్ వారిమునిఁ బ్రేలి♦చేతి వెలుపు
బొమలు విఱచి దినపక్రిత ♦ నమరుచూపు । తఱచు మెలనూళ్ళ చేతి బం♦ధనపుఁ దీపు॥ ౧౭

రతికి నిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రులందు । వెనుక దూతిక చూపిన ♦ పీటనుండి
తన్నుశంకించి ప్రియురాండ్రు ♦ తఱమనాడు । విరహవాక్యంబులను విను ♦ వీనులలర॥ ౧౮

పత్ని లాపినఁ బతి దాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁదితమి నేమి ♦ తోఁచకుండఁ
గడపె వారలు వ్రాయుచుమఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమట చే వ్రేళులను జారఁ ♦ జేతిపుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁ బతి మమ్మెయనిగర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకునుండి మన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యుత్నసంబులమీఁద చేత ♦ నుడిగియలుక । నతనిఁ దెచ్చి కృతార్థలై ♦ రతనిసతులు॥ ౨౦

కుపితలఁ బ్రసన్నలఁ గఁ జేసి ♦ శ్రీవఁగ నెంచి । నచ్చి వేఁకువ కేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు.
భోగమును దెల్పు కన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియె రేపెసు వారిలో ♦ నలుకమరల॥ ౨౧

విభుఁడు కలలోన సవతుల ♦ పేరులెత్త । నతని నదలించి వైచిన ♦ యట్లు తిరిగి
వెనుకకుఁ బరుండి కన్నీరు ♦ విడిచి సెజ్జ । విఱిచి వైచిరి కంకణాల్ ♦ వెలఁదులలిగి॥ ౨౨

ఏకోనవింశః సర్గః.

క్లృప్తపుష్ప శయనాల్లతాగృహా । నేత్య దూతికృత మార్గదర్శనః
అన్వభూ త్పరిజనాంగ నారతం । సోవరోధ భయవేపథూత్తరం॥ ౨౩

నామవల్లభజనస్య తేమయా । ప్రాప్యభాగ్య మపితస్యకాంక్ష్యతే
లోలుపంబత మనోమమేతితం । గోత్రవిస్ఖలిత మూచురంగనాః॥ ౨౪

చూర్ణ బభ్రులులితస్రగాకులం । ఛిన్న మేఖలమలక్త కాంకితం
ఉత్థితస్యశయనం విలాసిన । స్తస్యవిభ్రమరతాన్యపావృణోత్॥ ౨౫

సస్వయంచరణ రాగమాదధే । యోషితాంనచ తథాసమాహితః
లోభ్యమాన నయనః శ్లథాంశుకై । ర్మేఖలాగుణపదైర్నితంబిభిః॥ ౨౬

చుంబనే విపరివర్తితా ధరం । హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్నితేచ్ఛమపితస్య సర్వతో । మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం॥ ౨౭

దర్పణేషు పరిభోగ దర్శినీ । ర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠ సంస్థితః
ఛాయయాస్మిత మనోజ్ఞయావధూ । ర్హ్రీనిమీలిత ముఖీశ్చకారసః॥ ౨౮

కంఠసక్త మృదుబాహుబంధనం । న్యస్త పాదతల మగ్రపాదయోః
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియా । స్తంనిశాత్యయ విసర్గచుంబనం॥ ౨౯

ప్రేక్ష్యదర్పణ తలస్థమాత్మనో । రాజవేష మతిశక్రశోభితం
పిప్రియేన సతథాయథా యువా । వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం॥ 30

మిత్రకృత్య మపదిశ్య పార్శ్వతః । ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్మహే శఠపలాయనచ్ఛలా । న్యంజసే తిరురుధుః కచగ్రహైః॥ 3౧

తస్యనిర్దయ రతిశ్రమాలసాః । కంఠసూత్ర మపదిశ్యయోషితః
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం । పీవరస్తనవిలుప్త చందనం॥ 3౨

సంగమాయ నిశిగూఢచారిణం । చారదూతి కథితం పురోగతాః
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః । కాముకేతిచకృషుస్తమంగనాః॥ 33

యోషితా ముడుప తేరివార్చిషాం । స్పర్శనిర్వృతిమసావవాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం । రాత్రిజాగర పరోదివాశయః॥ 3౪

వేణునాదశనపీడితాధరా । వీణయానఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేనవేజితా । స్తం విజిహ్మనయనావ్యలోభయన్॥ 3౫

దూతికలుచూపుమార్గానఁ ◆ బ్రీతినరిగి । తీర్చియుండినపరిసెజ్జఁ ◆ దీఁగెయుండ్లఁ
బరిజనస్త్రీలతోఁ సల్పెఁ ◆ బతిరతంబు । పత్నులభయంబుచే మేను ◆ వణఁకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితివి నన్నుఁ బ్రియురాలి ◆ పేరువెట్టి । యీమెభాగ్యమె నాకును ◆ నబ్బునిమ్మ
మదియునదె కోరెనంచని ◆ మగువలఁద్రోచు । తప్పువేళ్ళను బిలుచు నా ◆ తనికిసతము॥ ౨౪

కలితరాగంబుచెదరిన ◆ యలరుసరులు । చెడినమొలనూళ్లు లత్తుక ◆ చిన్నెలుండు
నతఁడు లేచినపానుపే ◆ యతనివైన । సురతకేళీవిలాసముల్ ◆ చూపుచుండు॥ ౨౫

లలనలకుఁ దానెపాదాల ◆ లక్కరసము । గూర్చు నతనికి మఁదిదానఁ ◆ గదురఁదయ్యె
నంశుకము జారి మేఖల ◆ యలరుచుండు । పిఱుఁదులకు దృష్టిమాటికిఁ ◆ బఱచుచుంట॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుండ వెన్కకు ◆ మోవిఁద్రిప్ప । పోకముడివిప్పహస్తంబుఁ ◆ బోవనెట్టు
వెలఁదులరతంబుగోర్కికి ◆ విఘ్నమిడియు । నతనికామాగ్నికింధన ◆ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దమునను పభోగ చి◆హ్నములఁ జూచు । చెలువలకు వెన్క నేడ్కమై ◆ నిలిచితనదు
నవ్వుప్రతిబింబమునఁ జూపి ◆ నానచేత । వారుదలవంచుకొనఁ జేసెఁ ◆ బార్థివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁ డెడఁబాయ సెంచి ని◆శాంతమందుఁ । దల్పమునుపీడఁ బ్రియురాండ్రు ◆ తన్నృపాలు
కంఠమున మృదుకరములఁ ◆ గౌఁగిలించి । ముద్దు వేఁడిరి పాదాగ్ర ◆ ములనునిల్చి॥ ౨౯

భోగచిహ్నాళియనిరెడు ◆ భూషణాళి । కలరినట్లులుపడుచుఱేఁ ◆ డలరలేదు
శక్రుమించెడురాజవే◆షంబుతోడ । నద్దమునఁబింబితంబైన ◆ యప్పుడు కూడ॥ ౩౦

ఆప్తుకాన్యంబు పేర్వెట్టి ◆ యన్యకాంతఁ । జేఁబోవఁగఁ దమకింపఁ ◆ జేరిప్రియలు
నీవుపరువెత్తుమిపలోని ◆ నిజము దెలిసె । నిలుశఠుఁడ యంచుసిగఁబట్టి ◆ నిలిపిరతని॥ ౩౧

అతనిరతిపీడ నెంతయు ◆ నలసిసతులు । కౌఁగిలింత నెపమ్మున ◆ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్ల చేడుల్చి ◆ విప్పుటురమ । నందు నిద్రను జెందిరి ◆ హాయిగాను॥ ౩౨

గూఢముగ రాత్రిఁ బ్రియురాలిఁ ◆ గూడఁబోవు । సంగతిని దూతికలచేత ◆ సకియలెఱిఁగి
ముందుగానేగి కాముకా ◆ మోసపుత్తె । చీఁకటినినని స్వగృహముల్ ◆ చేర్చిరతని॥ ౩౩

కామినీస్పర్శమనుచంద్రి ◆ కాంతినలరి । మించుకేళినిరేయెల్ల ◆ మేలుకాంచి
పగటిపూఁటను హాయిగాఁ ◆ బవ్వళించి । రాజు రంజిల్లెఁగుముదా క◆రంబువోలె॥ ౩౪

వేణువునఁ బంటినొక్కుల ◆ స్వైదవీనుచి । గోటినొక్కుతోడమీఁదఁ ◆ గూర్చిపీకెఁ
గప్తము నరెండః శిల్పముల్ ◆ గఱచుసతుల । కుటిలదృష్టులు నృపునకుఁ ◆ గొలిపెబాళి॥ ౩౫

అంగసత్త్వ వచనాశ్రయం మిథః । స్త్రీషు నృత్య ముపధాయ దర్శయన్
స ప్రయోగ నిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహ మిత్రసన్నిధౌ ॥ ౩౬

అంసలంబి కుటజార్జున స్రజ । స్తస్య నీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషి ప్రమద బర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః ॥ ౩౭

విగ్రహాచ్చ శయనే పరాఙ్ముఖీ । ర్నానునేతు మబలాః స తత్వరే
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబా । స్తా వివృత్య విశతీర్భుజాంతరం ॥ ౩౮

కార్తికీషు సవితానహర్మ్యభా । గ్యామినీషు లలితాంగనాసఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం । మేఘముక్త విశదాం స చంద్రికాం ॥ ౩౯

సైకతం చ సరయూం వివృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమివ హంసమేఖలం
స్వప్రియా విలసితానుకారిణీం । సౌధజాల వివరై ర్వ్యలోకయత్ ॥ ౪౦

మర్మరై రగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్త హేమరశనై స్తమేకతః
జహ్రురాగ్రథనమోక్షలోలుపం । హైమనై ర్నివసనైః సుమధ్యమాః ॥ ౪౧

అర్పితస్తిమిత దీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు
తస్య సర్వసురతాంత రక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయో యయుః ॥ ౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్య చూత కుసుమం సపల్లవం
అన్వనైషుర విధూతవిగ్రహాః । స్తం దురుత్సహ వియోగమంగనాః ॥ ౪౩

తాః స్వమంక మధిరోప్య దోలయా । ప్రేంఖయన్ పరిజనాపవిద్ధయా
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంఠబంధన మవాప బాహుభిః ॥ ౪౪

తం పయోధర నిషిక్త చందనై । ర్మౌక్తిక గ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేష విధిభిః సిషేవిరే । శ్రోణిలంబి మణిమేఖలైః ప్రియాః ॥ ౪౫

యత్స భగ్న సహకారమాసవం । రక్తపాటల సమాగమం పపౌ
తేన తస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయోని రభవత్పునర్నవః ॥ ౪౬

ఏవమింద్రియ సుఖాని నిర్విశ । న్నన్యకార్య విముఖః స పార్థివః
ఆత్మలక్షణ నివేదితానృతూ । నత్యవాహయ దనంగవాహితః ॥ ౪౭

తం ప్రమత్త మపి న ప్రభావతః । శేకురాక్రమితు మన్యపార్థివాః
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్ ॥ ౪౮

అంగహారాద్యుపమలతోడి ♦ యభినయమ్ము । నతిపలుకు నంతరంగమ్ము ♦ నందునేర్పి
చిత్రముగ మిత్రులందు ద ♦ ర్శింపఁజేసి । యభినయాచార్యులను మించి ♦ యలరుచుండె॥

భుజములనుముద్దిడు లెల్ల ♦ పూలసరులు । కడిమిపుష్పాదిపూఁత యం♦గమునఁబొదల
నాటకమునభినయింప నా♦ట్యాంగులందుఁ । గెలిసలి పెను పద్వష♦కాలమందు॥ ౩౯

ఊరుములకునుల్కి వారలే ♦ యురగముఁజేగ । సద్యుటనగోరియలుక చేఁ ♦ బడక యందుఁ
బైడి మొకము పెట్టిసంశిన ♦ క్రియాలసులు । ననునయింపంగఁద్వగపడఁ ♦ డవనిబిభుఁడు॥

రామలనుగూడి కార్తిక ♦ రాత్రిలందు । మేలుకట్టులనొప్పారు ♦ మేడలందు
రాజుసుధాంశు నమగన్న ♦ శ్రీమనుఁదొలఁచు । ఘనరహితవస్త్ర చంద్రిక ♦ లనుభవించె॥

ఇనుక దిబ్బలుపేటుఁడుగై ♦ యింపునింప । హంసపిండులు మొలనూలి ♦ యందుమెండఁ
దనప్రియులఁబోలు శరదృతు ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంచె మేడల సౌధాగ్ర ♦ గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగ హేమమేఘాలు ♦ లగరుధూప । వాసనలుగ్రమ్మ కర్పూర ♦ ధ్వనులునిగుడఁ
గరుణ హేమంతసమయము ♦ గట్టికొన్న । నాగనికనుమున్న్య లెంతయు ♦ హర్ష మిడెరి॥ ౪౧

గాలితెన్పిన్వాసరి ♦ గరులయందు । నిలిచివెలిఁగడుదీపముల్ ♦ నేత్రములుగ
మగనితేళకిఁజగిన హే♦మంతరాత్రు । లనికృష్ణమ్ములకుసాక్షు ♦ లై చెలంగ॥ ౪౨

నక్షత్రపు గాలిచేఁ బా♦సము చిగిర్చి । పూమొటనుజూచియతని తోఁ ♦ బోలఁతులంతఁ
బోలయలుక మాని స్నేహం ♦ బూనిరింక । నొక్కసాధ్యంబు గాదు వి♦యోగమందు॥ ౪౩

తోఁగుమంచానమాలిలఁ ♦ దోషమునర్చి । యుండునాతఁడు సేనకు ♦ లూదియూచి
నీడుఁగ్రాలుపసిహోప ♦ భీతి మిగుచు । బడి సెగఁగొఁగిలి వెలఁతల ♦ బాహువులను॥ ౪౪

స్తనములనుజాదు నందన ♦ నర్చఁగూర్చి । ముత్తెములనొప్పుభూష ♦ ములను దాల్చి
మలుబుమాని మేఖలల న్రవేలి ♦ వెలఁగుచుండ । స్వామిఁగొల్చిరి గ్రీష్మ వే♦షములఁ బ్రియలు॥

పాటలీపుష్పముల నెల్ల♦సమునుపఁబడిన । మావిచిగురులచేలైన ♦ మద్యమాన
మగపునోయునఁగ్రొత్తయింపు ♦ మదనుఁడంత । నతని యాసన్న భాసంబు ♦ నందమగల॥ ౪౫

మన్మథ ప్రేరణంబున ♦ మనుజనాథుఁ । డనుభవించుమహిమయు సౌ♦ఖ్యములనిట్టు
లితర కార్యమ్ములను మాని ♦ ఋతువు లెల్లఁ । గడపెఁదల్లక్షణంబు లం♦గమునఁదాల్చి॥ ౪౬

స్త్రీసుఖముఁదేచుయ్య నతని ప్ర♦భావమునను । బరిభవింపంగ వైరి ♦ పరులున్నృపులు
కాని గతి రాగజనిత రో♦గమునవాఁడు । సుఖము శాసనశశిరెఁ ♦ దఱుఁగఁజొచ్చె॥ ౪౭

ఏకోనవింశః సర్గః

దృష్టదోషమపి తన్న సోఽత్యజత్ । సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో । దుఃఖమింద్రియగణో నివార్యతే॥ ౪౯

తస్యపాండువదనాల్ప భూషణా । సావలంబగమనా మృదుస్వనా
రాజయక్ష్మ పరిహాణిరాయయౌ । కామయాన సమవస్థయా తులాం ౫౦

వ్యోమపశ్చిమ కళాస్థితేందు వా । పంకశేష మివఘర్మపల్వలం
రాజ్ఞి తత్కుల మభూత్ క్షయాతురే । వామనార్చిరివదీపభాజనం॥ ౫౧

బాఢమేషు దివసేషు పార్థివః । కర్మ సాధయతి పుత్రజన్మనే
ఇత్యదర్శితరుజోఽస్య మంత్రిణః । శశ్వదూచురఘ శంకినీః ప్రజాః॥ ౫౨

సత్వనేకవనితాసఖోఽపిసన్ । పావనీమనవలోక్య సంతతిం
వైద్యయత్నపరిభావినంగదం । నప్రదీప ఇవవాయుమత్యగాత్॥ ౫౩

తంగృహోపవనఏవసంగతాః । పశ్చిమక్రతు విదాపురోధసా
రోగశాంతిమ పదిశ్య మంత్రిణః । సంభృతే శిఖిని గూఢమాదధుః॥ ౫౪

తైః కృతప్రకృతి ముఖ్యసంగ్రహై । రాశు తస్య సహధర్మచారిణీ
సాధుదృష్ట శుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యత నరాధిపశ్రియం॥ ౫౫

తస్యాస్తథావిధ నరేంద్రవిపత్తిశోకా । దుష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన । వంశాభిషేక విధినాశిశిరేణగర్భః॥ ౫౬

తంభావాయ ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా
మంతర్గూఢం క్షితిరివనభో బీజముష్టిం దధానా
మౌలైః సార్ధం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥ ౫౭

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారో నామైకోనవింశః సర్గః.

వినఁడువైద్యులమాటలు ♦ గనఁడుకీడు । మద్యవనితాదివిషయములఁ ♦ మానలేఁడు
ప్రీతికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టమువాటిల్లింప ♦ నింద్రియములు॥ ౪౯
మోము తెలుపెక్క భూషణ ♦ ములునుగాఁగ । నడిరేయమున్కెక్కఁ జెరలచే ♦ నడఁపునెగ్గ
కాముకావస్థ రాజయ♦క్ష్మవ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁదోఁచు ♦ చూడఁజూడ॥ ౫౦
అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్లు । లడుసెమిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
వట్టికొడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదకరణి । రఘుకులంబుండె తుదయాయుక్త ♦ రాజుఁగూడి॥ ౫౧
అతనిఁగూరిచిభీతాత్ము ♦ లైనప్రజలు । మాటిమాటికినడుగఁగా ♦ మంత్రివరులు
సంతతికివేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిమూసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౨
కాంతలెందఱికోతాను ♦ గాంతుఁడయ్యు । నమలమాసంతుగాంచని ♦ యతఁడసాధ్య
మైనరోగంపుధాటికి ♦ నాగఁడయ్యె । వాతహతికాగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౩
ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజ♦ లెఱుఁగకుండ । నతనినిగృహోపవనమందె ♦ యపరవిధులఁ
దలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులుంచిరి రోగప♦శాంతిమిషన॥ ౫౪
ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
ధర్మపత్నిశుభంబయి ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య ల♦క్ష్మినిపూంచె॥ ౫౫
నృపతిమృతిశోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । వలననుడికిన యామెగ♦ర్భమ్ముపిడపఁ
గనకకలశోద్గతాభిషే♦కప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఱె॥ ౫౬

సీ॥ పృథ్విగర్భమ్మునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, పొల్చుశ్రావణమునఁ ♦ దాల్చుకరణిఁ
ప్రసవంబునకువేడ్క ♦ పడివేచియుండెడు, ప్రజకువేల్పులుగగ ♦ ర్భమునుదాల్చి
సిరులమించెడు హేమ♦సింహాసనంబునఁ, గొలువులోకీర్తితోఁ ♦ గూరుచుండి
రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రవిమలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
నర్పిఁడనయాజ్ఞకెదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతమగ యథా♦శాస్త్రముగను
బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేలెఁదదాజ్ఞ లోకుల♦పాలిజనని॥ ౫౭

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకో
నవింశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

26672
25.3.13

శ్లోకముల శుద్ధపత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౯	గత్వ	గత్వా
౩	౩౫.	ःశిష్ఠ	వసిష్ఠ
౫	౪౯	పతుత్ర్య	ప్రతుత్ర్య
,,	౫౨	ముగై	మృగై
౬	౭౫	ధ్యాతేః	ధ్యాతైః
౧౦	౧౧	సభాభం	సఖాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
,,	౨౦	తృసా	తృపా
,,	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్యే
౧౧	౨౪	నును	మను
,,	౩౫	తుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౮	అ గైన	అర్థైన
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	స్యసారోః	స్యపాయే
౧౮	౧౬	ఆదేయ	అదేయ
౧౭	౨౮	వ త్రినా	వ త్రినా
,,	౨౯	ద్వీసశ్చ	ద్వీపశ్చ
౧౯	౩౭	మస	మప
౨౦	౫౧	ఆలం	అలం
,,	౫౯	పత్త్రిణాం	పత్త్రిణాం
౨౪	౨౮	యోషితః	యోషితః
,,	౩౪	జయపదా	జనపదాః
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతాన్వా
,,	౪౭	మపిః	మపి
౨౮	౬౨	గ్గజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాగ
౪౦	౩౯	గ్నానం	గ్నానం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూరేః	మూర్తేః
౪౪	౭౪	ర్పిత్చ	ర్పిత
,,	,,	విదర	విదర్భ
౪౮	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౭	౨౫	చకోర	చకార
,,	,,	మ	మత్త
౪౯	౩౯	పాండీ	పాండ్రీ
,,	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజినీ
౫౬	౫౨	త్వాయ	త్వాయి
౬౫	౬౩	నవ	రవ
౬౬	౭౮	పతిం	పతిం
౮౦	౨౬	యాథాస్త్వ్యం	యాథార్థ్యం
,,	౩౫	రవ్యాప్తౌ	ర్థవ్యాప్తౌ
౮౪	౭౫	ర్ష్నిదాం	ర్ష్నిదా
౮౬	౨	కుతే	కులే
౮౮	౨౨	యస్మ్ర	యస్త్రై
౮౯	౩౭	దుహితు	దుహితృ
౭౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్ఛిదా
౭౯	౨౬	లక్ష్మీ	లక్ష్మ్రీ
౭౮	౩౭	శూర్ప	శూర్ప
౭౭	౫౨	రాస్త్రానాం	రాష్ట్రానాం
౯౦	౮౯	మేఘస్వే	మేఘస్యే
,,	౭౮	రామణ	రావణ
౩౯	౩	కవితే	కపితే
౯౪	౧౮	విమావ	విమాన
౯౫	౨౪	భీర	భిరు
౯౬	౪౨	వ్యాజార్ఘ	వ్యాజార్థ
౧౦౧	౧౩	బంద్యైః	బ్రద్యైః
౧౦౨	౨౮	పప్రిచ్ఛ	పప్రిశ్ఛ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౦౨	౩౫	ఠష	షఠ
౧౦౮	౪	త్స	త్థ్స
౧౧౦	౩౩	కవి	కవిః
౧౧౫	౯౮	ఐర్జ	ఐర్జశ్రీ
౧౧౮	౧౨	మిషాఖిః	మిషాభిః
,,	౧౫	న్యంకుఖిః	న్యంకుభిః
,,	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౮	విసర్గాణ	విసర్గాత్
,,	౪౪	సీతా	శీతా
౧౨౦	౫౫	ననకాం	నకాం
,,	౫౮	రోదైః	రోశ్రై
,,	౫౯	తద్భధ్న	తద్బధ్న
౧౨౨	౬౩	వరీని	వర్తిని
,,	౬౭	కులితో	కులితో
౧౨౩	౭౬	వాగే	వాగే
,,	౮౧	తై)	తై)
౧౨౮	౪౧	నభసే	నభసీ
౧౩౩	౧౧	స్తదై	స్తథై
౧౩౪	౨౩	పూషిత	పూ్యషిత
,,	౨౫	ద్విషాం	ద్విషా
౧౩౮	౧౯	మఖిలేమ	మభిలేమ
,,	౨౦	ఉంఝిత	ఉఝిత ఝ
,,	౨౨	పరిత్యబై	పరిత్యబై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యములశుద్ధపత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౮	అఖల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
,,	౫౮	రాజఋషి	రాచఋషి
౮	౯౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
,,	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
,,	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
,,	౫౩	పథఘున	పదఘున
౨౦	౫౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ	పూజ్య
,,	౬	సర్వతి	సరస్వతి
,,	౯	గుణమల	గుణముల
౨౪	౨౪	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
,,	,,	నాటి	నాటె
,,	౩౮	జేర్చి	చేర్చి
	౪౮	నయ్యో	నెయ్యో
[illegible]	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
	౫౪	సంహార	సంచార
	౫౯	చిహ్నాలు	చిహ్నముల్
[illegible]	౬౫	గూరుమండ	గూరుచుండి
,,	౬౮	నేర్చె	నేర్చె
[illegible]	౧౦	నేర్చి	నేర్చి
,,	౧౫	శిష్టుఁడా	శిష్టుఁడా
,,	౧౮	అనుము	అనుచు

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౩	౪౨	కా॰నుకగ	కానుకగల
౩౫	౬౭	[illegible]	[illegible]
౩౬	౭౩	బాపి	బాసి
,,	౭౪	పాడుటచే	నాడుటచే
౩౯	౨౦	వెలసి	తెలిసి
౪౦	౩౩	తేజాంకుర	తేజోంకుర
,,	౩౫	[illegible]ంభోరు	మగువరో
౪౧	౪౧	యమువు	యమువు
౪౨	౫౧	నాచింత	నాంచిత
౪౩	౬౨	[illegible]నాకిని	[illegible]నాకినా
౪౪	౭౫	నేలమండ	నేలుమండ
,,	,,	[illegible]ాము	[illegible]ాము
,,	౭౮	నంచమునందు	నంచమునను
౪౬	౧	పగిదిని	పగిదిని
,,	౭	పఱిచె	పఱచె
౪౭	౧౩	సం[illegible]ణంబు	సంహరణంబు
౫౧	౭	[illegible]గూర్చు	ఒరుసాప్పుగూర్చు
౫౨	౬	పశము	పశువు
౫౩	౧౬	రఘువు	రఘుని
,,	,,	రాఘవులను	రాఘవునిం
౫౪	౩౩	భరణి	ధరణి
,,	౩౫	[illegible]మతి	యాపమతి
౫౫	౪౪	నక్కటకట	నక్కటకట
౫౭	౬౭	మంత్రిసం	మంత్రివీ
౫౮	౮౫	కన్మల	కర్మల
౬౦	౩	కన్నరుల	కర్మరుల
౬౧	౧౬	శ	శక్తి
౬౨	౨౯	నిడిచినఖ	నిడివినఖ
౬౯	౨౯	౧౬	౧౯

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౯	౧౯	యాయాయి	మాయాయి
౭౮	౨౬	దీని	దీసి
,,	౩౧	మాళి	మాని
౮౩	౮౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బోట చేత	బోట్ల చేత
౮౯	౭౧	జేసి	జేసె
౯౦	౭౫	స్రాణ	ప్రాణ
౯౨	౧౦౪	గణరమ్య	గుణరమ్య
౯౪	౧౦	యింతిరో	యెంతయుఁ
,,	,,	తిమింగిలము	దిమింగిలము
,,	౧౮	కలకంఠి	వెనుకకు
౯౫	౨౩	స్థలమ్మృదే	ప్రదేశమిదె
,,	౩౪	నెక్కుడు	నేటికిఁ
,,	,,	ప్రమద	బ్రమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణుఁడు	శాతకర్ణికి
,,	౪౨	మసముఁ	మనముఁ
,,	౪౪	జగల	మరల
,,	౪౭	మోహటు	విక్రమ్ము
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
,,	౭౪	నీగ్రి	నీవగ్రి
౧౦౬	౮౬	దాసివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౧	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయు
౧౧౩	౭౧	తనయుఁలేనీకటంచు	ఓనయమునీసుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పడము	పథము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కోర్కికి	కోర్కెకి

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౯	౨౪	గోల్వ	గొల్వ
౧౨౭	౩౫	ప్రేతిచే	ప్రీతిచే
౧౩౧	౮౧	గూర్చ్ఁగోశము	గూర్చికోశము
౧౩౫	౪౭	తేచి	వేచి
౧౪౧	౫౨	వేఁడు	ఱేఁడు
,,	౫౭	లాకుల	లోకుల

నోట పలుచోట్ల నెఱసున్న కఱసున్న పడుటయు 'ఱ' కారమంటక పోవుటయుఁ ఘటిల్లినది. చదువరు లాయాచోట్ల గమనించి సవరించుకొందురుగాక.

26672
25.3.72